

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MEHMET EROĞLU'NUN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA SORUNSALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçen SEVİM

TEMMUZ- 2014

ARDAHAN

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MEHMET EROĞLU' NUN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA SORUNSALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçen SEVİM

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç.Dr. Mitat DURMUŞ

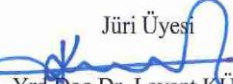
ARDAHAN – 2014

ONAY

Gökçen SEVİM tarafından hazırlanan Mehmet Eroğlu Romanlarında Yabancılaşma Sorunsalı adlı bu çalışma 20.07.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Yrd.Doç.Dr. Ahmet İÇLİ

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Mitat DURMUŞ

Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. Levent KÜÇÜK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. 20.07.2014

Yrd. Doç. Dr. Levent KÜÇÜK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Gökçen SEVİM

21.07.2014

ÖNSÖZ

Rönesans döneminde Avrupa'da meydana gelen teknolojik ve ekonomik gelişmeler; toplumların, modernleşme olarak tanımlanan sosyolojik ve yönetsel bir yenilenme sürecine girmesine zemin hazırlar. Modernleşme, etkileri neredeyse bütün dünyada görülen yeni bir yaşam tarzı ve sosyal örgütlenme biçimini ortaya çıkarır. Bu yaşam tarzı ve örgütlenme biçiminin getirdiği yenilikler, çok yönlü bir değişim ve dönüşümü içerir.

İkinci Dünya Savaşı, savaşa katılan ya da katılmayan tüm ülkeler üzerinde büyük bir etki yaratır. Özellikle modernizmin her alanda yaşandığı ya da yaşanmaya çalışıldığı Avrupa'da, bu etki çok daha büyük olur. Modernizmin bekleneni verememesi, aydınları yeni arayışlar içerisine sokar. Bu arayışlar, önceleri toplumsal sorunları çözmeye yönelik olsa da zaman içerisinde farklı alanlara dağılır.

Modernizmin yenedünya düzeninde yetersiz kalması ve insanların salt bilgi birikimine karşı çoğulculuk anlayışı, genelliğe karşı özellik, mahallilik, özgürlük gibi kavramlara yönelmesiyle moderniteye karşı bir özgürlük süreci başlatır. Bu sürecin adı postmodernizmdir.

Postmodernizmin en büyük etki alanlarından biri de edebiyattır. Bundan dolayı edebiyat özellikle kendi geleneği içerisinde önemli niteliksel değişimlere uğrar. Bu değişimlerden en çok etkilenen edebî tür ise, roman olur. Postmodernizmin roman üzerindeki etkilerini ise; çalışmamızın konusu olması itibarıyla 1980'li yılların Türk romancılarından Mehmet Eroğlu'nun romanlarında incelemeye çalıştık.

1980 sonrası Türk romanı; insanın iç dünyasına yönelerek, onun gerçek dünya ile olan bağlarını sorgulamaya çalışır. Politik yönelimler, hapisane hayatı ve işkenceler bu romanlara kapı aralar. Dönemin getirmiş olduğu otoriter anlayış ve sıkı denetimler bu romanlarda, soyutlamaların ortaya çıkmasına ve romanların gerçeklikle olan bağlarının sorgulanmasına yol açar. Eroğlu romanlarında bireyin içine düşmüş olduğu kimlik karmaşasını ve yaşadığı topluma, kendine karşı yabancılaşma problemini ele alır.

Çalışma iki ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, kimlik ve yabancılaşma kavramları temel alınarak belli başlıklar halinde açıklanmıştır. İkinci bölümde, Mehmet Eroğlu'nun romanları, yabancılaşma izleği ekseninde ele alınarak sosyolojik ve psikolojik düzlemde açıklanmıştır. Çıkarım bölümünde ise, çalışma ile ilgili toparlayıcı, genel yargılara yer verilerek, çalışma tamamlanmıştır.

Çalışmayı hazırlarken rehberliği ve katkılarıyla yanımda olan değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mitat Durmuş'a, motive edici gücü ve engin ufkuyla yolumu aydınlatan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. M.FatihKanter'e teşekkür ediyorum.

Gökçen SEVİM

TEMMUZ-2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KİMLİK VE YABANCILAŞMA KAVRAMLARINI AÇIMLAMA 4-22

1.1. Kimlik Kavramı Üzerine

1.1.1. Ontolojik Bir Varlık Olan İnsanda Kimlik.....	4
1.1.2. Benlik Gelişimi: Bireyin Kendine Bakabilme Eğilimi	6
1.1.3. Kimlik Duygusunu Kazanma Eylemi	7
1.1.4. Bireyin Kendini Kavrayışı.....	8
1.1.5. Kimlik Sorunsalı/ Bunalımı.....	9

1.2.Öz'ün Değişime Uğraması: Yabancılaşma..... 11

1.2.1. Yabancılaşmaya Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar.....	12
1.2.1.1. Hegel' de Yabancılaşmanın Diyalektiği/ Metafizik Boyut.....	12
1.2.1.2. Marx' da Yabancılaşma.....	14
1.2.1.3. Durkheim' de Yabancılaşma/ Anomi/ Sosyolojik Boyut	17
1.2.1.4. Feuerbach' da Yabancılaşma/ İnsanın imgelemi Tanrı.....	18
1.2.1.5. Erich Fromm' da Yabancılaşma(Objekt haline gelen insan/Psikolojik Boyut)	19
1.2.1.6. Herbert Marcuse' da Yabancılaşma/ Tek Boyutlu Toplum	21

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. MEHMET EROĞLU'NUN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA SORUNSALI..... 23

2.1. Kaotik Yaşam Serüvenine İlk Adım..... 23

2.1.1. Sevgi ve Şefkat Mekânı Olan Ailenin Eksikliği/Aidiyetsizlik	23
--	----

2.1.2. Ben' in ruhsal çıkmazları: Kendine yabancılaşma	44
2.2.Bir Kaos Olarak Yaşam.....	60
2.2.1.Değerler Çatışması ve Topluma Yabancılaşma.....	60
2.2.2.Değer Yargılarına Toplumda Yer Bulamayan Bireyin Topluma Yabancılaşması.....	61
2.2.3.Yabancılaşmanın Kalıcı İzleri: İşkence/ Savaş/ Ölüm.....	84
2.2.4.Yabancılaşma Tutsaklığında Esir Düşen Bireyin Kaçışı.....	96
2.2.5.Tanrıyı Suçlu Kılan Bireyin Tanrıya Yabancılaşması	105
2.3.Kaotik Yaşam Serüveninde Son Adım.....	114
2.3.1.Kaotik Yaşam Serüveninde Bireyin Çözülüşü ve Çöküşü	114
2.3.2. Umudun Kaybolmadığı Yerde Hayata Tutunabilme	114
2.3.3.Tinin ve Ben'in Hastalığı Olan Umutsuzluğa Kapılma.....	118
2.3.4.İnsanın Kendi Ölümünü Doğurması: İntihar.....	122
ÇIKARIM.....	126
KAYNAKÇA.....	129
ÖZGEÇMİŞ.....	134

ÖZET

Modernizm sonrası değer yitimine uğrayan insan, kendilik değerlerini ve varoluşunu anlamlandırma sürecinde yabancılaşma engeli ile karşı karşıya kalır. Bu süreç içerisinde birey, düşünsel yetilerini kaybeder ve bilinç parçalanmaları yaşar. Başkalarının kabulleri ile yaşamaya zorlanan birey, kendisine ve yaşama ait başat unsurları hiçliğe bırakır. Postmodernist bir yazar olan Mehmet Eroğlu, Türkiye’de 1960’lı ve 1980’li yıllar arasında yaşanan siyasal ve toplumsal durumu, kimlik ve yabancılaşma izlekleri etrafında birleştirerek romanlarında işler. Bireyin, topluma karşı “yabancılaşma”sı ile doğru orantılı olarak gelişen gerçekliği ve bu gerçekliğin karşısında, kimlik arayışına giren bireyin ruhsal açmazlarını, hayal kırıklıklarını ve bunalımını irdeler.

Mehmet Eroğlu romanlarında, dış dünyaya ve kendisine yabancılaşan bireyin modern dünyanın olgularına yenilişini, edilgen hâle gelişini ele alır. Bireyin, “kimlik arayışı” nı, “kendinden kaçış” ını, yaşama ve kendine olan inancını yitirilişini ve sonuçta da “kendini bir yere ait hissedememe” sini; karakterlerin ruhsal çözümlenmelerini yaparak ifade eder.

Anahtar Sözcükler: Mehmet Eroğlu, yabancılaşma, kimlik arayışı, ait olamama, kendinden kaçış.

ABSTRACT

Human being, lost his value after modernism, encounters with the depersonalization obstacle during the process of giving meaning to his existence and self-worth. In this process, the individual loses his ability to think and experience consciousness shattering. The individual who is made to live with the acceptance of others leaves the dominant factors related to himself and life into nothingness. Mehmet Eroğlu, a postmodern author, treats the political and social life between 1960s and 1980s of Turkey by combining them with identity and depersonalization in his novels. He examines the reality which is developed in direct proportion to the “depersonalization” of the individual to the society, and under this reality, the depression, disappointments and psychic dilemmas of the individual who is in the search of identity.

Mehmet Eroğlu deals with the defeats of the individual, depersonalized towards himself and the world, to the facts of the modern world in his novels. He expresses the individual’s “seeking identity”, “escaping from himself”, losing his belief in himself and life, and as a result being unable to feel that he belongs to a place by making psychoanalysis of the character in his novels.

Key Words: Mehmet Eroğlu, depersonalization, seeking identity, not belonging, escaping from himself

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Geçmiş-Şimdi-Gelecek Düzleminde Bireyin Ontolojik Yokoluşu	27
2.	Geçmiş-Şimdi-Gelecek Bağlamında Ontolojik Yokoluş	32
3.	Geçmiş ile Yüzleşme/Geleceğe Tutunma	39
4.	Kendine Yabancılaşan Bireyin Kendine Dönüşü.....	48
5.	Kendine Dönüş Süreci	52
6.	Yitirilen Belleğin Gerçeği Algılayış Süresi.....	54
7.	Ben'in Keşfi	56
8.	1990 ve 2000'li Yılların Panoraması.....	78
9.	Fay Kırığı 1-2 Romanlarının Kora Şeması.....	82

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.,	: Adı geçen metin
Çev.	: Çeviren
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayın
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
Dr.	: Doktor
Prof.	: Profesör

Giriş

Mehmet Eroğlu¹, 2 Ağustos 1948 tarihinde İzmir'de doğar. Çocukluk yıllarını edebiyat öğretmeni olan babası Faik Eroğlu'nun görev yaptığı Osmaniye, Uşak, Edremit ve Aydın'da geçirir. Uşak'ta başlayan ilköğrenimini kısa bir süre Edremit'te devam ettiren Eroğlu, 1960'ta babasının Kıbrıs'taki bir göreve atanması üzerine dedesinin ve anneannesinin yanında kalmaya başlar. Aynı yıl İzmir Maarif Koleji (Bornova Anadolu Lisesi) sınavını kazanan Mehmet Eroğlu, 7 yıl süren bir yatılı öğrencilik döneminin ardından 1967 yılında bu liseden mezun olur. Aynı yıl ODTÜ Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'ne girer. Öğrenci derneği başkanlığını yaptığı bu fakülteden; 1971 yılında, 12 Mart Darbesi ardından kurulan sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmaya başladığı sırada mezun olur. İki yıl süren yargılamanın (Dev-Genç Davası) sonucunda, 1973 yılında 8 yıl ağır hapis ve 2 yıl sürgün cezasına mahkûm edilir. Ancak mahkûmiyeti, 1974 yılında çıkarılan genel af ile ortadan kalkar. Bu tarihten itibaren mühendis olarak çalışmasını sürdürür.

Mehmet Eroğlu'nun yazmaya başlaması da bu döneme rastlar. 1989 yılında, on beş yıl boyunca çalıştığı kamu kesiminden siyasi baskılar sonucunda istifa etmek zorunda kalan Mehmet Eroğlu, bu tarihten itibaren bir yandan mühendislik kariyerini sürdürürken, bir yandan da yazmaya devam eder. 1999 yılında, sadece yazmak ve bir sivil toplum örgütünde gönüllü çalışmak amacıyla mühendislik yaşamını noktalar. 1999 yılından bu yana Ankara'da yaşamakta olan yazar, "Umag" (Uğur Mumcu Araştırma Gazetecilik Vakfı) bünyesinde sürdürülen "Yazma Seminerleri" kapsamında yaratma cesareti, kurgu ve senaryo yazım teknikleri dersleri vermekte; "Uygulamalı Yazma İşlikleri" düzenlemektedir. Yazar halen Ankara'da yaşamaktadır.

Mehmet Eroğlu,² Türkiye'de sosyal ve siyasal hareketliliğin yoğun olarak yaşandığı 1960'lı yıllar ile 1970'li yılların başında yetişir. Dolayısıyla onun düşünce ve eserlerinde söz konusu dönemin izleriyle karşılaşılır. Yazar;60'lı ve 70'li yıllardaki politik duruşunu, sosyalist kökenli "Marksist" olarak ifade eder.

O, 68 kuşağına mensuptur. Kendisi daha sonraki yıllarda belirtilen dönem ve 68 kuşağı için "*Bence o dönem bir anlamda Türkiye'nin Rönesansı. Ondan sonra gelen 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerini de düşünürseniz, kesinlikle Rönesans. Ekonomik açıdan da özellikle küçük burjuva kesiminin oldukça rahat ettiği bir dönem. Gençlik hareketlerinin özünde de bir anlamda radikalizm var. Tabii olaya sol gençlik açısından yaklaşıyorum. Ama bu devrimci romantizmini, politik başarıyla perçinleyememiş bir kuşak bizimki.*" (Eroğlu s.36) görüşlerini ileri sürer. Ona göre 12

---

¹ Mehmet Eroğlu'nun hayatı ile ilgili bilgiler için, Hasan Yürek, *İnsan Manzaralarının Ressamı Mehmet Eroğlu'nun Romancılığı*, Otorite Yay, Ankara, 2012 kitabından faydalanılmıştır.

² Yürek, a.g.e., s. 76

Mart 1971'deki askeri darbeye kadar yaşanan sosyal ve siyasal hareketlilik, Türkiye'nin adeta bir aydınlanma dönemidir. 68 kuşağı ise, kimi yanlışları olmakla birlikte, insani değerlere bağlı bir hayat ve düzen kurmak isteyen insanlardan oluşmuştur. Bu düşünceleri taşıyan yazar, buna bağlı olarak 12 Mart'ı "Sol Kesim"i baskı altına alan, tasfiye eden bir süreç olarak değerlendirir.

Eroğlu'nun hayata bakışı, "Sol Kesim"e kimi eleştiriler yönlendirmesine rağmen, halen gençliğindeki gibidir. Ona göre insanlık için en ideal yönetim biçimi sol düşünce etrafında oluşabilir. Eroğlu'nun düşüncelerine bağlı olarak ön plana çıkardığı iki kavram vardır. Bunlardan birincisi çok şiddetli biçimde eleştirdiği zenginlik; ikincisi ise insanoğlunda en önemli olarak gördüğü vicdandır. Ona göre; zenginlik ve kapitalizm insanlığın en büyük düşmanıdır. Çünkü zenginlik ve dolayısıyla kapitalizm, olanakların dengesiz paylaşımına sebep olur, buna bağlı olarak da yoksulluğa yol açar. Bu noktada Eroğlu, yoksulların tarafında durduğunu dile getirir. Eroğlu'nun edebiyatla ilk ilişkisi okumayla kurulur. Bu konuda kendisine yardım eden kişi, Attila İlhan'dır. Attila İlhan'la yaptığı söyleşilerde; ondan, okuyabileceği yazar isimlerini alır. Böylece bir edebiyatçının yönlendirmesiyle okumalarını bilinçli olarak sürdürme olanağı bulur.

Okumak, Eroğlu'nu yazmaya yönelten temel etkenlerden biri olur. Bilinçli okuyan yazar, böylece yazma sürecine adım adım yaklaşır. Bu okumaların ona kazandırdığı temel işlev; yazmanın, farklı yönleriyle nasıl bir süreç olduğunu görmek olur. Bununla birlikte sadece nitelikli yazarlar okumanın, kendisini yazmaya yönelttiği söylenemez. Burada yaşanmışlık faktörü devreye girer. Okumalarıyla nasıl yazılabileceği konusunda fikir edinen Eroğlu, teoriğin pratiğe dönüşmesini, bir başka ifadeyle yazmaya geçiş sürecini şöyle anlatır: "*Yazmanın kaynağında, kişisel bir yıkım da olabilir, toplumsal bir yıkım, çalkantılar da olabilir. Bu gibi nedenler insanı yazmaya iter. Yazma böyle bir eylemdir. Bu benim için de böyle oldu. Yazmaya ilk olarak 1971 yılında 12 Mart'tan sonra başladım.*"³Bu bağlamda Eroğlu'nu bu eyleme yönelten ikinci etken; yaşadıkları, tanıklık ettikleridir. Türkiye'nin toplumsal ve siyasal açıdan önemli bir dönemine tanık olması, onu yazmaya yönlendirir.

Yazarın beslendiği kaynakları ikiye ayırmak mümkündür: Bunlar kendi hayatında yaşadığı olaylar ve okuduğu bazı yazarlardır. Eroğlu'nun yazarlığı, daha önce de değinildiği gibi yaşadıklarından, tanıklıklarından beslenmektedir. 12 Mart öncesi ve sonrasında gerek dış dünyada yaşananlar, gerekse iç dünyasında yaşadıkları, yazarın beslendiği kaynaklardır. Nitekim daha sonraki yazarlık sürecinde de yazar, yaşadıklarından hareketle roman yazmayı sürdürür.

Eroğlu'nun 12 Mart öncesi ve sonrası yaşananları anlatmakla başlayan yazarlık serüveni; daha sonraki dönemde toplumsal yaşanmışlıklar ve durumların birey ekseninde anlatılmasıyla devam eder. Eroğlu'nun yazarlığını besleyen bir diğer unsur, başka yazarlardır. Onun etkilendiği ve

---

³Yürek, a.g.e, s.17

kendisini besleyen yazarların temel niteliği benzer kişileri, kişilerin yaşadığı benzer durumları işlemeleridir.Etkilendiği yazarların ortak noktası bireyleri irdelemektir. Ona göre kendisi de bu yazarları takip ederek toplumsal durumları birey odağında işlemektedir. Eroğlu farklı söyleşilerde yazarlığını besleyen sanatkarları şöyle sıralar: Dostoyevski, Joseph Conrad, Romain Gray, Pieere.Schoendoerffer, Andre Malraux, Oscar Wilde, Castillo, Jorge Semprun, Dino Buzzati, Orhan Kemal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Attila İlhan.

ESERLERİ

- . Issızlığın Ortası (1984)
- . Geç Kalmış l (1984)
- . Yarım Kalan Yürüyüş (1986)
- . Adını Unutan Adam (1989)
- . Yürek Sürgünü (1994)
- . Yüz: 1981 (2000)
- . Zamanın Manzarası (2002)
- . Kusma Kulübü (2004)
- . Dş Kırgınları (2005)
- . Belleğin Kış Uykusu (2006)
- . Fay Kırığı-I: Mehmet (2009)
- . Fay Kırığı-II: Emine (2011)
- . Fay Kırığı-III: Rojin (2013)
- . Edebi Aforizmalar: (2013)

1.KİMLİK VE YABANCILAŞMA KAVRAMLARINI AÇIMLAMA

1.1. Ontolojik Bir Varlık Olan İnsanda Kimlik

Çok boyutlu sosyal bir kavram olarak karşımıza çıkan kimlik, toplumsal sistemin en temel unsurudur. İnsanların sosyal ve kültürel çevrelerinde edindikleri toplumsal konum ve statülerin karşılığı olan kimlik, geniş bir kapsama sahiptir. Öyle ki, “*insanların yaşam biçimlerini temsil eden inanç, tutum ve değer yargılarının tümünü içine alır. Yüzeysel olarak bakıldığında ise kişilerin ve farklı nitelikteki toplumsal grupların “kimsiniz, kimlersiniz?” sorularına*”⁴ alınabilecek cevaplar kimliği açıklar. Birey bu sorulara cevap vermeye çalışırken bunu sosyal bir bağlam içerisinde gerçekleştirir. Yani bireyin kimlik arayışı ya da sahip olduğu kimliği dile getirmesi kültürel zeminde biçimlenir.

Kimlik(identity) kavramının kökeni, süreklilik ve aynılık ifade eden Latince “*idem*” kökünden gelir.⁵ Türkçede ise “hüviyetin” karşılığı olarak kullanılan kimliğin kökeni “kim” soru zamirine dayanır. Kimlik, “*toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin*”⁶ bütünüdür.

Öte yandan bu kavram, psikoloji ve benlik olarak tanımlanır. “*Psikolojide, insanın fiziksel yapısından bağımsız olarak ruhsal yapısı, kişiliği ve karakteriyle birlikte ben-biz ya da ben-öteki iletişimi üzerinden benlik tanımlaması yapılmaya çalışılır.*”⁷

---

⁴Bozkurt Güvenç, *Türk Kimliği*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 1993, s.3

⁵Goldon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü)Bilim ve Sanat yay, Ankara, 2003 s.405

⁶ TDK *Türkçe Sözlük*, TDK Yay,Ankara, 2010, s.1444

⁷ M. Fatih Kanter, *Milli Edebiyat Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu*, Grafiker yayınları, İstanbul, 2014, s.54

İnsan, kendi varoluşunu anlamlandırma çabası içine girerek kim olduğunu sorgulamaya başlar. Benlik, Bilgin'e göre; *"bireyin kim olduğunu tarif eder ve diğerleriyle ilişkisi içinde şekil alırken ötekilerin bireyin davranışlarına verdiği geri bildirimler ve onlarla olan "*⁸*bağlarıyla birlikte ele alınabilir. Benlik kavramı, insanlara kendileri hakkındaki bilgiler göndermesini; dolayısıyla, benliğin bilişsel yanını ifade eder.*

Çeşitli imajların, şemaların, ilk örneklerin, anlayışların, teorilerin, amaçların, görevlerin bir bütünü ya da koleksiyonu olarak nitelendirilen benlik kavramı, dinamik bir yapı özelliğindedir. Dolayısıyla, kişiler arası ilişkilerde, bireyin amaçlarına ve değerlerine göre uyum gösterir. Bireyin iç tutarlılığını ifade etmesi anlamında oldukça istikrarlıdır ve çevreye uyma anlamında da esnek bir özelliktedir.

Kimlik oluşumu çocukluğun ilk yıllarından başlar ve aşamalı olarak bir ömür devam eder. Kimlik, öncelikle aile içi etkileşimlerle şekillenmeye başlar. Daha sonra bireyin kendine güven ve öz saygı duygularıyla olumlu ya da olumsuz yönde biçimlenmeye devam eder. Güleç'e göre; *"Kimsiniz?" sorusuna muhatap olan birey, bu sorunun cevabını vermeye çalışırken aslında kendi "ben"ini tanımlamaya çalışır. Bu da kimliğin sosyo-psikolojik yönüne işaret eder. Yani buna kişinin varlığıyla ilgili tüm anlamları içine aldığı için "kişisel kimlik" "*⁹*adı verilir. Kişisel kimlik, toplumsal bir varlık olan bireyin sahip olduğu özelliklerin ve niteliklerin temel belirleyicisidir.*

Kimliğin oluşumu/inşası tekil bir yapıyı oluşturmaz. Assman'a göre; *"Birey içerisinde bulunduğu çevre ile daima etkileşim içerisinde. Bu bakımdan kimlik, çoğulluk ifade eden bir kavramdır ve başka kimlikleri de içerir. Çeşit olmaksızın birlik, başkaları olmaksızın benlik olmaz "*¹⁰*denilebilir. Başkaları ile olan bu iletişim, çeşitliliği getirirken benliğin oluşumuna katkıda bulunur. Benliğin oluşumundaki bu süreçte önemli olan, toplum ile mesafenin yakınlığı ve uzaklığıdır.*

Kimliğin gelişimi ve bununla birlikte bir yere ait olma durumu bu yakınlık ve uzaklığın kişide bıraktığı etki ve katkı sonucuyla vücut bulduğu gibi geçmişin sığınaklarından kurtulması ile de ilintilidir. Kimliklerin birer inşa ürünü oldukları düşünüldüğünde, *"Bu inşa, geçmişe ait her şey silinerek boş bir levha üzerinde bireysel aktörlerin keyfi taleplerine göre gerçekleştirilen bir etkinlik "*¹¹*olmadığı görülür. Birey, varoluş sürecinde kimliğini oluşturduğu mevcut ortamdan hareketle benliğini geliştirir. Söz konusu gelişim süreci, belirli bir geçmiş temeli üzerine oturtulur. Söz konusu temeli yadsımak mümkün değildir.*

İnsan tinsel bir varlıktır ve bu özelliği ile diğer varlıklardan ayrılır. Diğer varlıklar bir canlılık ve devinim olarak hayatlarını sürdürürken, insan kendi hayatını seçme yön verme yetisine

⁸ Nuri Bilgin, *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, Sistem Yay, İstanbul, s.156

⁹ Cengiz Güleç, *Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi*, V. yay, Ankara, 1992, s.14

¹⁰ JanAssman, *Kültürel Bellek, Eski Yüksek Kültürlerde, Yazı, Hatırlama ve Kimlik*, (Çev: A.Tekin), İstanbul, Ayrıntı Yay. 2001,s.135

¹¹ Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası*, Aşına kitaplar-Turmaks yay, Ankara, 2007, s.45

sahiptir. O; bir benlik, bir tin, bir özgürlük özelliklerine sahiptir. “Ben” olmanın anlamı insanın yaşamı açısından önemlidir. Bu nedenle varoluş olmazsa olmazdır. Kierkegaard; “*İnsan yalnızca zaman ve mekânda gerçekleşen kayalar ve bitkiler gibi var olmakla kalmaz, daha geniş bir anlamda var olmanın bazı tarzlarına sahip olmakla da kalmaz: İnsan varoluşu bir ‘oluşum’ dur.*”¹²der.İnsan bilinçli bir varlık olduğu için kendi ve kendi varoluşunu idrak eder. Onun varoluşu ve oluşumu zamansal, kültürel ve tarihsel bir ortam içinde ortaya çıkar ve gelişir.

1.2. Benlik gelişimi: Bireyin Kendine Bakabilme Eğilimi

Tinsel bir varlık olan insan, bu özelliği ile kendilik değerlerinin bilincine varmaya çalışır. Kişi kendi kendisi ile olan ilişkisini anlamlandırma çabası içine girer ve kendi sorumluluğunu üstlenir. Kierkegaard’ a göre; “*Kendilik kavramını oluşturan öğeler; ruh, beden ve tindir. Beden kendiliğin fiziksel yanıdır, ruh duygusal yanıdır, tin ilişkisel yanıdır.*”¹³Bu bağlamda ruh, beden ve tinden oluşan kendilik kavramı birey için bütünsel bir yapı arz eder.

Kendilik değerleriyle oluşturulan benlik insanın var olma amacıdır. Hiç kimse, ben olmaktan ve ona ulaşmaktan daha değerli bir zenginliğe sahip olamaz. Birey nasıl kendisi olabilir, ben haline gelebilir sorularını Kierkegaard varoluş sorunu olarak ele alır. Kierkegaard’a göre; “*Benlik, insana yeryüzündeki ayrıcalığını kazandıran ve onu diğer varlıkların üstüne koyan, insanın kendisiyle insan olma onuruna erdiği bir durumdur.*”¹⁴O, insanın benliğine doğuştan yetili ve eğilimli olduğunu düşünür. Kişinin belli bir gayret, istek ve iradeye sahip olması gerektiğini vurgular. İnsanın ben olma ödevi içinde olduğunun altını çizerek, ben olma ödevi karşısında bir tercih yaptığını, bir eylemde bulunduğunu söyler. Böylece varoluş alanlarının, bu tercih ve eğilimlerin sonucunda çıktığını söyler.

Kimlik/benlik kavramı, bir kişinin kendini tanımlaması, o kişi olarak kabul görmesidir. Bu gelişim aniden ortaya çıkmaz. Kendinin bilincine varan insan, belli bir gelişim ve diğerleri ile etkileşim sonrasında gelişir. Yaşamın ilk yıllarında çocuk, bütünsel olarak değil parça parça anne ve babasını tanır. İçinde yaşadığı çevreye bağlı olarak ve etrafındakilerin rollerini ödüncüleyerek kimliğini oluşturur. Kendisine dıştan bakarak çevrenin ona ve birbirlerine gösterdikleri tutumları bilinçaltında tutar. Çocuk, çevresindeki sosyal gurubun tutumları, normları ile benliğini oluşturmaya başlar.

Başlangıçta var olan kişilik,sosyal çevre sayesinde adım adım gelişir. Varoluş aşamasında insan, dünyada ki yerini konumlandırma eğiliminde, diğerleriyle ilişki kurma temeli içinde olur. Diğerleri ile etkileşimi sırasında kendi davranışının diğerlerinde uyandıracığı tepkiyi tahmin

¹²Vefa Taşdelen, Kierkegaard'da *Benlik ve Varoluş*, Hece yay, Ankara, 2004, s.121

¹³Kamuran Gödelek, *Fikir Mimaları-20, Kierkegaard*, Say Yay. 2010, s. 108

¹⁴Taşdelen, a.g.e, s. 81

etmeye çalışır ve kendi davranışlarını kontrol eder. Mead'a göre; *"Diğerlerinin benden bekleediklerini içleştirek onun benim hakkımdaki imgesini anlarım ve benim şekillenir."*¹⁵ şeklinde ifade eder. İnsan kendi ben'ini şekillendirmeye başlar.

Benlik kavramının oluşmasında, bireyin kim olduğuna dair algısı, ilişki içerisinde olduğu kişilerin kendisini algılayışlarından etkilenir. Bu bağlamda onay ve destek ihtiyacı ile şekillenen benlik kavramında, kişiler arası etkileşim ve iletişim önem arz eder.

1.3. Kimlik Duygusunu Kazanma Eylemi

Kimliğin oluşumu, ilk çocukluk yıllarından itibaren diğer bilişsel ve entelektüel gelişim aşamalarıyla ilişki içinde sürekli ve aşamalı bir şekilde gerçekleşir. Başlangıçta yalın olan kimlik algısı zamanla karmaşık hale gelir ve farklılaşır. Kimlik duygusunu oluşturan öğelerin bir kısmı erken yaşlarda, bir kısmı da sonraki yaşlarda ortaya çıkar. İlk etkileşim aile içinde başlar ve buna bağlı olarak kendine güven, öz-saygı gibi bazı kimlik boyutları olumlu veya olumsuz bir yönde gelişir. Çocuk ilk olarak aile ve çevresindeki insanları model alır ve onlarla özdeşleşme içine girer. Çocuğun çevresi, çocuğu kendi değer sistemlerine ve kültürel konumlarına göre belli bir modelle özdeşleştirmeye çalışır. Çocuk yavaş yavaş aidiyet gruplarını benimser. Beraber olduğu ve içinde bulunduğu 'biz'leri içselleştirir. Özdeşleşme alanı gün geçtikçe genişler ve aileden okula, arkadaş çevresine yayılım gösterir.

Kimlik duygusunun oluşumunda önemli olan dönem ergenlik dönemidir. Bu dönemde yaşanan fizyolojik, cinsel, duygusal değişiklikler çocuğu etkiler. Bunun yanı sıra toplumun çocuktan istediği talepler de çocuğun bu etki alanını iyice duyumsamasına sebep olur. Çocukluk dönemini geride bırakan birey, geçmişini ve geleceğini, yaşamının anlamını kim olduğunu sorgulama eğilimine girer. Bu dönem kimlik sorunu bakımından önem arz eder. İlk çocukluk yıllarında içselleştirdiği gerçeklerden kopmaya çalışırken bazı şaşkınlıklar yaşar. Sosyalleşme olarak nitelendirebileceğimiz ergenlik döneminde kimliğini yıkma ve yeniden şekillendirme çabası içine girer. Bu iki dönem arasında fark büyük olduğunda çocuğun bir başkası olması söz konusu olur.

Ergenlik çağı, dış bir kimlikten sıyrılma çabasıdır. Ne olmak istedikleri konusunda fikirlerini geliştirdikleri dönemdir. Bu dönemde toplumla çatışma görülebilir. Ergen kişi, topluma katılma ya da uzak durma, mevcut düzene uyma ile değişme arasında kalır.

Kimlik duygusu kazanıldığında, bu duygu birey ile dünya arasında önemli bir rol oynar. Olayları ölçen ve değerlendiren bir bağ olur. Böylece bireyin tutumlarının ve tepkilerinin belirlenmesinde hayati bir önem taşır. Bireyin dünya görüşü ile kimlik duygusu arasında bir nedensellik vardır. Gelişmiş bir kimlik duygusu, benliği pekiştirme ve sürdürme etkisine sahiptir. Bu bağlamda bireyin kimliğinde bir süreklilik eğiliminin varlığından söz edilebilir.

---

¹⁵Taşdelen, a.g.e, s. 81

1.4. Bireyin Kendini Kavrayışı

Bireyin kendini bilişsel olarak kavrayışı, kategorizasyon sürecini gerektirir. *Kategorizasyon süreci, bireyin çeşitli objeleri tanımasını ve adlandırılmasını içerir; bunun için bireyin belirli bir objenin, bir yandan benzerliklerini ve farklılıklarını belirleyebilmesi ve öte yandan bu objenin değişmez bazı özellikler göstermesi yani zaman içinde sabit ve tutarlı olması gerekir.*¹⁶ Yani insanın çevresini düzenleyerek kategoriler haline getirme sürecidir. Kategorizasyon süreçleri, bireyin yaşamını pratikleştirmesi açısından önemlidir. Bireyin çevresini basitleştirip sistematik hale getirir. Böylece birey karmaşık bir dünyayla ve dünyada meydana gelen değişikliklerle başa çıkabilir.

Bu uygulanan süreç benlik konusunda da geçerlidir. Birey kendi kendisini bir obje olarak görebilir. Onu diğerlerinden ayırt eden özelliklere sahip olarak algılaması gerekir. Burada bireyin farklılık duygusu ön plandadır. Benlik bir obje olarak tanımlanır. Benlik duygusu kendisinin ne olup ya da olmadığı demesine dayanır. Ben bu değilim, şu benim gibi... Bu farklılık duygusu anlamına gelir ve bu farklılık diğer bireylere hissettirilir.

Birey de farklılık duygusundan başka aynı kaldığı duygusu da yer alır. Tutarlılık ve değişmezlik söz konusudur. Bu tutarlılık insanın kendi bilincine varma yeteneğini gösteren en iyi deneyimdir. Bireyin bazı özellikleri zamanla bazı değişiklikler gösterebilir ama aynı olma duygusu kendisini anlama girişiminde önemlidir. Benlik imgesinde, farklılık duygusu ve tutarlılık duygusu bir araya gelerek birey kendisini kavrar.

Wallon'a göre, benlik bilincinin oluşumunda ben-diğer ilişkisi önem taşır. Bu ilişki, ben ve diğeri arası farklılaşma süreci gelişim evrelerine göre değişir. Başlangıçta insan ancak hayvan statüsünde insandır. İhtiyaç anlamında varlıktır. Kimliğini kazanması için arzulanan bilinç ya da kendilik bilinci haline gelmesi gerekir.¹⁷ Yani bireyin kendi kendisi ile olan ilişkisidir.

İnsan, kendi bilincinde olma özelliğini fark edebilen bir varlıktır. Özbilincin oluşma aşamasında "ben" insanın ilk dolaysız nesnesidir yani özbilinç nesne iken, nesne olduğu ölçüde de bendir. Bu bağlamda Hegel' in köle efendi ilişkisi bir özbilinç nesnesi olarak ele alınabilir. Ben, içinde doğduğu aidiyet grubunun birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde doğar. Kimlik, hem iç ve dış grup arası hem de birey ve grubu arası çatışmada/karşılaşmada ortaya çıkar. Bir aynalar ilişkisi meydana gelir. Lacan ise ayna aşamasını yabancılaşma ânı olarak tanımlar. Çünkü dışsal bir imge aracılığıyla kendini tanımak kendine yabancılaşmak demektir. Bu yüzden özne bu yansıma karşısında oldukça karmaşık bir ilişki yaşar.¹⁸ Karşılaşmış olduğu imgeleme birlikte birey karışık duygular yaşar ve kendini tanı, bulur.

---

¹⁶Bilgin, a.g.e., s. 93

¹⁷Nuri Bilgin, *Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu*, Say yay. 1994, s. 230

¹⁸Nuray Karaca, *Kimlik Sorunsalı, Üniversite Öğrencilerinde Kimlik ve Siyasal Aidiyet*, Anı yay. 2011, s.6

1.5. Kimlik Sorunsalı/ Bunalımı

Kimlik sorunu kültürel ve politik düzeyde ele alındığında öncesinde ve sonrasında yaşanan oluşumlarla ilgilidir. “*Bu oluşumlar; endüstrileşme, kolonizasyon, milliyetçilik, kozmopolotizm gibi oluşumlardır.*”¹⁹ Bilgin, kimlik sorununun bu oluşumlar içinde kristalleşen iki tarihsel düşünce akımı ile ilgili olduğunu ifade eder. 1. Evrenselcilik, tek biçimci toplum anlayış. 2. Farklılaşma, farklı küçük gruplar oluşturma anlayışı. Dünyanın tekçi biçimlendirilmesi, evrensel iddiası ve bu iddia adına farkların silinmesi, aydınlanma çağının tavizleridir.²⁰ Onlara göre insanın tabiatı ayındır ve tektir. İnsanların eşit olduğu ve insan haklarının evrensel olduğudur. Fransız devriminin temel ilkesi olan eşitlik, eski rejimin hiyerarşik yapısına tepki olarak doğar. Bilgin, Yahudi-Hıristiyan imgesinde, tanrı önünde insanlar eşittir anlayışının laik versiyonu, yasa önünde insanlar eşittir şeklini alır.²¹

Bilimsel, teknolojik ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak, iletişim ve bilişim alanında gerçekleşen değişim bütün dünyayı etkiler. Uluslararası sınırların önemini ortadan kaldırır. Bu süreç boyunca dünya giderek küçülür ve küreselleşme durumu ortaya çıkar. Küreselleşmenin politik boyutunu insan hakları oluşturur. Ekonomik boyutunu çok uluslu sermaye ve serbest piyasa ekonomisi oluşturur. Kültürel boyutunu ise farklı kimliklere sahip olan insanların bir arada yaşaması meydana getirir.

İnsanın kendini tanıma, tanımlama isteği en önemli sorundur. Ben kimim? sorusu kimliğini belirlemede ve kimlik arayışının özünü oluşturmada önemlidir. İnsanın benliğinin ve kişiliğinin oluşumu toplumdaki ayrı düşünülemez. Tarih, zaman toplum, çevre, gelenek kimliğin gelişimi için önemli parçalardır. Ben ve “ötekini” ilişkisi kimlik için olmazsa olmazdır. Ben ve ötekini algılanması, kimlik açısından bir aidiyet sorununun ortaya çıkmasına etken olur. Kimliğimizi oluşturmada ötekini yadsımamız mümkün değildir.

Kültürel boyutta kimlik sorununun ortaya çıkış sebebi olarak küreselleşme görülür. Bunun sebebi, insanların etnik, dini ve ulusal kimliklerinin bilincine varmasıdır. Asıl sorun bunların dışında kalan toplumların kendini kabul ettirmek gayesiyle yeniden kimlik arayışı içerisine girmeleriyle ortaya çıkar. Küreselleşme ile süregelen oluşumlar insanı yetiştirdiği ortamdan uzaklaştırır. Bunun sonucunda birey umutsuzluk içine düşerek yalıtılmışlık duygusunu hisseder. Bireyler toplumsal değerlerden, siyasi ve kültürel katılımdan yabancılaşma olgusuna geçer.

Modernizm öncesi dönemde birey odaklı bir düşünce tarzı hâkim değildir. Her şey Tanrının birliği temelinde açıklanmaya çalışılmıştır. Modernite ile birlikte bu olgu yer değiştirerek Tanrının yerini birey almıştır. Modernleşme, kavram olarak aklileştirme ve dünyevileştirme ile doğrudan bağlantılı toplumsal bir dönüşüm sürecine gönderme yapar. “*Aklın şekillendirdiği bir*

---

¹⁹Bilgin, a.g.e., s.10

²⁰Bilgin, a.g.e., s.11

²¹Bilgin, a.g.e., s.11-12

*dünyadan; aşkın, göksel ve ilahi güçlere ait söylemi dışlayan modernizm, geleneksel kültürlerin, inançların, aidiyetin ve ileri aşamada özgürlüğün yitimini sağlayan özelliği ile sık sık eleştirilen bir kavram olarak da karşımıza çıkar.*²² Bu bağlamda modern dünyanın getirilerini sorgulayan birey, tüm sorularına yanıt bulmaya çalışır. Bu soruları ise kimliğini etkileyen mihenk taşları olarak ortaya çıkar. Bununla birlikte, kimlik olgusu hayatın anlamını, kök salmış değerler sisteminin yapı taşıdır. Biz kimliği yerine ‘ben’ kimliği ön plana çıkar, birey başlı başına yaşadığı toplumda aidiyet duygusunu karşılıklı ilişkilerle kurmaya başlar.

‘Ben kimim, neyim?’ sorusunun cevabını arayan birey, katı ve durağan kimlik anlayışından sıyrılarak, çoklu ve değişken bir kimlik anlayışına bürünür. İnsanlar, kimliği aranarak bulunabilecek bir şey olarak algılamaya başlar. Bu bağlamda kimlikler bir dönüşüm geçirir. Bu dönüşüm süreci modernizmin oluşturduğu tüketim toplumunda daha çok ön plan çıkar. “*Tüketim toplumu insan ilişkilerini de metalaştırmakta ve 1990 ve 2000’ li yılların panoraması “kullan ve at” anlayışı giderek insan ilişkilerin doğasını bozmuştur. “Kullan ve at” toplumunun anlamı sadece üretilmiş malları atmak değil; aynı zamanda, değerlerin, hayat tarzlarının, istikrarlı ilişkilerin, şeylere, binalara, yerlere, insanlara ve eyleme/olma konusunda öğrenilmiş tarzlara bağlılığın da atılabilmesi anlamı taşımaktadır.*”²³ Modern çağın tüketim girdabı, insan ilişkilerine de yansır; ilişkiler hızla tüketilen, kullan at mantığıyla menfaat odaklı bağlar niteliğine bürünen bir sistem haline gelir.

Küreselleşme, insanın kültürel anlamda dünyalarını boşalttığı için insanların zaman ve mekân algılarını değiştirir. Öyle ki insanlar zaman ve mekân sıkışması yaşar. Virilio; “*Francis Fukuyama’nın tarihin sonu’ tezi ile söylenmek istenen şeyin, “modern çağın telekomünikasyon araçlarının elektronik atmosferi içine sıkışmış küçük bir gezegenin ‘mekânın sonunu’ başlatmış olduğunu*”²⁴ belirtir. Zaman ve mekân sıkışması arasında kalan birey, kültürel ve toplumsal yaşamlarında ciddi problemler yaşar. Küreselleşme sürecinde, kültürler değişime zorlanırken, birbiriyle tezat oluşturacak şekilde, önce yerel farklılıklar ortaya çıkarılıp eski kültürler parçalanarak yeni biçimlere sokulur.²⁵ İnsanlar tek bir kültüre yönlendirilmeye çalışılır.

Küreselleşmeye bağlı olarak meydana gelen değişimler, toplumsal açıdan bir kimlik krizine neden olur. “Turner’a göre, küreselleşme süreci, kültürlerin orjinallikleri, statü ve hiyerarşiliklerinin tabiatı konularındaki yeni sorgulayıcı yaklaşımlarla, kültürlerin artmasına ve çeşitlenmesine neden olmuş ve kültürlerin tamamının yerelliğine vurgu yaparak kişi-ulusal kimlik ilişkisini belirsizleştirip, ulus devletlerin kültürel yapılarını tartışmaya açmıştır”²⁶ Ulusal kimlik

²²Ramazan Korkmaz ve diğerleri, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker yay. Ankara, 20011, s. 31

²³David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, (Çev. Sungur Sayran), Metis yay. İstanbul, s. 319

²⁴Paul Virilio, *Enforformasyon Bombası*, Metis Yay. 2003, s. 12

²⁵Antony Simith, *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, (Çev: Derya akaömürücü), Everest Yay. İst. s.6

²⁶S.Bryans Turner, *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*, (Çev: İbrahim Kapaklıkaya), İstanbul, Anka Yay. 2002, s. 271

aşırı savunma ve saldırgan hale gelerek ırkçılığın artmasına zemin hazırlanır. Kişisizleştirilmeye karşı tepkiler meydana gelir.

Postmodernizmin yaygın bir söylem olarak ortaya çıktığı 1980'li yıllar aynı zamanda Batı dünyasında küreselleşme söylemlerinin ve uluslararası iktisadi kuruluşlar çerçevesinde yapısal uyum uygulamalarının başladığı tarihlerdir. “*Küreselleşme ve postmodernizm arasında her ne kadar mekanik bir bağ olduğu iddia edilemese de, bu örtüşme tamamen bir rastlantı olarak da görülemez*”²⁷Postmodernistlere göre insan sürekli olarak değişen, gelişen bir oluşum gösterir. O, hem çevresinden etkilenir hem de etkiler.

Bu nedenle çevresinden bağımsız, özgün ve özgür olarak düşünmek yanlış olur. Postmodernistler bu nedenle “kişi” sözcüğü yerine “özne” sözcüğünü kullanırlar²⁸Postmodern özne, benlik iddiasında bulunmaz. “*Bu insan, geçici, planlanmamış, sıra dışı olana ilgi duyar; anlık arzularının tatmini güdüsüyle hareket ettiğinden genel ve emredici kurallar çerçevesinde işleyen ailesel, dinsel ve ulusal bağlılıkları önemsemez.*”²⁹Öznenin iç ve dış hayatında sınır yoktur. Dolayısıyla birden fazla kimliğe bürünme olur. Değişik zamanlarda değişik kimlikler üstlenebilir.

1.2.Öz’ün Değişime Uğraması: Yabancılaşma

Kişinin kendi olmaması, başkası olması olarak yorumlanabilecek yabancılaşma kavramı çağın başat problemlerindendir. Latince’ de başkası, yabancı anlamlarını gösteren ‘alienus’ kelimesi, zihni hastalıklarla ilgili kılındığında, taşıdığı sosyal muhtevasına ışık tutacak biçimde, kişinin kısmen veya tamamen kişilik aidiyetini kaybetmek suretiyle bizzat kendi kendine ve insanların oluşturduğu cemiyete yabancılaşıp kendi öz faaliyetlerinin kontrol ve güdümünü yitirerek neticede eylemlerin sorumluluğunun sona ermesini ifade eder.³⁰

Türkçe etimolojik sözlüğe göre; yabancılaşma, Farsça kökenli *yaban* sözünden türetilmektedir. Sözcüğün Farsçadaki karşılığı ise *boş, ıssız yer* anlamına gelen ‘*yâbân*’dır. Yine Farsçadaki *çöl, ova, ıssız yer* gibi anlamları olan ‘*beyâbân*’ sözü buradan türer. Türkçede *yaban* sözcüğünü karşılayan bir de ‘*il, el*’ sözcükleri vardır. Bu çerçevede ‘*yabani*’ veya ‘*yabancı*’ *elden olan, yerli, bildik olmayan* kimse demektir.³¹Yabancılaşma sözcüğü yabancı kökünden türemiştir. Yabancı olunan bu olgu, bazen zaman, bazen mekân, bazen, toplum, bazen de bireyin kendisi olabilir.

Yabancılaşma, insanın ya farkındalığını artıran ya da büsbütün kendisine ve çevresine karşı mesafeli olmasına sebep olan bir olgudur. Kişi ya ontolojik bütünlüğünü tamamlamış bir şekilde

²⁷Taner Timur, *Küreselleşme ve Demokrasi Krizi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1996, s.49

²⁸Dilek Doltaş; “*Postmodernizmin Getirdikleri Götürdükleri*”, <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/dersbelgeyazilari/dbonbir/postmodernizm.htm>, (03.04.2014)

²⁹P.Marie, Rosenau, *Postmodernizm ve Toplumbilimleri*, (Çev: Tuncay Birkan) Bilim ve Sanat Yay. Ankara, s. 97-98

³⁰Sadık Kılıç, *Yabancılaşma, İnsana Karşı Toplumsal Süreç*, Rahmet Yay. İstanbul, 1984, s. 13

³¹İ.Zeki Eyüboğlu, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Sosyal Yay. İstanbul, 1995, s. 714

çevresiyle girdiği çatışmada topluma yabancılaşır ve kendiyile baş başa kaldığı süreçte farkındalığın üst boyutlarına ulaşır ya da çevresi gibi olarak kendine yabancılaşır.

Yabancılaşma kavramı genel olarak, bir “öz”ün varlığını gerektirir. Bu “öz”ün niteliğini belirleyen temel yapı taşı ise, toplumların yaşadığı tarihsel süreçtir. Bu kavram konusunda birçok farklı tanımlamalar söz konusudur. Yapılan bu tanımlamaların ortak noktası; “öz”ün, değişime uğraması, temel varoluş özelliklerini kaybetmesidir.

Genel bir ifadeyle yabancılaşma kavramı, bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam veya süreçten uzaklaşmalarını anlatır.³²Oldukça geniş bir anlam ifade eden bu kavram, toplumsal boyutta meydana gelen gelişmelere ve bunların sosyal bilimlerdeki yansımalarına paralel olarak, zaman içerisinde farklı şekillerde anlam kazanır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bu olgu hakkında tartışmalar meydana gelmiştir. Bu tartışmalar zamanla varoluşçu filozoflar, psikologlar, sosyologlar, yazarlar tarafından ele alınmıştır.

1.2.1.YABANCILAŞMAYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Yabancılaşma kavramı hakkında, tarihsel süreç ekseninde düşünürlerin yaptıkları çalışmalar vardır. Kuramsal çerçevede ele aldıkları bu kavram hakkında düşünürler, bu kavramın gelişim ve değişim durumu ortaya çıkarmaya çalışırlar.Kavramın kuramsal bir temele oturtulmasında ilk ve önemli çaba Georg Wilhelm FriedrichHegel’e aittir. Kavram, felsefe alanına ilk olarak onunla girer.

1.2.1.1. Hegel' de Yabancılaşmanın Diyalektiği/ Metafizik Boyut

Yabancılaşma kavramını felsefi anlamda ilk kez kullanan Hegel’dir. O, teoloji alanından aldığı kavramı felsefi bir zemine oturtur. 1818 yılında Berlin Üniversitesi Felsefe bölümüne giriş konuşmasında, “*Mutlakın hakikatinin bilgisinin olamayacağı, dünyanın ve Geist’ in neliğinin (Wesen) kavranamayacağı*” yolunda kanıtlamalar getirdiklerini ileri süren filozofları ‘sığ’ kişiler olarak nitelendirdikten sonra, kendi felsefesinin amacının ‘*ideyi hakiki biçimi ve genelliği içinde kavramak*’³³ olduğunu belirtir. Yabancılaşmayı ontolojik bir olgu olarak ele alan Hegel; onun, kendini gerçekleştirmeye çalışan birey ve başkaları tarafından etkilenen birey olarak ikiye ayrılışının sonucu olduğunu vurgular. O, yabancılaşma kavramını iki şekilde ele alır; bütünleşme ve ayrılma.

Hegel için ide ilkesi dünyanın ilkesidir. Çünkü Hegel’e göre “*Yaşamda hakiki, büyük vetanrısızlık ne varsa ide sayesinde vardır.*”³⁴ Ona göre varlık da düşünce gibi diyalektik olarak gelişen bir süreçtir. Bütün varlığın temelinde bulunan bu ‘ilk’e Hegel “ide”, “akıl”, “söz”, Tanrı

³²Gordon Marshall, a.g.e.,s. 798

³³G. Savaş Kızıltan, *Kişinin Silinen Yüzü, Çağımızda Yabancılaşma Sorunu*, Metis Yay. İstanbul, 1986 s. 17

³⁴Kızıltan, a.g.e, s. 17

veya “ruh = tin” (geist)³⁵ der. Vurgulamak istediği ruh’tur. İnsanın fiziki ve ruhi varlığı arasındaki ayrım Hegel’de yabancılaşmayı meydana getirir. Yabancılaşma, ruhun kendi yarattığı maddi dünyadan duygusal anlamda uzaklaşması ya da farklılaşması sonucu oluşur.³⁶Hegel insanı düşünen bir varlık olarak ele alır ve bunu gerçekleştiren de ruhtur. “*Onun öğretisinde Ruh kendini geliştiren gerçektir. Ruh, önceleri kendi dışında olduğuna inandığı bir dünya yaratmıştır. Ama daha sonra, bu dünyanın kendi ürünüolduğunu anlamıştır. Dünya yalnızca onun eyleminin içinde ve sonucunda vardır.*”³⁷Bu bağlamda insanın kendi yarattığı dünyası zamanla yabancı bir güce dönüşür ve insan bu dünyada yabancılaşma sorunsalıyla karşı karşıya kalır.

Hegel düşüncesiyle birlikte Hıristiyan Tanrı anlayışı da değişir. Önceleri var olan her şey ona bağımlı bir şekilde olurken, sürekli aynı kalan Hıristiyan Tanrısı değişim gösterir. Tanrı, sürekli değişen ve gelişendir. Ona göre,“Tanrı *elbette doğmamıştır ve ölümsüzdür; ama ne var ki bu diyalektik süreçte bir başkası olur ve bu “başkası” kendini, kendi olarak tanır. Hegel diyalektik kavramı ile, ‘ide’nin kendini başkalaştırması, tikelletirmesi, kendi kendini dışa vurarak Geist’in kendine yabancılaşmış durumu olan algılanabilir bu gerçek evreni yaratma sürecini kast eder*”³⁸Yabancılaşmayı düşünceyi aşan ve öteyle bütünleştiren bir durum olmaktan çıkarıp yeniden düşünce alanına yani ‘insan’ alanına taşır.

Hegel, insanı mutlak varlık olma bağlamında ele alır. Ruh mutlak varlığa erişmek ister. Bunu yaparken de insanoğlu erişmek istediği gerçek hedefini arka plana iter. Kendi kendine karşı yabancılaşma meydana gelir ve kişioluşan yabancılaşma durumunun farkında olmaz.

Hegel yabancılaşma kavramını ontolojik açıdan ele alır ve onun merkeze oturtmak istediği,mutlaklıktır. Mutlak irade doğada kendine yabancılaşır. Bu kendine yabancılaşma, bitimli zihne ya da insana uygulanabilir özelliktedir. İnsan kendine yabancılaşmış bir tindir. Ancak yine de insan mutlak hakkında uygun bilgiyi elde edebilme yetisine sahip tarihsel bir varlıktır. Bu sebeple de Hegel’de“*insanın temel yapısı, bir anlamda insanın kendine yabancılaşması ve bu yabancılaşmadan kurtulmasıdır.*”³⁹Bu bağlamda yabancılaşma da yabancılaşmadan yeniden kendine dönüş de insan doğasında var olan kavramlardır.

İnsanın kendi kendisini bulması, kendini tanıması yabancılaşmanın olumlu etkisi ile gerçekleşir. Bu olgunun hayat bulması da öncelikli aşama olarak; “kendi kendine ait olma” halidir. Somut olarak dışa vurulamayan bu ide kendini gerçekleştirme aşamasında somutlaşır. Bu aşamada süregelen durum kendi kendine ait olamama durumudur. İnsan kendi özünden uzaklaşır ve kendine

³⁵ İsmail Doğan, Sosyoloji, ‘Kavramlar ve Sorunlar’, Pegem Yay. Ankara, 2007, s.431

³⁶ Gökhan Ofluoğlu, Ozan Büyükyılmaz, “Yabancılaşmanın Teorik Gelişimi ve Tarihsel Süreç İçinde Farklı Alanlarda Görünümleri”, *Kamu-işDergisi*, 10(1) s.115

³⁷ Doğu Ergil, *Yabancılaşma ve Siyasal Katılma*, Olgaç Yay. Ankara, 1980, ,s.32

³⁸ Tuncar Tuğcu, *Yabancılaşma Problemi “Hristiyanlığın ve Marksizmin Kökleri”*, Alesta Yay. Ankara, 2002, s.93

³⁹ Ömer Say, “1960-1980 Arası Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma Kavramı”, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Van,1995, s.8

yabancılaşır. İde kendine yabancılaşma olgusundan uzaklaşmak için kendini tanıma eğilimine girer.Sonra da yetenekleri sayesinde doğruyu bulur. Bunun sonucunda ide kendini tanır ve yabancılaşma olgusundan sıyrılır.“Hegel’e göre Hz. İbrahim (Yahudi’nin simgesi olarak) yabancılaşmıştır. Çünkü karşısında kendisini (İbrahim’i) aşan tanrı vardır. Tanrı efendi, İbrahim köledir. Köle efendisinin iradesine ve isteklerine boyun eğmekle, bağımlı olmakla yoksuludur, değersizdir”⁴⁰ Bu bağlamda Hegel için insanın Tanrı oluşundan uzaklaşması bir yabancılaşma olgusudur.

İnsanı kendi kendini tanımasıyla gerçekleşen olumlu yabancılaşmanın yanı sıra olumsuz bir yabancılaşma durumu da vardır. Bu durum, birey ile toplum arasındaki ayrılma durumudur. Hegel olumlu ve olumsuz olarak yaklaştığı bu iki faktörde; olumlu yabancılaşmayı kişinin kendini tanıması, algılaması anlamında ele alırken, olumsuz faktörünü de toplumsal bağlamda irdeler. Yabancılaşma sürecinin ilk aşamasında, bireyin toplumla birliği bozulduğundan, yeni bir birlik kurulana kadar, bireyle toplum arasındaki ilişki normal dışıdır ve birey toplumsal olanı tamamen kendi dışında bir varlık, “başka bir şey” olarak algılar. Burada, zihinsel düzeyde meydana gelen ayrışma, bireyin kendine yabancılaşmasının, bireysel varoluş düzeyiyle toplumsal varoluş düzeyi arasındaki kopmanın ifadesidir.

Hegel; dine, insanın kendini tanıması, kendi bilincine varması noktasında engel olma özelliği açısından yabancılaştırma işlevini yükler. Bu olumsuz işlev, bireyi insanlar arası ilişkilerde ve toplumsal düzlemde etkiler. Bunun sonucu olarak birey kendisine, topluma ve doğaya yabancılaşır.

Hegel’ de yabancılaşma doğal bir olgudur. Doğa, toplum, insan varlığını muhafaza ettikçe yabancılaşması olağan bir durum olacaktır. Ruhun kendini tanıma, bilme durumu zorunlu bir süreçtir. Bilme istemi ya da bilen olmak Hegel ontolojisinde de, Hıristiyan ilahiyatında da yabancılaşmanın nedeni, var oluşun diyalektik sürecinin ve tarihin başlangıcıdır.

1.2.1.2. Marx’ da Yabancılaşma (Yabancılaşmış Emek/ Materyalist Boyut)

Hegel ve Feuerbach, Marx’ın yabancılaşma kavramının düşünsel zeminini hazırlar. Marx’ın yazın hayatının başlangıcında, Alman ideolojisi ile 1844 Elyazmaları metinlerinde yabancılaşma olgusunu irdelediği görülür. “1844 Elyazmalarında; Hegel’ i nesneleşme ile yabancılaşmayı özdeşlediği ve insanın yabancılaşmasını onun bilincinin yabancılaşması olarak gördüğü için, Feuerbach’ı da dinsel yabancılaşma birçok yabancılaşma biçiminden yalnızca biri olduğu için eleştirir.”⁴¹Hegel’in etkisiyle şekillenmeye çalışılan yabancılaşma kavramı materyalist bir yaklaşımla ele alınmaya başlanır ve teolojik yapısından dışarı çıkılır.Kavramın tarihsel ve toplumsal bir bağlam içerisinde açıklanması ancak Karl Marx’ın kuramsal çabası ile şekillenir.

⁴⁰İsmet Özel, *Üç Mesele*, Çıdam Yay. İstanbul, 1988, s. 75

⁴¹Bariştta Erdost, *Karl Marx Yabancılaşma*, Sol Yay. Ankara, 2010, s.11

Marx'ın 'yabancılaşma' kavramı, Hegel ve Feuerbach'ın düşüncelerinin eleştirisinden hareketle yola çıkar. "Marxçı anlamda yabancılaşma", "bireyin özde farklı olmadığı ve geçmişte birleşik olduğu bir şeyden ayrıldığı ve bu ayrılığın 1) özde kendisinden farklı biri ve/ veya bir şey tarafından getirildiği; 2) ayrıldığına teslim olmasını sağlayarak tamamlandığının farkındalığı olarak ortaya çıkmaktadır."⁴² Marx'a göre yabancılaşma insanın yarattıklarının, öznenin üzerinde yer alması yani onun üzerinde belirleyici olmasıyla ortaya çıkar.

Marx'ın yabancılaşma, özden uzaklaşmadır. "Kendi yarattığı şeylerden kopması, bunları kendi dışında birer soyut varlık, aşkın birer güç gibigörmesi, üretim-tüketim ilişkilerinin ortaya çıkardığı imkânları kullanamama"⁴³dır. Yani, insanın kendi yarattığı nesneye unsurlar yükleyerek, ona boyun eğmesi üzerinde yoğunlaşır. Artık nesne statüsüne geçilir. Bunun sonucunda kendine ait özelliklerle donatılmış olarak var olan özne, nesne durumuna geçer ve insan ürettiği nesnenin hâkimiyetine girer.

Marx'a göre emek, insanın en önemli faaliyeti/"yaşam faaliyeti"dir. İnsan, emeği aracılığıyla dünyasını ve bunun sonucunda kendini yaratır. İnsan, yaratıcı çalışma aracılığıyla kendisini gerçekleştirme, bir yandan türünün potansiyellerini hayata geçirirken, bir yandan kendi toplumsal doğasını dışa vurur.⁴⁴ İşçi kendi emeğine yabancılaşma eğilimi gösterir. Emek vererek meydana getirmiş olduğu ürünü kontrol edememe durumudur. Zihinsel ve bedensel olarak harcanan emek, tam kapasite ile kullanılmaz ve kendi ürettiği ürünü satın alamayacak duruma gelir. İnsanın kendi ürettiği ürünü satın alamaması bu ürünü yabancı bir nesne olarak görmesine sebep olur.

Marx'ın yabancılaşma kuramını ekonomik yapıya bağlı olarak kavramsallaştırması, yabancılaşma- kapitalizm ilişkisini doğurur.⁴⁵ Kapitalizm, üretim aşamasında hiçbir müdahalesi olmayan işçiyi tuhaflştırır. Bireyler tamamen bağımlı hale gelirler. Onlar bireyselliklerini kaybederken sermaye ve piyasa bağımsız hale gelir. Marx'a göre kapitalizm, ürettiği "din", "ideolojisi, yaşam biçimi; yaygınlaştırdığı üretim ilişkileri ve kendine özgü "dil"i ile yabancılaştırıcı bir düzendir.⁴⁶

Marx, özel mülkiyet ve iş bölümünü yabancılaşma olarak ele alır. İş bölümünün doğması, toplumsal ilişkiler yoluyla yabancılaşmanın ön koşuludur. Çünkü "iş bölümü ve toplumsal farklılaşmanın bir gereği olarak, insanlar çok sayıda toplumsal rolü yerine getirmek zorundadırlar. Bu rollerin ortaya çıkardıkları zorunluluklar kadar, rolleri belirleyen toplumsal normlar arasındaki çatışmalar da normsuzluğa, anlamsızlık duygusuna ve böylece de bir tür

⁴²Temel Demirer, Sibel Özbudun, *Yabancılaşma*, Öteki Yay., Ankara, 1988, s. 19

⁴³Özcan Yeniçeri, *Yozlaşma ve Yabancılaşmaya Karşı İtirazlar*, IQ Yay. İstanbul, 2007, s. 31

⁴⁴Demirer, Özbudun, a.g.e., s. 21

⁴⁵Arzu Ertaylan, "1990 Sonrası Türk Sinemasında Yabancılaşma Olgusu", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, s.29

⁴⁶Muhammet Ertay, *Yabancılaşma Kader mi Tercih mi?*, Lotos Yay. Ankara, 2007, s.59

*yabancılaşmaya yol açabilir.*⁴⁷ Yani, işbölümü insanın kendisine dayatılan, dışlayıcı bir faaliyet haline gelir.

Marx'a göre iş bölümü ve özel mülkiyet özdeş ifadelerdir. Marx'ta özel mülkiyetin ikili işlevi gözlemlenir. Kendisi yabancılaşmanın ürünü olan ve yabancılaştırıcı bir etkiye sahip olan özel mülkiyet, emek ürünlerinin değişim değerine, toplumsal ilişkilerin de nesnelere arası ilişkiye dönüşmesine yol açar. O, aynı zamanda yabancılaşmanın daha ileri aşamalarının gelişmesinin ve toplum içerisinde derinlik kazanıp yaygınlaşmasının sebebidir. İş bölümü ve özel mülkiyet geliştikçe emek ve emeğin ürünleri insandan uzaklaşır. Bunun sonucunda emek, insanın iradesi ve isteğinden ayrılarak bağımsız hale gelir.

Marx'a göre kapitalist sistemde işçinin, hedeflerin belirlenmesi ve üretimin sonuçlanması gibi çeşitli faaliyetlerde hiçbir etkisi bulunmaz. Ayrıca iş süreci de işçinin kontrolü dışında gerçekleşir. Böylece işçi yaptığı işe hiçbir anlam verememekte fakat yerine getirmektedir.⁴⁸ Kapitalist ekonomide emek değerini kaybeder. Çalışma eylemi sadece yabancı faaliyet haline gelir.

Marx, sadece kapitalizme yabancılaşma olgusunu yüklemeyi. Feodal toplumlarda da bu olguyu görür. Ona göre *"feodal toplumda da mülkiyet özellikle toprak mülkiyeti esastır. Mülkiyetin olduğu yerde mülksüzleştirilmiş ya da mülk edinme olanakları sınırlanmış insanların olması kaçınılmazdır. Bu tür bir ilişki içinde, toprak mülkiyeti ve bu ayrıcalığı kullanan soylular, mülksüzleştirilmiş insanların karşısına yabancı güçler olarak çıkmışlar ve onlar üzerinde bir egemenlik ve baskı aracı işlevini görmüşlerdir."*⁴⁹ Kendisi üzerinde böyle bir egemenliği hisseden insan yabancılaşma olgusunu yaşamaya mecbur bırakılır. Toprak mülkiyetinin yerine sermayenin az elde birikmesi söz konusudur. İşçi kendisi için çalışmaz, üretmez. Sermaye için çalışır. Ne var ki bu çalışmayı yaparken mutsuz olan işçi bedensel ve zihinsel olarak da bitkin düşer.

Marx, bir ürünün kullanım değeri ve değişim değerini, onun kullanım gereksinimini baz alarak açıklar. Kullanım değerinin belirleyicisi olarak insanın ona olan gereksinimine bağlar. Nesnelere değişime girdiklerinde onun değerini insanın ona olan gereksiniminin belirlemediğini, arz-talep durumuna göre belirlendiğini vurgular.

Marx, insanın doğadan koparak yabancılaşması boyutunu da ele alır. *"Doğa, yani kendisi insan bedeni olmayan doğa, insanın örgensel-olmayan bedenidir. İnsan doğa aracılığıyla yaşar sözü, şu anlama gelir: doğa insanın ölmek için, kendisi ile sürekli bir süreç sürdürmesi gereken bedenidir. İnsanın fizik ve entelektüel yaşamının doğaya sıkı sıkıya bağlı olduğunu söylemek, doğanın kendi kendine sıkı sıkıya bağlı olduğunu söylemekten başka hiçbir anlama gelmez, çünkü*

---

⁴⁷ Barlas Tolan, *Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma*, 2.Baskı, İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları, No: 166 Ankara, 1981, s. 180-185

⁴⁸ Ofluoğlu, Büyükyılmaz, a.g.e., s. 127

⁴⁹ Ergil, a.g.e., ,s.35

insan doğanın bir parçasıdır."⁵⁰İnsan doğadan koparak kendisine yeni bir doğa kurmak ister ve yabancılaşmaya başlar. Yabancılaşmış emek nedeniyle insanı diğer canlılardan ayıran bu özellik kalkar. İnsan kendi doğasına yabancılaşır.

Marx, yabancılaşma olgusunu ele alırken insanın kendine yabancılaşması noktasına da değinir. Kendi emeğine yabancılaşmış olan insan, kendi özbenliğine de yabancılaşır. Böylece kişinin "özerklik" duygusu zarar görmekte, kişi kendisini yabancı olarak duyumsamaktadır.⁵¹ Kişinin sahip olmak istediği benlik yansıtılır. Bunun yerine birey, toplum tarafından dayatılan kriterleri benimsemek durumunda kalır. Marx, kendi öz benliğine yabancılaşan bireyin, diğer insanlara da yabancılaştığını belirtir.

1.2.1.3. Durkheim' de Yabancılaşma/Anomi/Sosyolojik Boyut

Toplumbilimci olan Durkheim, yabancılaşma kavramını modern sosyolojiye taşır. "Yabancılaşma" kavramına, Durkheim'da doğrudan bir gönderme yoktur. Ne ki, "normsuzluk" ya da "normların geçerliliklerini yitirmeleri" olarak tanımladığı "anomi" durumu, Durkheim'de kalkınan "yabancılaşma" tanımlarına temel oluşturmaktadır.⁵² O, yabancılaşmayı anomi olarak nitelendirdiği normsuzluk ve normların gerçekliklerini yitirmeleri olarak temellendirir.

Durkheim, anomiyi toplum hakkındaki genel kanaatlerine dayandırır. Bireyi toplumdaki soyutlamanın mümkün olmadığını düşünür. Bu normların bireyler tarafından benimsenmesi gerektiğini ve bunun içinde bir otoritenin olması gerektiğini vurgular. O, insanlar arasında ahlaki nitelikler olmadan toplumun var olamayacağını belirtir. Toplumun hangi ahlâkî ilkeler etrafında bütünleşeceği ise mevcut koşullara bağlıdır.

Durkheim, iş bölümü ve dayanışma olarak ele alınan toplumsal farklılaşmayı mekanik dayanışma ve organik dayanışma şeklinde ikiye ayırarak toplumları bu şekilde ayırır. İş bölümü sorun olmadığında, sorunsuz işlediğinde bireyler bundan memnun olurlar. Bunu artırmak için çaba içine girerler. Bu denge bozulursa yani toplum ani bir sarsıntı geçirirse, bireyin tutkuları üzerindeki denetimi azalır ve dengeler bozulur. Mekanik dayanışmaya dayalı toplumlarda bireyler arası farklılık azdır, iş bölümü gelişmemiştir. Fakat organik dayanışma üzerine kurulu toplumlarda bireyler arası farklılık fazladır. Bu farklılık durumu, bireylerin birbirini tamamlamalarını sağlar; iş bölümü ve uzlaşma kolaylık kazanır. Birey, ancak toplumsal bilincin kapsayıcılığını ve katılığını yitirdiği bir toplumda belirli bir düşünce ve eylem özerkliğine sahip olabilmektedir.⁵³ O, toplumların mutlu olmaları ve normal gelişimi için organik iş bölümünü olumlu bulur.

---

⁵⁰Erdost, a.g.e., s. 27

⁵¹Erich Fromm, *Sağlıklı Toplum*, (Çev: Y.Salman ve Z. Tanrısever), Payel Yay. İstanbul, 2006, s. 116

⁵²Demirer, Özbudun, a.g.e., s. 26

⁵³Gökhan Ofluoğlu, Ozan Büyükyılmaz, a.g.e., s. 121

Toplumsal iş bölümünün yaygın olduğu toplumlarda ahlaki düzenlemelerde meydana gelen belirsizlikler toplumu etkiler. “Böyle bir toplumsal durum göz önüne alındığında, yabancılaşma bireylerin toplumun “normal” işleyişine beklenen katkıyı yapamamaları yahut toplumun işlevsel bütünlüğünü temin eden ahlaki ve toplumsal dayanakları onaylamamaları anlamına gelir”⁵⁴ ve anominin ortaya çıkmasına kaynaklık eder. Durkheim, bu durumdan dolayı iş bölümünü zorunlu görür.

İşbölümünün toplumlarda yaygınlaşmasıyla birlikte üç durumda anomi ortaya çıkar:

- Ekonomi dünyasında iflasların çoğalması halinde,
- Ekonomik faaliyetler içerisinde işveren-ücretli ilişkileri içerisinde,
- Bilimlerin aşırı parçalanması ve uzmanlaşması sonucunda bilgi alanında⁵⁵

Bazı durumlarda iş bölümünün beklenmeyen sonuçlarının olabileceğini söyler. Bunu da işçi ile işveren, işçi ile işçi veya çalışan nüfusla toplum arasında ortaya çıkan kuralızsızlık durumuna bağlar. “*Durkheim açık açık Marx’ a atıfta bulunmamakla birlikte toplumun sınıflara bölünmesinin de çatışma ve kuralızsızlığa yol açtığı düşüncesindedir. Organik dayanışmanın gelişimine paralel hukuki ve ahlaki düzenlemelerin olmaması, toplumun sınıfsal yapısını ve buna bağlı olarak sınıfsal çatışmayı körüklemektedir.*”⁵⁶Marx, işçinin yoksul olduğunu yabancılaşan kişinin de onun olduğunu belirtir, fakat Durkheim, asıl bunalımın servet sahibi kişilerde olduğunu düşünür. Çünkü ona göre, servet sahibi insanlar sadece kendisine bağımlıdır ve bu bağımlılık kendisinin ne denli sınırlı olduğu bilincini fark ettirmez. İnsan ne kadar az sınırlı olduğunun bilincinde olursa her türlü sınırlamayı çekilmez bulur.

1.2.1.4. Feuerbach' da Yabancılaşma/ İnsanın imgelemi Tanrı

Feurbach, yabancılaşmanın kaynağını dine dayandırır. Ona göre yabancılaşmanın temel sebebi Tanrı’ dır. “*Yabancılaşma problemi, insan bilincinin Tanrı ve maddi dünya arasında tecrit hali sonucu ortaya çıkmaktadır*”⁵⁷“Feuerbach, Hıristiyanlık üzerine çalışmalarında, insanın kendi içindeki özünü keşfetmeden önce, bu özü kendi “ötesine” yansıttığını belirtir. Böylelikle din, (en azından Hıristiyanlık) Feuerbach’da insanın bir başka görünüm altında sunulan kendisiyle ya da kendi özünüyle ilişkisi olarak tanımlanır.”⁵⁸

Ona göre, Tanrı’ ya ait özellikler insana mahsus özelliklerdir. İnsan kendisine ait olanı bir başkasına aktarmış ve böylelikle kendisine yabancılaşmıştır. Bu insanın özünü kendi dışına yansıtmaya halidir. Hegel, yabancılaşmanın tin’e bir kudret vererek nesnel tarih alanını ve dışsal doğa alanını kurduğunu savunurkenFeurbah ise, Tanrı’nın imgesel olduğunu savunur. Tanrı insanın

⁵⁴Ertoyl, a.g.e., s. 83

⁵⁵Barlas Tolun, *Toplum Bilimlerine Giriş*, Murat-Adım Yay. Ankara, 1996, s.26

⁵⁶Ertoyl, a.g.e., s. 87

⁵⁷Gökhan Ofluoğlu, Ozan Büyükyılmaz, a.g.e., s. 120

⁵⁸Demirer, Özbudun,a.g.e., s. 15

kendi imgeleminde doğmuştur. İnsan, kendi özelliklerini Tanrı'ya vermiş, kendisinin yarattığı Tanrı'ya boyun eğmiş ve sonrasında kendi özüne yabancılaşmıştır. Bu yaklaşımla, insanın kendine ait özellikleri, dışsal bir varlığa atfetmesi ve daha sonra ona boyun eğmesi özne statüsünü kaybederek nesneleşme durumuna geçmesidir.

Feuerbach insanın kendi doğası içinde yaşadığını ve bu doğasının dışına çıkmadığını düşünür. Tanrı inancı ve dinsel değerlerin tümü, insanın öznel doğasını yansıtır. Ona göre Tanrı insanın kendisidir. İnsan olmadan Tanrı da olmaz. "İnsanın birtakım "özel nitelikleri" bulunur. Bunlar, irade, akıl ve sevgi olmak üzere üç tanedir. Bu üç özellik aynı zamanda insan gelişiminin araçları durumundadır. İnsan, bu özel niteliklerini insan olarak kendisinde topladığı anda yabancılaşmaktan ve Tanrı'nın kölesi olma durumundan kurtulacaktır."⁵⁹Bu bağlamda insan yabancılaşmadan kurtulmak ya da korunmak için kendi özel niteliklerini kullanmalıdır.

1.2.1.5. Erich Fromm' da Yabancılaşma(Obje haline gelen insan/Psikolojik Boyut)

Fromm, kapitalist toplum yapısından çok sanayileşmiş topluma eleştirisini yöneltir. O, Freud'un psikanaliz kuramını Marksist maddeci bir temel üzerinden yeniden yorumlar. Bütün bireylerin temel gereksinimlerinin olduğunu belirtir. Bu gereksinimler, biyolojik gereksinimler değildir, insanın evrim sürecinde ortaya çıkan gereksinimleridir. "Bunlar: 1) Başkalarıyla toplumsal ilişki içinde olmak, 2) Yaratıcı olmak, 3) Sabit köklere sahip olmak, 4) Kimlik gereksinimi, 5)Kendini zihinsel anlamda yönlendirebilmek"⁶⁰tir.

Fromm'a göre yabancılaşma, kişinin kendisini bir yabancı gibi duyduğu bir deneyim biçimidir. Bu deneyim biçimi içinde kişi kendisine yabancıdır. "*kendisini dünyasının merkezi, edimlerinin yaratıcısı olarak görmez, tersine, edimleri ve bu edimlerin sonuçları, onun boyun eğdiği, hatta taptığı efendileri olmuştur. Yabancılaşmış insan, başka herhangi bir kişiden koptuğu gibi, kendisinden de kopmuştur. Herkes gibi o da, kendisini nesnelere algıladığı gibi beş duyusu ve sağduyusuyla algılar; ama bunu yaparken de kendisiyle ve dış dünyayla üretici bir ilişki içinde değildir.*"⁶¹

Fromm, modern toplumlarda yabancılaşma olgusunun her yerde olduğu düşüncesindedir. Bunun sebebinde kapitalizme bağlar. Çünkü kapitalist sistemin üretim şekli dolaylı olarak insanları, korkak ve yabancılaşmış bir kimliğe bürütmüş olarak belirir. Sistem onları bu düzene kaşı çaresiz kılar. Bu da bireylerin toplumsal oluşumlara katılabilmelerini güçleştirir. Bu sistem içinde korkak bir hale gelen insanın tek çaresi de tüketmektir. Bu yolla insan pasifliğe yöneltilir ve dünyada hiçbir şeyi aktif olarak yaşayamaz.⁶²

⁵⁹Tolan, a.g.e., s. 286

⁶⁰Demirer, Özbudun, a.g.e., s. 32

⁶¹Erich Fromm, *Sağlıklı Toplum*, (çev: Y.Salman ve Z. Tanrısever), Payel Yay. İstanbul, 1996, s. 116.

⁶²Ofluoğlu, Büyükyılmaz, a.g.e., s. 31

Fromm yabancılaşmayı bir hastalık olarak görür. Ona göre, insan doğadan ve birbirinden kopar. Bunun sonucunda da kendini yalnız, soyutlanmış ve yabancı hisseder. İnsanın varoluş sebebi için aradığı soruya şu yanıtı verir. “*Kişinin kendi yarattığı bir nesneye aşırı bir sevgi ile bağlanması, ona tapması, onu putlaştırması sonucu, bu kişi kendi duygu ve düşüncelerini kendi dışındaki bir nesneye aktardığı için artık kendisi değildir ve onda bir ben ya da kimlik duygusu kalmamaktadır.*”⁶³ Bu bağlamda insan tüm kendiliğini dolayısıyla içindeki “geist”i ürettiği nesnelere taşıyarak başkasında var olur ve yabancılaşır.

Fromm, hastalık olarak nitelendirdiği yabancılaşmanın yeni ortaya çıkmış bir hastalık olmadığını söyler. İkelikten medeniyete geçiş dönemindeki toplumlarda görüldüğünü düşünür. Bu hastalığı putperestliğe kadar götürür. Putperestlik konusundaki eleştirisinde tek tanrılı peygamberlere bakış açısı şu şekildedir:

*Tek tanrılı dinlerin peygamberlerinin çoktanrılı dinleri puta tapıcılık diyerek yadsımlarının tek nedeni, onların bir yerine birçok tanrıya tapmaları değildir. Tek tanrılı dinlerle çoktanrılı dinler arasındaki temel ayırım, yalnızca tanrıların sayısında değil, kendine yabancılaşma gerçeğinde yatar. İnsan, enerjisini, sanatsal yeteneklerini bir put yapmak için harcar; sonra da kendi insanca çabasının sonucundan başka bir şey olmayan bu puta tapar. İnsanın yaşam güçleri bir “nesne”ye aktarılmıştır; bu nesne, artık bir put olduğundan, insanın kendi yaratıcı çabalarının sonunda ortaya çıkmış bir şey değil de sanki ondan kopuk, onun üstünde, ona karşı olan, insanın tapıp boyun eğdiği bir şey olarak algılanır.*⁶⁴

Maddi açıdan kendisini tatmin etmek, zenginleşmenin insanı mutlu kıldığını düşünmek Fromm’un katılmadığı bir düşüncedir. Çünkü ona göre, maddi tatminkârlığa ulaşmış toplumların başında gelen Batı toplumlarının mutlu olmaları gerekirdi. Sistemin işleyebilmesi için uyumlu, boyun eğen, silik tipler gereklidir. Bunun karşılanması için de sistem bu tipte insanlar üretir. Bu silik tipler, korkak bunaltılı ruh hallerini yalan, gerçekdışı bir tatmine yöneltir. Çok tüketen bu yabancılaşmış tipler, aldatici bir doyum ve mutluluk imajı verirler. Ama gerçekte, mutsuzluk ve acı içindedirler. “*Gerçeği görmek ve mutluluğu yaşamak ancak, sömürünün bulunmadığı ve bunu gizlemek ya da haklı göstermek için bir takım ideolojilerin geliştirilmediği, böylelikle de insanın aklını ve sevgisini tam olarak kullanabildiği bir toplum biçimi içinde olabilir.*”⁶⁵ Bunun da içinde insan sevgisinin bulunduğu Hümanizm ile mümkün kılınabileceğini düşünür.

Erich Fromm, yabancılaşmayı insanın kendi benliğinden uzaklaşması ve ruh halinin zayıflaması şeklinde düşünür. Yabancılaşma konusunda Marx’tan farklı bir şekilde yaklaşır. Marx, işçi sınıfının yabancılaşmış sınıf olduğunu ve öncelikle kurtarılması, özgürlüğe kavuşturulması gerekenlerin onlar olduğunu savunur. Bu bağlamda Marx, yabancılaşmanın çoğunluğun ortak

⁶³Erich Fromm, *Marx’ın İnsan Anlayışı*, (Çev: Kaan Ökten), Arıtan Yay. İstanbul, 1992, s. 60

⁶⁴Erich Fromm, *Sağlıklı Toplum*, (Çev: Y. Salman ve Z. Tanrısever), Payel Yay. İstanbul, 1996, s. 117

⁶⁵Erich Fromm, *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*, (Çev: Aydın Arıtan), Arıtan Yay. İstanbul, 1997, s.6

yazgısı olabileceğini öngöremez. Fromm ise büyük ve küçük memur kesiminin neredeyse tümünün nitelikli bir işçiden çok daha yabancılaştığı düşüncesindedir. Tüketim açısından gerek el emeği ile çalışan işçiler gerekse bürokrasinin çeşitli kesimleri arasında büyük fark yoktur. “Herkes, kullanmak ve sahip olmak istedikleri yeni şeyleri arzulamaktadır. Bu halleriyle insanlar, edilgin, zincire vurulmuş tüketiciler kitlesini oluşturmakta, yapay arzularını doyuran ama doyurucu oranda doyumdan uzaklaştıran nesnelere kölesi olmuşlardır.”⁶⁶Marx, yabancılaşmanın iş sürecinden kaynaklanabileceğini ve bu yabancılaşma olgusunun kültür, siyaset, din gibi diğer alanlarda yaygınlaşabileceği düşüncesindedir. Fromm, “yabancılaşmanın çıkış noktasını aynı görürken varış noktasında farklılıklara olabileceği düşüncesindedir. Fromm, dış güçlerden çok bireysel deneyimler üzerinde durmaktadır.”⁶⁷Her ikisinde bu olgunun olumsuz olduğunu ve kötü durumların ürünü olduğu konusunda hemfikirdir.

1.2.1.6. Herbert Marcuse' da Yabancılaşma/ Tek Boyutlu Toplum

Herbert Marcuse, Hegel ve Marx'ı bazen birbirini destekleyici şekilde bazende karşılaştırmalı olarak ele alır. Marx'ı ele alırken bazen diyalektik yöntemini yorumlar, bazen onun kavramlarını anlaşılır kılmaya çalışır, bazen de yönetsel eleştiriler yapar. O, yabancılaşma ve toplumsal sorunların aşılmasında sıra dışı gruplara öncelik vererek, işçi sınıfını arka plana atar. Marx gibi kapitalist sistemde yer alan işçi sınıfının yabancılaşmaya karşı bir cephe almasını beklemekten ziyade sıra dışı gruplarla ilgilenir. Onun kavramlaştırmasıyla “tek boyutlu toplum” demokrasi ve halk egemenliği söylemiyle devrimci düşüncüyü etkisizleştirmektedir. Artık, devrimciler, bu tek boyuta indirgenmiş toplumsal yapının dışında kalan/kalmak zorunda kalan işsizler, sömürülenler ve ırk ayrımcılığına maruz kalanlar”⁶⁸ile ilgilenir. Tek boyutlu toplum yapısında birincil olarak ağırlık verilen demokrasi ve halk egemenliğinin etkisinin bu insanları etkilediğini ve onları toplumsal yapının dışına attığını belirtir.

Marcuse'a göre; “ileri endüstriyel toplumun en belirgin özelliği, insanın kurtuluş isteyen ihtiyaçlarının önünü tıkamak, öte yandan, toplumun yıkıcı gücünü ve birey üzerindeki baskı fonksiyonunu destekleyip, hoş görmektir. Bu toplumda, israf üretimi ve tüketimi teşvik edilmekte, bireyin bu sistematik içerisindeki sıkışıklığının devamını sağlayabilmek içinde, serbest rekabet, özgür basın, özgür seçme hakkı gibi aldatici özgürlükler sunulmaktadır. Ayrıca işçilerin kendilerine uyutucu bir uyum getiren bu durumdan kurtulması pek mümkün gibi

⁶⁶Barlas Tolun, *Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma*, 2.Baskı, İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları, No: 166 Ankara, 1981, s. 158

⁶⁷Ergil, a.g.e., ,s. 71

⁶⁸Herbert Marcuse, *Tek Boyutlu Toplum*, (Çev: Azizi Yardımlı), İdea Yay. İstanbul, 1997, s. 193

*görünmemektedir.*⁶⁹El becerilerinin yerini zihni kabiliyetler almıştır. Bu durum Marcuse'a göre insanları köleleştirmenin yeni şeklidir.

Marcuse, eleştirisini modern toplum ve onun ürettiği tüketimci insan tipi üzerine yapar. Sanayi toplumunun geliştirdiği tüketim normlarının kişiselleştirilip insanda gerçek ihtiyaçların yerini yapay ihtiyaçlara bıraktığını, bunların yarattığı sahte bilincin ise toplumu dönüştürme ihtiyacını perdelediğini söyler. Marcuse'a göre, günümüzde bireyin gereksinimleri yapaylaşmış, niceliksel olarak artan gereksinimler ise niteliksel olarak artmamıştır. Bu durum bireyin üretici gücüne de ket vurmaktadır.⁷⁰Bu yapay gereksinimlerin ortaya çıkışı insanın toplumsal yapı karşısında eleştireliliğini yitirmesine sebep olur ve yabancılaşan insan bu ortamda kendi özünü kaybeder.

Kapitalist sistemin ilerlemesi, emeğin makineleşme boyutuna geçmesi, sömürüyü arttırırken, sömürülenlerin davranışlarında ve konumlarında değişikliğe sebep olur. Bu sistem insanların aptallaşmasına ve insanlık dışı köleliğe sürüklenmesine sebep olur. Tüketimin tek gerçek gereksinim olarak ortaya konulması, toplumun yanlış bilinçlenmesine neden olur. Bu yanlış biçimlenme nedeniyle, toplumdaki sınıfsal farklılıkların, bu farklılıklardan kaynaklanan sosyoekonomik ve kültürel sorunların gizlendiğini düşünür.

“İnsanların kimlik tanımları da satın aldıkları metalar aracılığıyla belirlenmekte ve insanlar statülerini, zevklerini ve hatta ruhlarını bu metalarla somutlaştırmakta, anlamsız bir dünyada kendilerine ancak bu şekilde bir değer atfedebilmektedirler. Böylece, sanayi toplumlarında insanlar tümüyle sömürgeleşmekte, dünya ile aralarındaki ilişkiye dair farkındalıkları kaybolmakta, yöneticilerin istediği yer ve zamanda, onların istedikleri şeyi yine onların istedikleri oranda tüketmeye hazır birer robot insana dönüşmektedirler.”⁷¹

Kendi farkındalıklarının farkında olamayan, tektipleştirilen insanlar; giderek yalnızlaşır. Sömürülen insanlar kendine, emeğine ve çevresine yabancılaşır.

---

⁶⁹Tolan, a.g.e.,s. 160

⁷⁰ Demirer, Özbudun,a.g.e., s. 33-36

⁷¹Ertaylan, a.g.e., s. 47

2.MEHMET EROĞLU' NUN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA SORUNSA LI

2.1. Kaotik Yaşam Serüvenine İlk Adım

2.1.2.Sevgi ve Şefkat Mekânı Olan Ailenin Yetersizliği/Aidiyetsizlik

Aile, çocuğun gerekli bütün ihtiyaçlarını karşıladığı, onun ruhsal, duygusal ve kişilik yapısını şekillendiren temel kurumdur “*evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki iliksilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik olarak tanımlanabilir*”⁷² Dünyaya gelen çocuk, kendini bir aile içinde bulur. O fiziksel gereksinimlerinin yanında sevgi, güven, kendini gerçekleştirme gibi tinsel bütün ihtiyaçlarını ailede giderir. Aile, bundan sonraki hayatına dair ilk eğitim yeridir. Neyin doğru ve yanlış olduğunu, sevgi, güven duygusunu, fedakârlık, sorumluluk ve kültürel değerleri ilk orada deneyimler.Bu kurum içerisinde olumlu bir şekilde yetiştirilen çocuk, ileriki dönemlerde ruhsal gelişimini ve kişiliğini kolaylıkla biçimlendirir.

Çocuk, yaşamını kendi başına sürdürebilme yetkinliğinde sahip değildir. Sağlıklı bir birey olarak yetişmesi için aileye ve ailenin korumasına ihtiyacı vardır. “*Çocuğun, sağlıklı bir ruhsal gelişme geçirebilmesi için, tam bir güven duygusu içinde bulunması temel koşuldur. Çocuk ancak içinde sevgi ve şefkat gördüğü, sevme ve sevilme gereksinimlerinin karşılandığı uyumlu, mutlu bir aile ortamında kendini güvende hisseder*”⁷³Bu sevgi ve şefkat mekânından mahrum kalan çocuk, ruhsal olarak güvensizlik hissine kapılır. Bu his sadece o dönem için onu esir almaz, ileriki yaşamında bunun eksikliğini yaşar. Gelecek karşısında kendini savunmasız ve güvensiz hisseder ve korku yaşar.

---

⁷²Türkçe Sözlük, s.50

⁷³Tuncel Altınköprü, *Genç Erkek Psikolojisi, Genç Erkeğin Başarısı, Mutluluğu ve Sosyal Uyumu Nasıl Sağlanır* Hayat Yay. İstanbul, 2012, s.36

Korkunun bel kemiği olan güvensizlik, sağlıklı bir kişilik gelişimi için en önemli engeldir. Kendisini, koruyup gözetmesini, sevgi ve şefkat göstermesini beklediği ailesinden bu beklentilerini karşılamayan çocuk yalnızlaşır. Bunun sonucunda mutsuzluk ve umutsuzluk duygularını yaşar ve çeşitli korkular, psikozlar geliştirir.

Hem çocuğun gelişim süreçlerini hem de ailenin çocuk ilişkilerini birçok kuramcı farklı kuramsal çerçeveler içinde ve farklı kavramlarla açıklar. Sigmund Freud'un klasik psikanalitik kuramı ile başlayan süreçte çocuk gelişimi tüm psikanalitik kuramcılar tarafından üzerinde durulan bir konu olmuştur. Sigmund Freud, kişilik gelişiminin ilk 5 ya da 6 yıldaki deneyimlerle oluştuğunu savunur. Yetişkin kişiliğinin temellerinin çocukluk yıllarında oluştuğunu ve psikocinsel gelişim dönemlerinin her birinin yetişkin kişiliğine etkisi olduğunu belirtir.⁷⁴ Bu yaşlardaki çocuklara doğru ve yeterli bir rehber olmanın önemini belirtir.

Çocuğun kişiliğinin şekillendiği ilk yer olması nedeniyle aile, büyük bir öneme sahip olmasının yanında büyük bir sorundur. Gruen, sevgisiz bir anne-babanın çocukta bırakacağı hasarın kendine özgü olana yabancılaşmaya, kendiliğinden nefret etmeye, itaat etmeye, otoriteye ve güce bağımlılığa, özerk olamamaya, sorumluluktan kaçmaya, saldırganlığa, şiddet eğilimine, sürekli düşman imgesi yaratmaya, başkasına ve kendisine karşı yıkıcı davranmaya kadar varabileceğini söyler.⁷⁵ Böyle bir mekânda gelişimini sürdüren çocuk gerçek sevginin anlamını bilemez, yaşayamaz ve hissedemez. O, sevgiyi ailenin beklentilerine paralel olarak hak edilen bir şey olduğunu öğrenip ona göre hareket etmeye başlar.

Bu eylem ileriki dönemlerde kendisini yetersiz görme, korku gibi olumsuz hislere iter. Ebeveynlerden birini kaybetmiş ya da her ikisini kaybeden çocuk, onların özlemini bilinçaltında daima saklar. Çünkü yaşaması gereken sevgi ondan alıkonulmuştur. O dönemde bunu pek belli etmeyen çocuk, ileriki dönemlerde bunun eksikliğini iyice duyumsar. Sevgisizlik ve içinde barındırdığı nefret, çocuğa yalıtılmışlık duygusu verdiği gibi ileriki dönemlerde saldırganlık, itaatsizlik gibi duyguları tattırabilir. Çünkü çocuk, kendisine acı veren anne-babasından hesap soramayacağı için, yabancılaştığı ve nefret ettiği kendiliğinin içine hapsolarak, saldırgan tutum sergilemeye başlayabilir.

Çocuğun kendisini bu şekilde ifade etmesi bir bakıma geleceğine, yalnızlaşmasına, yalıtılmışlık duygusuna ve yabancılaşma olgusuna çekilmek istenen bir perde gibidir. Gruen'e göre:

“Kendiliklerinden vazgeçişin yarattığı terörü yaşamamış olan çocuklar, dış dünyaya olumlu, merak dolu ve hoşnutlukla yaklaşan yetişkinler haline gelirler. Bir bebeğin veya bir çocuğun duyguları ve algılayışları onu büyüten bir anne-baba tarafından onaylanmadığı

⁷⁴Engin Gençtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 11

⁷⁵Arno Gruen, *Empatinin Yitimi-Kayıtsızlık Politikası Üzerine*, (Çev:İlknurİgan), Çitlenbik Yay. İstanbul, 2006, s. 12

için, yaşamındaki ilk deneyimlere tehlike altında olma duygusu damgasını vurmuşsa, durum çok farklı olur. O zaman çocuk dış dünyaya karşı kucaklayıcı değil, sakınma ve savunmaya dönük bir tutum geliştirir. Öfke ve saldırganlık bu var oluşun özü haline gelir ve böylece tehditkâr bir dünyada yaşıyor olma duygusu daha da pekişir. Algılayış daralır. Çevrede teşvik, gelişme olasılıkları ve uyarım görmek yerine, dikkat tehlikelere yönelir. Savunma, hayatta kalmanın özü haline gelir. Kişi kendisini yeryüzünde evinde hissedemez, bildik bir ortamın içinde korunmuşluk duygusunun eksikliği söz konusudur. Bunun yerine tedirginlik baskındır. Yabancı merak uyandırmak yerine korku ve güvensizlik yaratan bir şeydir ve bu yüzden de yeni ve farklı olan her şeye karşı direnç geliştirilir. Bu tür insanlar neyin güvenilir neyin tehditkâr olduğunu ayırt etmekte zorlanırlar.”⁷⁶

Anne-baba, çocuğun bir birey olarak kendini geliştirmesi için seçilmiş en iyi ideal tiplerdir. Dünyaya gözlerini açan bebek, öncelikle anne ve baba sevgisi/koruması altında mevcudiyetini devam ettirir. Çocuğun kendine güven duymasını sağlayan unsur; benliğini kavramasına yardımcı olabilen, ortam hazırlayan, bu sevgi mekânıdır. Bunun aksi bir durumda anne-babanın bu mekânı çocuğa sağlamaması, her iki ebeveynin de eksikliğini hissettirmesi; benlik duygusunu sağlıklı bir şekilde geliştiremeyen, bağımlılık ve güvensizlik duygularına hapsolan bir birey oluşmasına neden olur.

Modernizm sonrası kapitalist sistemin sebep olduğu makineleşmeyle birlikte kendi özünden uzaklaşan birey, giderek kendinden toplumdan bağıni koparır ve bir nesne haline gelir. Kendi benliğinden uzaklaşan birey, kendi değerini de yitirmeye başlar. Önce kendi kimliğinden sonra da toplumdan uzaklaşan birey, giderek gerçek hayattan soyutlanır.

Varoluş felsefesi ile bağlantılı olan postmodernist romanlarda, insanın varoluş anlamını bulma arayışı, Eroğlu'nun çoğu romanında gün yüzüne çıkar. Özellikle de yabancılaşma, bireysellik, bunalım, aidyetsizlik, yalnızlık, umutsuzluk izlekleri şeklinde ortaya çıkar. Bu nedenledir ki, insanın varoluşunu sınırlandıran, bu özelliklere sebep olan etkenlerden biri olan şefkat mekânına inmek gerekir.

Postmodern bir yazar olan Mehmet Eroğlu, romanlarında bireyin iç dünyasına iner ve bireyin açmazlarına ayna tutar. Özellikle birey merkezli olan romanlarında, bireylerin kimlik bunalımı ve yabancılaşma problemi yaşadığı görülür. Bu olguların oluşmasına zemin hazırlayan etkenlerin bazılarının da geçmişte yaşamış oldukları kötü deneyimlerden kaynaklandığı görülür. Bilhassa çocukluk döneminde yaşanan olumsuz olaylar ve özellikle de aile kurumunun yetersiz olması/eksik kalması romanlardaki çoğu kahramanın geleceğini, geçmişe tutsak kılar.

Eroğlu'nun romanlarında birçok karakter, kendi oluş sürecinde öznel ve nesnel varlığını sorgulayarak benlik bilincine ulaşmak ister. Kendini ve çevresindeki nesnelere anlamlandırmaya çalışan karakterler, yaşanan çözümlüş sürecinde kendine yabancı olma, çevre/başkaları tarafından

---

⁷⁶ Arno Gruen, *Demokrasi Mücadelesi-Radikalizm, Şiddet ve Terör*, (çev: İlknur İgan), Çitlenbik yay. İstanbul, 2012, s. 28-29

sınırlandırılma ve geçmişteki yaşanmışlıkların/eksikliklerin derin etkisinde kalma gibi engellerle karşı karşıya kalırlar. Bu engellerin ilk etkisi, ailenin eksikliği/aidiyetsizlik sorunsalı ile başlar.

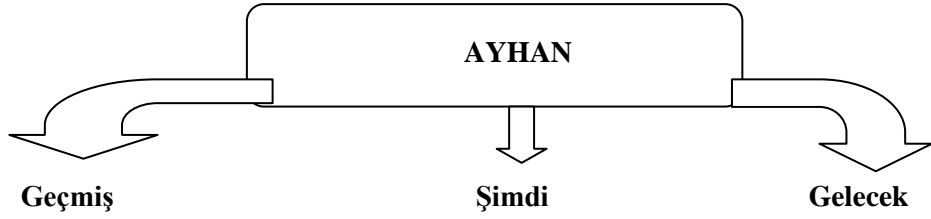
"*Issızlığın Ortası*" ve "*Geç Kalmış Ölü*" romanlarının başkarakteri Ayhan'ın yaşadığı temel güvensizlik duygusu, kimliğinin inşasında ve toplum ile olan ilişkisinde belirleyici bir rol oynar. Ayhan'ın çocukluk döneminde yaşadıkları, geleceğine yön verir. Başkarakteri, kimlik bunalımına iten ve hiçbir yerdeliği duyumsamasına sebep olan ilk durum; onun çocukluğunda değer duygusunun mekânları olan annesini ve babasını kaybediştir. Bu değerlerin yok olması ile yapayalnız, savunmasız kalır. Daha sonra bu yalnızlığı, yatılı okula başlaması ile iyice hisseder. Bu, mutlak güven ortamı denilebilecek sıcak bir yurttan mekânsal olarak dışlanma ve sürülmedir. Sevgi ve şefkat mekânından uzaklaşması, onun içe dönük ve sevgi ihtiyacı çeken biri olmasına neden olur.

Ayhan içine kapanarak insanlara karşı duyduğu güvensizlik duygusundan kaçma çabasındadır. Bu şekilde kendini güvende hissedebileceğini ve korunduğunu düşünür. Jung, "*İçedönük davranış geri çekilmeci davranıştır. Egemen etken iç gereksinmedir. Jung bu davranış biçimini huy edinmiş kişilerden "içedönük tip" diye söz etmektedir. İçedönük tip, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir. Sosyal değildir ve düşünmeyi, harekete geçmeye yeğler.*"⁷⁷der.

Yaşananlar sonucunda ortaya çıkan eksiklikler, Ayhan'ın toplumdan uzaklaşarak içe dönmesine ve her şeye yabancılaşmasına neden olur. Dış olaylar onu artık başkalarını etkilediği biçimde etkilemez. Onun etkileniş biçimi, kayıtsızlaşma ve içe kapanma şeklinde değil; başka kişiler ile paylaşmadığı bir dünya içine hapsedilmesi ile gerçekleşir. Ayhan'ın bu bilinmez dünya içine kendini hapsedmesi, sevgi ve şefkat ortamından koparılmasından kaynaklanır. Bu değerlerin tatmin edilememesi, ilerleyen dönemlerdeki yaşantısında ve insanlarla ilişkilerinde onu etkiler.

---

⁷⁷FriedaFordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, (Çev: Arslan Yalçın), Say yay, İstanbul, 2011, s.38

<u>Anılar Mağması</u>	<u>Geçmişin Tutsaklığı</u>	<u>Yenilginin Adı</u>
Aile eksikliği	Anlamsızlık	Hiçlik
Yatılı okul	Kaygı	
68 olayları	Sorgulama	
12 Mart 1971	Yabancılaşma	
Kıbrıs Barış Harekâtı	Kimlikbunalımı	
	Aidiyetsizlik duygusu	
	Kendisi ile hesaplaşma	
	İntihar	

Şekil 1. Geçmiş-Şimdi-Gelecek Düzleminde Bireyin Ontolojik Yokoluşu

Ayhan'ın, yeryüzünde bilinçli bir yaşam kuramama durumu, şekilde de görüldüğü gibi geçmişin zamansal boyutunun şimdiye etki etmesi ve 'an'ı zedelemesidir. Gündelik yaşamın akışı içinde sürüklenen ve yolunu yitirmiş olan başkarakter için 'şimdi'anlamsızdır. 'An' içindeyeterli etkinlik kazanamayan ve kendi varoluşunu anlamlandıramayan başkişi, geleceğe dair bir beklenti içinde olamaz. Geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki ardışık boyut, onu ontolojik açıdan bir çıkmaza sürükler ve yok eder.

Ayhan, çocukken annesini ve daha sonra da babasını kaybeder.O, geçmişini;“Gözlerimi yumuyorum. Evle birlikte Murat' in annesini görüyorum. Elinde hala bana çektikleri o buruşuk telgraf var. Sonra, halam beliriyor, o esmer güzel kadının yanında. Babamın öldüğünü söyleyecek diye düşünüyorum. Gece o kuru sesi kulağıma ulaşıyor: “Neden ağlamadı?”Murat'ın annesinin sesini duymuyorum, ama halamın sesi tiz: “Zaten babasını sevmezdi.” Severdim, diye bağırarak

geçiyor içimden...’’⁷⁸ şeklinde hatırlar. Başkarakter, sevgisini dahi içine hapsetmiş bir bireydir. Anne ve babasızlık durumu, onun ‘sevgi’ kelimesini dahiiçinde hapsettiği bir duygu halini alır.

Çocuk, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren belli gereksinimlerin karşılanmasına muhtaçtır. Bu gereksinimlerin başında da güvende olma ihtiyacı gelir. Maslow’un insanların davranışlarının temeli olarak gruplandığı ihtiyaçlar piramidinde yer alan, “güvenlik gereksinimleri”, insanın kendine fiziki, ekonomik, sosyal ve belki de siyasal olarak güvenli bir ortam oluşturma ihtiyacı sonucunda ortaya çıkar. Bu bireyin kendini güvende hissetme ihtiyacının karşılanmasıdır. Aynı zamanda bu durum, şimdiki ve gelecekteki güvenliğinin temelini sağlama eğilimiyle örtüşür.⁷⁹ Ayhan’ın yeterince karşılanamayan bu güvenlik gereksinimleri, onun hayatında ve de her iki roman boyunca içsel hesaplaşmalarında gün yüzüne çıkar. Bu nedenle Ayhan, kendini güvende hissetmediği için bir yere ait olamama duygusunu yaşar.

Ayhan’ın dış dünyaya karşı olan bu yalıtılmışlık durumunun diğer bir nedeni, çocuk yaşta çevresindeki kadınlarla cinsel deneyimidir. O, anne sıcaklığından mahrum kaldığı için bu sevgiyi başka kadınlarda arar. Fakat anne sevgisini tatma arayışı ile yaklaştığı kadınlarla olan ilişki başka bir boyutta olumsuz bir şekilde kendisine geri döner. Rezzan’ın teyzesi ile yaşadığı erken deneyim onun cinsel hayatını olumsuz etkiler ve sonraki yaşamında sağlıklı ilişkiler kurmasını engeller. Ayhan’ın arkadaşı Rezzan’ın teyzesi ile henüz on üç yaşında bir cinsel deneyimi yaşaması, Freud’un “Üst-ben, vicdan ve ahlak açısından ben’i denetler ve emirlerine uyulmadığında suçluluk duygusu, vicdan azabı, bunalım ve aşırı boyutlarıyla da yabancılaşma hissettirir”⁸⁰ durumuyla paralellik gösterir. Bu bağlamda Ayhan, bu suçluluk psikozuyla kadınlara karşı sadist bir tutum takınır ve kadınları fetiş bir nesne konumuna indirger.

Ayhan, “Evet önceleri o kadının hayatımda oynayacağı rolü anlayamamıştım. Ancak Rezzan’ın teyzesinin kara göğsünde işlediğim o günehtan sonra...”⁸¹ der ve onun bundan sonraki hayatı, Freud’un vurguladığı tarzda devam eder. Bunun en bariz örneği üvey annesi ile yakınlaşmayla göz önüne serilir. Ayhan üvey annesi ile yaşadıklarını;

“On üç, belki on dördündeydim. Bahardı. Her şey olağanüstü bir büyüye sarılmıştı. Havuzun başındaki bankta rastladım ona. Ay ışığının altında inanılmayacak kadar güzeldi. Beni gecenin o saatinde görünce şaşırmadı, aksine beni bekliyordu sanki. Gidip yanına oturdum. Vakit sabaha karşıydı. Her şeyin olabileceği, gerçeklerin kaybolduğu saatlerden birinde savrulup gittiğimi hissediyordum. Hiç soru sormadı. Koyu saçları, gecenin karanlığına karışıp gitmişti, ama güzel ve beyaz yüzünü seçebiliyordum. Ağlamak geliyordu

⁷⁸Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortası*, Agora Kitaplığı, 8. Basım, 2011, s.75

⁷⁹Turgut Göksu, “Maslow’un İhtiyaçlar (Güdüler) Piramidi ve Polisin Yabancılaşma Olgusu”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.4, S.3-4 (Temmuz-Aralık), s.27-48

⁸⁰Ufuk Ege, “Batı Kültüründe Yabancılaşma ve David Storey’in Romanlarında Yabancılaşma Teması”, Ankara üniversitesi Dil ve Tarih-coğrafya Fakültesi Yay. Ankara, 2000, s.20

⁸¹Eroğlu, a.g.e. s.88

*içimden.Öteki kadının göğsünde iğrenç bir suç işlediğimi anlatacaktım..ama izin vermedi. Elimi tuttu, titriyordu. Bana acıdığını, beni sevdiğini hissettim. Karşı koymadı, başımı göğsüne dayadım...'Susup o saniyeden sonra olanları düşünüyordum. Neden yaptım o hareketi? Rezzan'ın göğsünde sürdürdüğüm o rezaleti neden tekrarladım? Hâlâ bilmiyorum.'*⁸²sözleri ile de ifade eder.

Bu iki kadınla yaşanan ilişkinin yanı sıra, halası ile yaşadığı kötü anısı da geleceğine yön verme açısından etkili olur. Halası, anne sıcaklığı ile yaklaştığı üvey annesi ile yakınlaşmasını görür ve çığlık atar. Halasının çığlığı, hayatında derin bir yara açar ve çığlığı her hatırlayışında yarasının kanadığını hisseder. Çocuklukta içine hapsettiği bu nefret; ilerleyen dönemlerde tekrarlayarak ortaya çıkar. Ayhan, “*Sonra halamın çığlığı böldü sessizliği, her şey parçalanıp kayboldu.*”⁸³der.Zira bu çığlık bilinçsiz edimin bilince taşınmasına aracı bir simge değerdir. Çocuk yaştaki Ayhan’ın cinsellikle ilgili bilinçsiz davranışı, bilinçlenme süreci olarak, ergenlik sonrasında bir travmaya dönüşür.

Mehmet Eroğlu’nun “*Issızlığın Ortası*”romanı hakkında değerlendirme yapan Ahmet Oktay, roman için;“*Libidonal bastırma aracılığıyla gerçekleştirilen bir pişmanlığın ve suçluluk duygusunun anlatısıdır.*”⁸⁴der. Ayhan, annesizliğin verdiği yalnızlık ile başka kadınlara yönelir ve içinde eksik bırakılmış sevgiyi onlarda tülemek ister. Çocukluğunun Oidipus döneminde annesi için hayal ettiği cinsellik durumunu farklı şekillerde, farklı kişilerle yaşar.Bu yaşanan kötü tecrübeler ona, suçluluk duygusunu küçük yaşta tattırır.

“Ait olma”, hem çocuk hem de yetişkin için olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır. Bunu ailede deneyimle(ye)meyen ve bu konuda tatmin olamayan birey, bunun eksikliğini hayatı boyunca hisseder. Bunun sonucunda, tüm yaşamı boyunca bu eksikliği tamamlama çabası içerisinde olur. Bu ihtiyacı tartışmasız bir şekilde baskın olacağından yanılısamalar yaşar. Ayhan sevgi mekânında ilk aidiyetsizliğini yatılı okula gidişle yaşar.

Yatılı okul, dışlanmışlığın ve yalıtılmışlığın mekânıdır. Ayhan için kendisini güvende hissedebileceği bir mekân değildir. Bu mekânda güvensizliğin vermiş olduğu korkuyu atabileceği kişi,Zafer’dır. Ayhan, geçmişe takıntılı olduğu için her şeyden kaçmaya çalışır ve kaçışla başlayan bir yolculuğun içinde kendini bulur. Özne, her kaçışıyla sığınacak bir kucak ve teselli arar. Başkarakter, yatılı kaldığı okulda, Zafer’le tanıştığı andan itibaren sığınacağı kucağı da bulur. Zafer, Ayhan’ın dünyasını bir anlık da olsa aydınlatıp kabuğunu kırmasına, bu çetin karmaşadan çıkmasına ve ruhsal bütünlüğünü yeniden kurmasına yardımcı olur.Ayhan bu sığınak için;“*Beni*

---

⁸²Eroğlu, a.g.e., s. 286

⁸³Eroğlu, a.g.e., s. 286

⁸⁴Ahmet Oktay, “*Issızlığın Ortasında-Best Seller’in Teknikleri*”, *Türkiye’de Popüler Kültür*, YKY. İstanbul, 1993, s.204

*gürültülü bir evrene itip halamla o kadından kurtaran kişi. Tek arkadaşım. Bir daha peşinden ayrılmadım hiç. Nereye giderse gitsin arkasından onu izledim...*⁸⁵ibarelerini kullanır.

Zafer, Ayhan'ın hatırlamak istemediği çocukluk anlarından uzaklaşmasına olanak sağlar. Aile içerisinde bulamadığı güven duygusunu ve içinde büyüttüğü korkuyu onunla atar. *“Onu korumuştum, çünkü beni arkadaş diye ilk o kabullendi. 1963 yılının son aylarını unutmamıştım. Halam beni İzmir’den kovmuştu ve o dağ basında herkesten yüzlerce kilometre uzakta tek basınydım. Zafer o yıl ikinci sınıftaydı, bir keresinde beni korumuştur. O yılın sonunda sınıfta kalınca aynı sınıfa düşmüştük.”*⁸⁶Yaşlılarıyla iletişimde zorlanan ve kendi kabuğuna sığınan Ayhan, yalnızlık halkasından kısa bir sürede olsa kurtulur.

Yalnızlık veya yalnız kalma, bir insanın boşluk duygusuyla karışık kendini dünyadan kopmuş hissetme duygusudur. Aristo; *“İnsanın sosyal olmasına yani başkalarıyla birliktelik aradığına inanır. O, arkadaşsız bir varoluşu kimsenin seçemediği hatta her şeyin var olup da arkadaşının olmamasını kimsenin düşünemeyeceğine inanmıştır.”*⁸⁷ İnsanoğlunun varoluşunun en temel gerçekliklerinden biri bireyin diğerleriyle kurduğu ilişkidir. Bu ilişki boyunca bireyler kendi başlarına bilemeyecekleri kesin anlamları paylaşır ve bir bağ oluştururlar.

Ayhan ile Zafer arasındaki bağ; bu anlamların içselleştirilmesi açısından Ayhan’a önemli bir yetkinlik kazandırır. Zafer; Ayhan’ı, halası ve Rezzan'ın teyzesi ile yaşadığı olumsuzluklardan sıyrarak; onun mahzenini bir anda aydınlatan geçici bir ışık olur. Başkarakterin kendisine, insanlara ve topluma karşı soyutlanması son bulur. Bu durum, Zafer'in darbe sonrası Ankara'dan kaçışına kadar devam eder. Fakat Zafer'in gidişinden sonra tekrar mahzenine çekilir. Trajik yazgısını yeniden yaşamaya başlar. Yabancılaşmanın, yalnız kalmanın soğuk yüzüyle baş başa kalır.

“İssizliğin Ortasında veGeç Kalmış Ölü” romanlarında, genel olarak yenilmiş bireyin iç gerçekliği, hesaplaşması, yabancılaşması, yalnızlaşması verilir. Ayhan merkezli ele alınan bazı önemli faktörler açıklanmaya çalışılır. Çocukluk döneminin olumsuzluklarının birey üzerindeki etkisi, ömür boyu etkilenmesi, küçük yaşta deneyimlenen cinselliğin bireyin ilerideki dönemlerde sağlıklı ilişkiler kuramamasını gözler önüne serer.

Ayhan'ın aile sevgisi görememesi; yatılı okulda okuması sebebiylekendisini güvende hissetmemesi, bu güven eksikliği ile korku hissetmesi, zamansız bir ilişki yaşaması sonucunda kadınlarla sağlıklı ilişkiler kuramaması; kimlik bunalımı yaşamasına ve yabancılaşmasına sebep olanönemli etkenlerdir.

---

⁸⁵Eroğlu, a.g.e., s. 286

⁸⁶Eroğlu, a.g.e., s. 13

⁸⁷Aristotle, Nichomacheanethics(T. Irwin, Trans.). Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company. (OriginalWorkWritten 384-322 BC), 1985, s.47

Geçmişin şimdiki zamanla hiçbir ilişkisinin kalmaması, bu geçmişin yaşanmamış olduğu anlamına gelmez. Sadece, onun varlığının ortaya çıkarılamaz hale gelmesi demektir. Sartre; “Geçmiş, aslında bireyi geriden doğru (par-derriere) olduğum şey olmaya mecbur eden ontolojik yapıdan ibarettir.”⁸⁸ der. Bu mecburiyet; bireyin kendi benliğinden uzaklaşması, bir arayış içerisinde yol alması, kendini tanıyamamasıdır. Ontolojik anlamda Ayhan, geçmişin geriden bu güne doğru, kendini hapsedmesi karşısında; çaresizliğe, umutsuzluğa düşer. Bu çaresizlik içinde karşılaştığı ilk sığınağa girer. Kierkegaard; “Umutsuz bir kişi ölümcül bir hastadır. Başka herhangi bir hastalıktan daha fazla olarak, o hastalık varlığın en saygın özüne saldırır; ama insan bu yüzden ölemez. Ölüm hastalığın sonu değildir. Bitmeyen bir sondur. Bu hastalıktan kurtulmamızı ölüm bile sağlayamaz, çünkü buradaki acısı ile birlikte olan hastalık ve... Ölüm, ölememektir.”⁸⁹ der. Bu açıdan umutsuzluk, biçare kalışın yalnızca en korkuncu olmakla kalmaz, aynı zamanda bireyin mahvoluşu anlamına gelir.

“Yarım Kalan Yürüyüş” romanında yazar, bir kuşağın çıkmazlarını irdeleme, onun aidiyetsiz kalışını vurgulama, olayların akışına göre bireyin yabancılaşmasını gözler önüne serme amacını taşır.

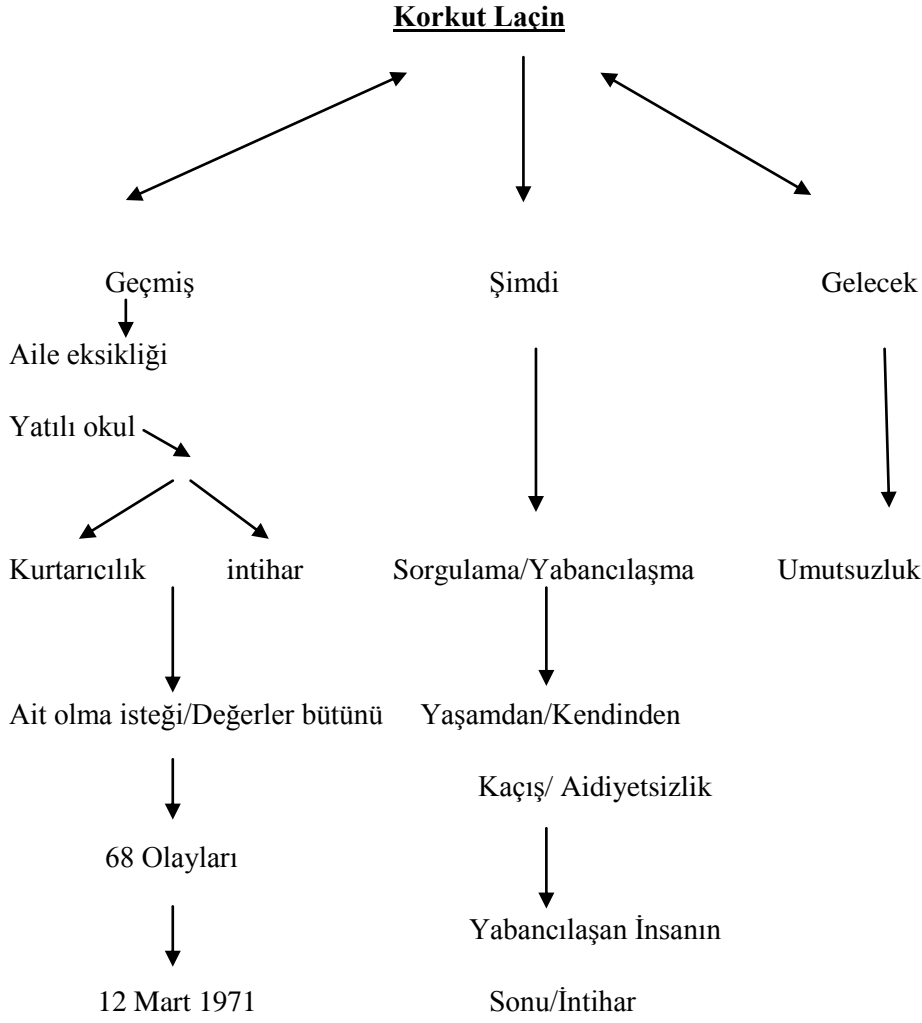
Mehmet Eroğlu’ nun Milliyet Gazetesine yapmış olduğu değerlendirme; “Yarım Kalan Yürüyüş” teki ‘Yürüyüş’ romanın kahramanı Korkut Laçın’ın, “Yine de, Yapabileceğim, kurtarabileceğim bir şeyler olmalı? Ne yapmalıyım?” sorusuna verdiği cevap; “Korkut Laçın’ın ‘Ne yapmalıyım?’ ve ‘Ne yaptım?’ sorularına cevap vermek için kendini soruşturmasıdır diyebiliriz.”⁹⁰ der. Yani ontik olarak kendi olmayan kendini gerçekleştiremeyen Korkut’un, varoluşunu sorgulaması ve ben olma ödevini gerçekleştirme çabasıdır. Romanın başkarakteri Korkut Laçın’ın yaşadığı ruhsal trajedi geçmiş-şimdi- gelecek düzleminde şöyle şekillendirilebilir:

---

⁸⁸J. Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik, Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, (Çev: Turhan Ilgaz, Gaye Çankaya Eksen), İthaki Yay. Ankara, 2009, s.185

⁸⁹Soren Kierkegaard, *Ölümcül Hastalık: Umutsuzluk*, Doğu-Batı Yay, Ankara, 2010, s.29

⁹⁰Hasan Yürek, *İnsan Manzaralarının Ressamı Mehmet Eroğlu’nun Romancılığı*, Otorite yay, Ankara, 2012 s.76’ dan aktarım

Şekil. 2.Geçmiş-Şimdi-Gelecek Bağlamında Ontolojik Yokoluş

Varoluşçu felsefede dünyaya bırakılmış olan varlık, özgürlüğü içinde özünü yaratarak, varoluşunu gerçekleştirmek için sürekli atılım içinde olur. Şekilde görüldüğü gibi Korkut Laçın, geleceğe dair gerekli atımlarını, varoluşunu anlamlı kılacak biçimde gerçekleştiremez. Çünkü yaşanmışlıkların /geçmişin etkisi altında ezilen başkişi, yaşadığı 'an'ı zamansal ve mekansal kuşatılmışlıklar nedeniyle yeterince anlamlı kılamaz. Bunun sonucunda da geleceğe dair bir umudu olmaz ve ontolojik açıdan yokluğa mahkum olur.

Korkut, anne ve baba sevgisinden yoksun olarakbüyür veyetimhaneye verilir. Yetimhaneden sonrayatılı okulda okumaya başlar.Küçüklüğünden beri yalnız olarak yaşamını sürdüren Korkut, yaşamı boyunca bunun etkisini yaşar.Onun yetimhanede yaşadıkları, insanlardan uzaklaşmasının ve de farklılaşmasının temel sebebidir. Sevgisiz ve yalnız büyüyen Korkut, yetimhanede yaşadığı kötü deneyimler sebebi ile insanlardan uzaklaşır.

Sevgi ve şefkat mekân olarak nitelendirilen ailenin yokluğu, başkarakter Korkut Laçın'ın ait olmadığını duyumsadığı bir mekânda kendisini bulması, onukavramasıyla başlar. O, sevgiyi duyumsaması gereken bir dönemde kötü davranışlara maruz kalır ve insanlardan uzaklaşır.

Korkut Laçın, anne ve baba sevgisinden ve mekânından uzak bir şekilde büyür. Çocukken yaşadıkları, geleceğine yön verir. Başkarakter, daha küçükken insanlardan uzaklaşır, yalnızlığı tadar, kendisini bir yere konumlandırıamaz. Arkadaşı Sedat'ın kardeşi olan Aslı, onun durumunu şu şekilde izah eder; “*Korkut'un imtihanları kazanıp parasız yatılı olarak ortaokula başlayıncaya kadar bir yetimhanede büyüdüğünü biliyor muydunuz? Demek öğrendiniz. İki yaşında gelmiş o yetimhaneye. Altısına kadar, bir yetimhanede ne kadar olunursa o kadar normal bir çocukmuş.*”⁹¹ İki yaşında geldiği yetimhane günlerine yapılan bu göndermelerle, ileriki dönemlerde sergilediği davranışları ve çevresine uyum sağlayamamış olması, çocukluğuna bağlanır.

Çocuğun içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamasında aile-çocuk ilişkilerinin önemi oldukça büyüktür. Yapısı nasıl olursa olsun çocukluk döneminde, ailesi nedeniyle sosyal ve duygusal yönden problemler yaşayan bir bireyin bu problemleri, ileriki yaş dönemlerinde de devam edebilir ve aile içi iletişiminin iyi olmamasından dolayı birey kendini daha yalnız hissedebilir. Bu nedenle aile ilişkilerinin bir bireyin yalnızlık düzeyi üzerinde oldukça etkili olduğu ifade edilebilir.⁹² Sağlam kurulan ya da kurulamayan ailevi ilişkiler çocuğun geleceğine yön verir. Yalnızlık düzeyi, çocuğun ailesi ile olan ilişkiler bağlamında belirlenmiş olur.

Yaşadığı kötü davranışlar karşısında Korkut, haksızlıklara karşı kurtarıcılık rolünü üstlenir. Yatılı okuldaki çoğu arkadaşını korur. Özellikle Sedat ve küçük bir kızı koruma altına alır. Sedat'ı korur çünkü ömründe ilk defa karşılıksız olarak sevgiyi tadar. Bu sevgiyi tatmasına vesile olan kişi Sedat'ın annesidir. Yetimhanedeki küçük kız (Türkan Arı) ona kardeş sevgisini tattırır.

Başkarakter küçük kızı mutlu etmek için elinden geleni yapar. Onun evlatlık verilmesiyle bunalıma girer ve ilk intihar girişimini yaşar. Aslı Bender'in polise verdiği ifadede Korkut'un küçük kızın ardından yaşadığı trajediyi imler;

*“Altı yaşına bastığında yuvaya küçük bir kız gelmiş; o kız için kendinden büyüklerle kavga etmeye, onun yüzünden cezalandırılmaya başlamış. Sonra bir gün, sanırım iki yıl sonra, genç bir çift yuvaya başvurup o küçük kızı evlat edinmek üzere alıp götürmüşler. Bu Korkut'ta büyük bir şok yaratmış. O'nu anlayabiliyorum çaresizlikten çıldırmış olmalı. Yuvadan kaçmış; aslında öyle sanmışlar, oysa bir ağacın tepesindeymiş. O'nu buluncaya kadar, tam dört gün dört gece orada kalmış. Sonunda bekçi bulmuş O'nu. Müdüre haber verilmiş; müdür aşağıya inmesini söylediğinde Korkut ağacın altındaki içi su dolu kuyuya baş aşağı atlayıvermiş...”*⁹³

Ait olma hissinin getirdiği korumacı tutumla yetimhanede sahip çıktığı küçük kızın Korkut'un dünyasından koparılması da onun yaşamındaki travmatik gelişmelerden biri olur. Varoluşçulukta

⁹¹ Mehmet Eroğlu, *Yarım Kalan Yürüyüş*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2009, s.163

⁹² Nuran Hortaçşu, *İnsan İlişkileri*, 2.baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s.65

⁹³ Eroğlu, a.g.e., s. 163

birey, kendisine olduğu kadar başkalarına karşı da sorumluluk hisseder. Zira, Korkut'un varoluşsal kaygısı, çıkmazları giderek bunaltısının artması, bu koparılıştan da kaynaklanır.

Yaşamın ilk altı yılını kapsayan okulöncesi dönem; çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel ve dil gelişim alanlarında olduğu gibi toplumsal gelişim alanında da hızlı gelişmelerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde, çocuğun her yönüyle en iyi şekilde yetişmesinde en büyük görev ailelere düşer.⁹⁴Henüz 6 yaşında yaşamış olduğu bu travma onun geleceği için unutulmamaya kararlı bir anı olarak hayatına girer. O yaşta çok acı çeker, insanlardan uzaklaşır, kendi kabuğuna çekilir. Yine Aslı Bender;

“Günlerce hapsedmişler O’nu. Ama Korkut her seferinde bir yolunu bulupkaçıyor ve ağacın tepesine çıkıyormuş. Sonunda ağacın dalını kesipkuyunun etrafını dikenli telle çevirmişler. Bir yıl sonra kuyu kuruyunca, müdür kendisi söylemek istemedi, ama benim anladığım kadarıyla, orasını bir hücre gibi kullanmaya başlamış. Yine bekçinin ifadesine göre, sonraki yıllarda Korkut cezalı olsun olmasın, zamanını çoğunu o kuyunun içinde geçirmeye başlamış.”⁹⁵der.

Korkut'un kendisini kuyuya hapsedmesi, insanlardan kendisini uzak tutmak isteşişindedir. Çünkü onu seven insanlardan çok, ondan korkan insanlarla birlikte yaşar. Sevilme duygusu onu karanlık kuyuya iter. Davranışlarını artık kontrol edemez, acı onun için önemsizleşir. Canını acıtabilecek her türlü davranıştan çekinmez. Freud, bir çocuğun gündelik davranışları ve hastalıklı davranışlarının belirtileri anne-babasının bakımına ya da ihmeline, sevgi ya da sevgisiz yaklaşımına, çocuğa değer vermesine ya da çocuğu aşırı eleştirerek küçümsemesine; bunun yanı sıra, anne-babanın aile yaşamındaki düzen ya da düzensizliğine bağlıdır diye düşünür.⁹⁶Korkut Laçın'ın düzenli bir aile hayatı olmaması ve de sevgi duygusunu hissetmemesi onun davranışlarının düzenli bir eğilim içinde olmamasına etken olur.

Korkut, anne özlemine dile getirmese de arkadaşı Sedat'ın annesine büyük bir sevgi duyar. Çünkü ona göre karşılıksız onu seven tek yetişkindir. Onun bu konuda ki hislerini Aslı Bender savcıya şu şekilde ifade eder;

“Bakın, Korkut hayatında yalnız iki kişiye bağlandı: O küçük kız ve annem. Bizim eve hafta sonlarında gelmeye başladığında üçüncü sınıftaydı. Anneme bakışını hala hatırlıyorum: Anlamını kavrayamadığı, ama değerini içgüdüsiyle hissettiği bir şeyin önündeymiş gibi hayranlıkla titriyordu. Biliyor musunuz onu bir daha titrerken hiç görmedim. Sonraki yedi yıl, yurtdışına kaçıncaya kadar anneme bir köle gibi itaat etti.”

“Bu davranışını açıklayabiliyor“Sanırım annem O'nun hiçbir zaman sahip olmayacağı bir eksikliği temsil ediyordu.”“Yani annenizi, annesi yerine koydu öyle mi?”

⁹⁴Yunus Günindi, Songül Yaşa Giren, “Aile Kavramının Değişim Süreci ve OkulÖncesi Dönemde Ailenin Önemi”,*Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 31, Sayfa 349-361, 2011, s. 356 aktarılmıştır.

⁹⁵Eroğlu, a.g.e., s. 163-164

⁹⁶Nilgün Öngider,Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-CurrentApproaches in Psychiatry 2013; 5(4):420-440 doi:10.5455/cap.20130527 makalesinden faydalanılmıştır.

“Belki, ama bence hayranlığının asıl nedeni, O’na iyi davranan yetişkin olmasıydı.”⁹⁷

Çocukluğundan itibaren kötülükler karşs direnmeye ve etrafındaki kimseleri korumaya alışkın olan Korkut’un soyut, efsanevi bir kahraman olmasının temel sebeplerinden biri anne ve babasının belli olmamasıdır. *“Demek anneniz ve babanız belli değil, diye sordum basını salladı. Desenize, bu efsaneyi daha da esrarengiz kılıyor.”⁹⁸* O bu özelliği ile bir yer edinme, sevgi eksikliğini giderme eğilimine girer. Yalnızlığını ve yalıtılmışlığını bu kahramanlık misyonu ile gizlemeye çalışır.

Korkut’un en önemli özelliği varlığını sorgulama eğilimde hareket edişidir. Bu sorgulamalar ve kendi benliğini bulma içindeki arayışlar, intihar ile birlikte kurtarıcılığa, kahraman olma özelliğine kadar onu götürür. O, varoluşunu sorgularken lisede yazdığı denemesinde;

“Kişi yirmisine yaklaşmışken ne yapacağını, neyin peşinden gitmesi gerektiğini hala çözememişse ne yapmalıdır? Bir dahi olsaydım hayatın sırrını hangi cevapta arardım? Bilmiyorum bulduğum bütün cevaplar benden önce başarılmış. Yirminci yüzyılda insanın ne keşfedebileceği bir kıta ne de yaratabileceği ölümsüz bir sanat eseri var. Yine de yapabileceğim, kurtarabileceğim bir şeyler olmalı. Ne yapmalıyım?”⁹⁹ ifadelerini kullanır.

Korkut Laçın kendi varoluşunu sorgularken insanlığa karşı kendisini sorumlu hisseder ve bu nedenle kurtarıcılık misyonunu üstlenir. Bu rolü üstlenme sebebi, kendisini yaşama bağlayacak bir tutamak arayışından kaynaklanır. Ontolojik açıdan insan, varlığını bir şeye temellendirmek, desteklemek eğiliminde olur. Bu belirlenen eğilimler sayesinde kendi varlığını anlamlandırır ve kendilik bilincine ulaşır. Ancak Korkut’un kurtarıcılık özelliği, onu yaşama bağlamaz daha da yalnızlaştırır. Çünkü gerçek anlamda kimse onu sevmez sadece fiziksel gücünden faydalanmak ister.

“Yüz:1981” romanının başkarakteri olan ve ismi verilmeyen kahramanın, çocukluk döneminde yaşadığı olaylar ve 12 Eylül’ün getirdiği sonuçlar, onu bunalıma itmez; fakat sıradanlık gibi ruh haline büründürür. Fakat “Ben”, bu sıradanlıktan bir huzursuzluk duymaz. Çünkü o, 12 Eylül’ün ortaya çıkardığı tipleri temsil eder. Başkarakter “ben”in, her şeye duyarsız ve her şeye yabancılaşmış oluşu, onun çocukken değer mekânı olan aile ortamından ayrı kalışı ile bağlantılıdır. O, kendini küçükken bir yere ait hissetmez, çünkü öz babasını tanımamış, üvey baba ile büyümüş, baskıcı bir hala ile bir süre kalmış ve yatılı okulda okumuş bir çocuktur. Bu nedenle de başkarakter, küçük yaşta kendisini belli bir yere konumlandırıamaz. Sorumluluk duygusu olmayan aylakça yaşayan bir birey olur. Bu da çevresindeki insanlara duyarsız bir karakter olarak kendini gösterir.

“Ben” özellikle, yatılı okulda erken yaşta cinsel bir deneyim yaşar ve bu deneyim gelecekte kadınlar ile ilgili sorun yaşamasına sebep olur. Çünkü hayatına giren kadınları sevmez

---

⁹⁷Eroğlu, a.g.e., s. 165

⁹⁸Eroğlu, a.g.e., s. 116

⁹⁹Eroğlu, a.g.e., s. 254

sadece cinsel bir obje olarak onları kullanır. Çocukluğunda unutamadığı ve aslında tiksindiği bu durumu anlatırken; “*Ustaca bir sevişme nedir? İlk yarısı kesin bir teslimiyet, öteki yarısı ise – sabırlı bir tutumla başlasa da- eninde sonunda ölçülü bir şiddetin kullanıldığı karşılıklı bir fetih eylemi. Bunu yıllar önce, daha bir çocukken Ziyet zorla öğretmişti bana. Sevişirken bunu akılda tutuyordum; çocukken öğrenilen asla unutulmaz.*”¹⁰⁰ şeklinde ifade eder. Korkut’un, Ziyet ile olan cinsel deneyimi, kulaklarından gitmeyen bir çılgılık gibi bilincine yerleşir. Ziyet, onun geçmişini ve cinselliğini hatırlatan simge değer durumundadır. Kadınlarla olan cinsel münasebetinde, Ziyet ile yaşanan o kötü anı aklına gelir. Çocuklukta öğrenilen deneyimlerin unutulmayacağını belirten Korkut, bilinçsizce yaşanan bu edimin zararlı etkisini ileri ki dönemlerde kadınlarla olan ilişkilerinde yaşar ve mutsuz olur.

“*Zamanın Manzarası*” romanının başkarakteri Barış, çocukluğunda sıkıntılar çeken bir bireydir. Daha sonra savaş, ölüm ve aşk gibi nedenlerle acı çekip, bunalıma giren, intihar eden bir karakterdir. Onun çocuklukta çektiği sıkıntılarının sebeplerini genelde psikiyatrist Neşe ile konuşmaları aracılığıyla öğreniriz. Barış’ın annesi o doğarken ölür. Babası onu terk eder ve pek sevmediği babaannesi ile yaşar. 16 yaşına kadar babasının geleceğini umutla bekler ve babaannesinin boşuna beklediğini söylemesiyle bekleyişi son bulur. Babasının gelmeyeceğini, terk ettiğini kavrayınca, şiddet eğilimlerine başvurur. “*Yine de durumum oldukça kötü ve umutsuz görünüyordu. Başka zaman olsa belki utanırdım. Ama fiziki kısmı açık, ruhsal tarafı gizli bir açlık çekiyordum ve pençesinde kıvrandığım bu çift yönlü açlık, utançtan daha baskındı. Utancımın karışımında gerekli onurun bulunmaması aslında anlaşılır bir durumdu. Onur denen erdemle ilişkiyi tam olarak on altı yaşında kesmiştim.*”¹⁰¹ Ona zarar veren durum, fiziki olarak yaralanmışlık değil, içsel anlamda derin bir acı çekişidir. Şiddet eylemi ile bu içsel çaresizliği giderebileceğini sanır. İnsani erdemlerin bazılarını, babasının gelmeyeceğini anladığında kesip atmaya başlar.

Barış, dünyaya gözlerini açtığında annesini kaybeder ve bunun suçunu sürekli içinde taşır. Yaşadığı suçluluk duygusunu atlatmasına fırsat verilmeden babası da onu terk eder. Başkarakter, üzüntüsünü dile getirmemek için direnen bir karakterdir. O içinde var olan sevgi ve şefkat özlemini belli etmeden yazarak dile getirmeyi seçer. Küçüklüğünde güvenlik gereksinimini anne ve baba mekânında yaşamayan Barış, kendini bir yere ait hissetmez. Kendinden uzaklaşarak yabancılaşmasının ilk adımı olan bu yalıtılmışlık duygusuna daha sonra yaşanan kötü deneyimler eklenince, yalnızlığı ve yabancılaşma olgusu iyice pekişir. “*Annemi öldürdüm, babam beni terk etti, başımdan bir savaş geçti, benden ayrılmayı planlayan bir kadınla birlikteyim, ama yine de bir çember edinemedim*”¹⁰² der. Suçluluk psikozu, terk edilme duygusu ve savaş gerçeklerini

¹⁰⁰ Mehmet Eroğlu, *Yüz:1981*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 21

¹⁰¹ Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 10

¹⁰² Eroğlu, a.g.e., s. 87

deneyimleyen Barış, bu kadar kötü tecrübeler yaşamasına rağmen hayata tutunma çabası içinde olur. Zira, kendisini güvende hissedebileceği insanlarla yaşayıp, çevrenelmek ister. Fakat bu arzusu, kötü yaşanmışlıklar nedeniyle yaşadığı ‘an’da kendisini tüketir.

Özellikle babasının onu terk etmesi Barış’ı derinden sarsar, insanlardan uzaklaşmasına ve saldırgan bir hal almasına sebep olur. Sevgi onun için elinden alınmasından korktuğu bir durum olur. Başkarakter, sevgiyi aile ortamında yeterince doyumsamış biri değildir. O kendini bir yere ait hissedemez ve Barış,terk edilme korkusunu hep içinde taşır, bu durum içinden çıkamayacağı bir kısır döngüye dönüşür. Bu konuda ki duygularını Barış;“Çünkü Sevgi benden ayrılmak istiyor. Söylersem hep terk edilmekten korktuğumu, Sevgi’nin de beni babam gibi terk edeceğini...”¹⁰³ şeklinde ifade eder. Bu korku çıkmazı içinde yaşamak, bireysel öz’ünü yaratma aşamasında onu bunalıma iter.

Barış’ın en büyük özlem duyduğu kişi annesidir. O, aslında doğarken annesi tarafından terk edilir. Bu terk edilmişler onu daha da derin ruh çıkmazlarına iter. Barış, annesine olan özlemini psikiyatrist ile konuşmasında;

“Şimdiye kadar babanızdan konuştuk. Bu annenizden ilk söz ediyorsunuz diyor. “Öksüz olmak önemli...”

Önemli mi? Emin değilim. “Annesiz olduğumun bilincine yazmaya başlayıncaya kadar pek vardım sayılmaz. Önce babaannem vardı, sonra rolü Semra devraldı. Ancak yazmaya başladıktan sonradır ki, bir annem olmadığı için gerçekten hayıflandım.

“Hayıflanmak?”

“Düşünsenize, yazar olmaya niyetlenmişim, ama rüyamda sevişebileceğim bir annem yoktu.

“Kadın, Oidipuskompleksi demiyor. Ben hatırlatıyorum: Kompleksiz kalmak!”¹⁰⁴ şeklinde ifade eder.

Freud, unutulmuş izlenimlerin zihinde önemli derin izler bıraktığını söyler ve sonraki tüm gelişimin üzerinde etkili olabileceğini dile getirir.¹⁰⁵ Bu bağlamda başkişinin geçmişten getirdiği derin izler yine Freud’un, oedipus kompleksini açıklarken erkek çocuğun, ilk şefkat nesnesi olarak annesini gördüğünü ve tek başına ona sahip olmak istediği teziyle örtüşür. Ayrıca Freud, çocuğun, annesi için hissettiği sevginin, babasına karşı nefrete götürdüğünü ve onu babası ile karşı karşıya getirdiğini¹⁰⁶ söyler. Barış, her erkek çocuğunun yaşamış olduğu bu ruhsal deneyimi yaşayamaz. Çünkü annesini hiç görmemiştir. Yıllar geçse de bu eksikliği yetişkinlik döneminde dile getirir. Zira yetişkinlik döneminde çocukluğuna ait ruhuna iyi gelecek duyguları hatırlamak ister fakat elinde bir tek anısının bile olmayışı onu çıkmaza sürükler.

---

¹⁰³Eroğlu, a.g.e., s. 89

¹⁰⁴Eroğlu, a.g.e., s. 242

¹⁰⁵Sigmund Freud, “Oidipus Karmaşasının Çözümü”,(Çev: E. Kapkın), Payel Freud Kitaplığı:8 Cinsellik Üzerine İçinde, Payel Yay. İstanbul, 2006, s.85

¹⁰⁶Freud, a.g.e, s.301

“*Kusma Kulübü*” romanının başkarakteri Umut, çocukluk ve gençlik dönemlerinde mutsuz biridir. Yoksulluk, mutsuzluk duygusunun oluşumunda en büyük etkenlerden biridir. Umut’un işçi olan babası Umut’a refah içinde yaşayabileceği bir hayat sunamaz. Bu nedenle Umut babasına pek yakınlık duyamaz ve sürekli babası gibi olmaktan kaçınır. Başkarakter, bu dönemler de hayatını mutsuzluk içinde geçirir. Arzuladığı şeyleri gerçekleştiremez, kendine acıyan yenilmiş biridir. Babası ile ilgili düşüncelerini aktarırken;

“*Babam geçmişimdeki bir ölü gibi kalmayacak, geleceğimde de mi yaşayacaktı? Cevabı biliyordum: Babama benzememek... Salyangoz gibi yavaş yürüyen, görenin sırtında evini taşıdığını sandığı zavallı adam! Oysa -asıl sahipleri Almanya’da yaşayan uzakkrabamız olan iki katlı kulübeden başka- hiç evimiz olmamıştı. Hep yalnızdı, en iyi dostu, yoksulluğu olmuştu.*”¹⁰⁷ şeklinde babası ile düşüncelerini ifade eder.

Ona göre, babası fizyolojik gereksinimlerini yeterince ona sağlayamamış ve güven duygusunu hissettirememiştir. Çünkü o fakirdir ve bu fakirlik duygusu ilerideki hayatında zenginlikten nefret etme duygusuna sebep olur.

Umut, annesi ile manevi olarak uzak bir ilişki içindedir. Her ne kadar annesi ile aralarındaki bağ kopmuş olsa da yüreğinin bir köşesinde annesinin özlemini duyar ve bunu yetişkinlik döneminde de hisseder. Bu duygularını Umut;

“*Eğer bu kentte bir becerilen gibi sürünmek istemiyorsam yapmam gereken telefon etmek; annemin o unuttuğum sesiyle tekrar kucaklaşmak, ‘Geliyorum ‘demek. ‘Artık oyuncu değil, çocuğun olmak istiyorum,’ diye fısıldamak... Bunda garip bir şey yok: Her insan-sevsin sevmesin ölümünden az önce yeniden annesinin çocuğu olmak ister.*”¹⁰⁸ biçiminde dile getirir.

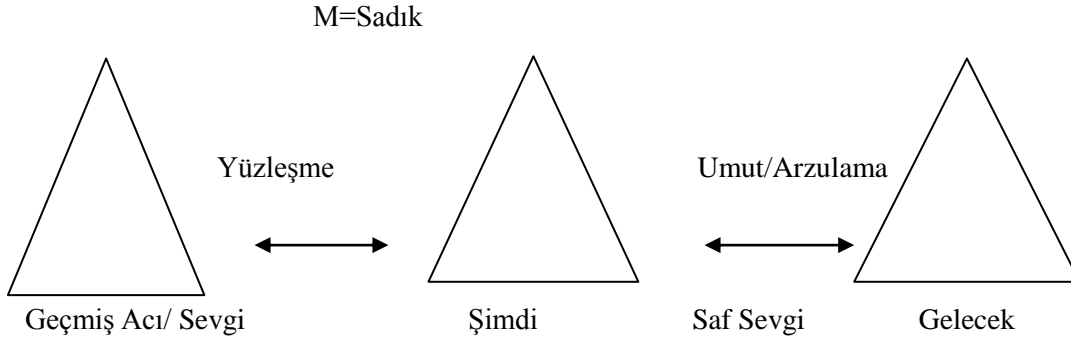
Romanda yadsınan kişinin anne oluşu ve babasını bu denli acıyarak hatırlayışı, yaşama bağlanamayışında, güven ve ait olma duygusunu hissedemeyişinde büyük önem taşır. Umut, çocukluğunda bile annesine ve babasına kendisini ait hissetmez. Sevgi konusunda ait olduğu yerde dahi onu duyumsayamaz. Kendini hep yalıtılmış, yalnız hisseder. Çünkü o, yaşama karşı yabancılaşmıştır. Başkarakter, duygularını; “*Bu anlamsız ve zamansız bulantının nedeni, kendimi denize fırlatılmış, yazgısı belirsiz bir şişe gibi hissediyor olmam belki de.*”¹⁰⁹ ibareleri ile ifade eder.

“*Belleğin Kış Uykusu*” romanının başkarakteri Sadık, geçmişinde çok büyük acılar yaşamış bir bireydir. Tren yolculuğunda M olarak adı geçen başkahramanın çocukluğunun sorunlu olduğu ve saf bir sevgi arayışı içinde olduğu görülür. O, geçmişinde acı ve sevgisiz bir hayat geçirir. Bu nedenle saf bir sevgi arayışı içine girer. Geçmişinden ve acılarından arınmak ister. Sadık’ın geçmiş-şimdi çatışması şöyle şematize edilebilir:

¹⁰⁷ Mehmet Eroğlu, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 91

¹⁰⁸ Eroğlu, a.g.e., s. 5

¹⁰⁹ Eroğlu, a.g.e., s. 2

Şekil. 3. Geçmiş ile Yüzleşme/Geleceğe Tutunma

Varoluşsal seçimlerini gündelik yaşamın tekdüzeliği üzerine kuran insan, kendi varoluşunu gerçekleştirme noktasında zorluk çeker. Şekilde de görüldüğü gibi Sadık, geçmişte yaşadığı acı dolu günlerin ve sevgisiz bir yaşamın etkisini, şimdi de tümler. Dış dünyaya kapalı bir varlık olarak, bireysel özünü ve değerler dünyasını geleceğe dair etkinleştirme umudu taşıyan başkışı, bir arayış içinde olur. Bu arayış, hüznün ve acının olmadığı, sevginin başat bir unsur olarak yer edindiği gelecek umudur.

Sadık, beş yaşındayken babasını kaybeder. Annesi intihar eder ve kardeşi de eylemlere katılmaktan dolayı işkence görür ve öldürülür. Bu üç olay geçmişinde derin acılar biriktirmesinin başlangıcı olur. O, babasının öldüğü anı;

“Ebediyet, babaannesinin geldiği kent kadar yakında mıydı? Yoksa hiç görmedikleri amcasının yaşadığı ülke kadar uzakta mı? “Babam tam olarak nereye gitti?”. Annesi, sorduğunda garip şaşkıncu bir cevap vermişti.” “Çok uzağa... Ama her zaman içimizde yaşayacak...” M şaşkınlıkla göğsüne bakakalmıştı. Kalbi annesinin dediği kadar uzakta değildi ki!”¹¹⁰ şeklinde ifade edilir.

Çocuk yaşta babasını kaybeden Sadık, babasına karşı kıskançlık duyar. Çünkü annesi babasını çok sever. Annesi ona göre yeterince sevmemiştir onu. Sadık’ı annesi, kardeşi ve kocasına daha bağlıdır ve kocası öldükten sonra kocasını bir türlü unutamaz ve bundan dolayı hep hüznülüdür. Palyaço ile konuşmasında M; *“Annenizin sorunu, babanızı gerektiğinden fazla sevmek olabilir mi? Tek kişiye yönelmiş, odaklanmış böylesi sevgi çoğu kez sorun yaratır. Derinlere inmiş bıçak, saplandığı yeri parçalayıp, iyice kanatlanmadan çıkmaz değil mi?”* *“Sevgi ve bıçak,” dedi M. “Yakışsız da olsa, ilginç bir benzetme olduğunu kabul etmeliyim.”¹¹¹ şeklinde duygularını ifade eder.*

Ailede bireylerin birbirlerine duydukları eşit sevgi ve iletişim, çocuğun ruh sağlığını önemli oranda etkiler. Çocukların sağlıklı kişilik gelişimleri, anne ve babanın birbirlerine duydukları sevgiyi, çocuğa da o oranda vermeleri ile bağlantılıdır. Karşılıklı sevgi ve fedakârlığa

¹¹⁰ Mehmet Eroğlu, *Belleğin Kış Uykusu*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 24

¹¹¹ Eroğlu, a.g.e., s. 198

dayanan ilişkilerle yetişen çocuklar olumlu kişilik geliştirir. Anne ve babanın gösterdiği dengeli sevgi ve koruma içgüdüleri çocukta güven duygusunu oluşturur. Sadık, annesinin babasına duymuş olduğu o büyük sevgiden payına düşeni alamaz. Bunun sonucunda güven duygusu zarar görür ve o, annesinden yeterince duyumsayamadığı sevgiyi kazanmak için büyük bir çaba içerisine girer.

Sadık'ın bu çabası onu zamanla babasının sevdiği şeyleri yapmaya yönlendirir. Çünkü annesinin babasına olan bu büyük sevgisinin, babasının yaptığı şeylerle bağlantılı olduğunu düşünür. Babasına içten içe kızgınlık duyar. Zira hak ettiği anne sevgisini babası ondan almıştır ve bu nedenle onun yerine geçmek ister. Bu durum kemanla olan ilişkisi ile dikkatlere sunulur. Palyaço ve M'nin konuşmasında;

“Ondan nefret mi ederdiniz?

Nefret ettiği kimdi? M, sorudan sakınmak ister gibi geriye çekildi. Annesi mi yoksa mezarsız bir ölüme terk ettiği kardeşi mi? Göğsünden onu rahatlatan güçlü bir soluk fıskırdı. Havayı içine çekerken değil, verirken rahatlıyor, sanki tersine nefes alıyordu.

“Galiba nefret ettiğim...” Yatakta aramızda duran, kısmını atlayarak, ‘kemandı’ dedi neden sonra.¹¹² şeklinde dile getirilir.

Sadık oedipus kompleksini içinde taşıyan bir çocuktur. Annesine karşı ilgi duyar ve babasının yerine geçmek için elinden geleni yapar. Keman, burada simge durumundadır ve babasını simgeler. Sadık kemanla ilgilenir çünkü babası bu enstrümanı çalar. Bu nedenle o da keman çalmaya başlar. Böylece babasının yerine geçebilecektir. Fromm, Oedipus kompleksini açıklarken, Freud'un Oedipus kompleksinin ruhbilimde önemli bir yeri olduğunu fakat onu yeterince yorumlayamadığını düşünür. Çünkü ana ve babayla, çocuklar arasında cinsel çekim durumu vardır fakat çocukların ana ve babalarına düşkün olmasında ne cinsel çekim ne de bunun sonucunda olan çatışmaların belirleyici olmadığını söyler. Çocuk küçük olduğu için anne ve babaya bağımlıdır ve bu bağımlılığın çocuğun kendiliğindenliğini kısıtlamadığını belirtir. Ancak toplumun temsilcileri olan anne ve babanın çocuğun kendiliğindenliğini ve bağımsızlığını bastırmaya başlamasıyla çocuğun kendi ayakları üzerinde durma yeteneğinin azaldığını ve bunun sonucunda çocuğun sihirli bir yardımcı aradığını belirtir. Böylece çocuk, anne ve babasını onunla kişileştirir.¹¹³

Başkarakter Sadık, kendiliğindenliği ve bağımsızlığını bastırma durumunda kalır. Çünkü onun amacı annesinin sevgisini kazanabilmektir, bunun tek yolunun da babasıyla özdeşleşen eylemler ve kişiliğe sahip olmaktır. Annesinin keman konusunda baskın tavrı da buna örnektir. Başkışı de kendi ayakları üzerinde durma yeteneğini yeterince gösteremeyince sihirli bir yardımcı arar ki bu yardımcı da keman olur.

---

¹¹²Eroğlu, a.g.e., s. 152-153

¹¹³Erich Fromm, *Özgürleşme Olgusu*, (Çev: Sedat Erdemli), Altınpost yay. Balıkesir, 2012, s.180

Sadık'ın annesi, kocası öldükten sonra Sadık ve kardeşi üzerinde bir dönüştürme, değiştirme tavrı içine girer. Çünkü annesinin hayatı babasının ölümü ile değişir ve bunun etkisini çocuklarına da yansıtır. M; *“Hayatım onun ölümüyle değişti. Aslında onun ölümünden söz etmem yanlıtıcı; çünkü o da babamın öldüğü gün ölmüştü. Kendini astığı dakikaya kadar çevresinde ne varsa onu babama dönüştürmeye çalıştı. Beni, sonra kardeşimi, hatta kemanı... Neden?”*¹¹⁴ şeklinde ifade eder.

Daha çocuk yaşta kendilik değerlerine ulaşma konusunda annesi tarafından bilinçsizce de olsa Sadık'ın önüne set çekilmiş olur. Ben olma görevini edinimde, annesi tarafından başkalaştırılma durumu ile karşılaşır.

Kimliksel bir yanılı ve farklılaşma içerisinde bulunan Sadık'ın, annesine olan ilgisini ve babasının yerine geçme eğilimini Carl Gustav Jung, “Dört Arketip” kitabında oğulun *anne kompleksi*'ni cinsiyetler farklı olduğu için saf bulmaz. Erkeğin karşılaştığı ilk dişi yaratığın anne olduğunu, annenin açık ya da gizlice, bilinçli ya da bilinçsizce oğlunun erkekliğini ima etmeden durmadığını ifade eder. Oğulun da annenin dişiliğinin giderek varması sonucunda bilinçsizce, içgüdüsel olarak buna yanıt verdiğini belirtir. Bunun sonucunda oğulun, kimlikle ya da kendini farklılaştırmaya yönelik direncin iç içe geçtiğini söyler.¹¹⁵ Bu içgüdü ile hareket eden çocuk, kimlik kazanımda bocalama yaşar ve kendilik bilincine ulaşmada sıkıntılarla karşılaşır.

“Fay Kırığı I: Mehmet”, “Emine Fay Kırığı 2” ve “Fay Kırığı:3 Rojin” romanlarının başkarakteri olan Mehmet'in, hayata tutunamama, yalnızlaşma, idealsizleşme, yabancılaşma durumunun ortaya çıkmasının sebebinin, belli acılar ve deneyimler yaşamasından kaynaklandığı görülür. Mehmet, mutsuz bir çocukluk geçirmiş, yoksulluk yaşamış, savaş ortamında bulunmuş bir bireydir. Babası bir işçidir ve annesi daima babasını bu konuda ezmiş karakterdir. Anne ve babası, ona mutlu ve sıcak bir yuva sunamamıştır. Özellikle anne sevgisinden yoksun bir şekilde büyür.

Mehmet yoksulluktan nefret eden bir bireydir çünkü yoksulluk çocukluğu hatırlatan ayna gibidir. O, yoksulluk kavramı ile babasını özdeş olarak hatırlar. Babası yoksulluk nedeniyle hep annesi tarafından ezilen biri olur. Bu konudaki düşünceleri; *“Tarık Bey'e bakarken birden kendi babasını hatırladı. Mustafa Hoca! Sıdika Hanım'ın bütün evliliği boyunca öfkesiyle dövdüğü dümdüz ettiği, zavallı adam. Kabul etmek istemese de, o annesine değil, babasına benziyordu.”*¹¹⁶ şeklinde ifade eder.

Geçmişinden gelen bu yoksulluk olgusu onun peşinden sürüklediği bir zincir gibidir. Mehmet, yoksulluğu bir eziklik olarak duyumsar ve bu durumdan kurtulmak için önüne geçen fırsatları, kendi menfaatleri doğrultusunda kullanır. Arkadaşı Prof ile konuşurken;

¹¹⁴Eroğlu, a.g.e., s. 197-198

¹¹⁵Carl Gustav Jung, *Dört Arketip*, Metis Yay. İstanbul, s.24

¹¹⁶Mehmet Eroğlu, *“Mehmet Fay Kırığı I”*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.19

“Prof omuzlarını silktilti. “Dert etme, yapabileceğin bir şey yoktu. Çünkü ezikliğimiz çocukluğumuzdan gelir. Ya yoksuldun ya da annen eli sopalı biriydi. Her iki durumda da kabahat sende değil.

Prof’ a baktı, ama hep niyetlendiğinden azını söylemiş birisi olarak bende her ikisi de var demeden, bir yoksul gibi sustu. İki zengin ailenin arasındaki yolda yürürken hep duracaktı bu ezikliği”¹¹⁷ şeklinde içinden geçirir.

Mehmet, annesini sevmez ve bu sevgisizliğini gerek iç konuşmalarda gerekse kadınlarla olan ilişkilerinde hisseder. Mehmet annesine olan sevgisizliğini Simin hakkında içsel konuşmasında şu şekilde dile getirir;

“Anne olmak için doğmamıştı, çünkü merhametli değildi. Görünüşte erdemlere değer verirdi ama erdemleri soğuk ve kibirliydi. Üstelik başkalarının da erdemli olabileceğine inanmazdı...” Acı çekmezdi ama başkalarının acı çekmesini seyre bayılırdı. Özellikle de babamı. Tanrı’ya inanmaz ama kocasını göndermek için cehennemi kabullenmekten geri durmazdı...” “Yanımda olsaydım ölümünü izlemek isterdim. Hep merak ettim: Acaba kiniyle mi öldü?”¹¹⁸

Fromm, sevginin çoğunlukla sevme sorunundan öte, sevilme sorunu olduğunu ileri sürer. Ona göre, çocuğun annenin koşula bağlı olmayan sevgi ve ilgisine hem beden hem de ruh bakımından gereksinimi vardır. Altı yaşından sonra çocuk babanın sevgisine, onun üstünlüğüne ve önderliğine gereksinime duymaya başlar. Annenin işi, çocuğu yaşamda güvenli kılmak, babaninkiyse ona her şeyi öğretmek, toplumun sorunlarıyla başa çıkabilmesi için ona yol göstermektir. Bütün bunlardan sonra olgunlaşmış kişi, kendi kendisinin annesi ve babası olabileceği duruma gelir. Bir bakıma içinde bir babalık ve bir annelik bilincinin olduğunu belirtir.¹¹⁹

Mehmet, yaşam içinde karşılaştığı durumlarda, eylemlerinde ve kendi içsel konuşmalarında, anne ve babasına olan benzerliklerini belirtmekten geri kalmaz. Varlığını anlamlandırma aşamasında bu benzerlik durumu, onda kendilik bilincini oluşturmasında bazı psikozlara sebep olur. En büyük psikozu da fakirliğe duyduğu nefrettir. Mehmet’in anne ve baba ile özdeşlik kurma düşüncelerini; *“Annesini hatırlamıştı; yoksulluğun hayal gücünü artırdığı o zavallı kadını. Onun oğlu değil miydi?”¹²⁰ şeklinde içselleştirir. Annesi onun için yoksulluğu, babasının ezik duruşunu, sevgisizliği hatırlatır. Bu anımsamalar onun annesine karşı daha fazla kızgınlık duymasına sebep olur.*

Mehmet, sevgisizliğin getirmiş olduğu yalnızlık içinde kaybolan bir bireydir. Bu yalnızlığı önce kendisine sonra çevreye yabancılaşması ile kendini iyice hissettirir. O, geçmişe, çocukluğuna tutsak kalan biridir. Anne ve baba sevgisizliği onun sonraki ilişkilerinde kendini hissettirir. Sevilme

¹¹⁷Eroğlu, a.g.e., s. 70

¹¹⁸Eroğlu, a.g.e., s.103

¹¹⁹Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, (Çev: Yurdanur Salman), Payel Yay. İstanbul, 1995, s.47-48

¹²⁰Eroğlu, a.g.e., s. 174

ihtiyacını yeterince hissetmediği için başkalarına da içten bir sevgi besleyemez. “*Sevgi duygusunun yeterince gelişmemiş olduğu bir aile içerisinde büyüyen bir çocuğun herhangi bir şekilde sevgi göstermesini sağlamak güç bir iş olacaktır.*”¹²¹ Zira bu şekilde yetişen birey, ruhsal bir açmaz içerisinde olur. Bu bağlamda Mehmet de karısı Emine ile konuşmasında geçmişten gelen bu duygu durumunu; “*Artık babandan bu kadar çekinmemelisin.*” “*Ama o babam.*” Emine’nin cevabı çaresiz bir çığılığı andırıyordu. Mehmet, onun babasının annesinden korktuğunu söylese Emine ne derdi?¹²² ibareleriyle gün ışığına çıkarır. Emine’nin babasına karşı çekingen ve saygılı duruşu, Mehmet’in dikkatini çeker. Bu denli saygı duyulan baba imgesi, Mehmet tarafından şaşkınlıkla karşılanır. Çünkü o, annesinin bir kadın olarak babasını ezmesi ile bu durumu bağdaştıramaz. Mehmet, çocukluğunda ve yetişkinliğinde, kadını ve anne imgesini babaya hükmeden aşağılayan bir kişi olarak tanır. Mehmet’in annesi, Emine ve Emine’nin ailesindeki kadınların erkeğe karşı tutum ve davranışlarını kendi ailesinde sergilememiştir. Annesinin babasına karşı sevgisizliği ve hükmedici tavrı Mehmet’te çocukluğundan kalma bir hastalık olarak bu güne kadar devam eder.

Fromm, çocuktaki nevrozların nedenlerini şu şekilde açıklar: Çocuğun, seven ama yumuşak ya da egemenlik kurmaktan hoşlanan bir annesi, zayıf ilgisiz bir babası varsa, çocuk, ilk anneye bağlılık evresinde takılı kaldığını söyler. Onun çaresizlik duyacağını daha açık bir deyişle, almak, bakılmak, korunmak istediğini ifade eder. Bu kişide babalık özellikleri olan disiplin, bağımsızlık, yetisinin eksik olduğunu belirtir. Öte yandan anne soğuk, ilgisiz ve egemen olmayı seven bir insansa, o zaman da çocuğun anne sevgisine olan gereksinimi ya babasına ya da baba yerini tutacak kişilere yönelteceğini belirtir.¹²³ Mehmet de annesinin bu baskın tavrından nefret eder ve babasına sevgi olmasa da acıma duygusu ile bağlılık gösterir. Acıma duygusu, annesine beslediği sevgisizlik durumunu iyice derinleştirir.

Mehmet, çocukluğunda tatmin olamadığı anne-baba sevgisini askerdeyken de iyice hisseder. Askerdeyken yeni tanışmış olduğu Altan ile babası hakkında konuşurken;

“Babamı severdim, görseydim eminim senin babanı da severdim.” Ya ben? Mehmet, babasını her hatırlayışında şakaklarında hissettiği o öfkenin yüzünü iki yandan avuçlamasını bekledi.(...)Annesinden gizleyerek, neredeyse bütün yetişkin hayatını hastalıklarla boğuşarak geçiren o hüzünlü,- olduğundan yaşlı görünen – adamı sevdiğini yanındaki, huzursuz, vicdanının esiri olan adama söylemek zorunda değildi.”¹²⁴ şeklinde düşünür.

Başkarakter, acıma ile gelen bir sevginin hüznünü yaşar. Annesinin babasına karşı olan baskıcı tutumu, onu baba sevgisinden de mahkûm eder. Çünkü o hem yoksulluk sebebi ile kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan bir babanın çocuğu hem de annesi tarafından ezilmeye, hor görülmeğe

¹²¹M.FatihKanter, *Reşat Nuri Güntekin Romanlarında Yapı ve İzlek*, Doktora Tezi, 2008, s.55

¹²²Mehmet Eroğlu, “*Emine Fay Kırığı-2*”, Agora Kitaplığı, 2.Basım, İstanbul, 2011, s.180

¹²³Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, (Çev: Yurdanur Salman), Payel yay. İstanbul, 1995, s.48

¹²⁴Mehmet Eroğlu, “*Fay Kırığı-3 Rojin*”, İletişim Yay. İstanbul, 2013, s. 62-63

izin veren bir adamın çocuğudur. Mehmet'in babasına olan sevgisi, kızgınlık ve acımanın arasında kalan bir duygunun adı olur. O, sevgisini ne açık bir şekilde babasına gösterebilmiş ne de söyleyebilmiştir.

2.1.2. Ben' in Ruhsal Çıkmazları: Kendine Yabancılaşma

Hızlı kentleşme ve makineleşme, kapitalist sistemin yarattığı bir durumdur. İnsanoğlu doğallıktan yapaylığa geçilen bu duruma bağlı olarak, doğaya, kendi emeğine, yaşadığı topluma ve en sonunda da kendine yabancılaşır. Yapay yaşam koşullarını benimseyerek bir 'nesne' haline gelen insan önce kendi özünden uzaklaşır. Giderek değersizleşen insan, bunun sonucunda kendi benliğinden de uzaklaşmış olur. Marx; *"İşçi kendi emeği içinde kendini ne kadar dışlaştırır, kendi karşısında yarattığı yabancı, nesnel dünya o kadar erkli bir duruma gelir; kendi kendini ne kadar yoksullaştırır ve iç dünyası ne kadar yoksul bir duruma gelirse, kendine özgü o kadar az şeye sahip olur"*¹²⁵ şeklinde ifade eder. Kendisine özgü az şeylere sahip olan insan, belli bir zaman sonra ' insan olmayana' dönüşmeyle karşı karşıya kalır. Yani önce kendi kimliğinden ve benliğinden uzaklaşır. Bu uzaklaşmanın etkisiyle toplumdan kendisini soyutlar ve giderek gerçek hayattan bağlarını koparır.

Kendisine yabancılaşan insan kendi gerçekliğini kavrayamaz. Birey, toplumsal şartların mevcut durumu karşısında kendisini daha kötü bir durumda bulur. Kendisine yabancılaşmış birey, yaşam karşısında zevk almaz ve içinde bulunduğu toplum ve sosyal yapıya ayak uydurmakta zorluk çeker. Yabancılaşma aşamasında belli bir bilinç kaybı yaşayan bireyin dünyaya bakış açısı değişir ve kendine özgü konumunu yitirir. Bireyin güven duygusu içinde yer almaması onu anlamsızlığa iter ve kendini boşlukta hissetmesine neden olur. Kendi ben'iyle duygusal anlamda uzaklık ortaya çıkar. Kişinin kendi ben'iyle olan içsel bağı yitirmesiyle de kendinden kopma durumu meydana gelir.

Rainer Funk, yabancılaşma konusunu açıklarken, Postmodern ben yaşantısının göstergesinin artık insani becerilerin yerine ' yapma' becerilerinin aldığı söyler. Ben'in kendini, kendine özgü bedensel, ruhsal ve zihinsel entelektüel özellikleriyle ve ayrıştırma yetileriyle algılamadığını, onun ben becerilerini pratiğiyle yaşamak gibi bir kaygısının olmadığını belirtir. İnsanın başkalarıyla, kendisiyle doğayla vb. kurduğu ilişkiler, egemenlik ve itaatkârlık tarafından belirlenirse otoriter bir karakter yönelimin ortaya çıkabileceğini söyler. Egemen otoritenin baskı yaparak itaatkârın elinden kendine özgü öz güçlerini aldığını ve itaatkârın öz güçlerinden ikincil bir düzeyde payına düşeni alabilmek için egemene boyun eğdiğini belirtir. Egemenin öncelikle itaatkârın özgürlüğünden, bağımsızlığından, özerkliğinden çıkar elde ettiğini ve itaatkârın ben becerilerini yadsıması ve egemene yansıtmasını istemediğini belirtir. Bunun sonucu olarak itaatkârın kendini zayıf, değersiz çaresiz hatta kimliksiz hissettiğini vurgular. Karşılıklı duygusal

---

¹²⁵Erdost, a.g.e., s.22

bağımlılık tehlikeye girdiğinde ben'in öz güçlerine yabancılaşmış olduğunu acı bir biçimde algıladığını ve bundan sonra ben yaşantısına değersizlik, terk edilmişlik, çaresizlik, yalnızlık, utanç ve suçluluk duygularının hâkim olacağını dile getirir.¹²⁶

İçsel çatışmalar içinde kalan insan, yalnızlık duygusu ile baş başa kalır. Kimilerine göre yalnızlık, özgürlüğü arayan, kendilik bilincini keşfetmeye ve aşmaya çalışan insan ruhunun en önemli uğrak yeridir. İnsanın başkalarının baskısından kurtulup, gerçek kendisi olma aşamasında yaşadığı en önemli duygudur. Kişinin kendi kendisi ile baş başa kaldığında yaşadığı bu duygu, onu etraftan ayırır ve kendini keşfetmesine olanak tanır. Kimilerine göre ise yalnızlık, kendi ben'inden uzaklaşmanın başlangıcıdır. Kendi kendini yalnızlaştıran insanın, tutulduğu hastalıklı bir yalnızlıktır. Bu hastalığa tutulan insan, kendine yabancılaşma ile birlikte, benliğinden ödün vererek bu dünyanın gerçekliğinden kayıp gider.

Eroğlu, romanlarında, modern dünyanın olgularına tutunabilen ya da yenik düşen insan tipine yer vererek, insanların ruhsal açmazlarını, yalnızlıklarını, kaçışlarını ya da bu olgu ile mücadele ediş çabalarını irdeler. Kendi dünyasında yalnızlığı bir tutamak olarak kabul edip, bu tutamağı bir zırh gibi üzerinde taşıyan ve çıkartmayan bireylerin, kendine yabancılaşması temelinde yaşadıkları hezeyanları gözler önüne serer. Kendini sorgulayan ve kendilik değerlerine ulaşmayı hedefleyen bireylerin ise bu girdaptan nasıl çıkabilecekleri konusunda ışık tutar.

"*İssizliğin Ortası*" ve "*Geç Kalmış Ölü*" romanlarının başkarakteri Ayhan, kendi dünyası içinde yalnız bir bireydir. O, ruhsal çıkmazlar eşiğinde adeta savaşıyor. Toplumun değerleri kıskacında kalma, bir problem oluşturur. Bu problem onun yabancılığının tutsaklığında esirliğini yaşamaya sebep olur. Ayhan, sadece dış gerçeklikle değil; ona bu açmazları yaşatan düşünceleriyle ve ruhsal açmazlarıyla da mücadele içine girer. Ölüm, intihar ve yitik geçmiş; yabancılaşmış olan Ayhan'ın sığınağı haline gelir. Ayhan, bu sığınaklarda kendini bulur.

Yalnız kalan insanın tek sığınabileceği yer kendisi olur. Yalnızlığı içinde insan, kendi benliği ile tanışır. Varlığına bir anlam yükleme ve yazgısını belirleme ihtiyacı içinde sorgulama yapar. Kendi varlığını anlamlı kılarak, yaşamaya değer bir hayat edinme çabası içine girer. Korkmaz; "*Deneyimsel belleğin tahrip edildiği sosyal ortamlarda, bireyin "ontolojik güvenlik" referanslarını yitirdiğini*"¹²⁷ söyler. Bireyin kendini yalıtılmış, huzursuz ve güvensiz hissettiğini belirtir. Bu nedenle bu güvensizlik ortamında Ayhan; "*Masaya dönüp kapağı yıpranmış nüfus cüzdanını açıyorum. Sayfa bir: Fotoğrafın yüzün bana ait olduğunu kimse söyleyemez artık.*"¹²⁸ diyerek kendi benliğine karşı hissettiği yabancılaşmayı, huzursuzluğu dile getirir. Ayhan,

¹²⁶Rainer Funk, *Ben ve Biz, Postmodern İnsanın Psikanalizi*, (Çev: Çağlar Tanyeri) YKY. İstanbul, s. 133-1334

¹²⁷Ramazan Korkmaz, *Cengiz Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu Dönüş İzlekleri*, Grafiker yay, Ankara. 2004, s.39

¹²⁸Mehmet Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, Agora Kitaplığı, 8. Basım, 2011, s.11

kendi ben'i ile kendisi arasında oluşturduğu bu mesafe nedeniyle gerçek ben'iyile olan içsel temasını kaybeder.

Ayhan, Fuad ile konuşmasında içsel olarak dile getirdiği sözlerinde, kendine yabancılaşmasının diğer bir yüzünü dile getirir. "*Ürpererek ona döndüm. Sanki bütün hayatım boyunca Zafer'e benzemeye çalıştığımı biliyordu.*"¹²⁹ "Ben olma" bilincinden yoksun olan Ayhan, "biz olma" bilincinden hareket ettiği için Zafer'in tahakkümü altında yaşamayı kabullenir. Ayhan için bu ontolojik bir güvendir. Çünkü o, Zafer'i geçmişinden kurtaran bir kahraman olarak kabul eder.

Ayhan, kendi yüzüne yabancılaşmış bir bireydir. Yüzüne yabancılaşma kendisine yabancılaşmasının ince bir belirtisidir. "*Gözlerim aynaya, karşımda duran mat cama kayıyor. Bu ben miyim? Aynanın içindeki sarılıkta, süzülmuş, anlamını yitirmiş, çeneye doğru daralan bir yüz, et parçası gibi sarkmış dudaklar ve üstünde sözde siyah bıyıklar titreşiyor.*"¹³⁰ Ayna bir bakıma bilinçaltı dehlizlerine saklanan örtük yanlarımızın, korkulan niteliklerimizin, nefret ettiğimiz yönlerimizin bilinçle birlikte gün ışığına çıkmasını sağlayan aracı bir faktördür.¹³¹ Bilinç ile bilinçaltının açıldığı yer olan ayna, Ayhan'ın bastırılmış duygularının, korkularının gösterildiği yerdir. Öteki yüzünü o aynaya baktığında sorgular ve kim olduğunu ya da olmadığını anlamlandırmaya çalışır. Başkarakterin aynaya yansıyan görüntüsü kendi değil, bir yabancı gibidir. Aynadaki görüntüyü tanıyamama durumu, yaşanan içsel değişimin nesnel alana taşınmasıdır.

"*Yarım Kalan Yürüyüş*" romanının başkarakterleri Korkut Laçin'in kendine yabancılaşması, önce adına yabancı olarak bakma eğilimi ile tezahür eder. Kişiyi niteleyen bir kavrama Korkut'un yabancılık duyması; ait olamama ve yabancılaşma sorunsalı ile karşı karşıya geldiğinin belirtisidir. "*Adım diye başlıyor, sonra duraklamadan tamamlıyorum: Adımın bir önemi yok.*" (s. 13)

Bireyin dünyadaki varlığının ispatı olan adını yok sayması ya da önemsiz hale getirmesi, benliğine karşı olan yabancılaşmasından ileri gelir. Bu ise özünde kendini adını yok sayması, bedeniyle de bu yokluğu onaylamasıdır. Zira o aynı zamanda kendi yüzüne de yabancılaşmış biridir. "*Yana dönüyorum: İhtiyar yanımda. Uzattığı sararmış gazeteyi alıyorum. Gördüğüm yüzün kendi yüzüm olup olmadığını çıkaramıyorum birden.*"¹³² Korkut, gazeteye bakarken artık fiziksel değil içselleştirileni algılama aşamasındadır. Yani, tanıdık olan eski görünümünden farklı, yeni/yabancı birine geçiş sürecine girmesidir.

Bireyin kendini diğer insanlardan ayırarak soyutlaması veya kendini yalıtması olarak görülen yabancılaşma durumu, Korkut Laçin de önce çocukluk daha sonra da yaşamış olduğu kötü olaylarla kendini gösterir. Kendi yalnızlığı içine hapsolan başkarakter, dışı açılmamanın vermiş

¹²⁹Eroğlu, a.g.e., s. 183

¹³⁰Eroğlu, a.g.e., s. 59

¹³¹ Ramazan Korkmaz, "Metafizik Dönüştürme Biçimleri ve Köle-Efendi Diyalektiği Bakımından Beyaz Kale", *Bilig Dergisi*, Yaz, Sayı:50, 2009, s.124

¹³² Mehmet Eroğlu, *Yarım Kalan Yürüyüş*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2009, s.60

olduğu yabancılaşma duygusunu yaşar. Yalnızlık onun kendine yabancılık hissettiğinde önemli bir faktördür. Asım Hacıoğlu' nun ifadesinde;

“... Kaybedeceği ya da kazanabileceği bir şeyi olmayan biri ne yapabilir? Korkut'un kahramanlığının, cesaretinin, kurtarıcılığının işte nedeni budur. Hep düşünmüşümdür; O'nu böylesine, görüldüğünden de güçlü yapan neydi? Yenilmezlik duygusu. Evet, Korkut'u asla yenemezsiniz; çünkü yenilmek bir şey kaybetmektir. Oysa onun yalnızlığından başka kaybedecek hiçbir şeyi yoktu. Evet sadece yalnızlığı vardı...”¹³³

Yalnız insanlar, diğer insanları kendilerinden uzaklaştırmaları yanında asıl olarak kendilerini diğer insanlardan uzaklaştırırlar. Bu uzaklık durumu, kişinin önüne daha fazla ruhsal açmazlar serer ve kişi yavaş yavaş her şeyden soyutlanır. E.M. Cioran ;

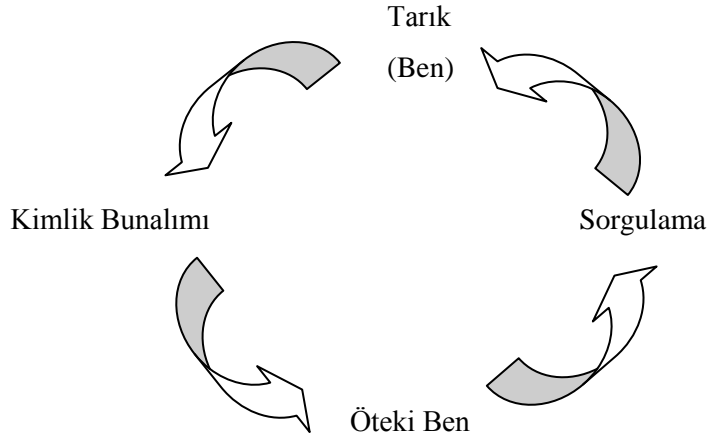
“Yalnızlık, veri'mizden ziyade yeğane inanç' ımızı oluşturacak kadar sivrildiği zaman, her şeyle aramızdaki dayanışma biter: Varoluştan sapınca, tek meziyetleri ölüm dışında bir şeyin gelmesini soluk soluğa beklemek olan canlılar topluluğundan kovuluruz. Fakat bu bekleyişin büyüünden kurtulduğumuzda, yanısamanın kiliselerinden sürüldüğümüzde, en sapkın mürit topluluğu oluruz, zira bizzat ruhumuz sapma içinde doğmuştur.”¹³⁴

Yalnızlık, bireyin tek inancını kendi hâkimiyeti aldığı anda; birey, bu çıkmazdan kurtulma zorluğu altında ezilir veyahata bağlayan her şey ile bağını koparır. Kendi varoluş nedeninden sapan insanın, çevresine olan güvensizliğini artırması, canlılar topluluğundan kovulmasını da kaçınılmaz kılar.

“Adını Unutan Adam” romanının başkarakteri Tarık'ın,arkadaşı olan“öteki ben” in yerine geçtiğini görülür. Tarık, arkadaşları Ali ve ismi verilmeyen kişi ile İsrail'e karşı Filistinlilere yardım etmek amacı ile Ortadoğu'ya gider. İsraili askerlerin takibi sonucu Ali ölür. Sonrasında 'ben'(Tarık) ve ismi verilmeyen kişi(öteki ben) en azından bir kişinin sağ kalıp kurtulması için kura çeker. İsmi verilmeyen(öteki ben), 'ben' in hayatta kalması için cebine iki taş koyar ve kurayı kaybederek 'ben'in kurtulması için kaybetmiş gibi yapar. 'Ben', oradan kaçır, ismi verilmeyen arkadaşını orada ölür. 'Ben' kaçırken yakalanarak esir düşer, sorgulanır, işkence görür daha sonra serbest bırakılır. Serbest kaldıktan sonra 'ben', arkadaşının kurada hile yaptığını ve kendisini feda ettiğini düşünür. Bu fedakârlık karşısında büyük bir eziklik yaşar. 'Ben' kimliğinden sıyrılarak onun yerine geçer.

¹³³Eroğlu, a.g.e., s. 152

¹³⁴E. MichelCioran, *Çürümenin Kitabı*, Metis Yay. İstanbul, 2012, s.36

Şekil. 4. Kendine Yabancılaşan Bireyin Kendine Dönüşü

Tarık'ın kendisine yabancılaşma serüveni şekil de görüldüğü gibi kendi ben'ine yabancılaşması ile başlar. Varoluşsal bir sınır ihlaline tanık olan Tarık(ben), gündelik yaşama maskelenmiş 'ben' ile tutunmaya çalışır. Arkadaşının onun yerine ölmesiyle gelen suçluluk psikozu ile de kimlik bunalımı yaşar. Bunun sonucunda kendi ben'inden uzaklaşarak arkadaşının (öteki ben) yerine geçer. Kendini sorgulama aşamasında öteki ben'den sıyrılır ve kendi ben'ine, özüne ulaşır.

Tarık'ın kendine yabancılaşma serüveninin ilk adımı 'adını unutma' sözü ile başlar. Arkadaşlarıyla bir anlaşmaya varırlar ve her kim yakalanırsa adını söylemeyecektir. Adını unutma sözü, Tarık için önemli bir unsurdur. Fakat bu durum, onun için zamanla psikolojik bir çıkmaz haline gelir. Özellikle arkadaşının onun kurtulması için hile yapıp kendisini ölüme terk etmesi, bunalım içine girmesine sebep olur. "*Adımı! İlk öğrendiğim, yüzümden daha belirleyici olan, beni başkalarından farklı kılan o sihirli sözcük, elveda; seni unutuyorum...*"¹³⁵ Öznenin verdiği söz ile adını unutmak için karar alması; ölen arkadaşı ile bütünleşmesi, ona bürünmesi, kendine ait tüm gerçekliklerden vazgeçerek başka bir kimliğe bürünmesinin ön aşamasıdır.

Kendine yabancılaşma serüveninin ikinci adımı, Tarık'ın, kendisini ölen arkadaşı yerine koyması ile meydana gelir. İsrail'de esirken kaldığı hücrede, arkadaşının iki cebine de taş koyup koymadığı konusunda tereddüt içindedir. Onu orada bırakıp kaçtığı için pişmanlık yaşar. Tarık'ın pişmanlığını saklama/örtme biçimi ise arkadaşı(öteki ben) yerine geçme şeklinde olur. "*Artık unutuyorum Amca. Önce Ali, sonra O, şimdi de sıra bende. Adımı unutuyorum Amca. Gecem ve düşüncem birbirine karışırken adımı da unutuyorum. Benim adım Tarık değil... Konuş benimle,*

¹³⁵Mehmet Eroğlu, *Adını Unutan Adam*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007, s.54

benim de Amcam ol... Ben artık Tarık değil, O'yum."¹³⁶Tarık, kimliğinden sıyrılıp başka bir kimliğe büründükten sonra, ölen arkadaşı gibi davranır. Bu durum, özellikle de İstanbul'a döndükten sonra sevdiği kız Gönül ile sıkıntılar yaşamasına sebep olur.

İsmi verilmeyen arkadaşı ve Tarık aynı kızı severler. Fakat Gönül, ismi verilmeyen karakteri değil de Tarık'ı sever. Tarık, o kadar kimliğinden sıyrılıp başka bir ben haline bürünmüştür ki Gönül Tarık'ı, yani onu beklemesine rağmen, Tarık Gönül'ün kendisini beklemediğini düşünür. Gönülle karşılaşmalarını Tarık şu şekilde izah eder; "*Bana, Tarık, dedi. Beni değil, Tarık'ı bekliyordu. Ama gelen bendim ve adımlı unuttum.*"¹³⁷Başkarakter, öteki ben'io kadar benimser ve onun yerine geçer ki kendisini sevgiyle kucaklayan Gönül'e inanmaz ve kızgınlık duyar.

Tarık, yardım amaçlı çıktığı yolda arkadaşlarını kaybetmiş, işkence görmüş bir kişidir. O, savaştığı yerlerde, arkadaşlarını kaybederken adını, kimliğini de kaybeder. Karısı Gönül ile konuşmalarında; "*Evet, zavalliyim. Adı, gerçek dişleri ve kâbussuz gecesi olmayan bir zavallı.*"¹³⁸şeklinde dile getirerek yitirmişliklerinin sonucunda bir zavallı olduğunu ve çaresiz kaldığını söyler. Çaresizliğin kucağındaki Tarık için, yaşamdaki bütün olanaklar bir süre ötelenir. Kendilik değerlerinin silindiği bu süre zarfında o, tek başınalığın bütün boyutlarını yaşar.

"*Yüz:1981*" romanının başkarakter ismi verilmeyen 'ben', romanda yabancılaşma olgusu hakkında düşüncelerini açık bir şekilde dile getirir;

"*Adım? Adımın ne önemi var? Çok istiyorsanız, beni kendi adınızla çağırın. Bu bütün sorunları çözer. Zaten birbirimizden ne farkımız var? Belki bilmek istersiniz, artık yüzümü merak etmiyorum. 1981' de –her şey gibi – o da değişmiş. Sadece benimki mi Aslında hepimizin değişti, ama tek fark bu değişikliğin benim yüzümde açığa çıkıyor olması. İsterseniz bu sizi rahatlatıcaksa bana 'yüzsüz' ün biri diyebilirsiniz...*"¹³⁹

İsmi olmayan başkarakter 'ben', hayatı günü birlik yaşamayı seven biridir. Onun için önemli olan para kazanmaktır. O, sevmeyi bilmeyen, âşık olmayı beceremeyen bencil, sıradan bir insan tipidir. Kendi hayatı başta olmak üzere, hiçbir şeyi sorgulamayan, görmezden gelen, kendi benliğinin sınırlarını keşfetme eğiliminde bulunmayan bir kişidir. İsminin verilmemesinin sebebi, modern çağın olgularına yenik düşmüş insanların kendini anlamlandırma konusunda ki çabası ile birlikte, bu kişilerin toplumdaki normal insanlar gibi olmadıklarının, ayrıksılıklarının, tanımlanmamışlıklarının ve adeta bir kalıp içinde hapsolünamayan kişiliklerinin somutlaşmış birer şeklini ifade etmek içindir. Ayrıca, isimlerinin verilmeyişi bize, kendileri gibi olan bütün yabancılaşmış ve yalnız insanları temsil ettikleri fikrini de verir. Özellikle de 12 Eylül sonrası

¹³⁶Eroğlu, a.g.e., s. 176

¹³⁷Eroğlu, a.g.e., s. 80

¹³⁸Eroğlu, a.g.e., s. 133

¹³⁹Mehmet Eroğlu, *Yüz:1981*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 455

meydana gelen toplumsal yapının eleştirisi, toplumsal ayrışmanın izdüşümüdür. Bu kişiler, 1980 sonrası ortaya çıkan yabancılaşmış, yozlaşmış, tek tipleştirilen insan manzarasının bir örneğidir. Başkarakterin isimsiz ve kimliksiz bırakılması yenedünya düzenindeki kendine yabancılaşan insanın yansıtılmasıdır.

Başkarakter, kimliksiz, kendisine yabancılaşmış, kendisine sırtını dönmüş, sıradan olmayı kendi hayatında doğal bir yere koyan, sorgulamayan biridir. Sevgilisi Işık'ın onun hakkında günlüğüne yazdığı düşünceleri şu şekildedir; “*Yine de bir kişiliği olduğunu itiraf etmeliyim, ama bölük pörçük, saçma sapan, kısacası parçalara ayrılmış bir kişilik bu: Boş bir güven, sonradan görmezlik, özentili yapay bir şıklık... Eğer biraz tutkusu olsaydı, bu tutku, tutkal gibi, parçalarını yapıştırıp onu bir arada tutabilirdi... Bu arada evinde hiç geçmiş yok: Köksüzlüğün başka bir kanıtı.*”¹⁴⁰ Başkarakter, iyi kaynaşmış bir kişisel tutarlılık veya yapışıklılık özelliğine sahip değildir. Kendisini tözselden çok tözsel olmayan olarak hisseder. Onun benliği, bedeninden kısmen ayrılmış gibidir. Laing ; “*Kendisi için, dünyanın öğeleri sıradan kişinininkinden farklı bir anlam hiyerarşisine sahip olmakta veya olmuş olan böylesi birey, “kendisine ait bir dünya içinde” yaşamakta ya da zaten yaşamaktadır.*”¹⁴¹ şeklinde ifade eder. Başkalarının dış olaylar karşısındaki tutumu ve etkileniş biçimi, başkışı açısından daha çok kayıtsızlaşma şeklinde olur. Gündelik olaylar, onun varlığını sürdürmesine katkıda bulunduğu, tehdit etmediği sürece sorun yoktur.

Başkarakter, kendisine, yaşanan olaylara karşı yabancı oluşunu doğal bir durum olarak karşılar. Bunalım ve çaresizlik içine düşmez. Yüzündeki değişimler ve çevresindeki insanların geçen zamanla birlikte fotoğraflarını tanıyamaması, onu olumsuz etkiler. O, sorgulama yapmayan, kendi ben ödevini yerine getirme eğilimini önemsemeyen bir kişidir.

“*Yürek Sürgünü*” romanının başkarakteri Kadir, hem çocukluk dönemindeki sevgi eksikliğinden hem de 68 kuşağında yer almasından dolayı kötü deneyimler geçirmiş bir kişidir. Sol düşünceye sahip olan Kadir, belli değerler ve idealler edinir. Kendisi bir zamanlar taraf olduğu değer ve ideallerin hala insanlar için iyi olabileceği düşüncesini taşır. Başkarakter, ideallerini muhafaza etmek için değişen dünya düzenine direnmeyi seçer. Bu da birlikte olduğu insanlar karşısında yalnızlaşmasına sebep olur. Onun geçmişe takılı kalma durumu, aynı zamanda gelecek kuramama durumunu da ortaya çıkartır. Bunun sonucu olarak da hayattan uzaklaşır.

Kadir, kendisindeki değişim nedeniyle, yalnızlığını iyice duyumsar. O, aynaya baktığında kendi yüzüne bile yabancılaştığını görür. “*Aynada göğsündeki yaraya bakmamaya çalışarak, Aslı'nın çok değişmemiş dediği yüzünü seyretti. Yıllardır görmesine rağmen alışamadığı yüzü, düşüncelerini babasına taşıyınca ışığı söndürüp dışarıya çıktı.*”¹⁴² İşsel gerçekliklerin dışa yansıtılması olan ayna, varoluşunda büyük zıtlıklar bulunduran insanın öteki yüzü ile

¹⁴⁰Eroğlu, a.g.e., s. 436

¹⁴¹R. David Laing, *Bölünmüş Benlik*, (Çev. Ergün Akça) Pinhan Yay. İstanbul, 2012, s.41

¹⁴²Mehmet Eroğlu, *Yürek Sürgünü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 269

karşılaşmasını sağlar. İnsan öteki yüzünden ve bastırmış olduğu duygular ile karşılaşmaktan korkar. Bilinç bu duygulara karşıdır, çünkü ötekini yabancı bulur. Kadir aynaya bakarken bastırılmış duygulardan öteki ben ile karşılaşmaktan korkar. Aynadaki kendisi değildir, yabancıdır.

“*Kusma Kulübü*” romanının başkarakteri Umut, günümüz insan tipinin bir yansımasıdır. O, sıradanlık içerisine hapsedilmişken, sonrasında bu sıradanlıktan kurtulup kendisini aşma, anlamlandırma mücadelesi içinde olan bir bireye dönüşür. Başkarakterin isminin ‘Umut’ olarak verilmesi kendini keşfetme/bulma arzusu içinde olan insanın yaşama tutunma çabasının bir göstergesidir. O, yaşamı boyunca acılar, tükenişler yaşayan bir birey olur ve bu kötü olaylar sonucunda yalnızlık duygusunu duyumsamaya başlar.

Romanın ilk sayfasında bu derin yalnızlığın, aidiyetsizliğin ve kendine yabancılaşmanın ona vermiş olduğu mutsuzluğu şu şekilde belirtir; “*Hayat mutlu olmak içinmiş! Benimki mutsuzluğum alışmaktan ibaret. Eğer hayat ölümüme doğru akan, uzunluğu belirsiz bir ırmaksa, bana ait olana hiçbir kolun bağlanmadığını da söylemeliyim: Dar kanyonların arasına sıkışmış, coşkusuz ve yatağını derinleştiremeyen cılız bir akıntı benimki...*”¹⁴³ Ontolojik açıdan kendine bir yer edinme çabası içinde olan insan, bu çabasının aksi bir durumuyla karşılaşınca kendisini çaresiz, sıkışmış ve yetersiz hisseder. Dışlanmışlığın ve köksüz olmanın getirdiği olumsuz duygular, mutsuzluğunun başat sebebi olur.

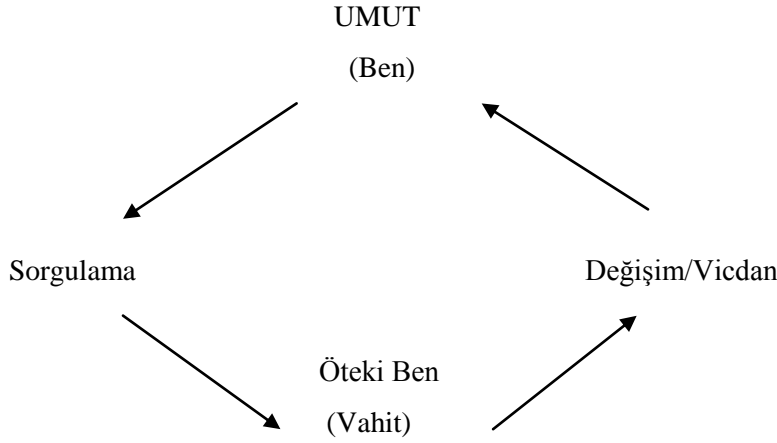
Umut Çinici, yaşamın süreğenliğinde hayatını ve kendini sürdürebilme mücadelesi içindedir. Bunun için oyunculuk yaparak para kazanmak ister. Fakat oyunculuk konusunda başarılı olamaz ve kendine bir yer edinme çabası boşa çıkar. O, Nihan’ın “*Daha önce ne iş yapıyordun?*” karşısında kahkaha atar ve şu şekilde düşüncelerini ifade eder. “*Komik olan bendim: ‘Çocukken Cyrano de Bergerac oldum ama hep Hamlet’i oynamayı düşledim,’ dedim. ‘Demek oyuncusun!’ Başımı eğdim. ‘Tabii; insan böyle bir yüzle başka ne yapar? Tiyatro?’ ‘Yönetmenler aynı fikirde değillerdi; iki oyundan sonra benimle çalışmaktan vazgeçtiler. Ben de birkaç reklâm filminde oynadım. Küçük roller... Ama neredeyse on yıl oldu.*”¹⁴⁴ Romanda oyunculuk, imgesel bir anlam taşır. Çünkü dünyaya atılmış ve unutulmuş bir insan örneği vardır. Yaşadığı toplumda kendisine biçilen rolü iyi oynamayı becerememiş bireyin gözden çıkarılışı, dışlanması, yalnız bırakılması, kendine yabancılaştırılması durumu verilir. Biçilen rol, onun kendi benliğinden sıyrılıp, çevresindekilerin istekleri doğrultusunda hareket ettirilmesine mecbur bırakılmasıdır.

Umut, Nihan ile tanıştıktan sonra ‘Kusma Kulübü’ adlı bir kulübe üye olur. Buradaki insanlar Hayalet’i ararlar. Hayalet olan kişi zenginliğin sembolüdür. Hayalet, zenginlerin tarafında olup yoksulları ezer ve yoksulluğa sebep olmaktadır. Umut ve kulübün üyeleri, bu arama yolculuğunda haksız olarak gördükleri kişilerin üzerine kusarlar. Kusmak burada imgesel bir anlam taşır. Bir rahatlama olarak görülen ‘Kusma’ eylemi; hayata, yoksulluğa karşı bir tepkinin

¹⁴³Mehmet Eroğlu, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 1

¹⁴⁴Eroğlu, a.g.e., s. 18

göstergesidir. Kendisine ve yoksul insanlara yazılan bu yazgıya karşı geliştirir. Umut, çıktığı bu yolculukta ‘öteki ben’i ile karşılaşır ve bir sorgulama içine girer. Bu durum, öznenin vicdanı ve bilinçdışı ile baş başa kalışıdır:

Şekil. 5. Kendine Dönüş Süreci

Varoluşsal seçimini edimsizlik şeklinde yaşayan birey, kendilik bilincinden uzaklaşır ve değerler dünyasından ayrılmaya başlar. Şekilde de görüldüğü gibi Umut Çinici, edimsizlik içerisinde hayatını sürdürürken, yaşadığı ve karşılaştığı olaylar neticesinde kendisini bir sorgulama içinde bulur. Kendi özüne dönmesi noktasında çağrı öznesi olarak nitelenen vicdanının sesi ile karşılaşır. Vicdanının sesi, onu kendisini fark etme boyutunda bir uyanışa çağırır. Çağrı öznesi ‘ben’de bu durum, önce endişe ve kaygı yaratsa da uyuyan bilinci uyandırmada ve ontolojik anlamda varoluşunu yeniden yapılandırma önemli bir araç olur. Bu yapılandırmanın ana dayanağı da Öteki-Ben’dir. Bu ‘ben’ sayesinde Umut kendilik bilincine ulaşır.

Umut, ‘Kusma Kulübü’ üyelerinden Vahit(öteki ben/ vicdan) ile tanışır. Onunla vicdan hakkında konuşur. Umut önce onun gibi vicdan sahibi biri olmak istemez buna karşı direnir. Çünkü o; hayattan ümidini kesmiş, duyarsız, sıradan biridir. Karşılaşmış olduğu olaylar neticesinde vicdanın önemli bir insani değer olduğunu görür. Vahit ile defalarca karşılaşır konuştuğunu zanneden Umut, aslında onu bir kez görür. Çünkü Vahit aslında tanışmalarından sonra ölür.

“*Düş Kırgınları*” adıyla bağlantılı olarak trajik bir geçmiş ve anılara sahip olan romanın başkarakteri Kuzey, kendisini dış dünyaya karşı soyutlar. İnsanlardan kaçabileceği bir mekâna yerleşir. Onun yoğun ve hareketli hayatını bırakıp kendisini inzivaya çekmesinin nedeni, yapmış olduğu hataları ve vermiş olduğu zararları bir daha tekrarlamak istemeyişidir. Yalnızlığının sığınağı olan Karaburun’da sevdiği kadın tarafından aniden terk edilir, bu terkediliş onu daha da sarsar. Kendi kabuğuna iyice kapanır. Onun bu ruh hali;“*Şafak’ın, o garip fırtınalı akşamüstü arabasına binip gitmesinden sonra Kuzey kendisini garip bir kozanın içine hapsetti; tabuta benzeyen derin bir*

sessizliğin içine. O andan itibaren ona ulaşamadık. Sanki ömrünü tamamlamamış, canlılığın başka evresine geçmenin eşiğinde, zamanının gelmesini bekliyordu. Hem sağırlaşmıştı hem de dilsizdi artık. Konuşmuyor ve duymuyordu. ”¹⁴⁵ şeklinde ifade edilir.

Kuzey, varoluşunu sorgulayan, anlamlandırmaya çalışan bir bireydir. O tanrıyla, geçmişle, kendisiyle hesaplaşmaya çalışır fakat başaramaz. Kendisini sürekli anlamsız, değersiz hisseder. Varlığını ve kimliğini sorgular; “*Sonra günde en az bir kere sorduğum soru geldi aklıma; Kimim ben? Şişeden uzun bir yudum aldım... İssiz bir boşluk, bomboş bir kalp ve bir de dumanlı bir kafa.*”¹⁴⁶Birey; kendini, benliğini sorgulama ve bu sorgulama içerisinde kendi konumunu belirleme çabası içindedir. Kanter, “*Ben’liğini algılayan her birey, kendini beden-ruh bileşkesinin de desteğiyle farklı bir konumlandırmaya tâbi tutar. Ben’in bireysel olan bu algısı, kendini tanıyarak dünyayı/çevreyi tanımasının ilk adımıdır.*”¹⁴⁷der. Kendini tanımlama konusunda zorluk çeken birey, içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı tanıma eyleminde de başarısız olur. Zira bu başarısızlık, kişiyi umutsuzluğa, karamsarlığa ve yalnızlığa iter. İnsanlardan ve kendinden kaçışa sürükler.

Başkarakter, yabancılaşmanın getirdiği bir etkiyle yaşamdan zevk almaz, varlığını anlamsız ve boş bulur. “*Kendimi incitemem, çünkü bir varlığım yok: Bir hiçim ben.*”¹⁴⁸ şeklinde ifade eder.

Kuzey’in kendisini bir hiç olarak görmesi, kendi gerçekliğinden önce kendi kendisini hiç olarak görmesidir. Kendisi için kendiliğinden olumsuzladığı ya da hiçlediği şey ‘kendinden başkası değildir. Kendi içinde eksik olan şey, kendidir. Başkarakter, kendisi için kendi varlığında başarısızlık yaşar. Olmayı başaramadığı varlığı, yani kendi içinin hiçliği kadar varlığının da olmaması onu başarısızlığa sürükler. Varlığının olmadığını belirten başkarakterin, aslında hiçliği de yoktur. Çünkü hiçlik varlıktan sonra gelir ve varlığını, varlıktan alır. Kuzey’in varlığının tümden yok olması, hiçliğinin de silinip gitmesine sebep olur.

“*Belleğin Kış Uykusu*” romanının başkarakteri Sadık, kendi varoluş gerçeğini aramak için fantastik bir yolculuğa çıkar. Belleğini yitirmiş olan Sadık(M)’in tren yolculuğunda yaşadığı; geçmişe dönüş ve hatırlamalar onun kendi özünü bulma çabasına yardımcı olur. Sadık, belleğini yitirmiş fakat kendi varoluşunu sorgulayan, insanı insan yapan şeyi arayan bir kişidir.

Roman, Sadık’ın hayatını geçmişe dönülerek anlatıldığı için akronik karakterlidir.

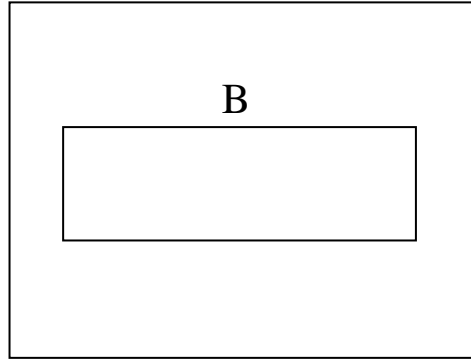
¹⁴⁵ Mehmet Eroğlu, *Düş Kurgunları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 233

¹⁴⁶ Eroğlu, a.g.e., s. 31

¹⁴⁷ M. Fatih Kanter, *Milli Edebiyat Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu*, Grafiker Yayınları, İstanbul, 2014, s.96

¹⁴⁸ Eroğlu, a.g.e., s. 121

A: Dış Çerçeve Zamanı

B: İç Çerçeve Zamanı

Şekil. 6. Yitirilen Belleğin Gerçeği Algılayış Süresi

A: Yaklaşık 5 dakikalık bir süreç: Sadık bu süre içinde uyumuş, rüya görmüş, fantastik bir yolculuğa çıkmıştır.

B: Bu yolculuğun tarihi ile ilgili tek ayrıntı, ayın on dördünde ve saat yirmi birde başladığıdır. Romandaki her şey yazar-anlatıcının dili ve dikkati ile anlatılır.

İnsanı insan yapan değerlerin sorgulandığı romanda, başkarakter Sadık aracılığıyla saf sevgi ve acımasız bir hayat edinme arzusunu taşıyan bireyin tren yolculuğu anlatılır. Yolculukta, insanın kendi kendisi ile yüzleşmesi, hesaplaşması ve hayatı anlamlandırma çabası verilmeye çalışılır. Varlık dergisinde bu roman hakkında değerlendirme yapan Çiğdem Ülker; “*İnsanın hayatıyla hesaplaşması söz konusu edilmekte ve okuyucu da bu hesaplaşmayı yapmaya yöneltilmektedir. Kahramanın bilinçaltı derinliklerine inilmiştir*”¹⁴⁹ şeklinde açılar. Sadık’ın bilinçaltında hapsettiği ve bilinçdışına çıkartmadığı, sorgulamadığı olaylar bu yolculuk sırasında gün yüzüne çıkar. Geçmiş ve olumsuzladığı olaylar ile karşı karşıya getirilir.

Bireyin en acı yalnızlığından biri de geçmişi ile bağlarının kopuk oluşudur. Geçmiş, insanın şimdi ve gelecek arasında köprü vazifesini üstlenir. Geçmiş yaşantısında tecrübe ettiği şeyler, insanın ben olma yolunda ona yardımcı olur. Bundan yoksun kalan kişi yalnızlığa itilir. Sadık(M)’nin hafızasının onu terk etmesi, geçmişle bağlarını koparır. Onu yaşama kök saldıracak, ait hissettirecek, kendini konumlandırarak, kendisi olacak hiçbir anısı yoktur. O, kendisine ait olan, kendilik bilincini oluşturan en basit adı ve yüzünden habersizdir. Bir belleğe sahip olmamak: “*Varlığını dış dünyanın anılarına odaklayamamak, anısız bir göçebeliktir. Belleksizlik bu demektir.*”¹⁵⁰ Başkarakterin belleksiz kalışı -geçmişini hatırlayamayışı- onun aynı zamanda kimliksiz kalışıdır. Zira kimlik de bir bilinç sorunudur. Kişi, kendi hakkında bilinçsizce meydana

¹⁴⁹Hasan Yürek, *İnsan Manzaralarının Ressamı Mehmet Eroğlu'nun Romancılığı*, Otorite Yay, Ankara, 2012, s. 241'ten aktarım

¹⁵⁰Mehmet Eroğlu, *Belleğin Kış Uykusu*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 33

gelen algılayışların, bilince çıkması ile kimlik bilincine ulaşır. Belleğini kaybetmiş olması, kimliğini de yitirmesine sebep olur.

Sadık'ın belleğini yitirmiş oluşu, onu yalnızlaştırır ve bu yalnızlık kendine yabancılaşma duygusunu iyice derinleştirir. "*Belleksizlik de bir tür yalnızlık değil miydi? Hem de yalnızlıkların en koyusu...*"¹⁵¹ "M"nin belleği bu yolculukta uyanmaya başlar, geçmişe dönülerek mutsuz yaşamı ortaya çıkar. Onun bu yolculuğu varoluş sınırlarını ve hayatın anlamını belirlemedir.

Eroğlu, yapıtlarında var kalmaktan ziyade, var olma mücadelesi veren insanı işler. İnsan, dünyaya gelişi ile somut varlığını elde eder ve mevcut sistem tarafından ona bir yol çizilir. Nasıl elindeki haritada çizilen yolu takip eden kişi sadece istenilen noktaya varabilirse, sistemin çizdiği güzergâhta ilerleyen kişi de toplum içinde belirlenen noktaya ulaşır. Toplumun izlediği yolun dışına çıkmayan birey kendi istek ve hayallerini gerçekleştirme, kendi benliğini açığa çıkarma çabasından uzaklaşır. Amacı bireysel özellikleri çerçevesinde bir yaşam elde etmek değil, toplum içindeki yerini koruyabilmektir. Özel yaşamını ortaya koyamadığı için varoluşunu tamamlayamaz, ama fiziksel varlığını da hala yitirmemiştir. Bu durum insan için bir var kalıştır."¹⁵²

Tren yolculuğunda kendi varoluşunu sorgulayan başkışı, toplumsal normların ve isteklerin kendisindeki etkilerini sorgular. Varoluşunu anlamlı kılacak etkenleri bulmaya çalışır. Kendini anlamlandırma yolunda bazı değerlerin önemini algılamaya başlar. Kendi benliğinin var kalması için gerekli olan ya da eksik kalan yanlarını tamamlama bilincine varır.

Sadık, çıkmış olduğu bu fantastik yolculukta Palyaço ile aydınlanmaya bilinçlenmeye başlar. O, çocukluğunda babası ile gittiği sirkte karşılattığı, bir âniya dayanan kişidir. Palyaço, Sadık'ı düşündüren, kendisini sorgulatan, onu hayatı ile yüzleştirmeye çalışan biridir. Bu özellikleri ile Palyaço düşünen, yol gösteren bilge bir kişidir. Onun bilgeliği hakkında M; "*Her durum, her kavram, her şey için bir tanımınız var değil mi?*"¹⁵³ diye sorar.

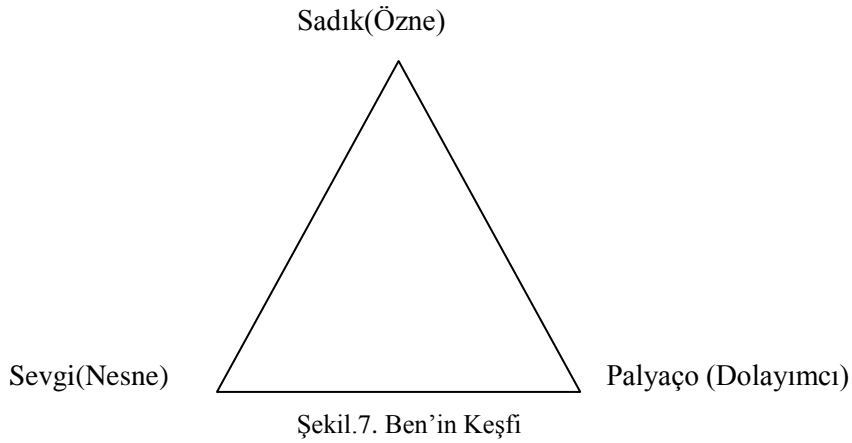
Kendisine sığınan, kendi yalnızlığına çekilen M'nin kendini keşfetme ve gerçek sevgiyi bulma yolunda Palyaço ona yol gösteren bir norm karakter özelliği taşır. Roman kahramanları üzerine inşa edilmiş olan René Girard'ın üçgen arzu modeline göre, Palyaço, onu arzulamış olduğu saf sevgiyi bulma yönünde dolayımçı görevini üstlenir. Roman da arzulanan *nesne*, arzulayan *özne* ve arzunun *dolayımlayıcısı*(*médiateur*) vardır. *Özne, bir başkası tarafından arzulandığı için arzuluyordur nesnesini; ona arzusunu veren, o arzuyu "dölleyen" ve kıskırtan –dolayımlayan-başka biri hep vardır.*"¹⁵⁴ Dolayımçı hem nesneye hem de özneye ışık saçıp yol gösterir.

¹⁵¹Eroğlu, a.g.e., s. 34

¹⁵²Selay Yetkin, Hayata Kaçış, TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi, Türk Dili ve Yazını Dersi Uzun Tez, http://tedprints.tedankara.k12.tr/89/1/selay_yetkin.pdf ,(05.11.2013)

¹⁵³Eroğlu, a.g.e., s. 37

¹⁵⁴Rene Girard, *Romantik Yalan ve Romantik Hakikat*, (Edebi Yapıda Ben ve Öteki), (Çev: Arzu Etensal İldem), Metis yay. İstanbul, s.10

Palyaço, sorduğu sorular ile Sadık'ın kendisi üzerinde düşünmesini, mutluluk, keder, bellek, sevgi, ben olma gibi kavramlarını irdelemesini sağlar. Sadık'ın arzuladığı nesne sevgidir. Ona göre yalnızlaşmasının, hayata sırtını dönmesinin sebebi geçmişteki yaşadığı olaylardır. O, sevgisiz bir geçmişe sahip olduğunu düşünür ve kendisini yalnızlığa hapseder. Palyaço, sorduğu sorularla Sadık'ın içindeki 'ben olma' duygusunu keşfetme, geçmişin değerini anlama, sadece mutluluk içeren bir hayatın çekilmez olduğunu gösterme, görevini üstlenir ve bu konuda başarılı olur.

"*Zamanın Manzarası*" romanının başkarakteri Barış, hayata tutunamayan biridir. Geçmiş-şimdi-gelecek arasında sıkışan başkarakter, çocukluk döneminde kötü günler geçirmiş, askerlik döneminde çatışmaya girerek adam öldürmüş biridir. Bu kötü deneyimler Barış'ın asker sonrası hayata iyice yabancılaşmasında, bunalıma girmesinde önemli faktörlerdir. O, yazarak hayatını idame etmek ister fakat sadece bir kitap yazar ve onda da başarılı olamaz. Yaşadığı dönemde yaşanan toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlara aşk acısının eklenmesi, onun önce hayata sonra da kendine yabancılaşmasına sebep olur. Barış'ın sevdiği kadın Elif ile konuşmasında; "*Çatışımı çatamadığım hayatın belirgin bir teması yok... Anlayacağınız kendi hayatını güdememiş, yönlendirememiş biri, kılavuz olarak pek de iyi bir seçim sayılmaz.*"¹⁵⁵ şeklinde duygularını ifade eder. Aidiyetsizliğin ve başarısızlıkların getirmiş olduğu kaygı, kendine güvensizlik ve yalnızlık eksenine başat sebep olur.

Barış, kendisini çok yalnız hisseden biridir. Kendisini geçmişte ve şimdi bir yere ait hissetmediği için bir yabancılık içindedir. Ona göre, o daha çocukken bile terk edilerek yalnız bırakılan biridir. Barış'ın psikoloğu ile konuşmasında "*Beni herkes bir kenara bıraktı, o da bırakabilir.*"¹⁵⁶ der. Yalnızlığını ve itilmişliğini dile getiren başkarakter, kendilik değerlerini ve yaratıcılığını ortaya çıkarmada yaşanan ve izdüşümü yalnızlık olan bir varoluş içinde bulunur.

¹⁵⁵Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 79

¹⁵⁶Eroğlu, a.g.e., s. 89

Barışın kendine yabancı oluşunun bir diğer örneği de kendi 'adı'nı dahi kendine ait hissedememesidir. Çünkü yaşadığı şeyler ve bulunduğu evren bu isme uygun değildir. “*Adım hayatım boyunca üstümde hep eğreti durmuştur.*”¹⁵⁷ diyerek “eğretilik” kelimesi ile aidiyetsizlik ve yabancılık olgularına vurgu yapar.

“*Fay Kırığı I: Mehmet*”, “*Emine Fay Kırığı 2*” ve “*Fay Kırığı:3 Rojin*” romanlarının başkarakteri Mehmet hakkında yazar, bir söyleşisinde onu şöyle değerlendirir;“(…) *Mehmet, ne Düş Kırınları' nın Kuzey'i ne İssızlığın Ortasında'nın Ayhan'ı ne de Yarım Kalan Yürüyüş' ün Korkut'udur. O, ne bir kurtarıcı ne de bir şövalye. Mehmet, kendi yalnızlığına sığınan bir adam. Kırk yaşına gelirken kendini kurtarmaya karar veriyor...*”¹⁵⁸ Mehmet, mutsuz ve yalnız bir kişidir. “*Yaratılışında, mutsuzlukların Tanrı'nın parmağı vardı*”¹⁵⁹ Mutsuzluğuna sebep olan etkenler onun yaşadıklarıdır. O, çocukluk döneminde mutsuz, sevgisiz bir dönem geçirir. Askerliğini doğuda yapar ve savaş gerçekliği ile baş başa kalır. Askerden sonra para kazanmak için yurt dışına gider fakat maddi anlamda sıkıntı yaşar. Aşk konusunda hayal kırıklığına uğrar, sevdiği kadın tarafından defalarca terk edilir.

Başkarakter, hayata, kendi yaşamına tutunamamış biridir. Yurt dışından İstanbul'a dönene kadar mutsuzluklar silsilesi içinde yaşamını sürdürür. Kendisini başarısız ve değersiz bulur. Arkadaşı üstat ile yapılan bir konuşma da; “*Mehmet Esen'in değerli olan neyi vardı? İki yudum boyunca düşündü. Bulamadı. Belki 3.39.06 belki 7.51.02... Sonra başını salladı. Biriktirdiklerini hep harcamıştı*”¹⁶⁰ şeklinde düşünür. Mehmet'in, kendisini başarılı ve yeterli bulduğu bir tutamağı olmaz. Geleceğe dair duygusal yönden tatmin olacağı belli bir başarısı ve birikimi yoktur.

Mehmet, sık sık kendini sorgulama içine girer. İçinde bulunduğu bu yalnızlığı, yalıtılmışlığı atmak ister. “*Nasıl bir insanım?*”¹⁶¹ Kendini arayışta bu sorunun cevabını bulamaz. Cevabını veremediği bu sorularla iyice kendisini yalnız hisseder ve onun içinden çıkamadığı bir durum halini alır. Mehmet'in yalnızlık durumu şu şekilde dile getirilir; “*Aslında kötü, dayanılmaz olanın acı değil, o acıya eşlik eden yalnızlık olduğunun farkındaydı*”¹⁶² Mehmet bu yalnızlık içinde sosyal anlam da insanlarla iletişim kurmakta zorlanır. “*Bireyin kendini diğer insanlardan ayırarak soyutlaması veya kendini yalıtması, sosyalleşmesine engeldir. Bu durum, başkalarıyla birlikte varoluşuna engeldir.*”¹⁶³ Sosyal olarak iletişim kurmayan birey, içe kapanma durumu ile baş başa kalır. Bunun sonucunda bireyin yalnızlık duygusu iyice içselleşir.

---

¹⁵⁷ Eroğlu, a.g.e., s. 88

¹⁵⁸ Hasan Yürek, *İnsan Manzaralarının Ressamı Mehmet Eroğlu'nun Romancılığı*, Otorite Yay, Ankara, 2012, s. 265-266

¹⁵⁹ Mehmet Eroğlu, “*Mehmet Fay Kırığı I*”, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.119

¹⁶⁰ Eroğlu, a.g.e., s. 60

¹⁶¹ Eroğlu, a.g.e., s. 1

¹⁶² Eroğlu, a.g.e., s. 63

¹⁶³ Mutlu Deveci, *Varoluş ve Bireyselleşme Açısından FeridEdgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Akçağ Yay. Ankara, 2012, s.264

O, kendisini yaşadığı an'a konumlandıramadığı gibi gelecek konusunda da karamsardır. "Gelecek gerçekten onun ellerinde miydi? Bunun kendi geleceğine hiçbir zaman hükmedememiş birisi için oldukça ağır bir yük olduğunun farkında değil miydi iri adam"¹⁶⁴ Kişinin kendi hayatına yön verme yetisini kaybetmeye başlaması, yaşadığı an ve gelecek zaman için umutsuzluk ve korku yaşama durumunu ortaya çıkarır. Kendini anlamlandırmaya ve konumlandırmaya çalışan bireyin bu yöndeki isteği sadece onun kendi bilişsel çabası ile ortaya çıkar.

Mehmet'in en önemli sorunu hayatını biriktirememiş olmasıdır. O, başarısızlıkların ve yalnızlığın adamı, sevgisizliğin var ettiği bir kişidir. Kendisini tanıyamayan, erdem sahibi olamayan, yitirilmişliklerin doğurduğu bir ferttir. Arkadaşı Prof ile konuşurken;

"Sorun bir şey olup olmamak değil, elde edeceklerimi biriktirip biriktiremeyeceğim...(…) " Yeniden başlıyorum dediğim her seferinde o ana kadar elde ettiğimi yitirdim. Elimde hiçbir şey kalmadı. Yaptıklarına bak: Terk ettiğim atletizm, dağlar, ülkeler, kentler değildi. Pistte, dağda, Avustralya' da, Kaş' ta, İzmir' de biriktirdiklerimin hepsini bıraktım. Anlayacağın, hayatı biriktirmeyi bilmiyorum. Kendi öyküsü olmayan, budalanın tekiyim."¹⁶⁵ ifade eder.

O, aidiyetsizliğini ve kendini insanlardan uzak bulma durumunu, köksüzlüğüne bağlar. "Köksüz olmak!(...)Belki de her şeye çabucak alışmasının ardında da bu köksüzlük vardı Birden fark etti: Vardığı her yere kalmak için değil, orasını terk etmek için gitmişti. Bütün hayatını değişmez bir yazgıymış gibi yaşamak! Teslim olmak!"¹⁶⁶ Mehmet, kendini merkezsiz ve gövdesiz hisseder. Belli bir değerler dizisi tarafından kodlanıp merkezlenemez. Yalnızca kök halinde bulunur hiçbir zaman kök salıp dallanıp budaklanmayı hedefleyemez. Yaşamın ona biçtiği yönde yaşar gider.

Mehmet, askerdeyken insanı ve insanın varoluş sebeplerini sorgular. Bu varoluş sürecinde insanı değerlendirme çabası içine girer. "Bir insanda kaç yüz var? Mehmet, görmeyi öğreniyordu: Yüzleri maskelerinden soyarak altındakilere bakıyordu."¹⁶⁷ İnsanların asıl görüntüsünü bulma eğilimi içine girer. Başkarakter, karşılaştığı insanların bazılarının, gündelik hayatta kendilerini ortaya koyarken sahte davrandıklarını düşünür.

O, askerdeyken kendine yabancı kalışını, kendi yüzünün yabancı oluşunu fark eder. "Mehmet, kıılmadan bir süre aynada kendine baktı: Görüntüsü garip, hatta yabancıydı. Farkındaydı: Seyrettiği yüzü değil, yalnızlığıydı. Gözlerini başka bir gezegende açmış

---

¹⁶⁴Eroğlu,a.g.e., s. 32

¹⁶⁵Eroğlu,a.g.e., s. 69

¹⁶⁶Eroğlu,a.g.e., s. 85

¹⁶⁷Mehmet Eroğlu, "Fay Kırığı-3 Rojin", İletişim Yay. İstanbul, 2013, s.29

gibiymi.”¹⁶⁸İçsel çıkmazların ve bunalımların dolaysız açılımını veren ayna karşısında Mehmet, çeşitli nedenlerle geriye ittiği benliğinin yalnızlığını görür ve bunun üzüntüsünü yaşar.

Mehmet, zenginlik peşinde koşan biridir. Onun bu amaca yönelmesinin nedeni, mutsuzluğa ve yalnızlığa iten yoksulluğunu kapama isteğidir. Mehmet’i zengin olma isteğine iten onun iç sesidir. İç sesi doğrultusunda zengin olmaya karar verir. Kendisine sorduğu “Nasıl biriyim” sorusunu bu nokta da açıklamaya başlar.

“Nasıl birisiyim! Allahın cezası soruyu birkaç ay önce, geceleri kurduğu hayallerin gündüzleri yerle bir olduğu, yalnızlığın sabahına mahkûm edilmiş düşlerle uyandığı zamanlarda sorsalar, kesinlikle yaşam ateşi küllenmiş birisi derdi... Ya şimdi? Kendini ne kazanmış ne de kaybetmiş birisi gibi hissettiği bu garip uykusuzluk anında kimdi? (...) “Kazanma umudunu ikizine bağlamış birisi...” Doğruydu yalnızın penceresini düşleyen de oydu...”¹⁶⁹

Mehmet’in bu içsel konuşması, aslında başkaları ve dünya ile iletişim kuramama sorunu ile ortaya çıkar. Varoluşçu yalnızlığı, iletişimsizliğinden kaynaklanır. Kendilik bilincinin doğurduğu farklı bakış açılara uyum sağlayamayan Mehmet, çeşitli savunma mekanizmaları geliştirerek kendisi ve başkaları ile olan iletişimini sağlıklı sürdüremez. “Yaşamdaki konumu ve kimliği ile ilgili belirsizlikler yaşayan birey Ben-Öteki diyalogları aracılığıyla kendi oluş sürecine içerisine girer. Birinci Ses/ Ben ve İkinci Ses / Öteki çatışmasında, yaşamın saçmalığına bireysel tepkiler verilir.”¹⁷⁰

Başkaları ve dünya ile iletişim sorunu yaşama, kendine dönüş zorunluluğunu da beraberinde getirir. Bu zorunluluk neticesinde birey; içe/ben’e dönüş ve ben’in öteki ile diyalogları ile kaşı karşıya kalır. Mehmet’te yaşamdaki konumunu belirleyememe noktasında sorun yaşadığı için içsel konuşmalar yani ben-öteki diyalogları ile kendi oluş sürecine doğru yol alır.

Mehmet’in arzuladığı zengin olma düşüncesi, Emine ile evlenerek gerçekleşir. Bu evlilik sayesinde; yalnızlığı, köksüzlüğü ve yoksulluğundan arınabileceğini zanneder.“Sekiz ay önce İstanbul’a gelen ve kendine sığınmayı düşünen yalnız insan, zengin insana dönüşecekti. Asteğmen Mehmet Esen kendi sürgününden geri dönmüştü.(...) İlk kez büyük bir yarış kazanmıştı. Göçebelik sona eriyordu; İstanbul’ a Boğaz’ın kıyısına Emine’yle Kök salacaktı.”¹⁷¹Belli bir paradigma temelinde kök salamamış başkarakter, Emine ile bunu gerçekleştirebileceğini umut eder.

Mehmet, Emine ile evliliğinde yalnızlığından kurtulamaz. Altan’ın ona sorduğu soru karşılığında şu şekilde cevap verir;“Yüz milyonlarca dolarlık bir servetin üstünde oturuyorsun ve yalnızsın. Öyle mi?

¹⁶⁸Eroğlu , a.g.e.,s. 35

¹⁶⁹Mehmet Eroğlu, “Mehmet Fay Kırığı I”, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.173

¹⁷⁰Deveci, a.g.e. s. 432

¹⁷¹Eroğlu , a.g.e.,s. 300

*Mehmet, evet dedi Yalnızım.*¹⁷²”

Mehmet, Emine ile evliliğinde yalnızlığın verdiği çaresizliği iyice duyumsar. O, arafta kalan, aidiyeti olamayan biri olarak bu evliliği sürdürür. “*Mehmet o gece gözlerini kapatırken günlerdir göğsünde bir sızı gibi varlığını hissettiği bilmeceyi çözdüğünü düşündü. Nerede olduğunu biliyordu artık. Aradaydı, tam ortada; kendine ait olan, içine kimseyi almayı başaramadığı bir dünyada.*”¹⁷³

Yalnızlığını, yabancılaştığını hissettiği bu dünyada Mehmet, bu yabancı evrende tek başınalığın verdiği acı ile yalnız başına mücadele etmenin zorluğunu duyumsar. “*Robinson Crouse gibi, kendini bilmediği bir dünyada tek başına kalmış hissediyordu.*”¹⁷⁴ Emine ile yaşarken hep kendisine sorduğu soru olmaya başlar yalnızlığı. “*Yalnızlığı da zenginliği kadar büyüyecek miydi?*”¹⁷⁵ Zenginliği büyürken, yalnızlığı da o derece artar. Korku ile süregelen yalnızlık düşüncesi, onu hayatta tek başına kalma serüvenine sürükler.

“*Fay Kırığı III; Rojin*” romanında yer alan başkarakter Zeynep’in sonradan edindiği Rojin ismi; kendine yabancılaşan insanın trajik yazgısını verir. Kişiye sonradan iliştilen ad, üzerinde eğreti durur. Zeynep Bilmez’in kendi adını garipsemesi ve memnuniyetsizliği, kendilik değerlerini oluşturmasında zorluklara sebep olur. “*Rojin! Artık bu ada iyice alışmıştı. Birisi ona Zeynep dese acaba dönüp bakar mıydı? Bana kalsa Nemesis’i seçerdim diye düşündü. Ama kod adı Önderlik Sahası’nda ona tıpkı üniforması gibi parti tarafından verilmişti.*”¹⁷⁶ Birileri tarafından biçilen rolle hayatını temellendirmeye çalışan insanın çıkmaza girmesi ve bu çıkmazda kendisi ile olan savaşı verilir.

2.2.BİR KAOS OLARAK YAŞAM

2.2.1.Değerler Çatışması ve Topluma Yabancılaşma

Mehmet Eroğlu, romanlarında modern insanı ve insanın benimsediği değerleri merkeze alır. Romanlarındaki karakterler, belli bir dönemde yaşayan insanlardır. Bu nedenle onun merkeze oturtmuş olduğu insanları incelerken dönemin özellikleri ile de irdelemek gerekir. Belirli bir dönem içerisinde ele alınan bireyin içsel çıkmazları; yalnızlıkları, acıları, mutlulukları, başta olmak üzere, o dönemle bağlantılarına da değinmek gerekir.

Modernizm ile birlikte, aklın merkeze alınması, kendini arayan insan tipinin doğmasına ön ayak olur. “*İnsan aklını kullanarak doğadan kendine yeni bir dünya kurmuştur. Bu yenedünyanın*

---

¹⁷²Mehmet Eroğlu, “*Emine Fay Kırığı-2*”, Agora Kitaplığı, 2.Basım, İstanbul, 2011, s.37

¹⁷³Eroğlu, a.g.e.,s. 87

¹⁷⁴Eroğlu, a.g.e.,s. 157

¹⁷⁵Eroğlu, a.g.e.,s. 16

¹⁷⁶Mehmet Eroğlu, “*Fay Kırığı-3 Rojin*”, İletişim Yay. İstanbul, 2013, s.70

efendisi, Orta çağ zihniyetinin doğuştan suçlu kabul ettiği, günahkâr gördüğü ve affedilmeyi güdülmeyi bekleyen “İsa’nın kuduzları” değil; akılla dünyayı yeniden şekillendiren Tanrısal cenneti yeryüzünde kurmaya niyetli, kuşkucu, biraz isyankâr ama çözümü hep kendi gerçek dünyasında arayan bir insan tipiydi”¹⁷⁷ İnsan, modernizmle birlikte güçlendirdiği konumunu, kendisinin ortaya koyduğu ürünlere karşı algı sorunu yaşayınca sıkıntı yaşar. Çünkü teknoloji insan karşısında yer almaya başlar. Bunun sonucunda insanın varlığı tehlikeye düşer. Yenidünyanın efendisi olan insan, gelişen ve hızla ilerleyen bu makineleşme karşısında kendisine olan güvenini kaybeder. Bu güvensizlikle birlikte, yalnızlığı, kaygısı, yabancılaşması artar.

Eroğlu’nun romanları, bireyin iç gerçeklikleri üzerine eğilen, sorgulayan bir yapı üzerine konumlandırılmış postmodernist tarzdaki eserlerdir. O, insanı irdelerken veya toplumsal tespitlerde bulunurken romanlarını iki şekilde oluşturur. Bu yapılanma birey ve dönem eksenlidir. 1960-70li yılları irdeleyen bireysel romanları; *Issızlığın ortasında*, *Geç Kalmış Ölü*, *Adını Unutan Adam*, *Yarım Kalmış Yürüyüş*, *Yürek Sürgünü*, *Düş Kırgınları* dır.

Romanlarda, o dönemde meydana gelen olaylar anlatılmakla birlikte birey ön planda tutularak insanın içsel dünyasını, bireysel kimliklerini irdeler. 68 kuşağının ruhsal çıkmazları birey aracılığıyla verilir. 1980 sonrasında meydana gelen olaylar (12 Eylül başta olmak üzere) irdelenerek, bu olaylar sonrasında oluşan birey ve toplumsal yapı verilmeye çalışılır. Bu romanlar; *Zamanın Manzarası*, *Kusma Kulübü*, *Yüz: 1981*, *Belleğin Kış Uykusu*, *Fay Kırığı-I: Mehmet*, *Fay Kırığı-II: Emine*, *Fay Kırığı-III: Rojin’ dir*.

2.2.2. Değer Yargılarına Toplumda Yer Bulamayan Bireyin Topluma Yabancılaşması

Toplu yaşam, bireylerin hayatta kalmasını kolaylaştırmak için oluşmuş bir yapıdır. İnsan sayısının artışıyla, bu kavramın niteliği farklı boyutlar kazanır. Artık bireyin yaşam mücadelesi değil, grubun yaşam mücadelesi yer alır. Toplumlar, bu mücadele içerisinde güçlü kalabilmek için fiziksel güce ihtiyaç duyar. Bu özelliğe sahip olan insan sayısının artması, bu durumda önemli olur. Bunun sonucu olarak, insan sayısı artar; fakat bireyin önemi yok olur. Birey, içinde varlığını sürdürdüğü bu toplulukta kendisine biçilen şekle uymak durumunda bırakılır. Toplum belli bir süre sonra içinde yaşadığı insanları belli bir kalıba sokar. Öyle ki kendi oluşumunu tamamlar fakat insan kendi benliğinden uzaklaşır.

Toplum içerisinde varlığını sürdüren birey, toplum tarafından belirlenen birçok rolü üstlenmek zorundadır. Belirlenen bu rollerin gerekliliği ve normları arasında, birey ve toplum karşı karşıya gelebilir veya çatışabilir. Belirlenen bu normların dışına çıktığında bireyin toplumun dışına itilmesi veya bireyin, kendisini yaşadığı topluma ait hissedememesi durumu topluma

---

¹⁷⁷ Ramazan Korkmaz ve diğerleri, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker yay. Ankara, 2011, s. 38

yabancılaşma olgusunu meydana getirir.

Toplumsal yabancılaşma, bireyin yaşadığı toplumdan yavaş yavaş uzaklaşmasıdır. Bu uzaklaşma, normların zayıflamasına neden olur. Birey, kendi toplumsal ilişkilerinde denetleme ve yönetme gücünü kaybederse içerisinde yaşadığı topluma yabancılaşır. Varoluşu sebebiyle insanın belli bir doğası ve kişiliği, öte taraftan da toplumsal değerler sistemi vardır. Toplum, belirlediği bu sistemde bireye bazı noktalarda engel koyar. Bunun sonucu olarak, bastırılmış olan bireysel potansiyel arasında bir ikilik meydana gelir. Bu ikilik bireylerin topluma yabancılaşma derecesini belirler.

Marx, işçinin yabancılaşmasında insanın diğer insanlarla da ilişkisi olduğunu söyler. Toplumsal yabancılaşmanın, etkinlik ve ürünün yabancılaşmasında şu şekilde yer aldığını belirtir;

“Eğer emeğin ürünü işçiye ait değilse, eğer işçinin karşısına yabancı bir güç olarak çıkıyorsa, bu ancak ürünün işçi dışında başka birine ait olmasıyla meydana gelebilir(...) insanın kendisi ile ilişkisi sadece diğer insanlarla ilişkisi aracılığıyla nesnel ve kendisi için gerçek bir ilişki olabilir. O zaman eğer emeğin ürünü, emeğin nesnel hali, kendisi için bir yabancıysa, kendisinden bağımsız düşman ve güçlü bir nesneye işçinin ona karşı tavrı, başka biri bu nesnenin sahibiymiş gibidir; yabancı, düşman, güçlü ve bağımsız biri(...) İnsanın kendisine ve doğaya yabancı oluşu, kendinden farklılaştırılan diğer insanlar karşısında kendisini ve doğayı içine yerleştirdiği ilişkide ortaya çıkar.”¹⁷⁸

Yabancılaşmış emek kavramıyla Marx, insanın kendine, başka insanlara ve doğaya yabancılaşmasını kasteder. “İnsanın emeğinin ürününe, kendi yaşam etkinliğine ve tür yaşamına yabancılaşmasının kaçınılmaz bir sonucu da insanın ‘öteki insanlara’ yabancılaşmasıdır.”¹⁷⁹ der. Kendi emeğinin ürününe ve iş sürecine yabancılaşan insan, kendi öz benliğine de yabancılaşır. Kendi öz varlığına yabancılaşan insan giderek diğer insanlardan uzaklaşır ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde kendi öz benliği ile hareket etmez.

Toplum içinde varlığını sürdüren bireyin yaşadığı topluma yabancılaşması, sadece ekonomik değil; sosyal ve psikolojik bir nitelik de kazanır. Freud; İnsanın temelde antisosyal bir varlık olduğunu, toplumun onu evcilleştirmesi, temel tepilerini inceltmesi ve denetlemesi gerektiğini söyler. Freud, bireyi başkaları ile olan ilişkilerde inceler. Bireyin biyolojik olarak verili dürtülerle ortaya çıktığını, bu dürtülerin doyurulması gerektiğini vurgular. Bunları doyurabilmesi için de bireyin başka nesnelere ilişkiye girdiğini, yani öbür bireylerin amaca yönelik bir araç olduğunu ifade eder. Freud, toplumun bireyin eğilimlerini engellediği ya da doğurduğu görüşüne katılmaz. Bireylerin kişiliklerindeki farklılıkları ortaya çıkaran sevgi, nefret, iktidar hırsı, boyun

---

¹⁷⁸Bertell Ollman, *Yabancılaşma, Marx'ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı*, (çev: Ayşegül Kars), Yordam Kitap, 2008, s.237

¹⁷⁹Erich Fromm, *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum*, Say yay. İstanbul, 1981, s.59

eğme, gibi dürtülerin sosyal sürecin ürünleri olduğunu söyler.¹⁸⁰

Yabancılaşma olgusu, toplumsal etmenlere bağlı olsa da kişinin kendi içerisinde oluşan bir süreçtir. Yani özden gelen yabancılaşma, toplumsal yabancılaşmanın temelini oluşturur. Topluma yabancılaşan insan, öncelikle yalnızlaşır. Kendisine, doğaya ve topluma yabancı gözlerle bakar. Bireyin kendisiyle başlayan bu yabancılaşma, kişinin benliğinden uzaklaşmasına, yalnızlaşmasına sebep olur. Mehmet Eroğlu, eserlerinde kendisine yabancılaşan insanın toplumdan kopuşunu, yalnızlaştırılmasını eleştirir. Belli değerler altında kendine yer edinmeye çalışan bireylerin toplumdan tecrit edilme ya da topluma yabancı bir bakış açısıyla bakma durumunu mercek altına alır.

“*Issızlığın Ortası*” ve “*Geç Kalmış Ölü*” romanlarının başkarakteri Ayhan, 68 kuşağına mensup biridir. O, 68’li olarak soyunduğu kahramanlık misyonunda başarısız olur. Eroğlu bu durumu şu şekilde açıklar; “*68 kuşağının temel yanlışı halkın desteğini alamamak ve düşünmeden eylemlere girişmektir. O dönemde sol düşüncedekilerin halka uzaklıklarını ‘bizi yabancı görüyorlardı’ şeklinde dile getirir.*”¹⁸¹

Belli değer ve ideolojilerle yola çıkılan bu yolda, olumsuz sonuçların meydana gelmesinin sebebi, kendi toplumsal yapılarında mevcut olan değerler bütününe yeterince vakıf olmamalarıdır. Bunun yanında mücadele ettikleri değerler bütünü, toplumsal yapının dışındaki görüşleri kapsar. Mümtaz’er Türköne 68 kuşağı hakkında yazmış olduğu kitapta şu görüşe yer verir; “*Sol gençlik kültür emperyalizminin etkisi altında kendi milletlerine, gelenek ve ananelerine yabancılaşmıştır. Bugün üniversitelerin silahlı anarşi ortamı haline getirilmesi ve ilim yuvalarında Lenin, Mao, Guevera resimlerinin asılması sözlerinin yazılıp ezberlenmesi ve bu memleketin çocuklarının Çin ve Rus emperyalizminin tesiri altında müesseseleri tahrip ederek işleyerek hale getirmek ve Türk devletinin yıkılmasını kademeli olarak hazırlamaktadır.*”¹⁸² Kendi özsel değerlerine yeterince yakın olamayan genç kuşak, farklı kültür ve değerlerin tesiri altında hareket eder. Benimsenen bu paradigmalar, toplumsal yapıya uygun değildir ve kabul görmez.

Ayhan, sol ideolojileri benimser ve bu doğrultuda eylemlerde bulunur. Kendi toplumunun benimsemediği ya da anlamlandırmasının zor olduğu değerleri ilke edinir. O; topluma, yaşama uzak, yalnız biridir. Fuad’ın, Ayhan’ın ve “68 Kuşağı”nın, topluma ve kültürüne olan uzaklıklarını dile getirdiği konuşmasında;

"Sanki sizler... Türk değil Fransız'

"Unutmayın, sizde Arap kökenlisiniz.'

¹⁸⁰Erich Fromm, *Özgürlük Korkusu*, Yaprak yay. İstanbul, 1991, s.14-16

¹⁸¹Hasan Yürek, *İnsan Manzaralarının Ressamı Mehmet Eroğlu'nun Romancılığı*, Otorite yay, Ankara, 2012, s.12

¹⁸²Mümtaz’erTürköne, *Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil 68 Kuşağı*, Nesil yay. İstanbul, s.31

'Söylemek istediğim o değildi. Selim, Zafer ve siz üçünüz de Fransız kadar batılı... Hatta Hıristiyansınız, yani bir Türk'ün Batılı olmadığını ve Müslüman olduğunu hatırlarsanız, ben bir Türk'e sizden daha ziyade yakınım"

"Türkçe sözcükleri seçmekte zorluk çeken biri bana Türk olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Göğsümde titreyen bir sinir, haklı olduğunu, bütün hayatım boyunca çözemediğim düğümlerden birisinden söz ettiğini ele veriyordu."¹⁸³der.

Ayhan, kendisine, topluma, dünyaya yaşancılaşmış biridir. O, kendi kuşağında yer alan arkadaşlarının dışında Papaz, Mösyö Pier, Beatrice gibi yabancılarla ilişki içinde olur. Kendi toplumunda var olan insanlarla iletişimi yok denecek kadar azdır. Bu durum, onun kendi toplumundan çok Batı'ya yakın olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra Ayhan'ın kendi milletinden farklı olduğu ifade edilir:

"O gece seni gördüğüm anda çok farklı olduğunu anlamıştım... Türk değil bu adam, dedim kendi kendime. Bu adam bir yabancı, hem de eşsiz bir yüzü var..."

Yabancı hem bu kız hem de Naci haklı. Tartışma dolu gecelerin birinde Zafer'le bana dönüp, "Yabancı siz," demişti. Ya Papaz? Osmanlılığın batmasına aynı nedenle mi? Üzüliyordu? Violet, "Sen batılı bir entelektüelsin," demedi mi? Eğer o köyde bir papaz yerine bir imamla karşılaşsaydım, onunla da dost olur muydum?(...)"¹⁸⁴

Ayhan entelektüel biri olarak, kendi toplumsal yapısının içinde barındırdığı özelliklerden çok, başka bir kültüre ve topluma yakın özellikler taşır. Bu nedenledir ki kahramanlık misyonu ile hareket ettikleri ideolojileri ışığında, hayal kırıklığına uğrarlar ve kendi toplumundan beklenen desteği alamazlar.

Ayhan'ın en yakın ve aynı kuşaktan arkadaşı olan Ali, bu konu hakkında sorgulamalar yapar;

"Evet, hedefi büyük seçtik; gel gör ki altında ezilmekten de kurtulamadık. Şimdi çok gülünç geliyor. Kahraman olacaktık, tıpkı ortaçağ şövalyeleri gibi, Olduk mu? Tavuk boğazlayamayan bir kahraman. Galiba biz sonu gelmiş kavramlara sığındık bu kavgada. Dünyayı değiştirecektik, ama değiştirmeye çalıştığımız dünyanın ne denli değiştiğini kavrayamadık. Artık kimsenin kahramanlara aldıracağı yok. Kahramanların sonu geldi, soyları tükendi.(...)"¹⁸⁵

Ayhan ve özellikle de Ali'nin söylemleri dikkate alındığında; bu kuşağın kitle psikolojisi ile hareket ettiği görülür. Çünkü yaşamlarını sürdürdükleri toplumsal yapı referans alındığında benimsenen değerlerin ve eylemlerin bu yapı ile örtüşmediği görülür. Birçok ülkede patlak veren gençlik olayları doğrultusunda hareket etme eğilimi de cereyan eder. Dünyada meydana gelen

¹⁸³Mehmet Eroğlu, "Geç Kalmış Ölü", Everest Yay. İstanbul, 2004, s.268-269

¹⁸⁴Mehmet Eroğlu, "Issızlığın Ortası", Agora Kitaplığı, 8.Basım, 2011, s.284

¹⁸⁵Eroğlu, a.g.e., s. 105

kitlesel hareket, Türkiye’de benzer şekilde ortaya çıkar. Gençlik belli bir fikir etrafında toplanır. Freud, bu kişilerin bilinçli kişiliklerini kaybederek bilinçsiz kişiliğin egemenliğini ele geçirmesi ile aynı yöne hareket edebileceklerini ifade eder. Yani bireyler, artık kendisi olmaktan çıkıp istem gücünden (iradeden) yoksun bir otomat durumuna geçerler.¹⁸⁶ 68 kuşağı belli bir zaman sonra kendi ideallerinin dışında eylemlere sürüklenir. Dünyayı değiştirme düşüncesi ile çıkılan yolda dünyadaki değişimin farkında olmayan kuşak, otomatlaşan bir yanılığın içine düşerek bu farklılaşma ve değişim sürecinin bilinci içerisinde olamaz.

Ayhan, dış görünüşü itibarıyla de kendi toplumunun insan tipiyle de uyuşmadığı vurgulanır. Yaşadığı toplumun insanlarından farklı olarak görülür; Beatrice’in Jean ile konuşmasında; “*Jean; (...)hele yanınızdaki siyah paltolu, çok ilginç biri*”. “*Beatrice; Size aksini söylemem zor. Hatlarına bakın, nasıl zayıf ve keskin. Ya bakışları? Hiç böylesine marazi bir yüz görmemiştim. Sanki binlerce yıl yaşamış yorgun bir mumya.*”¹⁸⁷ Ayhan’ın mumya ile özdeşleştirilmesi, yaşamdan kopuşunu simgeler. O, adeta nefes alıp veren bir ölüdür. Yılların getirdiği acı olaylar, onun zayıf kişiliğini iyice ortaya çıkarır.

“*Yarım Kalan Yürüyüş*” romanının başkarakteri Korkut Laçın, 68 kuşağına mensup biridir. O; eylemlerde bulunur, sorgulanır, yurtdışına kaçar ve yurtdışından dönüşü hapiste yatar. O ve bağlı olduğu kuşak, belli değerler doğrultusunda hareket ederek dünyayı değiştirmeyi, kurtarmayı amaçlar. Fakat toplumun gençlerden böyle bir beklentisi olmamasının yanında, benimsenen paradigmalara kendi yapısal düzene uygun değildir. Toplumun gerçekleşmesine müsaade ettiği insani özellikler ve eğilimlere karşı, gençlerin bastırılmış ya da o dönemdeki olaylarla bağlantılı olarak ortaya çıkan görüşler, toplum ve birey arasında bir zıtlığa sebep olur. Bu nedenle de toplumsal yabancılaşma/ tecrit edilme durumu kaçınılmaz olur.

Korkut, çocukluğundan gelen sevgisizlik, yalıtılmışlık duygusuyla, küçük yaşta kurtarıcılık rolünü üstlenen ve bunu da gençliğinde devam ettiren biridir. Çocuk yaşta iken bir yer edinmemiş, insanlara yabancılaşmış bir kişidir. Onu tanıyanlar, onu sevmekten çok, kurtarıcılık özelliğinden dolayı yanlarında tutarlar. Onun bu kuşağın içerisinde yer alışı da kurtarıcılık özelliğindedir. Belki de bu kuşakla bir yer edinme çabasıdır. Bir saygınlık ve kabul görme gereksinimindedir. Onun farklı kişiliği, 68 kuşağındaki bireyi anlatır ve diğer insanlardan farkını gösterir. Bu farklılıkta toplumsal olarak bir yere konumlanamama durumunu beraberinde getirir.

Toplum, o dönem için şövalyeye ihtiyaç duyar. Yirminci yüzyılda yaşayan toplumun gereksinimleri farklıdır. Korkut’un bu konudaki düşünceleri şu şekildedir;

“Yirminci yüzyılda ne keşfedeceği bir kıta ve de yaratabileceği ölümsüz bir sanat eseri var. Asra aşırılık ve deha hükmediyor. Bilim olağan zekâların katkılarıyla yükseldiği o çağdan ancak dâhilerin fark edebileceği ayrıntılar dönemine sızramış. Bu yüzden artık

¹⁸⁶Sigmund Freud, *Kitle Psikolojisi*, (çev: Kamuran Şipal), Cem yay. İstanbul, 2012, s. 12-17

¹⁸⁷Mehmet Eroğlu, “*Geç Kalmış Ölü*”, Everest Yay. İstanbul, 2004, s.177

*elmalar yere düşmüyor... Yine de yapabileceğim, kurtarabileceğim bir şeyler olmalı. Ne yapmalıyım? Yirminci yüzyıl kurtarıcılara, şövalyelere muhtaç değil mi?*¹⁸⁸

Yirminci yüzyılda insanoğlu, kendisi ile baş başa kalabileceği, kendisinin dışında yaşama anlam verecek hiçbir yetkenin bulunmadığı bir alanda ontolojik varlığını sürdürmek durumunda kalır. Toplumsal varoluşlarını, belli başlı olguların altında temellendirme bilinci, şövalyelik gibi çılgınlıklar yapmayı engeller.

“*Yürek Sürgünü*” romanının başkarakteri Kadir de, 68 kuşağına mensuptur. Çocukluğundan süregelen yalnız ve mutsuz hayatı, 68 kuşağında ki başarısızlık ve sonrasında yaşanan kötü deneyimler, onu insanlar karşısında iyice yabancılaşmaya iter. Kadir ekseninde 68’kuşağına mensup insanların yaşam karşısındaki tavırları bu romanda irdelenir. Eserde, başkarakter Kadir merkeze alınarak meydana gelen toplumsal yapıdaki değişimler karşısında insanın da değişim göstermesine yer verilir. Bu değişime ayak uyduramayan ya da uymak istemeyen Kadir’in, toplumsal ve kişisel bağlamda yalnızlaştırılması, yabancılaşması ise temel izlek konumundadır.

Eskiden beri muhafaza ettiği idealler ve düşünceler ekseninde Kadir, bu ideallerden uzaklaşmanın toplumsal bölünme ve bozulmaya sebep olacağını düşünür ve meydana gelen değişime karşı çıkar. Ona göre en iyi yönetim şekli komünizmdir. Bu idealleri hala içinde barındıran Kadir, meydana gelen yenedünya düzenindeki değişime ayak uyduran 68’ li arkadaşları ile çatışma yaşar. Toplumsal bağlamda değişimlere karşı çıkış, onu toplumsal bağlamda dışsallaştırır. Çatışma düzeyindeki bu tavrı, romanda, Kadir’ in arkadaşı Nihat ile ilişkisinde görmek mümkündür.

Nihat ve Kadir aynı kuşakta yer almalarına rağmen, Nihat değişen dünya düzenine ayak uydurup değişirken, Kadir buna direnir. Nihat, kapitalist sistemin olanaklarından yararlanır ve zengin olur, Kadir bu durumdan dolayı o ve onun gibi tüm insanlarla iletişimini keser.

Nihat, Kadir’in değişim karşısındaki dirençli tavrına karşın bu konudaki düşüncelerini;“*Bak, sadece ben vazgeçmedim, bütün dünya vazgeçti. Beni olsa olsa, bunu on beş yıl önce fark ettiğim için kınayabilirsin.*”¹⁸⁹şeklinde dile getirir. Yirminci yüzyılın getirdiği kapitalist paylaşım insanın gerçek yüzündeki değişiminin ve çıkar ilişkilerin başlangıcı olur. Kendini konumlandırma ve yer edinme çabası içinde olan insan, var olan sistemin gerektirdiği şekilde hareket etme durumuna mecbur bırakılır. Bu sisteme ayak direyen kişinin varlığını koruması ve sürdürmesi zorlaşır. Değişen sistemler bütünü karşısında Nihat da bu bütünden diğer insanlar gibi payına düşen dilimi alma mücadelesi içinde olur. Kadir’in bu konudaki suçlayıcı

¹⁸⁸Mehmet Eroğlu, *Yarım Kalan Yürüyüş*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2009, s.254-255

¹⁸⁹Mehmet Eroğlu, *Yürek Sürgünü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 71

tavrını anlamsız bularak, olması ve yapılması gereken şeyin maddi unsurlardan nemalanmak olduğunu hatta bunun için geç kaldığını belirtir.

Düşünsel ve eylemsel bakımdan yabancılaşma, toplum ve bireyde baskı ve kuşatılmışlık şeklinde meydana gelir. Baskı ve kuşatılmışlık durumu, bireyi ötekileştirdiği gibi kendisine doğru da çeker. Bu çekilme durumunu Korkmaz; *“ötekileşmenin, en trajik boyutu, kişinin kendini var eden değerleri yıkan gücün kendisine dönüşmesidir.”*¹⁹⁰ şeklinde ifade eder. Kadir’in sol görüşlü oluşu ve komünizmi savunması bir zamanlar tepkiyle karşılanır. Şimdi ise insanlar tarafından daha da küçümser bir tavırla bakılır ve bu durum onu hayal kırıklığına uğratar. Moran; *“İdealizm, özveri, eşitlik, bozuk düzene karşı savaşım, bunlar eskiden özellikle sol öğrenci ve aydın kesiminde önemli sayılan inanç ve davranışlardı. 1980’ lerde değişti ya da değiştirildi. Daha önce erdem sayılan şeyler, şimdi geri kafalılık, aptallık sayılır oldu. Hele sol ideolojiyi savunmak çağdışı kalmak anlamına geliyordu”*¹⁹¹ der. Aydınlanma dönemi ile birlikte bireyin aklı başat unsur olarak hayatının merkezine oturtması, bilgiye ulaşmayı amaçlayan düşünceleri peş peşe ortaya çıkardı. Önemli görülen inanç ve davranışlar, toplum nezdinde insanların dünyayı anlama ve geleceğini anlamlandırmada başat unsurlardan biri olmadığı düşüncesine dönüşür. Daha önceleri erdem olarak görülen şeylerin anlamı ve önemi kaybolur.

Savunulan görüşün ve değerlerin toplumda kabul görülmemesi durumunu ve toplumun bu konudaki bakış açısını Kadir şu şekilde dile getirir;

*“Uğruna defalarca kendini sınıdığı idealler, yerine yenileri konmadan eski bir sevgili gibi biraz hüzün, daha çok da hayal kırıklığıyla terk ediliyordu. Çok değil, birkaç yıl önce komünist olduğunu söylediğinde insanlar bulaşıcı bir hastalık gibi ürperir, kaba bir becerisizlikle konuyu değiştirmeye çalışırlardı. Bu onu hep eğlendirirdi. Ama oyuncuğu elinden alınmış bir çocuk kadar çaresizdi şimdi.”*¹⁹²

Kadir, başarısızlık ve bu yalıtılmışlık durumuna sebep olan yanlışın neden kaynaklandığını bilir ve bu durumu şu şekilde ifade eder; *“İnsan olmanın bilincine varmak, eninde sonunda insanı kurtarıcılığa iter. Önemli olan bu dürtüyü toplumun istek ve insanlığın ahlaki sınırları içinde tutup koruyabilmektir.”*¹⁹³ Başkarakter, kurtarıcılık rolü ile hareket eder; fakat onun kurtarıcılık misyonu, toplumun istek ve değerler dizisi yönünde olmaz. Bu dürtü doğru bir yönde ilerleyemez ve başarısızlıkla sonuçlanır.

Yatay boyutta, madde ve onun değerleri, toplumu ve bireyin ötekileşmesine sebep olurken; dikey boyutta metalaşan ilişkiler, birey ve toplumun bilincini yıpratır. Birey merkezli romanlarında, bireyden topluma yol alan Eroğlu, toplumsal yabancılaşmanın en büyük etkisinin kişinin öz

¹⁹⁰Ramazan Korkmaz, *Cengiz Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu Dönüş İzlekleri*, Grafiker yay, Ankara. 2004, s.20

¹⁹¹Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, iletişim yay. 2009, s.50

¹⁹²Eroğlu, a.g.e., s. 8

¹⁹³Eroğlu, a.g.e., s. 111

benliğine yabancılaşması olarak görür. Bu öz benliklerine tutunamamış kişiler, toplumun metalaşmış değerlerini benimsemeyen kimselerdir. “Yürek Sürgünü” romanının başkarakteri Kadir de tutunamamış bir bireydir, çünkü toplumun metalaşmış değerlerini benimsemez.

“Yürek Sürgünü” romanında toplumsal bağlamda kuşak çatışmasını görmek mümkündür. Eserde, 68 kuşağı ile 90’lı yılların çatışması, Cem karakteri ile verilmeye çalışılır. 68 kuşağını temsil eden Kadir ile 1990’lı yılların bir genci olan Cem arasındaki tezatlıklar üzerinden, değişen insan durumu ve yozlaşmışlık sunulur. Kadir ile Cem arasındaki çatışma ile 90’lı yıllarda yetişen gençlerin kendi değerlerine bihaber oluşları, toplumsal normlara uyumsuzlukları ve giderek yalnızlaştıkları gözler önüne serilir.

Kadir bu durumu;“*Bir çağ ölürken yenisinin henüz doğmadığı biz zamanda yaşıyoruz.*”¹⁹⁴ şeklinde dile getirir ve 90’lı yılların gençlerini idealsiz ve hedefleri olmayan bir gençlik olarak nitelendirir. Bu da doğru ve yararlı bir değişimin ortaya çıkmasına engel teşkil ettiği için yeni bir çağın oluşuma zemin hazırlayacak olan etkenlerin yokluğuna sebep olur.

“Yüz: 1981” romanını başkarakteri olan ve ismi verilmeyen ‘ben’, sıradanlık özelliği ile ortaya çıkar. O, 12 Eylül’ün ortaya çıkardığı, değerleri ve idealleri olmayan bir insan tipidir. Başkarakter ‘ben’, kurtarıcı ya da kahramanlık misyonları olan bir tip değil; tam tersine her türlü sorumluluktan kaçan biridir. 12 Eylül’ün ortaya çıkardığı insan manzarası, insani değişim ve başkalaşımın bir tablosu olarak anlatılmaya çalışılır.

12 Eylül darbesi, sağ-sol çatışmasını önlemek, ülkeyi anarşi ortamından kurtarmak için gerçekleştirilen siyasi bir olaydır. 12 Eylül darbesini Moran;“*Darbenin başta gelen hedefi, ülkede 1960’lardan beri ciddi bir tehlike olarak görülen soldu.(...)Yalnızca solun elini kolunu bağlamak, toplumu yıldırma değil, aynı zamanda topluma yeni değerler içeren bir dünya görüşü aşılayarak sol ideolojiyi temelden çökertmektir.*”¹⁹⁵ şeklinde açıklar. İnsanların politikadan uzak tutulmasıyla, kapitalist sistemin etkisiyle, maddi değerlerin ön plana çıktığı, tüketime dayalı, sıradanlığa meyilli bir yaşam biçimi ortaya çıkar. Bunun sonucu olarak, insanlar kendi insani değerlerini yitirir ve meta ekonomisine dayalı bir yöne sürüklenirler. Siyasal ve düşünsel çatışmalar ortadan kalkar. İnsanlar arasında çıkar ilişkisi ön plana çıkar ve toplumsal düşünce önemini yitirmeye başlar.

Mehmet Eroğlu “Yüz: 1981” romanı hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade eder;

“12 Eylül’ den sonra topluma çok geniş bir operasyon yapıldı. Bir çerçeve çizildi, bu çerçevenin dışındaki her türlü bakış yine sistematik olarak ortadan kaldırıldı. Örgütsel olarak kaldırıldı, kişiler pasifize edildi. Sonra Türkiye birdenbire küreselleşme, bilgi çağı ile tanışarak, büyük kapitalist sisteme entegrasyon sürecine girdi. Buradan da yeni bir insan türü ortaya çıktı; emekle bir şeyi elde etmek yerine ‘ köşe dönme’ metoduyla başarılı olma

¹⁹⁴Eroğlu, a.g.e., s. 7

¹⁹⁵Moran, a.g.e. s. 49

tercihi... Ama toplumun değerli saydığı, emek sarf ederek kazanmak, uzun vadeli olmak gibi şeylerin canına okundu. Bunların hepsi 12 Eylül'ün ürünü."¹⁹⁶

Modernizmin hem yabancılaşma olgusunu ortaya çıkarması, hem de toplum yapısında değişime sebep oluşu bireyi etkiler. Bireyin, toplumla bütünleşmesini sağlayan üst idealler yerini bireyciliğe bırakır ve bu da önemli bir çıkmaz halini alır. Bireyselleşme, kültürel farklılaşma ve metalaşma durumu sonucu birey; kendini anlamsız, güçsüz bulur ve sıradanlıklar içinde hayatını devam ettirir.

"*Yüz: 1981*" romanının başkarakteri olan ve ismi verilmeyen 'ben', topluma yabancılaşmış biridir. Kendi menfaatleri ön plandadır ve diğer insanların acıları ya da toplumda meydana gelen olumsuzluklar onu ilgilendirmez. 'Ben' burada 'biz'i temsil ederek 12 Eylül sonrası ortaya çıkan, kendine, topluma yabancılaşmış insan tipini anlatır. O, 'biz' duygusunu şu şekilde ifade eder;

"Tekrarlıyorum: suçsuzum, tıpkı sizler gibi. Suçluysam bile unutmayın, en çok sizinki kadar bu.(...)Yazacaklarım sadece benimle ilgili değil. Öyle olsaydı, anlatacaklarım hayatımın kronolojik –ve sıkıcı- bir öyküsü olurdu. Evet, yazacaklarımın odağında ben varım ve siz, saklamaya çalışsam da bunu çok geçmeden fark edeceksiniz, ama kendimden söz ederken aslında sizi de anlatıyor olacağım. Başka bir deyişle, bu öykü benimle olduğu kadar sizinle, bizimle, yani hepimizle ilgili. Bu gerçeği hep aklınızda tutun, unutmayın."¹⁹⁷

'Ben', toplumsal bağlamda gün yüzüne çıkan insan modelinin olumsuzluklarını ya da olumlu davranışlarını tekil olarak değil, çoğul olarak değerlendirir. Ona göre, meydana gelen olumsuzluklarda tek bir kişiyi suçlamak, yersiz ve o derece haksızlıktır. İnsani oluşumların temelinde biz'in etkisi üzerinde durur. Olumlanan durumların kaynağı ne denli 'biz' ise olumsuzlanan durumlara sebep olan etkenin de yine 'biz' olduğuna vurgu yapar.

"*Yüz: 1981*" romanı ile toplumsal bir izdüşümü vermek isteyen yazar, okurlarının romanı değerlendirirken ben/biz özdeşliğinden faydalanmasını sağlar. Böylece okur, 'ben' i kendi ile özdeşleştirebilir ve 12 Eylül sonrası ortaya çıkan bireysel ve toplumsal yabancılaşmayı daha rahat kavrayabilir. Yazarın özellikle de başkarakterini isimsiz bırakışı, ben ve biz ikilisinin ayniliğini vermek isteyişidir. 'Ben'den hareketle 'biz'e gidiş; bu kişilerin toplumdaki normal insanlar gibi olmadıklarının, ayrıksılıklarının, tanımlanmamışlıklarının ve adeta bir kalıp içinde hapsolünamayan kişiliklerinin somutlaşmış birer şeklini yansıtır. Bu da kendileri gibi olan bütün yabancılaşmış ve yalnız insanları temsil ettikleri fikrini verir.

Zenginliği, önemli bir faktör olarak hayatının merkezine yerleştiren 'ben' başkarakteri, kapitalist sistemin getirilerinden faydalanmak isteyen çıkarıcı insan tipiyle uyumludur. Düşünsel anlamda kendini aşamamış olan 'ben'; kendinden başkasını düşünmeyen, bencil, vicdansız, bir kişi haline gelir. Her şeyi görür ve onlara tanık olur; fakat müdahale etmez, umursamaz. Nitekim bu

¹⁹⁶ Hasan Yürek, *İnsan Manzaralarının Ressamı Mehmet Eroğlu'nun Romancılığı*, Otorite yay, Ankara, 2012, s.14 aktarılmıştır.

¹⁹⁷ Mehmet Eroğlu, *Yüz:1981*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 1-2

umursamaz tavrı, yaşamını sürdürdüğü mekân ile iyice pekiştirilir. Başkarakterin oturduğu apartman imge durumundadır. O, Türkiye'yi sembolize eder. Orada meydana gelen olaylar, Türkiye'de mevcut olan sorunlardır. Apartmanın güney kanadında meydana gelen sorun Güneydoğu sorunudur. 'Ben' bu konularla ilgilenmeyip, yanı başında meydana gelen kavga, ölüm çatışma gibi olaylardan uzak durmaya çalışır.

Başkişinin yüzü, değişime uğrar ve yakın çevresi onun fotoğraflarını tanıyamaz. Romanda Tahir Bey'in 'ben' hakkında yazmış olduğu yazıda, 'ben', kendi fotoğraflarında yüzünün neden değiştiğini öğrenir. Bu değişimin sebebi; sıradanlıktır. Tahir Bey bunu şu şekilde ifade eder:“*İnsanları sıradanlaştıran akıl ve zekâ yetersizliği değil, hayata yönelik eğilim ve seçimleriyle ahlaki tutumlarının sığılıdır.(...) Varlığının penceresini sevgi ve insan soyuna kapayan, kendi varlığının rahminden doğmamış, sıradanlığın kozasından dünyaya gelmiş birisi...*”¹⁹⁸

Modernleşmenin, insanı tutsaklaştırdığı, maddiyatın ve popüler kültürün her alana hâkim olduğu, insani değerlerin yozlaştırıldığı ve maneviyatın unutulduğu günümüz toplumlarında, yalnız ve parçalanmış benlikleriyle varlığa ve insana yabancılaşmış olan kişiliklerin sıradanlık hastalığına yakalanması kaçınılmaz bir sonuç olur.

1980 sonrası meydana gelen değişim, insanların toplumsal olgulara ve olaylara bakış tarzını değiştirir. Düşünsel boyutta sığınma içerisinde varlığını sürdüren ve kendi hayatını, menfaatlerini ön plana koyan birey; topluma ve insanlara karşı bakış açısını değiştirir. Değiştirdiği bu bakış açısı ve değerler neticesinde topluma yabancılaşır. “*Yüz: 1981*” romanında 'ben' başkarakterinin yüzünün değişimi de bu yabancılaşma, duyarsızlaşma sonucunda olur. Zira başkarakter, yüzünün 1981'de değiştiğini kavrur. “*1981, kim bilir belki de benim miladım buydu: Yeni yüzümün doğum tarihi; bulaşıcı hastalığın başladığı yıl.*”¹⁹⁹ 12 Eylül sonrası yaşanan olaylar, o dönemdeki kimi insanlar üzerinde derin izler bırakır. Bu olaylar sonrasında belli baskı ve normlar altında yaşayan insanlar arasında, kendi yaşamsal kaygılar ön plana çıkar. Sıradanlık, boş vermişlik ve bencilliğin getirdiği bu yeni çehre, insanların yakalandığı bir hastalık/ yüz olur.

“*Zamanın Manzarası*” romanı, belli bir dönemi yansıtır. Eroğlu;“*yansıtmak, üstüne ayna tutmak, aktarmak, istediğim ülkemizin hali. Bir yanda varlık ve mutluluk, öteki yanda ise bunlarla çatışan derin bir yoksulluk, mutsuz insanlar.(...) Kimsenin görmediği, görse de farkına varmadığı insan manzaralarının ressamı olmak. İşte benim yazar tanımım bu.*”²⁰⁰ şeklinde ifade eder. Bir dönemin panoramasını vererek, mevcut durumun insanlar üzerindeki etkilerini gün yüzüne çıkarır. Roman, 1990'lı ve 2000'li yılların içinde bulunduğu insan manzaralarını, bunalımlarını, çıkmazlarını vermeye çalışır. Dönemin siyasi, ekonomik, toplumsal sıkıntılara bağlı olarak meydana gelen her türlü değişim ve gelişim verilir.

---

¹⁹⁸Eroğlu, a.g.e., s. 445

¹⁹⁹Eroğlu, a.g.e., s. 279

²⁰⁰Yürek, a.g.e. s.171

“*Zamanın Manzarası*” romanının başkarakteri Barış, doksanlı yılların insanlarını temsil eder. Onun aracılığıyla, o dönemlerde Türkiye’de meydana gelen olaylar verilir; Güneydoğu’da meydana gelen ölümler, cezaevlerindeki ölüm oruçları, yolsuzluk, rüşvet, zenginlik gibi iç açıcı olmayan olaylar farklı insanlar aracılığıyla mercek altına alınır. Romanda yoksulluk içinde yaşayan insanlar, siyasi yasaktan dolayı ülkesinden sürülüp daha sonra ülkesine dönen solcu kesim, toplum tarafından tecrit edilmiş bireyler, zengin kesimin daha fazla para elde etme çabaları, farklı insanlar ışığında okuyucuya verilir. Kısacası farklı sebeplerden dolayı toplumun dışışallaştırdığı insan manzaralarının romanıdır.

Barış Utkan, çocukluktan askerliğe, askerlikten İstanbul’a dönene kadar mutsuzluğun, hayal kırıklığın, başarısızlığın insanıdır. O kendisini yaşadığı toplumda, hayat karşısında hep eğreti olarak görür. Bu eğretiliği şu şekilde ifade eder;“*Eğretiliğin’ diyorum sözünü keserek hayat demesine dayanamam. ‘Kuş yeryüzündeki varlığımın eğretiliğini simgeliyor.’*”²⁰¹Barış, kuşun varlığının eğretiliğini kendi hayatının eğretiliği ile özdeşleştirir. Bu da ontolojik açıdan insanın ölüm izleği etrafında birleşmesidir.

Kuş, insanın yok oluş macerasının ve evrendeki tükenişteki sembolüdür. Korkmaz; “*Kişi kendini doğadan ödünçlediği bir imge aracılığı ile yeniden kurabilir. Bu imge sistemi, Halil peygamberin kuşları gibi, insanın parçalarını doğadan dağlardan çağırıp toplayan bir işlev üstlenir ve insanı kendi içinde bütünlüğe taşımaya hizmet eder*”²⁰² şeklinde açıklamalar. Kuş imgesi ile Barış, kendi sınırlandırılmışlığını, çaresizliğini ve ölümlülüğünü vurgular.

Barış, yazarlık yapmasına rağmen kendini yaşamdan soyutlamış bir kişidir. Çevresinde meydana gelen olaylara duyarsızca yaklaşır. O, kendini yaşadığı topluma ve insanlığa uzak hisseder. Semra ile konuşmasında;

“*Benim için hep bu önemli olmuştur. Romanını okuduğumda, kendine yakın, insanlığa ise uzak duran bir yazarla karşılaştım.*”

“*İnsanlığa uzak... Ben de onu anlıyordum. ‘Anladım’ dedim. Oysa yazarken hep romanını okuduğunda beni olduğum yerden alıp başka yere, Tuncer’e yakın bir yere koyacağını düşünmüştüm. Yanıldığını, aslında hiçbir yere yakın olmadığını söylemeyi düşündüm: Kendime bile. Bulduğum yer hiçliğin ortasıydı.*”²⁰³

Barış’ın kendini insanlardan yalıtılmış olarak hissetmesinin ve hiçliğin ortasına kendisini konumlandırmasının sebebi, insanî atılım ve varoluşunu noktasında varlığını yitirmesinden kaynaklanır. Bu yitirilişlerin sebebi de,onun insanlarla sağlıklı bir iletişim kuramaması, toplum tarafından dışlanıp anlaşılabilmesi ve toplumda var olma mücadelesinin olumsuz sonuçlanmasından dolayı kendini insanlardan tecrit etmiş olmasından kaynaklanır.

²⁰¹Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 425

²⁰²Ramazan Korkmaz ve diğerleri, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker yay. Ankara, 20011, s.153

²⁰³Eroğlu, a.g.e., s. 260-261

“Zamanın Manzarası” romanında, kendine, topluma, doğaya yabancılaşan yalıtılmış insanlar görülür. Bunun bir örneği Barış’ın sevdiği Elif’in, âşık olduğu Metin’dir. Metin’in hayatı şu şekilde anlatılır;“Hayatı tam bir trajedi... Önce mahkûmiyeti...74’te aflu serbest kalmış... 79’da evlenip, 80’de yurt dışına kaçmış...92’ye kadar gemilerde yapmış; okyanuslarda... aften sonra 92’de geri dönmüş...93’te bu kasabaya yerleşmiş”²⁰⁴O da 68 kuşağına mensuptur. Bu nedenle devrin karmaşası içerisinde çok sıkıntı yaşar. Kendi idealleri doğrultusunda hareket ettiği için cezalandırılır. Kendine ait bir yaşam kuramaz, karısını ve kızını kaybeder. Küçük bir kasabada kendi köşesine çekilir ve herkesten kaçar.

“Kusma Kulübü” romanının başkarakteri Umut, değişim gösteren bir karakter olarak ortaya çıkar. Bu değişim, zenginliği temsil eden Hayaleti arama serüveninde meydana gelir. Vicdanı ile hareket etmeyen Umut, öteki ben ile çatışma içine girer ve kendisini sorgular. Yaşama tutunamayan birey olarak karşımıza çıkan başkarakter, roman sonunda bu yazgısından kurtulur.

Varlığını toplum içinde oluşturan birey, belli kalıplar içerisinde yaşamını sürdürür. Kendisine bu mevcut toplumsal yapıda yer edinmeye ihtiyaç duyan birey, toplumun kendisi için ayırdığı konumda yerini alır. Düşünsel anlamda bir çaba sarf etmeyen birey, önceden düşünülmüş yapıdaki düşünceleri tüketmeye başlar. Kendisine ayrılan yere yeterli gelme zorunluluğundan dolayı, insanlar arası iyi olma mücadelesi başlar ve insanın tüketebileceği yeni düşünce kaynakları oluşur. Yeni düşünce kaynaklarının oluşumu, insanı olumlu yönde etkilemez. Çünkü toplum evrimini oluşturup tamamlarken, insan eksik kalır; kendi öz benliğinden uzaklaşır, yalnızlaşır.

Umut’un Nihan ile karşılaşması, onun insani sorumluluklarla yüz yüze gelmesini sağlar. O, yoksulluğa sebep olan zenginliğe karşı mücadele eden biridir. Romanda Umut; toplumsal yabancılaşma, dışlanma, vicdansız hale gelme, duyarsızlık ve yoksulluk gibi olumsuz ardıl öğelerin sebebini, zenginliğin tek elde bulunduruluyor olmasına bağlar. Başkarakter, meydana gelen bu olumsuzluklara ve adaletsizliklere kusur tepki gösterir. Çünkü yaşadığı 2000’li yıllarda meydana gelen olaylar karşısında insanlar, duyarsız özneler olarak yaşamlarını sürdürürler. Herkes, kendi hayatının peşinde koşma, kısa yoldan para kazanma çabasıdadır.

Yoksulluğun, bu denli çok boyutlu bir hale gelişinde küreselleşme ve kapitalizmin etkisi büyüktür. Dünya ekonomik pazarların büyümesi, üretilen ürünlerin ve hızlı hizmetlerin yaygın hale gelişi gibi birçok nedenlerle ilerleme gösteren unsurlar, bir taraftan zenginliği arttırırken diğer taraftan da yoksulluğu ortaya çıkarır. Bunun en büyük sebebi ise eşit olmayan paylaşım. Cioran, zenginlik-yoksulluk ikilemini şu şekilde tarif eder;

“Mal sahipleri ve dilenciler: Her değişime, her yenileştirici kargaşaya karşı çıkan iki kategori. Toplumsal sınıfların iki ucunda yer aldıklarından iyi ya da kötü yönde her değişiklikten çekinirler: Benzer biçimde ‘yerleşiktirler’, birileri bolluk içindedir öteki

---

²⁰⁴Eroğlu, a.g.e., s. 244-245

yoksunluk içinde. Onların arasında çırpınanlar, zahmet çekenler, sebat edenler ve ümit etme saçmalığını iş edinenler yer alır- anonim ter, toplumun temeli. Devlet onların kansızlığıyla beslenir; onlar olmasaydı yurttaş fikrinin ne kapsamı ne gerçekliği olurdu; keza lüksün ve sadakanın da: Zenginler ve berduşlar Yoksul'un asalaklarıdır.”²⁰⁵

Cioran, zenginlik-yoksulluk ikileminde yer alan sınıfların yaşamsal farklarına değinerek, birinin bolluk içerisinde yaşarken diğerinin ise yoksulluk içinde eriyip gitmesini eleştirir. Devlet yapılanmasında böyle bir eşitsizliğe göz yumulmasının sebebini, devletin onların üzerinden kazanç sağlaması olarak görür. Zenginlerin ve devletin bu insanları bir asalak gibi tüketmelerine tepki gösterir.

Umut, zenginlik-yoksulluk durumunu babasının nasihati ile ifade eder; *“Yoksullarla karşılaştığında verecek paran yoksa en iyisi yüzlerine karşı bağırmaktır. Hafife alınmadıklarını düşünsünler diye. Zenginlerle karşılaştığında ise onları mutlu etmek istiyorsan, servetlerini hatırlat.”²⁰⁶* Bu söylem, Umut'un tüketim toplumu içerisindeki konumlanmasını da belirleyen bir nitelik taşır. Yoksulluğun çıkmazı ile karşı karşıya kalan insanların, kendi benliklerinde oluşan parçalanmanın sebebini özsaygı yitiminde bulur. Kendilik bilincini oluşturmaya engel olabilecek bir olgu olan özsaygı yitiminin ve kendine güven eksikliğinin başat sebeplerinden biri de kendini maddi anlamda yetersiz bulmadır. Bu kişiler, yoksulluğun getirmiş olduğu olumsuz sonuçlar nedeniyle, belli kişilerin boyunduruğu altında kaldıkları için, kendilerini dışlanmış ve yetersiz görürler.

Toplumsal bağlamda zenginlik ve yoksulluk ele alındığında bu durum insanların birbirlerine karşı davranış biçimini, bakış tarzını etkilediği için bir soyutlanma, dışlanma durumunu ortaya çıkarır. Kendini güçsüz, anlamsız, yetersiz bulma, aşağı görme duygularıyla hareket eden insan kendi kabuğuna çekilme ve kaçma eylemleri içinde olur. Kendinden ve toplumdan uzaklaşır.

Romanda, toplum tarafından bir kenara atılmış insan topluluğu, ahlaki normsuzluk, yalıtılmış insan çehreleri, duyarsızlığın- abartının tavan yaptığı olaylar, Umut'un okuduğu gazete de şu şekilde yer alır;

“Haberin ilki üçüncü sayfadaydı: 26 Eylül, 1999 tarihinde Ankara Ulucanlar Cezaevi'nde güvenlik güçlerince yapılan operasyonda 10 mahkûmun kurşun, sopa ve kesici aletlerle parçalanarak öldürülmelerinin ardından açılan davanın sonuçlandığını ve ölenlerin ailelerine 25 milyar TL'si tazminat ödenmesinin karara bağlandığı yazıyordu. Yaklaşık 1500 Amerikan doları yani...”(...) “Aynı gazetenin ön sayfasında başka bir haber de vardı. Önemli bir haber; neredeyse manşetten vermişlerdi. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşlı bir kadın, McDonalds'lardan birinde, kendi hatası sonucunda eline döktüğü kahvenin kabul edilebilir sıcaklığın üstünde olması nedeniyle milyonlarca dolarlık tazminat almıştı.(...)İki el, iki kol, iki bacak, iki göz, iki kulak(...)ve üstüne bir de can... Bütün bunların bedeli 1500

²⁰⁵E. MichelCioran, *Çürümenin Kitabı*, Metis yay. İstanbul, 2012, s.105

²⁰⁶Mehmet Eroğlu, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 28

dolar. Yaşlı bir Amerikalının yanık tek eli ise 3 milyon dolar ediyor!(...)ilk kez o gün kendi başıma kustum."²⁰⁷

Gazetede ki haberler, modernizmin sebep olduğu metalaşmış değerler bütününe, toplumları ötekileştirmeye/ tecrit edilmeye dönüştürdüğü bir sistemin görüngüsüdür. Kendi kimliğini metanın ötekileştirilen yüzünde görmek, toplumsal bağlamda bir yıkıma sebep olur. Gazetede yer alan haberler, sosyal adaletsizliğin, eşitsizliğin ve toplumdan soyutlanışın önemli delilini teşkil eder. Burada Eroğlu, toplumun temelini temsil eden bireyin içinde bulunduğu yaban/lık, öteki/lik durumunu vererek bireyin benliğinin ihlal edilmesine ve toplumsal eşitsizliğin meydana getirdiği insani durumlara parmak basar.

Bu haberde vurgulanmak istenen başat unsur ötekileştirilme durumudur. Aynı zamanda da ötekileştirilen insanın ontolojik açıdan özgürlük sorunu yaşamasıdır. Korkmaz;" *Ötekileş(tiril)en kişi, bilerek veya bilmeyerek yaşa(tıl)dığı bu zorunlu süreçte düşünce ve eylemlerindeki 'kendine özgü'lüğünü yitirmiş; başka'ya dönüşmüş veya başka'da batmış, kaybolmuş ben'dir. Düşünsel anlamda 'şeyleşme' diye de tanımlayabileceğimiz bu durumda kişi, özüyle varlığı arasına aşılabilir engeller yığılmış ve çoğu zaman da bu 'amaca dönüşmüş engel araçlar' ın tahakkümü altında köleleşmiştir.*"²⁰⁸ şeklinde açıklamalar. Yok edici bir inisiyatifle gelişen ötekileşmenin kişiyi yalıtma gibi bir tehlikenin altına soktuğunu belirtir. Yani kişi, kendisini var eden değerleri yavaş yavaş yitirir.

Fromm, toplumsal yabancılaşma ekseninde kapitalizmin, insanı geleneksel bağlarından koparmakla kalmadığını, olumlu özgürlüğün artmasına, etkin, eleştirel, sorumlu kişinin gelişmesine çok büyük katkı sağladığını belirtir. Ancak, kapitalizmin, özgürlüğün artması sürecine bu yönde bir etkisi olurken, onda bir önemsizlik, güçsüzlük duygusunun ortaya çıkardığını söyler. Bireyin ne yaptığı, bunu nasıl yaptığı, başarıya ulaşip ulaşamadığı konusunun tümüyle kendisini ilgilendirdiğini belirtir. Ama olumsuz özgürlükte daha ileri gidildiğinde, bu bireysel etkinlik durumunun, bireysel bağların zedelenmesine yardım ettiğini ve böylece, bireyi kendi çevresinden ayırdığını belirtir.²⁰⁹ Ekonomik dizgenin bireysellelikle bağlantısını ve ekonominin bireyin yalnızlığının artmasına giderek daha fazla etkili olduğunu vurgular. Bu bağlamda maddi imkanlar ile bir olanaklılık haline ve sınırları geniş bir özgürlüğe kavuşan insan, bu olanaklar gömüsünün yarattığı değer boşluğuyla da yabancılaşır. Birey ekonomik ilişkileri temel gerçeklik yaparak diğer tüm ilişkilerini ekonomi üzerine temellendirir.

Umut, toplumsal düzlemde meydana gelen bu eşitsizlik ve vicdan duygusunun etkisiyle, tepkisini kusarak gösterir. Sosyal adaletsizliğin getirmiş olduğu sonuç bazen insanları vicdanı ile baş başa bırakır. Bu durumu Fromm, "*Özgürleşme Olgusu*" kitabında şu şekilde açıklar;

²⁰⁷ Eroğlu, a.g.e., s. 174-175

²⁰⁸ Ramazan Korkmaz, *Cengiz Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu Dönüş İzlekleri*, Grafiker yay, Ankara. 2004, s.20

²⁰⁹ Erich Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, (çev: Şemsa YeğİN), Payel yay. İstanbul, 2011, s. 96-97

“Kendinden nefret etmeyle hiçbir ilgisi olmayan alçakgönüllülük olduğu gibi, kökleri düşmanlıkta yatmayan vicdan ve görev duygusu da vardır. Bu gerçek vicdan ya da bilinç, bütünleşmiş bir kişiliğin bir parçasını oluşturur; onun sesini dinlemek, isteklerini yerine getirmek, bütün benliğin onaylanmasıdır. Ancak dinsel ya da dünyasal ussallaştırmada Reform döneminden günümüze dek modern insanın yaşamın egemen olan bu “görev” duygusu, kişinin kendine karşı duyduğu düşmanlığın büyük etkisi altındadır. Vicdan, insanın kendi içine kendi elleriyle yerleştirdiği bir köle ağasıdır. Onu, kendisine ait olduğunu sandığı isteklere göre hareket etmeye yöneltir, oysa bu istekler, aslında dıştan gelen toplumsal taleplerin içselleştirilmesidir.”²¹⁰

Bütünleşmiş bir kişiliğin en önemli parçalarından biri olan vicdan, ben olma ödevinin ve kendilik bilincinin gerçekleşmesinin en önemli faktörü haline gelir. Toplumsal normların getirdiği talepler karşısında birey, bu duyguyu içselleştirme eğilimine girer.

“*Düş Kırınları*” romanının başkarakteri Kuzey de Mehmet Eroğlu romanlarındaki karakterlerin bir prototipi olarak 68 kuşağına mensuptur. Başkarakter aracılığıyla 68 kuşağının içsel çıkmazları romanda verilmeye çalışılır. Dünyayı değiştirme, dünyada bir iz bırakma hareketi ile çıkılan yolda hezimete uğratılmış bir kuşağın öyküsünden bir parça sunar. O, geçmişte yaşadıkları ile trajik bir varlığın portresini yansıtır. Kuzey, 68 yenilgisinden sonra meydana gelen 1971’deki askeri darbeden sonra yurtdışına kaçar. 1974’ te çıkan genel aftan sonra, orada tanıştığı 68 kuşağına mensup Sami ile İstanbul’a döner. Şafak adlı bir kadınla yaşadığı hüzünlü bir aşk deneyiminden sonra ikinci bir yıkım yaşar. Kuzey, benimsediği değerlerden vazgeçmez; sağ-sol çatışmalarının içinde bulunur. 12 Eylül 1980 askeri darbeye tutuklanır, işkencelere maruz kalır. Serbest kaldıktan sonra evlenir ve evliliğini sürdüremez.

Kuzey, 68 kuşağının yenilgisini hayal kırıklığı ile karşılarken, kendisini edebiyatın ve aşkın içinde bulur. İkisinde de hayal kırıklığına uğrar. Sevdiği kadın Şafak’ın intihar etmesi, onun benliğine ağır hasarlar verir ve Kuzey, insanlara kendini kapatır. İnsanlardan kendini soyutlamak için Karaburun’a gider. Onun özellikle bu yeri seçmesinin sebebi, kendisini hapsedmek için ideal bir mekan olmasıdır.

O, kendi özgür seçimiyle 68 kuşağından yer alır ve belli idealler ve değerler doğrultusunda benimsediği ideolojileri gerçekleştirmek için çalışır. Fakat bu değerler bütünü, toplum ve devlet yapısı tarafından desteklenmez ve insanlardan dışsallaştırır. Bu soyutlanma durumunu; “*Kuzey’e yakınlık duymadım, (...)Yine de yazarken hakkını vermeye çalıştım. İnsan, ‘daha çok’ insan olmak isteyen birisine, sevmese de saygı duymak zorundadır.*”²¹¹ şeklinde ifade edilir. Yaşadığı dünyada kendisine ontolojik açıdan yer edinme ve var olma çabası içinde olan bireyin, her şeyden önce böyle bir çaba içerisinde oluşu saygı gerektiren bir unsurdur.

²¹⁰Erich Fromm, *Özgürleşme Olgusu*, (çev: Sedat Erdemli), Altınpost yay. Balıkesir, 2012, s.98

²¹¹Mehmet Eroğlu, *Düş Kırınları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 251

Romanın başkarakteri Kuzey, toplumdan uzaklaşma eğilimi içindedir. Yaşadığı topluma yabancılaşır. Zira o, ideallerine ve değer kavramlarına ne denli bağlıysa, toplum o denli bu değerlerden uzaktır ve bu değerleri desteklemez. Bu dışlanmayla birlikte, Şafak'ın acı ölümü Kuzey'i derinden sarsar ve tüm insanlardan kaçış mekânı olarak sığınabileceği Karaburun'a gider. Burada kendi kabuğuna çekilir. *“Şafak'ın garip, fırtınalı akşamüstü arabasına binip gitmesinden sonra Kuzey kendisini garip bir kozanın içine hapsetti; tabuta benzeyen derin bir sessizliğin içine. O andan itibaren ona ulaşamadık. Sanki ömrünü tamamlamış, canlılığın başka bir evresine geçmenin eşiğinde, zamanının gelmesini bekliyordu. Hem sağırlaşmıştı hem de dilsizdi artık.”*²¹² Art arda gelen acılar silsilesi, başkarakteri önce kendinden kaçışa sürükler. Bu kaçış serüveni daha sonra diğer insanlardan uzak kalarak devam eder. Kendisini her şeye karşı suçlu ve yabancı hisseder. Toplumdan kendini soyutlar.

Kuzey'in en yakın dostu Sami de hayata tutunamamış bir karakterdir. O, ruhen yarım kalmışlığı yaşarken, bedenen de yarımliğin çöküntüsü yaşar. Yaşanan bir çatışmada, sakat kalır. Bu sakatlığın getirdiği travmayla birlikte kendinden ve toplumdan uzaklaşır, yalnızlaşır. O düşüncelerini; *“Yaşıyormuş gibi yapıyor, hayatın iç parçalayıcı varlığına katlanıyorum. Hayır, inandığımdan değil(...)Yapayalnızım artık, nesli tükenen bir türün son örneği kadar yalnızım hem de.”*²¹³ şeklinde ifade eder. Bedensel ve ruhsal açmazların içinde kendini bulan Sami, kendisini yaşadığı topluma ait hissetmez.

Fay Kırığı Üçlemesi; *“Fay Kırığı I: Mehmet”*, *“ Emine Fay Kırığı 2”* ve *“Fay Kırığı:3 Rojin* romanlarının başkarakteri Mehmet ve diğer yardımcı karakterler; toplumdaki dışsallaşmayı, yabancılaşmayı, ayrışmayı ve kutuplaşmayı gösterir. Roman, toplumda oluşan yabancılaşma ve kutuplaşma diyalektiğinin meydana gelmesine sebep olan, laik- Müslüman, Türk-Kürt, zengin-yoksul ayrışmasını gözler önüne serer.

“Fay Kırığı I: Mehmet”, *“ Emine Fay Kırığı 2”* ve *“ Fay Kırığı:3 Rojin* romanlarının başkarakteri Mehmet, sıradan insan topluluğunu simgeler. O, şövalyelik ve kurtarıcılık rolüne bürünmemiş bir karakterdir ve önüne çıkan fırsatları kullanan, zenginleşme ve kendini kurtarma çabası içinde olan günümüz insan tipini sembolize eder. Kendi menfaatleri doğrultusunda her türlü fırsatı değerlendirme çabası içindedir. Eroğlu, Sabah gazetesinde yaptığı söyleşi de Mehmet'i şöyle tasvir eder; *“Mehmet'i ortalama bir kentli olarak düşünmeliyiz. Bugün ortalama insanımız tıpkı roman kahramanı Mehmet gibi fırsatçı değil mi sizce? Gündeminin birinci sırasında kendini kurtarmak var. Yani, eğer seçmek durumunda kalıyorsa, kendini seçiyor...”*²¹⁴ Yenidünya düzeninin ortaya çıkardığı bencil insan tipinin bir örneğini temsil eder. Sıradanlaşan, bencilleşen, vurdumduymaz davranan, belli bir kesimi anlatmaya çalışır.

---

²¹²Eroğlu, a.g.e., s. 233

²¹³Eroğlu, a.g.e., s. 245-246

²¹⁴Halis Müjgan, *Söyleşi*, Sabah Kitap, 18 Mart 2009, s.23

Üçlemenin ilk kitabında fay kırıklarına sebep olan nedenlerden birinin zenginlik-yoksulluk farkı olduğunu vurgulamaya çalışan Eroğlu, Laik- Müslüman ayrışmasından hareketle, sermayenin el değişimine vurgu yapar ve bu el değişiminin burjuva kesiminden İslamcı kesime doğru bir yol izlediğini vurgular. Burada ezilen ve edilgen hale getirilen kesimin işçi kesiminin olduğunu anlatmaya çalışır, Laik ve Müslüman burjuva kesiminin, yoksulluk ve işçi hakları gibi sorunlar karşısında aynı tavır içerisinde olduğunu gösterir.

“*Fay Kırığı I: Mehmet*” romanı, birey ekseninden hareketle, değişik karakterlerin yardımıyla 1990 sonrasında oluşan toplumsal panoramanın sergileniştir. Bu panoramada başkarakter Mehmet ve diğer önemli birkaç karakter aracılığıyla değişen insan tipinin özellikleri gözler önüne serilir.

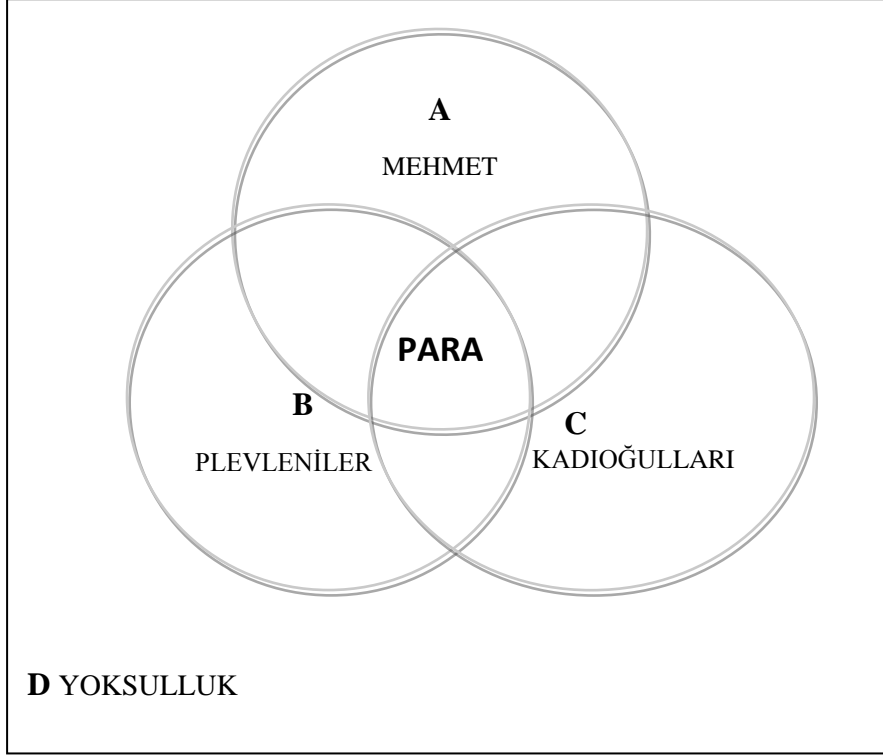
“*Fay Kırığı I: Mehmet*” romanının başkarakteri Mehmet Esen, asteğmen olarak doğuda askerliğini yapar. Orada yaşadığı olaylar ve ölümler sebebi ile ruhsal sıkıntılar yaşar. Askerdeyken çatışma ortamında bulunması, onu içsel olarak yalnızlaştırarak, duygu yitimine iter. Bu nedenle günümüz hayatında ve toplumsal ilişkilerde uyum sağlama konusunda zorluk çeken biri olur. Bir süre çalışmak için yurtdışına gider. Yurtdışındayken çalıştığı işten maddi anlamda tatmin olamaz ve annesi ölünce geri gelir. İstanbul’a dönüşünün başka bir sebebi daha vardır, o da askerde tanıdığı arkadaşları Cenk Plevneli ve Yakup Kadioğulları’nın iş teklifidir. Arkadaşlarının yardımı ile L&M şirketine genel müdür olur. Plevnelilerin maddi anlamda çıkmaza girmesinden dolayı, şirkete Kadioğulları ortak olur. Bu durum Mehmet Esen için büyük bir fırsattır çünkü zenginleşebilecektir; “*Sekiz ay önce İstanbul’a gelen ve kendine sığınmayı düşünen yalnız insan, zengin insana dönüşecekti. Asteğmen Mehmet Esen kendi sürgününden geri dönmüştü Fırsatçı!(...)*”²¹⁵ Kapitalizmin ortaya çıkardığı yeni çehreli insanların ortak kaderi olur fırsatçılık. Böyle bir yapıda bu süreci yaşayan insanlar, gerek bilinçli gerekse bilinçsiz olarak bu sistemin yaşatıcısı ve yaşayıcısı olurlar. Mehmet de bu sürecin bir parçası olur ve bilinçli bir şekilde yaşayıcısı olarak bu düzene dâhil olur.

“*Fay Kırığı I: Mehmet*” ve “*Fay Kırığı II: Emine*” romanlarında iki farklı sosyal sınıf verilir: İstanbullu ve Kayserili aile. Her ikisinin de ortak noktası paradır ve Mehmet, bu iki aile arasında denge görevini üstlenir. Mehmet de parayı sevdiği için daha sonra güçlü ve zengin tarafı tutar ve Kadioğulları’nın yanında olur.

---

²¹⁵ Mehmet Eroğlu, “*Mehmet Fay Kırığı I*”, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.299

E 1990 VE 2000' Lİ YILLARIN PANORAMASI

Şekil. 8.1990 ve 2000' li Yılların Panoraması

- A:** Günümüz fırsatçı insan tipi; Zenginlik ve para için kendi menfaatlerini gözetme.
B: Günümüz burjuva kesimi: Laiklik ilkesini benimseyen, İstanbul'u ev sahibi gören
C: Günümüz İslami kesim; Zengin Müslüman kesim; Ev sahibi olmaya çalışan
D: Günümüz işçi sınıfı; yalıtılmış, soyutlanmış, edilgen hale getirilmiş
E: 1990 ve 2000' li yılların panoraması; toplumsal ayrışma, yabancılaşma

Toplumsal yapı içerisinde birçok sosyal kesim yer alır. Laik burjuva kesimini Plevneliler; İslami burjuva kesimini Kadioğulları, ikisi arasında sıkışıp kalan orta kesimi ise Mehmet temsil eder. Her iki kesim, kapitalizmin getirdiği olanaklardan faydalanma peşindedir. Toplumsal olaylar, yoksulluk, haksızlıklar karşısında duyarsız bir tavır sergilenir. Haksızlığa karşı çıkmaktan öte, işçi sınıfına haklarını savunma fırsatını tanımazlar.

Orta kesimi temsil eden Mehmet, içsel olarak kendini ve kimliğini sorgularken arzuladığı zenginliğe adım atışını şu şekilde ifade eder;

“Nasıl birisiyim! Allahın cezası soruyu birkaç ay önce, geceleri kurduğu hayallerin gündüzleri yerle bir olduğu, yalnızlığının sabahına mahkûm edilmiş düşlerle uyandığı zamanlarda sorsalar, kesinlikle yaşam ateşi küllenmiş birisi derdi... Ya şimdi? Kendini ne

kazanmış ne de kaybetmiş birisi gibi hissettiği bu garip uykusuzluk halinde kimdi? Epeyce bekledi, sonra o yorulmak bilmeyen sarkacın dilimlerinden kurtardığı düşünceyi seslendirdi. “Kazanma umudunu ikizine bağlamış birisi...”Doğruydu, yalının penceresini düşleyen de oydu. Meraki uç vermişti, yorgunluğu ilk kez dalgalandı. Acaba İkizi'nin düşleri gün ışığına dayanabilecek kadar sağlam mıydı?²¹⁶

Mehmet, kendini sorgularken, var olma ve kendilik sebebini anlamlandıramaz ve iki kesim arasındaki yerini bir türlü konumlandıramaz. Her iki kesime de yabancı biridir ve bu nedenle iki kesim arasında sıkışıp kalır. Zenginlik tutkusu ve arzusu fazla olmasına rağmen, zenginliğe her adım atışında aslında kendisine ve çevresine yabancılaşır, giderek yalnızlaşır.

“*Fay Kırığı I: Mehmet*” ve “*Fay Kırığı II: Emine*” romanlarının başkarakteri Mehmet, günümüzün bir prototipi olarak karşımıza çıkar. Yani fırsatçı, kendi menfaatlerini ön planda tutan insan tipinin örneği olarak o, yüksek idealler yerine zenginlik peşinde koşan bir tiptir. Mehmet, aracılığıyla belli değerler ve ideallere sahip olmayan, kimi acılarla karşılaşmasına rağmen insani değerler yerine maddiyatı ön planda tutan, 1990 ve 2000’li yılların bencil, fırsatçı baskın, insanlar örneklenir.

Bu özellikleri ile başkarakter, belli bir dönemde ortaya çıkan insan tipini, toplumsal ayırışma ve yabancılaşma olgusu içinde olan bireyi temsil eder.

Mehmet, *Fay Kırığı* üçlemesinde, hayatında köklü bir şekilde değişim yaşar. Bunun en güzel örneği ise *ve Fay Kırığı II: Emine*, romanında görülür. Laik-Müslüman ikileminin gün yüzüne çıktığı romanda o, kendisine oldukça yabancı bir dünyanın içinde yaşar. Emine ve ailesinin hayat görüşü ile başkarakterin hayata ve insana bakış tarzı zıttır.

“Düğün boyunca aklından çıkmayan soruyu tekrarladı. Emine'nin türbanı neydi; ona tamamen sahip olmasına izin vermeyen bir engel mi? Hayır! Böyle diyemezdi. Emine'nin bekâreti onu sadece kadınlığından ayırıyordu; türbanı ise Mehmet'e ait olan dünyadan. Aylardır arzu ettiği bedeni, sabaha kocasının kolları arasında bir kadın olarak uyanacaktı. Ama ya ruhu? Ruhu, türbanın belirlediği sınırın öteki tarafındaki dünyada mı kalacaktı? Mehmet o zaman anladı: Türbanın simgelediği şey, geçici değildi, sabahta orada olacaktı.”²¹⁷

Türban, Mehmet ve Emine arasında ayrı dünyaların bir çizgisi gibidir. Bu bağlamda türban farklı kutupları simgeleyen bir araç konumunu alır. Toplumsal bağlamda bir ayırışmanın, zıtlaşmanın örneğini temsil eder. Özellikle de Emine'nin babası Abdullah Kadioğlu ve İstanbul burjuvası Plevneli ailesi verilerek laik-Müslüman ayırışması ortaya çıkarılır. Para onları ne denli birbirine birleştirirken laik-Müslüman diyalektiği de o denli birbirlerinden uzaklaştırır, dışsallaştırır.

²¹⁶Eroğlu, a.g.e., s.173

²¹⁷Mehmet Eroğlu, “*Emine Fay Kırığı-2*”, Agora Kitaplığı, 2.Basım, İstanbul, 2011, s.163

Abdullah Kadioğulları, Türk ekonomisinde son dönem ortaya çıkan İslami sermayeyi sembolize eder. Taşralı bir zengin olmaktan ziyade İstanbullu bir burjuva olma arzusunu taşır. Kendisinin bu konudaki düşünceleri şu şekildedir: “*Dersaadet bizi bir türlü kabullenmedi. İşte Leyla ile Mecnun burada devreye giriyor. Plevneliler’in şirketi bizi has İstanbullu yapacak. (...) İstanbul bizi Kadioğulları olarak koynuna almadı, Leyla il Mecnun’un sahibi olarak alacak*”²¹⁸ Bu düşünceler aracılığıyla, İstanbul ve burjuva kesimi arasında yer edinmeye çalışan bir kesimin çabası verilir. Bunu elde etmek de sermayenin el değişimiyle mümkündür. Sermayenin el değişimi, emeğe ve insana bakış açısını değiştirmez. Zengin kesimlerin emeğe karşı, insanları nasıl yabancılaştırdığı ve toplumsal bağlamda nasıl ayrıştırıcı bir özellik barındırdığını Abdullah Kadioğulları’nın Mehmet ile konuşmasında şu sözlerinden anlamak mümkündür: “*Yanında yeni paralardan var mı? (...) Hadi bak bakalım! Ama dikkatli bak! Seninkilerle benimkiler arasında bir fark görüyor musun? (...) Benimkilerin başı bağlı mı? Sakalları var mı? (...) Gördüğün gibi papellerin birbirinden hiçbir farkı yok. (...) Para dindar değildir.*”²¹⁹ O, sermayenin yani paranın kimin elinin altında olursa olsun emeği sömürmenin kaçınılmaz olduğunu söyler. Toplumsal yabancılaşmaya yol açan etkenlerden biri olan sermayenin, zengin kesimin boyunduruğu altında oluşu, işçiyi yalnızlaştırması ve yabancılaştırması ile verilir. Abdullah Kadioğulları’nın sendikaların karşısında bir tavır içinde olması, işçiyi baskı altına almaya çalışması bunun en somut örneğini teşkil eder.

Abdullah Bey, 2000’li yılların dindar insan profilindeki değişimi temsil eder. Bu değişimle anlatılmak istenen, dindar görülmeyle birlikte, sermayeye, zenginliğe önem verilerek diğer insanlara yabancı bir gözle bakılmasıdır. O, kapitalizmle beraber sermayenin el değiştirerek yeni sahiplerini bulmasını ve toplumun içerisindeki ayrışmaların, zenginlerin tarafını yansıtır.

Laik-zengin burjuva olarak karşımıza çıkan Cenk Plevneli, başkarakter Mehmet’in askerden arkadaşıdır. Maddi çıkmazdan ve ailesine karşı nefretinden dolayı L&M’deki ve Plevneliler yalısındaki hissesini Abdullah Bey’e satar. Cenk, kentli ve laik burjuva özelliklerine sahipken; taşralı Abdullah Kadioğulları, Müslüman burjuvadır. Onları birbirine bağlayan tek nokta, çıkar ilişkisi ve paradır. Her ikisi de acımasız, duyarsız, kibirli ve zalim olma özelliğini taşır. Kendisinde mevcut olan bu özellikleri ile Cenk Plevneli, zengin, acımasız bir kısım insanları temsil eder. Bu nedenle de karşıt değer olarak çıkar. Altan’ın, Cenk’i tasviri şu şekilde olur; “*Güçsüzleri değil kendinden güçlü olanları sevenlerden*”²²⁰ Cenk Plevneli, romanda gerek Doğu çatışmalarındaki cesareti gerekse maddi anlamdaki zenginliği ile güçlü bir karakter olarak çıkar. Bu da onun, kendisinden başka kimseyi güçlü bulup önemsememesidir. Çevresindeki insanları

²¹⁸Mehmet Eroğlu, “*Mehmet Fay Kırığı I*”, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.45

²¹⁹Eroğlu, a.g.e., s. 43

²²⁰Eroğlu, a.g.e., s.81

dışlama, özelliği taşır. Fay kırıklarında zengin tarafı temsil ederek, sermayenin el değişimini, toplumsal olaylara duyarsızlığı ve yabancılaşmayı yansıtır.

Yakup Kadioğulları, tıpkı Cenk gibi başkarakter Mehmet'in asker arkadaşıdır. Askerdeyken çatışmada kollarını ayaklarını ve gözlerini kaybeder. Mehmet onu kurtarmak için mayınların arasına girer ve onu kurtarır. Yakup, babası Abdullah Bey'e benzemez çünkü o, zenginliğe önem vermeyen insan sevgisiyle dolu bir kişidir. Özellikle de şirketin hisselerinin vekâletini ve holdingden gelen kazancı ihtiyaç sahiplerine vermesi, işçi sendikalarının yanında oluşu, zenginliğe önem vermediğinin en önemli kanıtlarındandır. Bu bakımdan kişiler düzleminde ülkü değerler içinde yer alır.O, dindarların hayata farklı açıdan bakan kesimini yansıtır. Zenginliğin kölesi olmaktan ziyade, insanlık için çalışır. Dindarlar arasındaki farklı görüşleri vurgulayarak, insanları tüm özelliklerinden soyutlayarak, insan olma açısından bakar.

Bir dolayımçı rolünü üstlenen Hasan Hoca, Yakup'un arkadaşıdır ve onun zor günlerinde hep yanındadır. Yakup'a iyi bir insan olma yönünde yol gösterir. O, iyi bir Müslüman olmanın iyi bir insan olmaktan, insanlığa hizmet etmekten geçtiğini düşünür. Yoksulların, işçilerin, toplum tarafından ezilen insanların yanında olur.

Hasan Hoca, sermayenin birkaç kişinin elinde toplanmasına, bireysel zenginliğe karşıdır. O, Allah'a inancın, namaz ya da benzeri dini vecibelerin yerine getirilmesinden ziyade eşitliğe, merhamete, emek ve adaletten geçtiğini düşünür. Bu düşüncelerinden dolayı, kendisi gibi dindar olan fakat kapitalizmin getirdiği sermayeyi tek elde tutma isteğinde olan Abdullah Kadioğulları ve onun gibilerin baskısı ile karşılaşır. Çünkü Hasan Hoca'nın düşünceleri, zenginlikleri için bir tehlikedir. O, toplumdaki farklı bir dindar kesimi temsil eder. Toplumdan soyutlanan ve sömürülen insanların savunucu rolünü üstlenir.

Kapitalist sistem, insanları metalaşma yönünde olumsuz bir şekilde etkiler. İnsanları idealsiz, sorgulama yapamayan varlıklara dönüştürür. Toplumun aydın kesimini temsil eden Prof adlı karakter de 2000'li yıllarda yaşayan insanların maddeye düşkünlüğüne ve madde tamahkârlığı ile şekillenen bu düzene karşı çıkar. Toplumdaki ayrışmanın farklı bir yönünü temsil eden muhalif aydın tipidir.

Dindar kesimin kadınlarını temsil eden Emine, dışlanmanın, ayrımcılığın, eşitsizliğin simgesi olur. Ailesi muhafazakârdır ve bu nedenle söz hakkı sınırlıdır, itaatkârdır. Mehmet bu konu hakkında;“*Babasının efendiliğinden, ağabeyinin efendiliğine... Evlenince ne olacaktı? Cevabı kulağının ardındaki ses verdi: Kocasının efendiliğine geçecek...*”²²¹ şeklinde düşünür. Kadın erkek eşitsizliği ve kadının erkek boyunduruğu altında olmasına vurgu yapar. O, idealleri olmayan bir karakterdir. Emine romanda toplumsal bağlamda laik-Müslüman ayrımını ve zengin-dindar

---

²²¹Eroğlu, a.g.e., s. 195

kutuplaşmasını, Siminise romanda laik burjuva kesimini temsil eder; Simin, Emine'nin kişisel yapısının ve insana bakış tarzının tam zıttı olan bir kadındır. Emine, ne kadar uysal, sevgi dolu, itaatkâr ise Siminde o derece kibirli, çıkarıcı ve bencil biridir.

“*Fay Kırığı I: Mehmet ve Fay Kırığı II: Emine* romanlarında, dramatik aksiyonda çatışmayı sağlayan görünüm seviyeleri kişi, kavram ve simge düzeyinde KORA şemasında şu şekilde gösterilebilir:

	Ülkü(Tematik) Değer	Karşı Değer
Kişiler Düzeyinde	Yakup Mehmet Hasan Hoca Emine Üstat Altan Prof Aslı	Abdullah Kadioğulları Simin Cenk Muttalip Ömer
Kavramlar Düzeyinde	Sevgi Şefkat Acımak Fedakârlık Yardımsverlik	Sevgisizlik Bencillik Kibir-Aşağılama Fırsatçılık Yalnızlık
Simgeler Düzeyinde	Lokanta Yakup'un Odası Otel	Yalı Abdullah K.'nin işyeri Simin'in evi Simin'in galerisi İstanbul-Boğaz

Şekil. 9. Fay Kırığı 1-2 Romanlarının Kora Şeması

“*Fay Kırığı I: Mehmet*” ve “*Fay Kırığı II: Emine*” romanlarında, Mehmet Eroğlu, öncelikle var olan kültürel kodların bozulması, geleneğin yaşatılma gücüyle bağların koparılması izlekleri üzerinde durur. Temelsiz ve daha çok metalaşan insanın kendine yer edinme çabasındaki ayrışmalara yenik düşmesini anlatır. İnsan, kendini yokluğa götüren bu sistemde bunu onarmak istediği gibi cellâdını da kutsayarak yüceltmek eğilimine girer. Bunun sonucunda da belli bir bilinç yıkımı ve beyin yıkama etkinliğinin talihsiz ürünü olarak yabancılaşmış yüzler ve ötekileştirilme ile karşı karşıya kalır. Bu dışlanma sürecinde birey, bir yığın kopuştan sonra yaşamın pratik yararı için bir defalık işlerde kullanılacak nesnel bir değere dönüşür. Eroğlu’nun laik-Müslüman diyalektiği; yirminci yüzyılda kendini, bir din örgütlenmesi şeklinde geliştiren akıl ve bilimin, insanlığa tanrıtanımazlığı dayattığı gerçeğiyle yüz yüze bırakır. Birey, yeni idoller ortaya atar ve bu yeni ideolojilerin tanrılaşmasını sağlar. Bu idolleştirme yani tanrılaştırma, dünyevi bir dönüşümün görüngüsü olur. Sürekli tanrılar değişir, gücü ve parayı elinde bulunduranların tanrılaştırılacağı yeni bir din ortaya çıkar.

“*Fay Kırığı:3 Rojin*” romanı, Türk-Kürt ayrışmasının sebep olduğu etnik kökenli toplumsal bölünme, çatışma izleği üzerine temellendirilir. Eroğlu, toplumsal bölünmenin ve ötekileştirilmenin, ülkeyi 30 yıldır bir çıkmaza sürüklediğini ve yaşamsal döngüyü alt üst eden bir çatışmayı, bütün açıklığı ile gün yüzüne çıkarır. Etnik kökenli bu çatışmanın gerçek yüzünü, kutsal maskelerden soyarak vermeye çalışır. O, yazgısını arayan insanların yer aldığı toplumsal kanaviçenin içinde insan olmayı anlatır.

“*Fay Kırığı:3 Rojin*” romanında, başkarakter Mehmet’in askerlik döneminde yaşadığı olaylar anlatılır. Mehmet Türk askerini, Zeynep Bilmez (Rojin) ise “*PKK’lı olan Kürt bir kadını*” ve “*Kürtleri*” temsil eder. Rojin’in mesleği çevirmenlik ve yazarlıktır. Rojin, dağdaki bir çatışmada yaralanır ve kendisi gibi yaralı olan asteğmen Mehmet ile aynı mağarada kalmak zorunda kalır. İkisi de yaralı olduğundan dolayı, yaralarını iyileştirmek için birbirlerinin yaralarına işerler ve daha sonra ikisi de kurtulur.

Eroğlu, Rojin ile Kürt sorunu üzerinde tartışır. Rojin’in Mehmet ile olan ilişkisini vererek, etnik köken sorun olmaksızın, barış içinde yaşanabileceği ve toplumsal dışlamanın gereksizliği üzerinde durur. Bunun en güzel örneğini de; Rojin’in (Zeynep Bilmez) daha sonra İstanbul’ da Mehmet ile dostça görüşmesi ve bu dostluğu devam ettirmesi ile verir. Mehmet ile konuşmasında Rojin; “*Bence birbirimizi anlama könemli, çünkü anlamak affetmektir...*”²²² şeklinde ifade eder.

Yazar, birbirleri anlamayan ve ötekileştirilmeye mecbur bırakılan insanların, birbirlerine karşı uzlaşmacı bir tavırla yaklaşamayacağını dile getirir. Her şeyden önce kişilerin birbirlerini ezmekten çok, sorun üzerine eğilmesi ve birbirini anlamaya çalışması gerektiğini belirtir.

“*Fay Kırığı I: Rojin*” romanında Türk-Kürt çatışması ekseninde etnik köken merkezindeki insan ve bu insanın trajik açmazı irdelenir. Özgürlük esasına göre açıklanmış olan roman, özgürlük

---

²²²Eroğlu, a.g.e., s.222

platformunda insanî eşitsizliği vurgular. Rojin ve Sinan'ın konuşmasında; “Özgürlüğü ancak onu hak edebilenler hak eder.” “Güzel bir söz hevala Rojin. Güzel bir söz.” (s. 243) şeklinde dile getirilir. Bireyleşmenin gelişim göstermesi, insanın karşısına güvensizlik duyabileceği yeni olgular ortaya çıkarır. Bireyleşmiş insanın, toplum ve dünya ile ilişkisini gerçekleştirmesi için, özgür ve bağımsız bir birey olarak ayakta kalabilmesi gereklidir.

Rojin adlı romanda, toplumsal dışlanma/tecrit edilme durumunun ortadan kalkmasının ve barışın kendini göstermesinin, tek kilit noktası “insan kalmak”tır. “İnsanlığımızın temelinde ne yatıyor? İnsan savaşın sonunda asıl bunu öğreniyordu.(...)Nihayet savaş hakkında kararlı, kesin bir düşünce edinmişti: İnsan olmak, düşman olmaktan daha kolaydı”²²³ İnsanları yargılamak, dışlamak, ötekileştirmek, sadece kendi gerçekleri varmış gibi hareket etmek; insanı, değerlerinden uzaklaştırır ve yalnızlığa iter.

Kendi benliğine yabancılaşmış insanın sahip olduğu değerler ve inançlar, karşılaşılan tehlikeye karşı savunma niteliğinde olduğundan, davranışları da o derece katı ve acımasız olur. Bu da kendi gerçeklerini algılayamayan, insan kalabilmeyi başaramayan yeni bir insan tipi ortaya çıkarır. Böyle bir insan tipinin ortaya çıkışı da barışçıl bir ortamın var olmasını engeller.

2.2.3.Yabancılaşmanın Kalıcı İzleri: İşkence/ Savaş/ Ölüm

Modernizm ile birlikte, insanın güçlenen konumu, yirminci yüzyılın başlarında değişime uğrar. Aydınlanma çağında en üst noktaya ulaşan ilerlemeler, insanın akla olan güvenini sarsar. Teknolojide ortaya konulan ürünler her ne kadar insan akli ile oluşturulsa da, insanoğlu nasıl çalıştığını anlayamadığı araçlar ile karşı karşıya kalır. Gelişen teknolojinin, insanın varlığını tehdit edecek noktaya ulaşması, yani savaş ortamını oluşturması, insanı derinden sarsmaya başlar. Bunun sonucu olarak, yeryüzünün küçük tanrısı olan insan, gelişen ilerlemeler karşısında kendisine olan güvenini kaybetmeye başlar; yalnızlığı, yabancılığı artar.

İnsan, 20.yüzyılda zaman ve mekân algısı bakımından değişime uğrar. Çünkü evrenin tilsimi çözülür ve bireyin tek sorunsalı kendisi olur. Yenidünya insanı akli ile her şeye hâkim olurken, kendi ben'inden de o derece uzaklaşmaya başlar. Özellikle de Birinci Dünya Savaşı'nda insan eliyle ortaya çıkan araçların, insanın kendi aleyhinde kullanılması, insanlarda bunalım ve korkuya sebep olur. Böylelikle modern çağın insanı kalabalıklar içinde yalnızlığa doğru sürüklenir. Ontolojik açıdan kendini konumlandırmaya çalışan insan, kendi varoluşu üzerine yoğunlaşmaya doğru yol alır.

Eroğlu'nun romanlarında yer alan karakterlerin çoğu, varoluşsal açıdan bir bunalım, yabancılaşma ve yalnızlaşma sorunsalı ile karşı karşıyadır. Karakterlerin çoğunun savaş ortamında bulunmaları, işkenceye maruz kalmaları ve ölüm ile yüz yüze gelmeleri, sonraki yaşamlarında olumsuzluklar meydana getirerek; kendilerini belli bir yere konumlandıramamalarında, kendilerine

²²³Mehmet Eroğlu, “Fay Kırığı-3 Rojin”, İletişim Yay. İstanbul, 2013, s. 494

ve çevrelerine yabancılaşmalarında önemli bir etken olur. Yabancılaşma tutsaklığında esir kalan bu karakterler, yaşanan olumsuzlukların kalıcı izlerini hayatlarının çeşitli evrelerinde derin bir şekilde hissederler.

“*Issızlığın Ortası*” ve “*Geç Kalmış Ölü*” romanlarının başkarakteri Ayhan, 12 Mart 1971 tarihindeki darbenin bu kesim üzerindeki baskısını acı bir şekilde yaşar. Sorgulanır, işkence görür ve hapse atılır. O, 24 Temmuz 1974'te gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı'na asteğmen olarak katılır. Oradaki deneyimleriyle ölümün soğuk yüzünü ensesinde hisseder. Tanık olduğu ölümlerin, öldürdüğü insanların, kendi psikolojisinde yaratmış olduğu hezeyanlar sonucu bunalıma girer. Özellikle insan öldürmüş olması, onu çok derinden etkiler. Ayhan'ın öz benliği ile olan çatışması bu durum karşısında etkili olur. Bunun sonucunda savaş ve ölüm gerçekliği ile yüz yüze kalır. Tamamen öz benliği ile çelişen bir duruma tanık olur. Kendisinin asla kabul edemeyeceği, karakteri ile taban tabana zıt kavramlarla yüzleşmek zorunda kalır. Bir arkadaşının ölümüne tanık olur, düşman askerini öldürür ve verdiği emirle bir çavuşun ölmesine sebep olur. Ölümün diğer yüzünü Fazıl'ın eşine ifade ederken: “Çünkü ben de her gece tam üç kişiye hesap veriyorum. Elimi uzatarak boynuna dokunuyorum. Birincisi buradan yedi kurşunu; öteki ikisi de mağarada; Henüz çocuk sayılırlardı. Hiç unutmadım. Ben unutsam bile ötekiler unutmuyor. Her gece yeniden öldürüyorum onları.”²²⁴ der. Bir bakıma hem inancını, hem de geçmişini yitiren 26 yaşındaki Ayhan'ın askere gitmesi, savaşa katılması ve insan öldürmek zorunda kalması, tüm acılarını ve sıkıntıları kronikleştirdiği gibi Ayhan'ın yaşama tutunamamasının vahametini de gözler önüne serer.

Ayhan, kahramanlık misyonu ile çıktığı yolda, yanı başında yaşanan ölümlerle insani sorumluluklarının dışına çıktığını fark eder. Bu, kendisi için bir hayal kırıklığıdır. Çünkü aslında kendi ölümünü; yani başarısızlığını, hayattan kopuşunu, yok oluşunu görür. Levinas;

“*Birinin ölümü, ilk bakışta sanılana rağmen, ampirik bir olgusalılık (evrensellik iddiasında yalnızca tümevarımın bulunabileceği ampirik olgu olarak ölüm) değildir; ölüm bu belirli içinde yok olmaz. Çıplaklığıyla –yüzüyle- kendini ifade eden biri bana seslenecek, benim sorumluluğum altına girecek konumdadır: Artık ondan ben sorumluyum. Ötekinin he hareketi bana hitap eden işaretlerdir. Öteki, benim ona olan sorumluluğum içinde beni bireyleştirir. Ölen ötekinin ölümü, sorumlu ben kimliğim içinde beni etkiler –tözel olmayan kimlik çeşitli özdeşleşme edimlerinin basitçe tutarlılığı değildir, sözle anlatılmaz sorumluluktan oluşur. Ötekinin ölümüyle benim ilgilenmem, onun ölümüyle ilişkim işte budur.*”²²⁵

Başkarakterin ölümün soğukluğu ile karşı karşıya kalması, yani ötekinin ölmesi, kendi ben'ine olan yabancılaşmasının yansımasıdır. Ötekinin ölümü karşısında hissedilen ürküntünün, acının benliğinde yansımasıdır. Zira ölüm, belirsiz bir yola çıkışın başlangıcıdır, varış yeri meçhul

²²⁴ Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortası*, Agora Kitaplığı, 8. Basım, 2011, s.292

²²⁵ Emmanuel Levinas, *Tanrı, Ölüm ve Zaman*, Dost Kitabevi, Ankara, 2011, s.18

olan olumsuzluğun, dönüşsüz soru işaretidir. Ayhan, verisiz soru işareti ile çıkılan bu yolda, kendi hiçliğini ve ölümünü hisseder.

Ayhan insani sorumluluk ile birlikte savaş kavramını asla bir araya getiremez. Çünkü savaşın insan olmadığına kendini inandırır. Ayhan savaşırken; tanık olduğu gerçeklikler sonrasında pişmanlık duyar. Çünkü kişiliğinin ve varlığının ilkeleriyle bu kadar ters düşen bir kavrama hizmet edişinin yanlıgısı içine düşer. Duyduğu pişmanlığın acısını şöyle ifade eder: “*Adam öldürmeye başladığımdan beri her şey çok bulanık ve karışık. Yalnızca kırıldıkça daha da çok batan bir camın acısını hissediyorum göğsümdede.*”²²⁶ şeklinde ifade eder. Adam öldürmeye başlaması ve bundan dolayı acı çekmesi, onu varlığını sorgulamaya iter. Çünkü insan, kendi varlığını sorgulaması içinde var olacaktır.

Ayhan, insanlığa olan inancını yitirir. Çünkü o, kendi varlığının sebebi olarak inandığı değerlerle ve düşüncelerle çatışan eylemleri yapmak zorunda bırakılır. Ayhan, “*Evet, İnsanlıkta inanılacak hiçbir şey kalmadı. Öyle bir insanlığın malıyız ki, değer verdiği bütün kavramlar kanla yıkanmış, barış diyerek açtığı bütün yollar kan göllerine dönüşmüş, mutluluk diye sunduğu her şeyin gölgesi ölümle damgalanmış.*”²²⁷ der. Ölümün verdiği acı, yüklenmiş olduğu misyonun başarısızlığının acısından daha fazla olur.

“*Geç Kalmış Ölü*” romanında Ayhan’ın, arkadaşı Zafer’i arama serüveni, ölüm gerçekliği ile somutlanır. Bu durum Ayhan için hayal kırıklıklarının, umutsuzluğun, yitirilmişliklerin hüznü sonudur. Ayhan için yaşam, sadece nefes alıp verilen bir mekândır. O, bu mekânı tek etmek için gecikmiş bir ölüdür. Ölüm konusunda başkarakter düşüncelerini şu şekilde dile getirir; “*Ölüm! Yalnızca beyinle sürdürülen soyut bir yaşamın tek eylemi ölüm değil midir?*”²²⁸ Varlığını sürdürdüğü bu mekânda anlamsızlıkların ve hiçliğin acısını duyumsayan başkarakter, sahip olduğu idealler ve değerler düzleminde gerçek eylemin ölüm olduğunu acı bir şekilde kavrar.

“*Yarım Kalan Yürüyüş*” romanının başkarakteri Korkut Laçın, 68 kuşağı insanların 12 Mart sonrasındaki bunalımını anlatmaya çalışır. Başkarakter ve arkadaşları, eylemlerde kullanılmak üzere, patlayıcı madde yapımında yararlanacakları maddeleri çalmak için bir kimya laboratuvarına girerler. Korkut Laçın ve arkadaşı Hasan yakalanır, sorgulanır ve işkence görür.

Başkarakterin acıya dayanıklılığı burada da görülür. O, elli altı gün süren tecritte işkenceye uğrar ve işkence esnasında kolu kırılır. Doktor ile Korkut’un konuşmasında işkencenin vahameti şu şekilde dile getirilir; “*Tecritte kaç gün kaldın? Tecrit! Korkut saldırıya uğramış gibi geri çekilerek adamı süzdü. Öğrenmek istediği neydi? Kolunu kucağına alarak Doktorun sorusuyla hakarete uğramış gibi kendini savundu: “Elli altı gün.” “İki ay,” dedi Doktor. “Evet.” (...)*“Elli altı gün çok

²²⁶Eroğlu, a.g.e., s.213

²²⁷Eroğlu, a.g.e., s.330

²²⁸Mehmet Eroğlu, “*Geç Kalmış Ölü*”, Everest Yay. İstanbul, 2004, s..284

uzun” (...) “Dayanılmayacak kadar uzun”²²⁹Doktor, elli altı gün gibi uzun bir zamanı duyunca şaşkınlık yaşar; “Hiç tecritte elli altı gün dayanan adam duydunuz mu? Ben... Ben dört günde pes etmişim.”²³⁰Korkut, her ne kadar küçük yaşta beri kendini kurtarıcılık rolüne büründürmüş olsa da ve işkenceye karşı dayanıklı görünse de bu olay sonrasında ruhsal olarak “kendi” imgesi zedelenir ve geleceğe dair beklentileri azalır. Özellikle de tecritten sonra sosyal bağlamda insanlara uyum sayılamama, yalnızlaşma ve uzaklaşma durumu kendini iyice hissettirir. Olumsuz olaylar yaşayan ve işkence kurbanı olan başkarakter, kendisinin değersiz olduğunu hisseder. Bu durum da insanlara karşı yabancılaşmayı ve uzaklaşmayı mecbur kılar.

Başkişinin kendisine uyguladığı şiddet/işkence ve ölüme bu denli yakın olma isteği, aslında cesede dönüşme özelliğinden kaynaklanır. Fromm’a göre bu özelliğe sahip kişiler ölümsever kişilerdir. Çünkü bu kişiler geçmişte yaşarlar ve hiçbir zaman gelecekte yaşamazlar. Benimsedikleri değerler, bizim normal yaşamımızı oluşturan değerlerin tam tersidir. Onları heyecanlandıran ve doyuran şey yaşam değil, ölümdür.²³¹ Korkut Laçın, ölümden korkmaz, sahip olduklarını yitirmektense, yaşamı yitirmek gibi çelişkili bir tepki gösterir. Zira, yaşamını yitiren kişi, sahibi olduğu şeyleri de yitireceğini göremez.

“Adını Unutan Adam” romanının başkarakteri “ben” ve arkadaşları Filistinlilere yardım etmek amacıyla Ortadoğu’da bulunurlar. İsraili askerlerin takibine uğramaları sonucunda “ben” in (Tarık) arkadaşı Ali ve daha sonra ismi verilmeyen karakter ölür. “Ben” yakalanarak esir düşer, sorgulanır ve işkence görür. Dört yıllık esir hayatı ve işkenceden sonra serbest bırakılır. İstanbul’a geri döner ve psikolojik tedavi görmeye başlar.

68 kuşağı gençlerinden olan Tarık ve arkadaşları, o dönem gençliğini temsil eder. 68 kuşağının işkencelere uğramaları, acılara katlanıp işkencelere direnmeleri bu karakterlerle verilir. 68’li başkarakter, İsrail’ de tutukluluk süresi boyunca akıl almaz işkencelere maruz kalır. “Hala acıyor mu?” (...) “Aptalca bir soruydu, on saatte kimin otuz iki dişi uyuşturulmadan çekilse canı acır değil mi? Otuz iki değil, otuz. Ağzımı açıp katliamdan kurtulan iki dişi gösteriyorum. “Ötekileri alıp bunları neden bıraktılar?(...) “Bir çeşit uyarı diyebilirsiniz. Dilinizin o ikisine her dokunuşunda olanları hatırlayacak ve kalan o iki dişinde çekilebileceğini düşüneceksiniz.”²³²İşkenceden tam on sekiz yıl geçmesine rağmen Tarık, dişlerinden bahsederken o anlardaki acıyı aynen duyumsar.

Başkarakter’in kabullenemediği ve kendisini aşağı gördüğü en büyük ruhsal işkence, İsraili bir pilota karşı otuz üç kişinin serbest bırakılmış olmasıdır. Psikolog ile konuşmasında;

“Müebbet hapse mahkûm oldunuz. Ama şanslıydınız, bir buçuk yıl sonra bir esir değişimi nedeniyle serbest bırakıldınız.(...)”

²²⁹Mehmet Eroğlu, *Yarım Kalan Yürüyüş*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2009, s.49-50

²³⁰Eroğlu,a.g.e., s.55

²³¹Erich Fromm, *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, Payel yay. İstanbul, 1982, s.36

²³²Mehmet Eroğlu, *Adını Unutan Adam*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007, s.115

“Ama biliyor musunuz beni en çok rahatsız eden neydi?”

“Neydi?” diyor kadın.

“Bir bölü otuz üç olmak,” diyorum

“Bir bölü otuz üç mü; ne demek istediğinizi anlayamadım.”

O günün utancını hatırlayarak, “Hepimiz otuz üç kişiydik,” (...) “Çoğumuz müebbet hapse mahkûmduk. Bizi neye karşı serbest bıraktılar, biliyor musunuz?”

“Hayır,” (...) “Neye karşılık bıraktılar sizi?”

“İsrailli bir pilota.” (...) “Evet, sadece bir kişiye karşılık... Bire karşı otuz üç. Hayatımda böylesine bir küçümsemeye hiç maruz kalmadım.” (...) ama otuz üçte biri olduğumu hiç unutmadığım o pilot hep susatmıştır beni.²³³

Bir pilota karşılık, otuz üç kişinin serbest bırakılması; ötekileştirme, değersizleştirme, yabancılaştırma olgularını doğurur. Başkaraktere asıl acı veren, uygulanan fiziksel şiddetten ziyade ruhsal olarak hor görülme, değersiz bulunma ve aşağılanmadır. Belleğine kazılan ve unutamadığı en önemli şeylerden biri bu ayrımcılıktır. Bu durum sonucunda Tarık, kendisine olan özsaygısını yitirir ve kendisini bir zavallı olarak görür. “Evet, zavallıyım. Adı, gerçek dışları ve kâbussuz gecesi olmayan bir zavallı.”²³⁴

“Yürek Sürgünü” romanının başkarakteri Kadir ve arkadaşları Halit, Murat ve Nihat da 68 kuşağına mensuplardır. Halit ve Başkarakter yurt içinde eylemlere karışır, tutuklanır ve işkence görürler. Arkadaşı Murat, bu eylemlerden dolayı yurt dışına kaçmak zorunda kalır. Kadir bu durumu şu şekilde dile getirir: “1971’den sonra Halit, peşinden Nihat’ı da sürükleyerek sola, silahlara doğru yürürken, Murat cezaevinde sonu Berlin’de noktalanacak parti serüvenine doğru yola çıkmaya hazırlanıyordu. Ya kendisi?”²³⁵ Başkarakter Kadir arkadaşlarından ayrılışını bu şekilde dile getirirken hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını hüznünü içten içe yaşamaya başlar.

Başkarakter, katılmış olduğu eylemlerden dolayı birkaç defa tutuklanır ve işkence görür. Yaşamış olduğu o kötü günler yıllar geçmesine rağmen beynine kazınan en kötü anılar olarak yerini alır. O, gündelik yaşamında, bir ses, bir çığlık duyduğunda patlamaya hazır bir bomba gibi işleyen ve ortadan kaybolmaya hiç niyeti olmayan kötü anıların tedirginliği ve acısı ile yaşamını devam ettirir.

“Oysa yirmi üç yıl önce, 1968’de, ilk kez gözaltına alındığı günün gecesinde kapatıldığı o hücrede bile böylesine ürpermemişti; hem de uzaklardan o haykırıslara rağmen. 1968’de sesler konusunda henüz acemi sayılırdı. 1971’in sonunda öğrenmişti, o seslerin ancak işkence gören bir insanın çıkarabileceğini.(...) Dehşet duygusunun önce ses tellerine saldırdığını, titreşimleri dondurup değiştirdiğini ve o tellerden çıkan seslerin asla taklit edilemeyeceğini, yine de ağzını sonuna kadar açmış, haykıran bir tenorun- ya da

²³³Eroğlu, a.g.e., s. 77

²³⁴Eroğlu, a.g.e., s. 133

²³⁵Mehmet Eroğlu, *Yürek Sürgünü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 51

*sopranonun- söylediği ariyanın işkence gören sesi hatırlatan en iyi taklit olduğunu anlatmamış...*²³⁶

Kadir, yaşamında meydana gelen ve izi silinmeyen ağır işkencelerin sonucunda yer yer korku, çaresizlik ve güçsüzlük hisseder. Travmatik yaşamışlıklar onun için, ruhsal bir şok meydana getirir. Travma ile gelen şok durumu, onun yaşamının yaralandığı yer olur. Yaşadığı travmaya ilişkin anılar, sıkıntı verici bir türde ve tarzda canlanır. O anları hatırlarken yeniden yaşıyormuş gibi acı çeker. Bu ruhsal çıkmazlar sonucunda kendi köşesine çekilmek zorunda kalır.

Başkarakter ile aynı hücrede kalan Tamer adlı Doktor, Kadir'in maruz kaldığı işkence durumunu şu şekilde anlatır; *"Bu adamı 1971 sonunda benim hücreye attıklarında buradaki üç diş ve iki kaburgası kırıldı." Kasıklarının arasındaki yanıkları atlamıştı. "Acemi bir diş hekimi olarak ilk ameliyatımı sapı sivrilmiş bir kaşıkla bu dişler üzerinde yaptım."*²³⁷ Kadir yaşamış olduğu travma sonucunda bir süre duygularını ve kendini uyuşmuş hisseder. Bu işkenceler, kendisini içe kapattığı gibi çevresinde meydana gelen değişimleri algılama ve kabul etme konusunda da sıkıntı yaşamasına sebep olur. Özellikle yıllar sonra birlikte eylemlerde bulunduğu insanların değişimlerine bir anlam veremez ve kabul edemez.

Başkarakterin bir süre insanlardan uzaklaşmasına ve yabancılaşmasına yol açan kalıcı izlerden biri olan işkencenin acısını duyumsaması, sadece kendisi ile sınırlı kalmaz. Aynı şekilde aynı duyguları hem fiziksel hem de ruhsal olarak yaşayan arkadaşı Halit'in durumunu, Kadir şu şekilde dile getirir; *"Solunu bulamadıkları için sağ bacağıyla yetinip, ayak parmaklarına verdikleri o sorgulamayı düşünüyor olmalıydı. Ya yalan söylüyor ya da mazoşist olduğunu itiraf ediyordu. (...) İki ayda –on beşi kopan bacağına ait- tam otuz kilo vermiş ve yine de Nihat'tan söz etmemişti."*²³⁸ Halit de Kadir gibi eylemlere katılır, çatışmalara girer, vurulur, tutuklanır ve işkence görür. Bu olaylar içinde aynı zamanda tek bacağını da kaybeder. Tek bacağını kaybedişi ve bunun eksikliğini her gün duyumsaması o günleri unutmamasına engel olan bir faktördür. O ruhsal olarak bir çıkmaz yaşarken aynı zamanda bedensel olarak da yarım kalmışlığı yaşar.

"Zamanın Manzarası" romanının başkarakteri Barış, askerliğini Doğu'da yapar ve burada çatışmalara katılır. Askerlik yıllarında yaşadığı kötü tecrübeleri anlatmak için edebi metin yazmaya yönelir. İçinde bulunduğu savaş ortamından sonra askerliğini bitirir ve daha sonra psikolojik tedavi görmeye başlar. Başkarakter, varlığını sürdürebilmek için yaşamış olduğu hayata dair bütün birikimlerini savaşla birlikte kaybettiğini ve bir çıkmaz içine düştüğünü düşünür. *"Hayatımı, on altıma kadar babaannemden, sonrasını önüme çıkan fırsatlardan, otuzundan sonrasınıysa kadınların hakkımda anlattıklarından çaldım. Sonra? Sonra savaşa gittim ve biriktirdiğim her şeyi orada bırakarak döndüm. Yani, şimdi bir hayatım yok. Ya da hayata dair bir şeye sahip değilim.*

²³⁶Eroğlu, a.g.e., s. 47

²³⁷Eroğlu, a.g.e., s. 153

²³⁸Eroğlu, a.g.e., s. 56

Sorunum bu işte.”²³⁹Savaş sonrası Barış, hayatını anlamlı kılacak, mutlu edecek ve umut verecek çoğu değeri kaybettiğini düşünür. Hayatı bu denli boş ve değersiz buluşunu psikiyatristi ile konuşmasında şu şekilde dile getirir:

“Hayat nedir sizce?

Ne midir? Bozuk para; kısaca bozukluk... “Benim gibiler sonunda şu veya bu şekilde hep cehennemini yolunu tutarlar,” diye başlıyorum.(...) “ Şeytanların balosuna katılmaya... Orada hayat bozuk para gibi durmadan el değiştirmiş. Bir tanrının bir şeytanın cebine... Eğer kâğıt para olamazsan asla bir hayatın olmaz... Dağlara çıkıncaya kadar doğru dürüst bir hayatım yoktu... İndiğimde avuçtakini de yitirmiştim...”²⁴⁰

Barış, askerlik döneminin kendisinde yarattığı hezeyanları dile getirerek, geçmiş ve an arasındaki yadsınamaz uzaklığı ve hiçliği acı bir biçimde fark eder. Savaşın ve ölümün yadsınamaz gerçekliği karşısında umutsuzluğa kapılan başkarakter, geçmiş ve şimdi arasındaki mesafenin “hiç”liğini, yitirmişlikler ile bağdaştırır. Geçmiş ile an arasındaki sınırı, bireysel bir yıkım olarak algılayan başkişi, hayatının bir yitim mekânı olduğunun da farkına varır.

Barış, kendi ismiyle savaş olgusunu birbiri ile özleştiremez. Çünkü 6 Ağustos 1945 tarihi, hem Barış’ın dünyaya gelme tarihi ile hem de Amerika’nın Japonya’ya, Hiroşima’ya atom bombası attığı tarihi ile aynı zamanlıdır. Zira, bu tarih savaşı simgeler. “Doğumum 6 Ağustos’a, Hiroşima’ya bomba atıldığı güne rastladığı halde adımları ‘Savaş’ yerine ‘Barış’ koyarak hepimizi aldatan şakacı annem adına özür dileyerek başlıyorum”²⁴¹Başkarakterin adı ile askerliği arasında da ironik bir bağ kurulur. Çünkü Barış, askerliğini yaparken çatışmalara katılır ve tam bir savaş ortamında yer alır. Hem Hiroşima’ ya atılan bomba hem de askerlikte yaşanan kötü tecrübeler, başkişinin adı ile ironik bir bağı temsil eder.

Başkarakter, 1992’de askerliğini Bitlis’te asteğmen olarak yapar ve bu dönemde var olan savaş ortamında yer alır.Birçok şiddete tanıklık eden Barış, bu zaman zarfında yedi kişiyi öldürür ve bir elinin serçe parmağını kaybeder. Barış, yaşadığı ve yaşattığı şiddet eylemini şu şekilde ifade eder; “Bilmediğim bir şeyin karanlığını gördüm. Gücümün -bir insan olarak- merhametsizliğini keşfettim. Soğuşun yanı sıra, bilmek istemeyeceğim, asla karşılaşmayı dilemeyeceğim ben’le yüz yüze geldim. İnsanın kendisini yaratıcısının gözüyle, çırılçıplak görmesinden daha korkutucu ne olabilir? Hiçbir şey.”²⁴²O, savaş olgusunu insanların benliğini kaybetmesine sebep olan bir etken olarak görür. Bunun sonucunda insanların benliklerini kaybederek değişime uğradığını ve merhametsizlik duygusu düzleminde yol alarak canavara dönüşebileceğini dile getirir.

Barış, çatışmalar sırasında yedi kişiyi öldürür. Öldürdüğü insanların pişmanlığını ve yaşadığı/ tanık olduğu olayları unutamaz. İç dünyasında meydana gelen bunalımlar nedeniyle

²³⁹Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 193

²⁴⁰Eroğlu, a.g.e., s. 245

²⁴¹Eroğlu, a.g.e., s.194

²⁴²Eroğlu, a.g.e., s. 392

geceleeri uyuyamaz ve uyuduğu zaman da kâbuslar görür. İçinde bulunduğu içsel buhrandan kurtulmak için sürekli sinemaya giderek film izler ve edebiyata yönelir. Bu çatışmaların ve ölümün kendisinde bıraktığı açmazlardan kurtulmak için başka bir dünyaya sığınmaya çalışır. Öldürdüğu kişiler kendisinde oluşturduğu buhranı; “*Yedi kişiyi öldürdükten sonra neyi kavradım biliyor musunuz? Tanrı aslında oldukça çaresiz; çünkü benim gibilere, yani günahkâr ve kötülere muhtaç. Bizsiz yapamaz. Yemin ederim, O, bizim gibiler olmazsa bir hiç. İşte bu yüzden ilgisi iyilere değil, kötülere yönelik. İyilerin dünyasını uşağı şeytana terk etmiş; iblis orada boy gösterebilir, Tanrısal oburluğunu yeni kötüler, günahkârlar bulup doyursun diye...*”²⁴³ dile getirir.

Varoluğu konusunda kaygı duyan ve yaşadığı dünyayı anlamlandırma sürecinde ayrıntılara boğulan başkışı, kendilik değerlerini inanç ve tanrı boyutunda birleştirerek, tanrıyı suçlama eğilimi içine girer. Aidiyetsizliğini, yabancılaşmasını, yaşanan tüm olumsuzlukları, öldürdüğu insanların suçunu Tanrı’da tümler. Schopenhauer; “*İnsan olarak geldiğimiz ya da fırlatıldığımız bu dünya ruhun talepleri ya da ihtiyaçları için esaslı bir biçimde yetersizdir. Doğal ve toplumsal çevremiz bir yurt olarak yabancılığıyla, uygunsuzluğuyla bizi bireyler olarak etrafımızda özellikle insan olan herkesi bunaltır.*”²⁴⁴der. Barış için savaş, bunalım sebeplerinden biri olarak ortaya çıkar. Terk edildiği bu dünyada ruhsal doyumluluğu yeterince bulamadığı ve yaşadığı dünyanın yabancılığı ve uygunsuzluğu nedeniyle kendisini çaresiz ve karanlıklar içinde hisseder.

Romanda, savaş, şiddet ve ölüm buhranı sadece başkarakter ile sınırlı değildir. Barış gibi bu olumsuz duyguları başka karakterlerde tadar. Talat, Nihat, Metin, Tuncer, Rasim, bu buhranların bazılarını acı bir şekilde yaşar. Bu durum Barış’ın arkadaşı Talat tarafından şu şekilde ifade edilir; “*Talat, “Aslında bu kadar yıldan sonra neden toplanıyoruz ki?” diye devam etti: “Zaten çoğunuz kafadan çatlaksınız... İşte Rasim! Herif, savaştan döneli bilmem kaç yıl olmuş, hala dağdaymış gibi geceleri açık havada yatıyor. Karısı sırf içeri girsin diye güzelim bahçeli evden daracık bir apartman katına taşındı; seninki ne yaptı dersin? Bu kez de balkonda uyuyormuş. Hem de önüne mevzi yaparak...*”²⁴⁵

Çatışma içerisinde bulunan ve gazi olan Rasim, yaşadıklarını yıllar geçse de unutamaz ve travmatik durumu devam eder. Talat, savaş sonrası psikolojik destek alır. Metin, 1968 kuşağı mensubudur ve bundan dolayı sıkıntılar çeker. Polisten kaçarken bir kadının yardımı ile saklanır. Bu kadınla ilişkisi olur ve bir kız çocuğu dünyaya gelir. Metin siyasi suçlu olduğundan yurt dışına kaçmak zorunda kalır. Onun kaçışı, karısı ve kızının ölümüne sebep olur. Karısı baskılar sonucu intihar eder. Karısının intiharından dolayı yoğun bir pişmanlık içerisinde olur ve karısının yaşadığı kasabaya yerleşir. Kendi köşesine çekilir ve ölümü bekler. Nihat, savaş ortamında bulunur ve

---

²⁴³Erođlu, a.g.e., s.391

²⁴⁴Arthur, Schopenhauer, *Ölümün Anlamı*, (çev: Ahmet Aydoğan), İstanbul, 2013, s. 12

²⁴⁵Erođlu, a.g.e., s. 185

mayına basarak iki bacağını kaybeder. Fiziksel bakımdan yarım kalmış olmasından dolayı karısı onu terk eder. Ruhsal bunalım yaşayan Nihat, intihar eder.

“*Yüz: 1981*” romanı karakterlerinden biri olan Tahir Bey, 1980 sonrası bir kısım aydın kesimin yaşadığı ve maruz kaldığı olayları yansıtır. Tahir Bey, sol görüşe sahiptir ve askeri darbe sürecinde tutuklanır, işkence görür;

“1981’de Tahir Bey’in Felsefe profesörü olması, zekâsının parlaklığı ve yurt dışına kadar yayılmış ününün hiç önemi yoktu. O 1981’de, numarası olmayan tabutluklardan birinde diri diri gömülmüş bir zavallıdan başka bir şey değildi. Ne uluslararası ünü, ne bilim adamı kimliği, ne de erişilmez kişiliği, değişmesini engelleyebilmişti. Sürekli aşağılanma, dayanılmaz kin ve dar hücreler onu hayatı boyunca edindiği her şeyden uzaklaştırmış, çirliçiplak bırakmıştı. 1981’de artık seçkin bir bilim adamı değil, tabutlardaki savunmasız zavallılardan biriydi.”²⁴⁶

Tahir Bey’in hücrede görmüş olduğu işkence onu yaşamdan uzaklaştırarak, yabancılaşmaya doğru iter. Hayatı boyunca biriktirmiş olduğu yaşamsal değerler, o hücrede karanlıklar içerisinde kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Yaşadığı işkenceler onun hafızasında derin izler bırakır fakat savunduğu düşüncelerden vazgeçmez.

Romanın diğer bir karakteri olan Ayhan, çatışmalara girer ve ölümlere tanık olur. Doksanlı yıllarda askerliğini Bingöl’de yapan Ayhan, yaşadığı ve karşılaştığı olaylar neticesinde iç dünyasında derin sarsıntılar yaşar. Askerden sonra belli bir düzene kuramayan ve yaşadıklarını bir türlü unutamayan kahraman, bir olay neticesinde tutuklanır ve kaldığı hücrede intihar ederek hayatına son verir. “*Gözaltında tutulduğu hücrede kendini asmıştı. Nasıl? Poliste açıklamakta zorluk çekiyordu. Nöbetçi memur sesler kesildiği için meraklanıp hücreye gittiğinde, onu tavanda asılı bulmuştu*”²⁴⁷ Savaşın kalıcı izlerinden biri olan ölüm etkeni ile yüz yüze kalan Ayhan, gördüğü ölümleri bir türlü belleğinden silemez. Askerden sonra nefes alan bir ceset gibi yaşar. Nefes alış artık onun için bir nimetten ziyade bir yük haline gelir ve bu yükü de hayatına son vererek atar.

“*Düş Kırgınları*” romanının kahramanlarından olan Yüzbaşı Emin, Doğu görevindeyken çatışma ortamının olumsuzlukları içerisinde bulunur. Kendisinde kalıcı bir iz bırakan durumu şu şekilde dile getirir;

“Yıllar önce, Bitlis’te operasyundayken, mezranın tekinde takımımın üstüne ateş açıldı. Biri asteğmen üç şehit verdik. Yanıma çavuşu alıp ateş yediğimiz eve girdim. Adamlar taş evin alt katındaydılar...” Sesi akışkanlığını yitirmiş, macunlaşmıştı, sözcükler giderek uzuyor, uzadıkça katlaşıyordu. “Çatışma beş dakika kadar sürdü. Sonra aşağı indik... Çuvalların ardında üç leş vardı...” (...) “Yan tarafta yerde yatan iki de kadın vardı. Hamile iki kadın; neredeyse dokuz aylık... İki ateş arasında kalmışlardı. Karınları delik deşikti.

²⁴⁶Mehmet Eroğlu, *Yüz:1981*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 32

²⁴⁷Eroğlu, a.g.e., s. 364

Çocuklarda ortaya çıkmışlardı...”(...) İnsan birini öldürünce yalnızlaşıyor; sonra ikincisi, üçüncüsü geliyor... Türkan’a çocuk istemediğimi söylemiştim. Hem de defalarca... ”²⁴⁸

Çatışmaların neden olduğu psikolojik yaralar, Emin’in âni yaşama etkinliğini ve güzelliğini engeller. Savaşın ortaya çıkardığı sonuçlar ve neden olduğu yıkım ve bunalımlar, yaşamı ve yaşamsal değerleri simgeleyen insanın kendi öz benliğini yok etme çabasından başka bir şey olmaz. İnsan ölümüne sebep olan biri olarak Emin, yaşadığı travmatik olayın etkisinden kurtulamaz. Hamile kadınların hazin ölümü, evliliğini etkiler ve karısı hamile kaldığında ondan kaçıp Karaburun’a sığınmayı, kısa süreli de olsa kurtuluş olarak görür.

Emin, romanda savaşın insandaki psikolojik olumsuzluklarının yansıtıcısı olarak, insanlarda bıraktığı yıkımların aynası olur. O; “*Hakkımda bir karar verirken şunu unutma: İnsanın savaşırken iyi kalması mümkün değil...*” diyerek acımasız savaş gerçekliğinin kendisinde bıraktığı derin etkiyi açığlamaya çalışır. Savaşın, insani duyguları nasıl alıp götürdüğünü, değiştirdiğini dile getirir.

“*Kusma Kulübü*” romanının kahramanlarından biri olan Selim, çatışma ortamını yaşayan insanların, ruhsal çıkmazlarını veren bir karakter olarak ortaya çıkar. O, askerliğini Doğu’da yapar ve orada meydana gelen çatışma ortamına tanıklık eder. Çatışma ortamında yaşamış olduğu acı olaylar, hayatını derinden etkiler. Çünkü iki PKK üyesi olan kadın, gözünün önünde öldürülür. İki kadının maruz kaldığı durum karşısında Selim’in dengesi bozulur ve vicdan azabı çeker.

Olağanüstü bir duyma yetisine sahip olan Selim, apartmandaki dairelerde bütün konuşulanları hatta fay kırılmalarının sesini bile duyar. Yazarın Selim’e böyle bir özellik yüklemesi, Doğu’da şahit olduğu olaylar neticesinde yaşananlara sağır kalması ve gelen korucuların ayak seslerini duymaması sonucunda duyduğu üzüntüyü dile getirebilmektir. Selim’in yaşadığı ve unutamadığı travmatik olay, Kadir ve Selim’in ablası Mine tarafından şu şekilde dile getirilir;

“O gece; iki kadını yakaladıklarında, neler olduğunu sana hiç anlattı mı?”

“Mine bir süre bekledi. Onu anlıyorum: Kendinden sonra kardeşini de ele verip vermemeyi tartıyordu.(...)”

“Bölük pörçük... Ancak anlattıklarını birleştiren bir şeyler çıkıyor. Ama fotoğraf yine de net değil.(...) Anladığım çatışmadan çıktıkları gece korucular geç vakit manganın üslendiği köye gelmişler ve kızları ellerinden alıp terk edilmiş okula götürmüşler... Selim’le onbaşı engel olmaya çalışmışlar, ama adamlar hem kalabalıkmiş hem de öfkeli. İki gün önce köylerini basıp on iki kişiyi öldüren gruptan olduklarını söylüyorlarmış kızların...”

“Mine susunca kaldığı yeri hatırlattım: “Kızlar...”

“Kızların çığlıkları... Kulaklarını parçalayan çığlıkları...”²⁴⁹

Selim’in “*histerik anılar mağması*”²⁵⁰ olan bilinçaltındaki bu çığlıklar, onun hayat yazgısını olumsuz bir biçimde etkiler. Geçmişin sürekliliğinin göstergesi olan bu histerik anılar

²⁴⁸Mehmet Eroğlu, *Düş Kırgınları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 227-228

²⁴⁹Mehmet Eroğlu, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 58

²⁵⁰Ramazan Korkmaz, “Anayurt Oteli ve Yurtsuzluk İtkisi”, *İlmi Araştırmalar*, Güz-2005, s. 20

mağması/ savaş, onu giderek çıldırtacak duruma getirir ve bunun sonucunda da intihara kadar sürüklenir.

Romanda çeşitli nedenlerden dolayı işkenceye maruz kalan kahramanlarda yer alır. Bunlardan birisi Zilan adlı karakterdir. O, hapishanelerde yaşanan ölüm oruçları sonucunda yok olan bireyi simgeler. “33 kilodan geri dönmeye çalışan bir kız için hala güzel bir yüzü vardı. Daha doğrusu gözleri vardı; yüzünün çoğu 106 günlük açlık grevinde eriyip gitmişti. Selim’in hesaplarına göre her gün düzenli olarak 250 gram vermişti.”²⁵¹ Ölüm orucuna katıldığı sırada korsakof hastalığına yakalanır. Bu hastalık nedeniyle belleği silinmeye ve her şeyi unutmaya başlar. Zilan, hapishanede çeşitli işkencelere maruz kalır; “Zilan beni görür görmez sağ eliyle bozkurt işareti yapmaya çalıştı. Unutmadığı tek şey buydu; hapisteyken gardiyanlar, her karşılaştıklarında eğer bu işareti yapmazsa onu annesi ile görüştürmeyeceklerini söyleye söyleye zorla kazımışlar beynine.”²⁵²O, hastalığı nedeniyle her şeyi unutmaya rağmen yaşadığı işkenceleri unutamaz. Hapishanede yaşadığı bu trajik olaylar, oradan çıktıktan sonra peşini bırakmayarak, belleğine saklanmayı başarır.

Trajedi yaşamış roman kahramanlarından biri de Melek adlı karakterdir. O, kördür ve sevgilisi Şeyhmuz’dan dolayı gözaltına alınır. Onun yaşamış olduğu işkence şu şekilde dile getirilir; “Dört yıl önce dağda PKK saflarında savaşmaktayken böbreklerinden hastalanan Şeyhmuz’un tedavi için İstanbul’a döndüğü ihbarını alan polis, Melek’i, ama olduğuna bakmadan, eski sevgilisinin yerini bulma gerekçesiyle Zilan’la birlikte gözaltına almış ve üç gün sonra onu eve –okurken kullandığı- bütün parmak uçları yanmış olarak geri getirmişti.”²⁵³Kör olmasına rağmen hayatla mücadelesini ve yaşama isteğini bırakmayan Melek’in, okuma amaçlı kullandığı parmakları da elinden alınır. Aslında kaybetmiş olduğu parmakları değil, kendisine olan saygısı ve güvenidir. Yaşamsal nedenlerinden biri olan öz benliğine duyduğu saygı, saldırıya uğrar ve iyice yalnızlığa itilir.

“Fay Kırığı I:Rojin” romanında Eroğlu, açık bir şekilde insanların birbirlerini öldürmelerine, işkence yapmalarına, vicdan duygusundan yoksun oluşlarına, kahramanlık safatasına karşı çıkar. Savaş olgusunu, iki cephede(Türk-Kürt) ele alan yazar, tarihsel toplumsal gerçekleri insani zaafılar ve tutkularla tümleyerek verir. Savaş, şiddet, yoksulluk, ölüm ekseninde açımlandırılmaya çalışılan roman, her iki cephede bulunan insanların zihinsel ve duygusal çalkantıları verilerek anlatılmaya çalışılır.

“Fay Kırığı I:Rojin” romanının başkarakteri Mehmet, Eğridir’de komando eğitimini tamamlayıp kurada Şemdinli’yi çeker. Şemdinli’ye vardığında 3. Tim Komutan Yardımcısı olarak görevlendirilir. Plevne Holding’in velihtı Cenk Plevneli, Kayserili zengin bir ailenin oğlu Yakup

---

²⁵¹Eroğlu, a.g.e., s. 56

²⁵²Eroğlu, a.g.e., s. 55

²⁵³Eroğlu, a.g.e., s. 74

Kadioğulları, TSK'nın doktora yapmış, tek muharip subayı, "Prof" lakaplı Müşfik Alaçam, komünist arkeolog Altan, vatani kurtarmaya geldiğine inanan milliyetçi Saldıray ile burada tanışır.

Romanın diğer önemli bir ana karakteri olan Rojin, İstanbul'da edebiyat doktorası yapar, kardeşinin "gerilla"ya katılıp bir çatışmada öldürülmesi üzerine "gerilla"ya katılmaya karar vermiş genç bir kadındır. Diyarbakır cezaevinde gördüğü işkencelerle sakat kalan parti komiseri Sinan, yoksul bir köylü çocuğu olan komutan Rohat, kadın grubunun komutanı Hevale Ruken, ailesi öldürülünce dağa çıkan henüz 17 yaşındaki Zilan, cesareti ile öne çıkan, savaşı Reşo ile dağda tanışır. Metropolden geldiği için yetersiz görülen Rojin, kendisini kanıtlama çabasına girer. Rojin de Mehmet gibi kendisinden çok farklı sosyal ve kültürel yapılardan gelmiş insanlar arasında bulunmanın ve ilk kez savaşa yakın olmanın verdiği yabancılaşmayı aşmak için çaba gösterir. Yazarın, çatışmaların arasına farklı kahramanlar yerleştirilmesinin ilk amacı farklı dünya görüşüne sahip insanların savaşa bakışını sergileyebilmektir.

İki cephede başlayan savaş, şiddet ve ölüm karşısında iki karakter, ruhsal bir çalkantı ile beraber, bu olguları sorgulama içine girer. Mehmet içinde bulunduğu çatışma ortamında kendisini ve arkadaşlarını şu şekilde ifade eder; "4. Tabur'un avlusunda sıraya girmiş, altı otobüsün ilkinde yaklaşık yirmi kişi vardı. (...) İçeri de gergin bir sessizlik hüküm sürmekteydi, nedense kimse konuşmuyor, önceden gelip oturanlar araca binenleri yanlarından geçerken başlarıyla selamlamakla yetiniyorlardı. (...) Birden farkına vardı. Herkes birbirine benziyordu: Koyuna; hepimiz kurbanlık koyuna dönüştük."²⁵⁴

Kendisini ve diğer askerleri kurbanlık koyun olarak nitelendirmesi, kendisinin ve askerlerin tam olarak neyle, kimle ve ne için savaştıklarını anlamamaları, operasyona çıktıklarında savaştıkları insanlar gerçekten var mı, varsa da neredeler şeklinde bir bilinmezlik içinde olmalarıdır.

Mehmet'in ruh dünyasında "ölmek için öldürmek" ikilemi bir çıkmaz haline gelir. O, ilk kez birini öldürmek için ateş etmeye başladığında; "Hedefi görmese de ilk kez insan öldürmek için ateş ediyordu(...) Silahlar sanki sahibinin ölümünü haber veren sadık köpekler gibi inliyordu. Oyun başlamıştı. Herkesin kendi ölümünü oynayacağı dramın perdesi günün ilk ışıklarıyla gösterişli bir biçimde açılıyordu. Can çekişen ses mırıldandı: "Ölmek nedir? İnsan hakkında öğrenileceklerin sonuna kadar gitmek mi? Belki de tecrübe kazanmanın sonu."²⁵⁵ şeklinde ifade ederek, aslında insanın sonu ve yok oluşu olduğu üzerine düşünür. İnsanın tamamlanma süresinde, kendi olgusal yanı olan karanlığının içinde ölümün deneyimsel olarak sorgulaması içine girer. İnsanların ölmek için öldürmek zorunda kaldığı bir açmaza sürüklendiğini görür.

Romanın ana karakterlerinden biri olan Rojin de Mehmet gibi savaş ve ölüm ikilemini sorgular; "Birini, bir insanı öldürebilir miyim? Durumunun garipliğini kavriyordu: Savaşçı olmayı istemiş ama nedense insan öldürmeyi az önce Reşo'nun ölümlerden topladığı fotoğrafları görünceye

²⁵⁴Mehmet Eroğlu, "Fay Kırığı-3 Rojin", İletişim Yay. İstanbul, 2013, s. 18-19

²⁵⁵Eroğlu, a.g.e., s. 181

kadar hiç aklına getirmemişti! Kararsız olmaktan çok şaşkındı: Öldürebilir miyim?(...)Öldürürsem ona dokunabilir miyim? Bu soruda önceki kadar tedirgin ediciydi. Tanımadığın insanları öldürebilme yeteneği! Savaş bu muydu?”²⁵⁶Rojin, savaş kavramı ve ölüm/ öldürme olgusunu yana getirememenin çelişkisi içindedir. Kendi öz benliği ile taban tabana zıt olan kavramlar olduğu konusunda çıkmaza düşer. Belli ideolojiler ve değerler doğrultusunda katıldığı bu savaşta insan öldürmenin ne denli kendisine uzak olduğunu düşünür.

Mehmet ve Rojin’in mağarada karşılaşması ve birbirlerini kurtarmak için birbirlerinin yaralarına işlemeleri, insan ve insani değerlerin böyle bir ortamda dahi kaybolmadığına kanıt olur. Özellikle çatışma sonrası eski bir dost sıcaklığıyla görüşmeleri bu kanıtı iyice perçinleştirir. Fakat yaşanan bu kötü olaylar belleklerinde kalıcı bir iz olarak kalır ve bir ruh çöküntüsü bırakır.

Mehmet, askerlik sonrasında doğudaki çatışmaların ve yaşanan ölümlerin geride bıraktığı yıkımın, iyi bir insan olmaktan uzaklaştırdığı konusunda kendi benliği ile bir iç hesaplaşma içine girer. *“İyi birisi miyim? Cevabının gönül rahatlığıyla verdiği bir evet olmadığını her kavrayışında, keskin hayal kırıklığının ardından, hemen kendini affettirmek için gerekçeler aramaya başlıyordu. Kötü birisi de değilim; kötü birisi de değilim... Ama böyle,dua eder gibi kendi kendine mırıldanırken, aklımın gerisinde hep o düşünce yankılanıyordu: Savaşmış birisi ne denli iyi bir insan olabilir? Savaş onun seçimi değildi...”²⁵⁷Başkarakter her ne kadar duyarsız bir kişiliğe sahip olsa da zamanla değişime uğrayarak olumsuz durumlara kayıtsız kalmamaya başlar.*

Çevresindeki insanların“iyi bir insansın” demesine rağmen o, kendisini iyi bir insan olarak tanımlayamaz. Çünkü ölümlere sessiz kalan, öldürme eğiliminde bulunan insanların iyi olamayacağını düşünür ve yabancılaşmanın kalıcı izlerinin kendisini iyi bir insan olmaktan alıkoyduğunu düşünür.

Eroğlu’nun romanlarında savaş, çoğu dramatik yönelişin miladı olur. Savaşı kim çıkarırsa çıkarsın ya da her ne sebeple çıkmış olursa olsun; bu akıl almaz kitlesel terör, dökülen kanlar ve ölümlerle büyür ve insanları çaresiz bırakır. Bu nedenle anlatılarda yer alan temel dramatik atılımlar savaştan doğrudan ya da dolaylı ilintili bir şekilde sunulur. Bu bağlamda savaş, insanları ruhsal bir açmaza sürüklemekle yetinmez emeğin kaynaklarını yeryüzünden silerek bizzat doğanın ölmesine de sebep olur. Savaş, işkence ve ölüm gibi birbirini tamamlayan ardıl öğeler, insanın önüne geçemediği kötü yazgısını da oluşturur.

2.2.4.Yabancılaşma Tutsaklığında Esir Düşen Bireyin Kaçışı

Eroğlu’nun romanlarında kaçış izleği, kendinden kaçmak, içinde yaşadığı toplumdan kaçmak, yaşamdan kaçmak gibi uzaklaşma eğilimleri şeklinde tezahür eder. Toplumsal bir değişimin ya da toplumun neden olduğu fiziksel ya da psikolojik zararlardan kaçmak isteyen birey,

---

²⁵⁶Eroğlu, a.g.e., s. 96

²⁵⁷Mehmet Eroğlu, “*Mehmet Fay Kırığı I*”, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.118

kendisine sığınacak bir kucak arama çabası içine girer. “Kaçış, insanın dış ve iç etkenlere bağlı olarak kendisini çevresinden ve insanlardan soyutlamasıdır. Bu soyutlama, kaçılan nesne/obje ve öznelerle karşı alınmış bir tavırdır. Öznenin ya da nesnenin baskısı altında ezilen birey, çareyi kaçmakta bulur”²⁵⁸Dış ve iç etkenlere bağlı olarak dışlanan ya da kendisini soyutlayan insan, giderek yalnızlaşmaya başlar. Kendisine ve çevresine yabancılaşmaya başlayan ya da dış dünyanın normlarına ayak uyduramayan birey, kendisini baskı altında hisseder ve bu durumdan uzaklaşmanın çıkış noktasının da kaçmak olduğunu düşünür.

Birey, kendinden uzaklaşmaya başladıkça ötekileşmeye, başkalaşmaya başlar. Ötekileşen ya da kalabalıklar içinde kaybolmaktan korkan birey, içinde bulunduğu bu yitlik ortamdan kaçmak ister. Zira birey, yitlik ortamın verdiği kayıplarla ötekileşerek yok olacaktır. Hayatını sürdürmeye çalıştığı toplum içinde birey, toplumun koymuş olduğu normlara ayak uyduramama durumunda, bir varoluş mücadelesi içine girer. “Bireyin kaçınılmaz olarak ve köklü bir biçimde toplumsal bakımdan etkilenmiş olması bireyin bu etki içinde ‘çözülebilir’ olması anlamına gelmez”²⁵⁹Çözumsuzlük içerisinde bulunan birey, bu kargaşadan kurtulmak için tüm çıkış kapılarını zorlar. Kavuşmak istediği yaşama geçişi gerçekleştiremeyen birey, sahip olduğu duyguları bastırarak içinde yaşadığı toplumdan ve kendisinden kaçmaya başlar.

“İssizliğin Ortası” ve “Geç Kalmış Ölü” romanlarının başkarakteri Ayhan’ın, yaşamak için hiçbir ümidi, savaşıacağı hiçbir değeri ve amacı kalmaz. En yakın arkadaşı Zafer’in 68 olaylarında öldüğünü düşünür. Ayhan, savaş nedeniyle buhranlı dönemler geçirir. İnandığı değerlerin yaşadığı toplum tarafından saygıya ve takdire değer bulunmayışını hazmedemez. Bu nedenle anılar magmasındaki parçalanmışlığı ve süreksizliği durduracak öz güveni kendinde bulamadığı için,kendinden kaçışı kurtuluş olarak seçer. Ayhan, “Birden tepeden tozlar içerisinde inen cesedin gürültüsünü duyunca durdum sonra parmağımı tetiğe yerleştirip boşluğunu aldım. Kurtulacağımı hatırlayıp tetiğe bastım. Şakağında büyük bir gürültüydü en son duyduğum.”²⁶⁰ der.

Ayhan'ın bu ilk intihar denemesi başarısızlıkla sonuçlanır ve ikincisinde bunu başarır. Özellikle bu girişimde ısrarlı oluşunun ana kaynağı, kaçış mekanizmasının etkinliğidir. Bireye güven veren temel bağlar koparıldıktan ve kendisi dışındaki dünyayı aynı görmeye başladıktan sonra, dayanılmaz biçimde güçsüzlük ve yalnızlık hisseder.Bu nedenle kendini feda ederek, bireysel benliği ile dünya arasında oluşan boşluğu ortadan kaldırmak ister. Yalnızlığının ebedi son bulacağına inanır. Bu, bireyselliğin ve benliğin tümünden teslim edilmesidir.

Küçülen, yalnızlaşan, görünene ve bilinene inanmayan, iç çatışmalar içinde kendisinden kaçma yolunu seçen insan; aşılmaz bir bunalıma girer. Sezen’e göre; “Kendi kimlik ve şahsiyetini oluşturan, tarihî, sosyolojik, kültürel, psikolojik sürece ve bütünlüğe aykırılık ve onun dışına çıkma,

²⁵⁸M.FatihKanter, *Reşat Nuri Güntekin Romanlarında Yapı ve İzlek*, Doktora Tezi, 2008, s.54.

²⁵⁹KanakisLeledakis, *Toplum ve Bilinçdışı*. (Çev. Abdullah Yılmaz)Ayrıntı yay. İstanbul, 2000, s.228

²⁶⁰Mehmet Eroğlu, “Geç Kalmış Ölü”, Everest Yay. İstanbul, 2004, s.288

toplumun değerlerinin uzağına düşüp başka değerleri benimseme veya benimsemeksizin tekrarlama”²⁶¹olarak adlandırılan yabancılaşma kavramı, Ayhan için süregelen bir problemdir. Bu problem onun yabancılığının tutsaklığında esirliğini yaşamasına sebep olur. Ayhan, sadece dış gerçeklikle değil; ona bu açmazları yaşatan düşünceleriyle ve ruhsal açmazlarıyla da mücadele içine girer. Ölüm, intihar ve yitik geçmiş; yabancılaşmış olan Ayhan'ın kaçış sığınağı haline gelir. O, intihar etmeyi bu dünyadan kaçışı olarak görür.

“Adını Unutan Adam” romanının başkarakteri Tarık’ın, kaçış macerası öteki ben’in yerine geçmesi ile gerçekleşir. Yaşananları unutmak ve vicdan azabından biraz olsun kurtulmak için, kendisi için ölmeyi seçen arkadaşının yerine geçer. “Onun adı yok diyorum. “O biraz önce burada yitirdi adını.”(...) “ Keşke ben yitirseydim. Tam on sekiz yıldır O olmaya çalışıyorum.”²⁶²Kendisini gerçeklerle yüzleşmekten uzak gören başkişi, içindeki kabuğa doğru çekilerek yaşadığı suçluluk duygusunu bu şekilde örtmek ister. Bu kaçışın özünde, içinde bütünlenmeyen vicdan azabının dışavurum isteksizliği ve suçluluk duygusu yatar. Kaçış psikolojisi içerisine giren Tarık, içsel anlamdaki mutsuzluğunu ve huzursuzluğunu gidermek amacı ile başından geçenleri geriye dönerek yeniden yaşar.

“Yarım Kalan Yürüyüş” romanının başkarakteri Korkut Lâçin’in, yabancılaşma esir düşmesi çocukluktan gelen bir dışlanma ile başlar. O, daha çocukken insanlardan ve kendinden kaçır. Kız kardeşi gibi sevdiği küçük kızın evlatlık olarak verilmesi, onu tüm insanlardan uzaklaştırır ve hayattan kaçışını yuvadan kaçırıp intihar ederek gerçekleştirir. “Yuvadan kaçmış; aslında öyle sanmışlar, oysa bir ağacın tepesindeymiş. O’nu buluncaya kadar, tam dört gün dört gece orada kalmış. Sonunda bekçi bulmuş O’nu. Müdüre haber verilmiş; müdür aşağı inmesini söylediğinde Korkut ağacın altındaki içi su dolu kuyuya baş aşağı atlayıvermiş.”²⁶³Bu olaydan sonra o, kendisini tüm insanlara kapatır. Kapanma şekli ise yetimhanedeki kuyuya kaçmak ve sığınma şeklinde olur. Ailesi olmayan ve yetimhanedekiler tarafından soyutlanan Korkut, bu soyutlamayı öncelikle kendi küçük dünyasında algılamaya çalışır. Daha tedirgin bir kişilik özelliği sergileyerek çareyi kuyu içine saklanıp insanlardan kaçmakta bulur. Özellikle de aile sevgisini yeterince duyumsayamadığını hisseden başkişi, sürekli bir kaçır arzusu ile yalnızlığa mahkûm olur.

Küçük kızın evlatlık olarak verilmesi ile içine düşeceği yalnızlık ve insanlardan kaçır arzusu, haklı bir nedene bağlanır. “Başkalarıyla nasıl ilişki kurup bir arada yaşayacakları öğretilmemiş çocuklar, okula başladıklarında kendilerini yalnız hissederler, dolayısıyla çevreleri tarafından acayip bir gözle görülür, bu da onların başlangıçtaki yalnızlıklarının büyümesine yol

²⁶¹Yümni Sezen, *Yümni Çağdaşlaşma, Yabancılaşma ve Kimlik*, Rağbet yay, İstanbul, 2002, s.93

²⁶²Mehmet Eroğlu, *Adını Unutan Adam*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007, s.174

²⁶³Mehmet Eroğlu, *Yürek Sürgünü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 157

açar.²⁶⁴ Yetimhaneden sonra liseyi bitirinceye kadar yatılı okuyan başkarakter, arkadaşları ile içsel bir bağ kuramasa da onları korumayı seçer.

Korkut Lâçin, İngilizce öğretmeni Margareth Dufton'ın intihar etmeye yeltendiğini görür ve üstlendiği kurtarıcılık rolü gereği öğretmenin yerine kuyuya atlayarak ikinci kez intihara teşebbüs eder ancak ölmez. Sevgisizlik, yalnızlık ve yalıtılmışlık durumu onu birkaç defa intihara sürükler. Böylelikle yaşamdan kaçabilecek ve yalnızlığı son bulacaktır.

Başkarakterin sürekli olarak intihar edişi, hayattan kaçma isteğinin yanında kendinden de kaçışın arzulanmasıdır. Korkut Lâçin her ne kadar kurtarıcılık rolüyle olaylara yaklaşırsa da asıl hedefi kendisinden vazgeçmek, kaçmaktır. Aslı Bender bu durumu; *“Kurtarıcılık her türlü soylu açıklamasının ötesinde bireysel planda kendinden vazgeçme, hayatını feda etme isteği değil midir?”*²⁶⁵ şeklinde ifade eder. O, yabancılığın ve yalıtılmışlığın boyunduruğundan ancak kendinden kaçarak, vazgeçerek mümkün olabileceğini düşünür.

“Yürek Sürgünü” romanının başkarakteri Kadir, yitik geçmişi ile hesaplaşmak, sorgulamalarını gerçekleştirmek için kendini sürgün eder ve ıssız bir yere yerleşir. Bu Kadir için aslında insanlardan ve kendinden kaçıştır. *“Dünyanın değişmeyen yanında olmaktan, geleceği güzelleştiren rüyalar görmekten ve vazgeçmemekten mutlu, dakikalardır hasır bir sandalyenin üstünde, sanki kııldarsa her şeyi yitirecekmiş gibi soluk almadan oturuyordu. Sürgündeydi, buraya yüreğinin peşinden gelmişti.”*²⁶⁶ Başkarakterin kendisini sorgulamak için sığındığı mekân, onun kaçışını noktalayacak özelliğe sahip değildir. Çünkü sorgulamalar içindeyken çocukluğunda sürekli öksüren bir adamı öldürdüğünü düşünür. Bu nedenle de doğup büyüdüğü yere giderek zihnini meşgul eden mesele hakkında yanlarında çalışan Naciye'ye sorular sorarak gerçeği öğrenir.

Başkarakter'in insanlardan kaçışı öncelikle arkadaşları ile tek tek bağını koparak gerçekleşir. *“Birden geçmişe ait sayfaların birer birer kapandığını fark etti. Önce çocukluğu, şimdide gençliğinin ayrılmaz parçaları Halit, Murat ve belki de Lale kaybolup gitmişlerdi o sayfalarda. Hiçbir şeyin ortasında değildi. Gençliği, peşinden çocukluğunu sürükleyerek sonsuza dek kopup uzaklaşmıştı ondan. Artık yalnızca ucunda durduğu ve nasıl yürüyeceğini bilmediği gelecek vardı önünde.”*²⁶⁷ Kadir'in kendisini gönüllü olarak sürgüne/kaçışa yönlendirmesi özellikle de aldattığını ve bağlanamayacağını düşündüğü kadından uzaklaşmak isteğindedir. O, mekânsal olarak her ne kadar uzakta olsa da yüreği sevdiği kadında kalır. Kaçış ile birlikte sorunların biteceğini zanneden kahraman, içindeki kabuğa doğru çekilip geçmişi ile ilgili sorgulamalar yaparken yaşadığı askın güzelliğini fark eder.

---

²⁶⁴ Alfred Adler, *Çocuk Eğitimi*, (Çev. Kamuran Sipal), Cem Yay. İstanbul, 1998, s.14

²⁶⁵ Eroğlu, a.g.e., s.164

²⁶⁶ Eroğlu, a.g.e., s.1

²⁶⁷ Eroğlu, a.g.e., s.440

“Zamanın Manzarası” romanının başkarakteri Barış’ın çocukluk ve askerlikten gelen travmatik anıları onun peşini bir türlü bırakmaz. Bu nedenle de bunalıma sürüklenen başkarakter, bu durumdan sıyrılmak için kendisine yeni uğraşlar edinir. Aslında bu, karanlığa gömemediği geçmişinden kaçmak ve unutmak için bulduğu uğraşlardır. Sürekli olarak sinemaya gidip film izler, hatta film koleksiyonu oluşturur.

Geçmişin kendisinde oluşturduğu olumsuz psikolojiden kaçabilmek için filmlere sığınır. Başka bir dünyaya sığınarak, geçmişinden, yaşadıklarından kaçabileceğini düşünür.

Başkarakterin, kurtuluş/kaçış olarak gördüğü bir diğer uğraş da edebiyat olur. Tanıklık ettiği acıların etkisiyle, yaşanan gerçeklikten kaçışın, yazmayla mümkün olduğunu düşünür;

“Beni edebiyata ne iyilik ne de kötülük; aşk ya da derin ve ulvi ürpertiler de değil. Sadece anatomik kusurum; midemin zayıflığı: Eğer bu nazik organım biraz dayanıklı olsaydı, korku ve pişmanlığımı kusmadan içimde tutar, sonsuza kadar susardım. Oysa yazmak için üç şeye sahiptim: Yalnızlık, pişmanlık ve düzenli boğuluncaya kadar içme alışkanlığı. Üstelik sonu kötü biten her şeyin edebiyat için de iyi olduğunun farkındaydım. Belki de tek ekşiğim, Kurtz’unki gibi ormanın içinde bir sığınak, ya da Rimbaud’nun ‘siyah insanlar ülkesi’ gibi bir yer edinememiş olmamdı.”²⁶⁸

Kendisine bir yer edinememiş, yabancılaşmanın tutsaklığında esir düşmüş başkarakter, kaçış nesnesi olarak yazmayı seçer. Yazmak, yalnızlığından, pişmanlıklarından ve insanlara karşı yabancı oluşundan bir nebze olsun kaçıp kurtulabilmenin umududur. Barış’ın diğer bir kaçış nesnesi içki olur. Korkmaz içkinin bir sığınma ve kaçış nesnesi olmasını; “Dünyanın üzerine yürüdüğünü hisseden anlatı kişileri, sorunlarıyla baş etmek, uygun çözüm yolları araştırmak ve bulmak yerine, yönetimce de desteklenen bir tür “bireysel/kitlesel uyu(t)ma”ya katılmayı tercih ederler. Böylece sorun yapay ve aldattıcı bir çözümle kısa bir süre yok olur. Ancak asıl felaket ertelenmiş sorunların, bu süreçte daha şiddetli semptomlarla geri dönmesiyle başlar.”²⁶⁹ şeklinde ifade eder. İçki, sağduyuyu yok ederek ötekileşmenin yeni yüzünü oluşturduğu gibi kişiyi kendisine ve çevresine de yabancılaştırır.

Barış, sığınma/kaçış olarak gördüğü içki sayesinde belleğini alt üst eden acılar ve yıkımlardan kurtulabileceğini düşünür. Sığındığı nesne de unutmak istediği şeyleri bir türlü silemediği gibi yazamamasına da neden olur; “Yazamamamın gerisinde içki yok. Ya da tek başına içki yok. Bunu biliyorum. Uzun zamandır –romanımı bitirdiğimden beri- kendimi içkiyle oyaladığımın da farkındayım. Benliğimin kurnaz alt yarısıyla, budala üst yarısını

²⁶⁸Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 42

²⁶⁹Ramazan Korkmaz, *Cengiz Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu Dönüş İzlekleri*, Grafiker yay, Ankara. 2004, s.100

atlatıyorum.(...)Yaratıcılığımın ortaya çıktığı, iki kutuplu, ama tek kişilik bir oyun. Aldatan ve aldatılanın, suçlu ve kurbanın aynı kişi olduğu ender oyunlardan.”²⁷⁰Kendisini aldattığını bilmesine rağmen yine de belleğini kurcalayan, unutamadığı olayları o nesne de tülemeye çalışır. Kendisini yalnız, mutsuz, itilmiş hissedene başkarakter, sanal olarak unutmak istediği şeylerden kurtulma eğilimine girer.

Barış, kaçma arzusunu devam ettirirken bunu özne üzerinde dener. Onun romanını okuyup hiç âşık olmadığını fark eden Elif, kendisini bulur ve onunla dostluk kurar.Bu ilişki Barış için değişime kaynaklık eder ve Elif’e âşık olur. Değişime etken olan duyguda budur. O, aşka iç dünyasındaki bunalımlardan kurtaracak bir unsurmuş gibi bakar. Elif ile birlikte yeni bir yaşam kurabileceğini düşünür. “*Aşkın beni onurlu biri yaptığını anlamalıydı*”²⁷¹şeklinde düşünen başkarakter, artık hayat karşısında belli bir duruşunun olabileceğini arzu eder.

“*Yüz: 1981*” romanı başkarakter ‘ben’ in kaçışı sıradanlık özelliği ile olur. O, hayattan sadece zevk almaya çalışan, duyarsız ve apolitik özellikleri ile karşımıza çıkar. Başkışı “*Bir insan, sırf hayatı boyunca güçlü duygunun onu bir sel gibi önüne katıp sürüklenemesinden dolayı suçlanabilir mi? Yelken açmadığım bir denizci gibi durmadan rüzgâr kovalamak yerine sağlam demirlerle hareketsiz kalacağım gölleri yeğlediğim ya da durgun göllere karışan ırmakların yarattığı yönsüz akıntılara kapılmadığım için suçlu muyum sizce?*”²⁷²şeklinde savunmaya geçerek, çevresinde olan bitenlere karşı duyarsız oluşunun nedenlerini sıralar.

Aslında bu nedenleri sıralama, savunma psikozu yaratmak ve bu olumsuz yönlerinden sıyrılıp kaçmak içindir. Böylece oluşturduğu savunma mekanizmasıyla kendisi için duyduğu kaygıyı azaltabilecek ve tehdit altındaki benliğini koruyabilecektir.

Başkışının güçlü tutkulara, ideallere sahip olmaması; buna bağlı olarak da acı ve sevgiden uzak duruşu, onun ne denli insani özelliklerden kaçma isteğini vurgular. Acı çekmek ya da birini sevmek kişinin kendini kavrama yetisine kavuşturduğunu bilmesine rağmen özellikle bu duygulardan kaçma eğiliminde bulunur.

“*Aşk, bağlılık, tutku nefret gibi kavramlar –acemi bir terzinin elinden çıkmış elbiseler gibi- hep eğreti durdu üstümde. Belki hayatla aramda yazmaya geçecek güçlü bağlar oluşturmamasının nedeni de budur. Hatta hayatımın özünün, varlığımın derinliklerinde değil de, kişiliğimin dış kabuğunda yer aldığını söyleyenler bile oldu. Acı çekmenin bize her şeyi en çok da kendimizi duyumsayıp kavrayabilme yeteneğini verdiğini bildiğim halde –çoğunuzun yapacağı gibi- acıdan da tıpkı tutkudan olduğu gibi uzak durdum, karşılaştığımda hep uzaklaştım ve “yıkım ve kargaşadan dolayı sevmeyi” Dostoyevski gibi yaratıcılara bıraktım.*”²⁷³

²⁷⁰Eroğlu, a.g.e., s.86

²⁷¹Eroğlu, a.g.e., s.216

²⁷²Mehmet Eroğlu, *Yüz:1981*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 2

²⁷³Eroğlu, a.g.e., s. 3

‘Ben’ özellikle bu duygulardan uzak durarak, yaşamını tehlikeye atmaktan ve kargaşanın içinde bulunmaktan korkar. Bu duyguları yaşayan ve acı çeken insanlara karşı duyarsızca davranır.

Başkarakterin diğer bir kaçış odağı da kadınlardır. Hayatına giren kadınların çoğu onu sevmesine rağmen, başkişi bir kadına bağlanmaktan ve sevmekten kaçır. Çünkü bir insana bağlanmak ve onu sevmek birçok sorumluluğu da beraberinde getirecektir. Kaçmış olduğu arzu ve tutkulara yenik düşecektir;

“Aslında kadınlarla aram hep iyi olmuştur. Ama bazıları, hayır hayır bazıları dememeliyim, sadece Işık’ın benim kadınlara âşık olmaktan kaçındığımı, onlarla ilişki kurmakla yetindiğimi söyleyerek beni inançla suçladığını aktarmalıyım size. Oysa ben ilişkiyi aşka yeğlediğimi zaten hiç reddetmedim ki. (...) Hem eğer aşk, söylenildiği gibi yorucu bir araştırma, uzun bir keşif gezisi ya da Tahir Bey’in dediği gibi “kişinin kendi yıkımından ha duyması.(...)”²⁷⁴

Başkişi, aşkı yorucu ve zahmet verici bir duygu olarak değerlendirir. O, ilişkiyi seçer, bedeni daima kesinlik olarak görür. Ruh belirsizliklerle doluyken, bedenin gizinin olmadığına inanır. Bu nedenle de sığı ilişkileri seçerek, aşktan ve kadınlara bağlanmaktan kaçır.

“*Kusma Kulübü*” romanının başkarakteri Umut’un, kendini belli bir süre uzak tutmak istediği duygu vicdandır.O, vicdanının sesinden kaçmak için elinden geleni yapar. Çünkü yaşamış olduğu olaylar ve karşılaştığı insanlar onu vicdanının sesinden uzaklaştırır. O, ayrıca iç sesinden de uzaklaşmak ister. Çünkü iç ses, şeytanı sembolize eder. İki ses arasında arafta kalan başkişi, her iki durumdan da kaçmayı dener; yaşamış olduğu bu ikilem şu şekilde dile getirilir. “*Yaşayan itaat edendir,*” dedim. “*Tanrı da bunu istemiyor mu? İtaat et! Vicdanıma kulak verirsem, sonunda V gibi sürekli kusma illetine yakalanacağımı biliyorum. Oysa niyetim, dişlerimi geçirmişken bu kentten küçük bir parça koparabilmek.*”²⁷⁵Vicdanın onu insani duygulara ve değerlere yaklaştıracağını bilen başkarakter, menfaatleri doğrultusunda hareket etmeyi ve yaşadığı kentten payına düşeni alıp hayatına bakmayı arzular.

Umut, iç sesi(şeytan) ile de sürekli bir mücadele içerisine girer. Bazen içindeki sese kulak verir bazen de şiddetle karşı çıkar. İç sesi vicdansızlığın tarafında yer alarak, sürekli onun belleğini karıştırır. “*Vicdansızlık en iyi uyku ilacı... Başımı salladım. Ses benim gibi arada akıllı laflar ediyordu.*” (s. 193) Başkarakterin vicdanının sesini dinleyip dinlememe tereddüdünün şeytan ya da tanrı tarafında yer alıp almama olarak düşünülür.

Umut,’un belli değerler ve düzen üzerine kurulu bir hayatı olmaz. Bu nedenle de ne Tanrının ne de şeytanın onunla ilgilenmediğini düşünür. Ne zaman ki vicdanının sesi ortaya çıkar, o zaman şeytanın ve tanrının onunla ilgilendiğini düşünür. Bunun sonucunda o, vicdanının sesine kulak verir ve büyük bir değişim yaşır.

²⁷⁴Eroğlu, a.g.e., s. 4

²⁷⁵Mehmet Eroğlu, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 193

“*Düş Kırğınları*” romanının başkarakteri Kuzey Erkil’in 68 olaylarından sonra yaşadıklarına bağlı olarak, geçmişinden ve yaşadıklarından kaçtığı görülür. Onun bu kaçıışı, Karaburun gibi sessiz ve ıssız bir yere yerleşmesi ile olur. Askerlik arkadaşı Sami bu konu hakkında; “*Kuzey yeraltına geçmeden, yani darbeden önce edebiyat fakültesinde okuyordu... (...) Güya ‘Düş Kırğınları’ adını verdiği bir roman yazacaktı. Onca yıl İstanbul’da yaşadktan sonra Karaburun gibi gözden uzak bir yere yerleşme kararının ardında da bir türlü başlayamadığı bir roman vardı.*”²⁷⁶ şeklinde ifade eder. Bir kadının peşine takıp gelen ve daha sonra burada terk edilen başkarakter, Karaburun’da kalarak insanlardan ve geçmişinden kaçır.

Başkişinin ikinci olarak kaçış noktasının kendisi ve aşk olduğu görülür. Şafak adlı kadının otele gelmesi ve Kuzey’e âşık olması onu bir ilişkiye iter. Fakat kendisinden kaçmak için buraya gelip yerleşen başkarakter, bu ilişkinin süremeyeceği doğrultusunda karar alır; “*Belki sevmek beynimizin kazara ürettiği bir avuntu; belki de –benliğine kavuşmak yerine- benliğimizi karşımızdakine yayararak onu ele geçirmek isteğinden ibaret.(...) İtiraf ediyorum: Benim nedenim basitti: Amacımın ardında soylu bir ürperti değil, bencilce bir umut saklıydı. Kendimden kaçıp kurtulma umudu.*”²⁷⁷ Yaşamın süregelenliğinde yaşadığı trajedileri belleğinden silemeyen Kuzey, kendinden kaçarak bu olumsuzlukları unutabileceği umudunu taşır.

Kuzey Erkil, histerik anılar mağmasına yerleşen kötü anıların, aşk ile örtülebileceği düşüncesiyle aşka sığınır. Fakat yitik geçmişi bir türlü onu seven bir adama dönüştürmez. Bu durumu arkadaşı Sami, şu şekilde dile getirir; “*Kuzey, Şafak’la ilişkisini bir kadınla bir erkeğin arasındaki aşktan, sevgililikten, dostluktan, adına ne dersiniz deyin, öyle bir konumdan, kurtarıcı ile kurtarılmayı bekleyen kurban arasındaki fedakârlık gösterisine dönüşmüştü. Nasıl yaşadıysa öyle âşık oldu: Kendini kendisi yerine koyamadı, hep öteki oldu: Şövalye rolünden, âşık adama dönüşemedi.*”²⁷⁸ Sevdiği kadın Şafak’ın, Kızılhaç’la Afrika’ya gitmek için yaptığı başvurusu kabul edilir. O, Kuzey’den kopamayacağını düşündüğü için Kuzey’e beraber gitme teklifinde bulunur. Fakat yaşça kendisinden büyük olan Kuzey, onun geleceğini olumsuz yönde etkilemek istemez ve teklifini kabul etmez. Kuzey, sevdiği kadına karşı fedakârlık yaptığını düşünerek onu özgür kılar. Burada da kurtarıcı kimliğini ön plana çıkararak şövalyelik rolüne bürünür ve özgürlüğün tarafını seçer. Aşk adamı olamayan Kuzey, şövalyelikten de kurtulamaz.

Başkarakter Kuzey’in kaçış nesnelereinden bir diğeri de edebiyattır. O, ‘*Düş Kırğınları*’ adlı bir roman yazarak yaşadığı hayal kırıklığını tımlamak ister. Çünkü o, hayattan kaçma planını önceden tasarlar, ebedi yok oluşa doğru yol almak ister. Ama hiçbir zaman bunu gerçekleştiremez.

Fay Kırığı Üçlemesi; “*Fay Kırığı I: Mehmet*”, “*Emine Fay Kırığı 2*”ve “*Fay Kırığı:3 Rojin*” romanlarının başkarakteri Mehmet, kendi yalnızlığına sığınan bir karakterdir. Müjgan Halis

²⁷⁶Mehmet Eroğlu, *Düş Kırğınları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 61

²⁷⁷Eroğlu, a.g.e., s.67

²⁷⁸Eroğlu, a.g.e., s.200

onun bu durumunu şu şekilde dile getirir; “ *O ne bir kurtarıcı ne de bir şövalye. Mehmet kendi yalnızlığına sığınan bir adam...*”²⁷⁹Başkarakter, yıllarca Aslı adlı bir kadını sevmiş ve birkaç kez terk edilmiştir. Bu terk edilişler onu iyice yıprattığı gibi giderek de yalnızlaştırır. O, yabancılaşmanın ve yalnızlığın verdiği üzüntüyle bir arayış içine girer. Mehmet, tutkuyla sevdiği ama birkaç defa acımasızca kendisini terk eden Aslı’yı hayatından çıkartmak ve ondan kaçmakla yola başlar.

*“Sonraki günler boyunca bir yandan geleceğini oluşturacak adımları atarken, bir yandan da köklenmiş bir bitkiyi andıran yalnızlığını seyreltmen yollarını araştırmaya koyuldu. Öncelikle arınmalı, geçmişinden ve acısından kurtulmanın bir yolunu bulmalıydı. Aslında kötü, dayanılmaz olanın acı değil, o acıya eşlik eden yalnızlık olduğunun farkındaydı. Nereden başlayacağını biliyordu. Aslı’dan. Onu on beş yıldır düşünceleriyle var etmişti, şimdi aynı yoldan geriye dönerek, yok edecekti. Geç kalmış bir yolcunun telaşıyla vakit geçirmeden işe koyuldu.”*²⁸⁰

Mehmet, Aslı’yı hayatından çıkartmakla başladığı yolda, bir süre zorluklar yaşar. Belleğinin tamamını ele geçiren kadından hemen kurtulmak ve unutmak kolay olmaz. Çünkü onu unutmak demek yalnızlığını da unutmaması demektir.

Başkarakterin çocukluğundan gelen mutsuz bir yaşam ve yoksulluk, onu gerçek anlamda sevgiden uzaklaştırır. Yoksul bir aileden gelen ve bu durumdan oldukça rahatsız olan başkişi, bu durumdan kurtulmak ister. Başkarakter Mehmet’in kaçış ve sığınma odağı zenginlik olur. Zengin olursa, çocukluğunu, babasının ezilmişliğini unutabilecek ve modern dünyanın olgularına ayak uydurabilecektir. Kendisini yoksulluğundan dolayı yalıtılmış hisseden başkişi, kendi hayat tarzına ve yaşamına uygun olmayan bir kadına sığınır. Çünkü sığındığı kadın Emine, zengindir ve onunla evlenerek arzuladığı hayata ulaşabilecektir. “*İşte aylardır beklenen, geçmişi sona erdirecek geleceği başlatacak gece, nihayet sona eriyordu! Hayatında ilk kez büyük bir yarışı önde bitirip geleceğin vaat ettiği büyük armağanı kazanmak üzereydi. Duruşunu düzeltti. Saygı isteği karşılanacaktı. İstanbul’a yurdu olmayan bir Odysseus gibi, rüzgârın önünde sarsılarak gelmişti ama şimdi geleceğinin bir parçasına sahipti.*”²⁸¹Mehmet geçmişinden kaçmak için sığındığı bu zenginlik limanında karaya oturmayı başarır ve arzuladığı gibi hayatında ilk kez büyük bir yarışı kazanır. Fakat yurdu olmayan Odysseus gibi yalnızlığından ve geçmişin hüznünden kaçamaz.

²⁷⁹Müjgan Halis, *Söyleşi*, Sabah Kitap, 18 Mart 2009, s.23

²⁸⁰Mehmet Eroğlu, “*Mehmet Fay Kırığı I*”, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.63

²⁸¹Mehmet Eroğlu, “*Emine Fay Kırığı-2*”, Agora Kitaplığı, 2.Basım, İstanbul, 2011, s.156

2.2.5.Tanrıyı Suçlu Kılan Bireyin Tanrıya Yabancılaşması

Birçok düşünce sisteminde görülen yabancılaşma, ilk olarak teolojide varlığını hissettirir. İnsanoğlu, cennetten kovulmakla ilk yabancılaşma serüvenine başlar. Tanrıya karşı isyan ederek dünyaya sürgün edilen insan, yabancılaşmanın da sorumluluğunu böylelikle üstlenmiş olur. Tanrı ile aynı “töz”den olmasına karşı gelen insan, bunun sonucunda dünyaya sürgüne gönderilir ve “Tanrısal töz”den uzaklaşır. “*Tanrı ile aynı tözden olan insan Tanrı'nın buyruğuna karşı çıktığı için, Tanrı'nın yanından, cennetten kovulmuştur. Tanrı ile aynı tözden olmayan, yalnızca maddeden (hyle) oluşan bu dünyada, kendisi 'Tanrısal töz' taşıdığı için bir 'yabancı'dır. Bu dünya sürekli olarak değişen, çürüyüp dökülen ve tüm kötülüklerin kaynağı olan maddeden yapılmıştır; madde tanrısal töze yabancıdır.*”²⁸² İnsan, Tanrı'nın kendisini benzer bir şekilde yaratmasına karşın, şeytanın aldatmacasına aldanıp kibre kapılır ve Tanrı'ya isyan ederek ondan uzaklaşır.

İlk günah, sadece ilk insan(Âdem) için değil, kendisinden sonra gelen tüm insanlar içinde lekeleyici bir halka olur. Bu günahla birlikte insan sadece Tanrı'ya yabancılaşmamış, kendi öz benliğine de yabancılaşmıştır. Fromm'un ilk günah ile ilgili düşüncesi, insanoğlunun ilk tercihinin ve özgürlüğe adım atışının başlangıcı yönündedir. Ona göre, Tanrıya yabancılaşan insan, özgürlüğü kavuşur ve böylelikle kendi öz benliğine sahip çıkar. Fromm,“*Tanrı'nın buyruklarına karşı davranışta bulunarak insan günah işlemiş ve sonucunda da cennetten kovulmuştur.*”²⁸³ der. Yetkenin buyruğuna karşı davranışta bulunarak bir günah işlemek, insan açısından olumlu yönüyle ilk özgürlük hareketidir. Başka bir ifadeyle; ilk insancıl harekettir. Fakat Fromm, bu ilk özgürlük ediminin başka sonuçları olduğunu da vurgular. Bunun sonucunda insan doğadan ayrılır, bir birey haline gelir ve böylece insan olma yolunda ilk adımı atar.

Feuerbach, Tanrıya yabancılaşma konusunu ele alırken, Tanrıya atfedilen niteliklerin aslında insanın kendi özellikleri olduğunu düşünür. İnsanın kendisine ait olan özelliklerini bir başkasına aktardığını, kendi benliğinden uzaklaştığını ve sonunda da kendisine yabancılaştığını söyler. “*Feuerbach İnsanın kendi içindeki özünü keşfetmeden önce bu özü kendi “ötesine” yansıttığını belirtir. Böylelikle din,(en azından Hıristiyanlık) Feuerbach'da insanda başka bir görünüm altında sunulan kendiyile ya da kendi özüyle ilişkisi olarak tanımlanmaktadır.*”²⁸⁴ İnsanın kendi özünü, kendi dışına yansıttığını ve Tanrı'nın insanı değil, insanın Tanrı'yı yarattığını dile getirir.

Bireyin, öz duygularından ve benliğinden uzaklaşması ve bunun sonucunda da her şeye yabancılaştığı gibi Tanrı'ya da yabancılaşması Mehmet Eroğlu romanlarında odak izleklerden biri olarak ortaya çıkar. Eroğlu, Tanrı ile meselesini bir söyleşide şu şekilde açıklar:

²⁸²Tuncar Tuğcu, *Yabancılaşma Problemi 'Hıristiyanlığın ve Marksizmin Kökleri'*, Alesta Yayınları, Ankara, 2002, s. 36

²⁸³ErichFromm, *Özgürlükten Kaçış*, (Çev: Sema Yeğin), 4. Baskı, Payel yay. İstanbul, 1996, s.42

²⁸⁴Temel Demirel, Sibel Özbudun, *Yabancılaşma*, Öteki yay. Ankara, 1998, s.15

“İyi bir yazarın, sanatçının mutlaka Tanrı’yla bir meselesi olması lazım. (...)Tanrı eninde sonunda neyi simgeliyor; yani bizim varlık nedenimizi ya da bizim var olmamızı sorgulayabileceğimiz, tartışabileceğimiz ya da öfkelenebileceğimiz bir üst soyut varlık, bizim oluşturduğumuz en üst soyut varlık. Aslında Tanrı’yla hesaplaşmak demek, insanlığın ortak bilinciyle ya da ahlakıyla da hesaplaşmak demek.(...) Aslında Tanrı’yı sorgulamak, Tanrı’yla meselesi olmak, insanın insanla meselesi olmasıdır. (...) “Kahramanlardan biri o kadar gaddar bir herif ki onun hiçbir Tanrı’nın yaratmamış olması lazım.” Yani onu bağışlayacak Tanrı’nın yaratılmamış olması lazım, yani böyle bir insan varsa, öyle bir Tanrı yoktur, öyle bir tanrı varsa, onun kutsallığı böyle bir adamın varlığını bize kabullendiremez.”²⁸⁵

Eroğlu, Tanrı’nın kutsallığından yani soyut kavram olarak varlığından çok insanın insanla olan meselesi ile ilgilenir. Dünyada bu kadar kötülük varken Tanrı’nın buna sessiz kalmasına karşılık, ona duyulan inancın sağlam olamayacağını belirtir. Dünyaya sürülen insanın, Tanrı’nın egemenliğinden kaçması, ona çeşitli acılar yaşatmış ve yaşananlar sonucunda Tanrı bu yaşananlara kulak asmamıştır. Bunun sonucunda değersizleşen, acı çeken, kötü deneyimlere maruz kalan insan giderek yalnız kalmış ve kendine yabancılaşmıştır. Bu olumsuz manzaraya Tanrı tepkisiz kalıp, sırtını çevirmiş, insanoğlu da Tanrı’ya giderek yabancılaşmıştır. Bu nedenle Eroğlu romanlarında, inanç değil; inançsızlığa neden olan sebepler sorgulanır.

“İssizliğin Ortası” ve “Geç Kalmış Ölü” romanının başkarakteri Ayhan, yaşadığı kötü deneyimler nedeniyle hayatın acımasızlığına, anlamsızlığına, boşluğuna inanacak kadar büyük bir karamsarlığa ve umutsuzluğa düşer. Kendisine yüklenen aşırı sorumluluklar ve karşılığı olmayan beklentilerin tümü Ayhan’ın aldatılmışlık hissine kapılmasına neden olur. Bunun sonucunda da Tanrı’ya duyduğu inancı yok olur ve Tanrı’yı yadsır. Ayhan, doktorla konuşmasında bunu şu şekilde açıklar: “Sana uzun zamandır sormak istediğim bir soru var. Hiç Tanrı’ya inandın mı?” İnanırdım mı? O günkü hatırlamaya çalışıyorum. “Her şeyden bir parça da olsa, o da sorumlu değil miydi? Kutsal Kitapların hepsinde öldürme, diyordu, ama Tanrı adına öldürülenler kadar çok insanoğlu öldürmeyi başaramadı kimse...”²⁸⁶ der. O, inançsızlığını daima vurgular ve yaşanan durumlar nedeniyle Tanrı’dan hesap sorar. Kendi başarısızlığını Tanrı’ya yükler ve onu sorgular. “Neden o öldü? Bu Allah’ın belası yerde kim seçiyor ölüleri?”²⁸⁷ der. Ölümün soğuk yüzü ile karşılaşmasını ve bu ölümlerin sebebini Tanrı da tümler.

Tanrı'nın varlığının aleyhinde öne sürülen klasik tartışmaların başında "kötülük problemi" gelir. Nietzsche tarafından (önemle savunulan ve ateist varoluşçularca geliştirilen) 'ahlâki gerekçelere dayanarak Tanrıyı reddetme' görüşü de ateizminin temelini oluşturur. "Kötülük Problemi", Teizmin aleyhinde kullanılan belki de hem en eski hem de dünyadaki kötülüğün reel varlığından kaynaklanan iddiadır. Aydın’a göre; "Eğer her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve

²⁸⁵ Adnan Özer, Osman Akınhay, “Söyleşi”, E Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi, Ekim 2000, S. 19, s. 12

²⁸⁶ Mehmet Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, Agora Kitaplığı, 8. Basım, 2011, s.266

²⁸⁷ Eroğlu, a.g.e., s.233

mutlak anlamda iyilik sahibi olan bir Tanrı varsa, yeryüzündeki bu kadar kötülük nereden geldi.”²⁸⁸sorusu düşünce tarihinde yüzlerce kez sorulmuş ve cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Kötülük, şu ya da bu yolla yaşayan her canlının hayatına girdiği için düşünürler kadar sıradan insanları da yakından ilgilendirir. David Hume, "*Tabii Din Üzerine Diyalog*" adlı yazısında "teizmin" kötülük problemine ilişkin çelişkisini şu sözlerle dile getirir: "*Tanrı kötülüğü önlemek istiyor da gücü mü yetmiyor; o halde O güçsüzdür. Yoksa gücü yetiyor da önlemek mi istemiyor; o halde o kötü niyetlidir. Eğer Tanrı hem güçlü hem de kötülüğü ortadan kaldırmak niyetinde ise, bunca kötülük nasıl oldu da var oldu?*"²⁸⁹der. Bu bağlamda Tanrı'nın kötülüklerle sessiz kaldığı dünyada birey inançsızlığa sürüklenir. Ayhan'ın Zafer'i arama serüveninde de Tanrı'yı yâdsıma konusundaki psikolojisinin ve inancının keskinliği kötülüklerle dolu dünyada iyice kendini belli eder. O,"*Tanrı beni hep tuzağa düşürdü. Kumsalda, dağda, mağarada. Bu gezegende tek başıma bıraktı beni.*"²⁹⁰der. Ayhan, yaşadıklarının altında ezilerek, yaşamdan istediğini alamadığı için kendini çaresiz ve aldanmış hisseder. Bu bağlamda da kendi benliğine yabancılaşarak sorgulamalar içine girer. Yaşadığı olumsuz şeylerin Tanrı nedeniyle başına geldiğine inanır, yaşadıklarının suçunu Tanrı'ya atfeder.

"*Adını Unutan Adam*" romanının başkarakteri Tarık'ın Tanrı'ya olan inancı ve güveni, yaşadığı olaylar neticesinde olumsuz bir hal alır. Yaşanan ölümlere müdahale etmeyip Tanrı'nın sadece seyirci kaldığını düşünen başkişi, düşüncelerini beraber olduğu kıza şu şekilde ifade eder; "*Tanrı'ya inanmıyorsunuz değil mi? Ya o! O bize inanıyor muydu? Benim inanmam neyi değiştirdi?(...)Tanrı parmağını bile kımlatmadı; seyretmekle yetindi. Kim bilir belki de eğleniyordu. Unutma, Tanrı ne İsa'yı çarmıha gerilmekten, ne de Muhammed'i taşlanmaktan kurtardı.*"²⁹¹

Tanrı; yaşanan zulümler, acılar ve baskılar karşısında parmağını bile oynatmaz, seyretmekle yetinir. O, Tanrı'nın insanları düşünmediğini, yaşanan işkencelerin neticesinde gözü kapalı davrandığını söyleyerek, Muhammed ve İsa'dan hareketle bu düşüncesini destekleme gibi bir yanılığa içine düşer. İnsanların acı çekmesine yol açan savaş, ölüm ve baskılardan Tanrı sorumlu değildir. Bunun sebebi insanlığın yozlaşmış doğasındaki mahkûmiyettir. İnsanların, gerçek özünden ayrılarak değişmesi ve giderek vicdansız hale gelmesidir.

"*Yürek Sürgünü*" romanının başkarakteri Kadir'in Tanrı ile olan uzaklığı, romanın genelinde keskin bir biçimde sıklıkla dile getirilmese de, başkişinin Tanrı'ya olan inancının kaybolduğu görülür. Kadir, Ayşe adlı bir kadına âşık olur, fakat Ayşe'nin evli olmasından dolayı onunla yeni bir hayat kuramaz. Ayşe'nin kocası Metin ölür fakat yine bir süre bir araya gelemezler.

²⁸⁸Mehmet Aydın, "Ateizm ve Çıkmazları", A.Ü.Ğ.F.Dergisi, C. XXIV, Ankara 1990, s.192

²⁸⁹David Hume, Dialogue. Concerning Nalltra/ Reigion. Ed. N. K. Smith, New York, 1917,s.198

²⁹⁰Mehmet Eroğlu, "Geç Kalmış Ölü", Everest Yay. İstanbul, 2004, s.284

²⁹¹Mehmet Eroğlu, *Adını Unutan Adam*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007, s.47

“Adaletsizlik bu,” diye mırıldandı Ayşe. Neyin adaletsiz olduğunu sormadı ona. Biliyordu; Tanrı’nın kendisi için yarattığı birine ulaşamamanın anlamını o uçsuz bucaksız eksiğin içinde kıvrıyor ve bu eksikliğin her gün biraz daha bilincine varıyordu.”²⁹²Metin, Ayşe ile bir türlü bir araya gelememesinin suçlusu olarak Tanrı’yı görür. Ona göre, Tanrı adaletli davranmayı seven iki insanı bir araya getirmemiştir. Ayşe’yi kendi yazgısı/onun için yaratılan bir varlık olarak gören Metin’e göre, Tanrı onun için yarattığı varlığı bile ondan alıkoymuştur.

Kadir’in Tanrı’ya yabancılaşma durumu özellikle de arkadaşı Halit’in inanç değişiminde gözler önüne serilir. 68 kuşağından arkadaşı olan ve onunla çeşitli eylemlere katılarak, çatışmalar içine giren, tutuklanan, işkence gören Halit, yıllar sonra değişmeye başlar. Sol ideolojiden uzaklaşarak İslami hareket içerisinde yer alır. Arkadaşının bu değişimini bir türlü kabul etmeyen başkarakter ve Halit arasında şöyle bir konuşma geçer; “Tanrı ilahi bir güç. Buna inandığını sanmıyorum.(...) Ben Allah’ın ilahiliği peşinde değilim. Peşinde olduğum toplumsal sorumluluk taşıyan, sömürsüz, hakça paylaşımı öngören, adaletli düzen. Sen ister Allah’ın de, istersen ilahi de, aslında istediğimiz düzen bu. İsteğime ulaşacaksam Allah’a katlanırım. Önemli olan sonunda insanların elde edecekleri.”²⁹³Tanrı’nın ilahi olma özelliğini önemsemeyen başkarakter için önemli olan insandır. İnsanlar eğer sömürülmeden, ezilmeden, adalet içinde yaşayabiliyorsa bir sorun yoktur ve o zaman Tanrı’ya bile katlanabileceğini söyler. Onun için önemli olan şey, sahip olduğu ideolojilerin gerçekleşmesidir. İnsanlar bu ideolojiler sayesinde adaletli bir düzene kavuşabilecektir. O, Tanrı’nın bu düzeni yeterince sağlamadığını ve bugünkü adaletsizliğin suçunun da ondan kaynaklandığını düşünür.

“Zamanın Manzarası” romanının başkarakteri Barış’ın, Tanrı’ya olan inanç yitimi ve her şeyin tek sorumlusu olarak onu görme psikoza açık bir şekilde görülür. O, çocuklukta acı çekmiş, askerlik döneminde çatışmalara katılmış ve daha sonrasında psikolojik tedavi görmüş bir insandır. Onun Tanrı’yla meselesi yaşadığı bu olaylar neticesinde ortaya çıkar. Psikoloğu ile konuşmasında Tanrı’yı ne denli suçladığı ve Tanrı’nın kutsallığını reddettiği açık bir şekilde görülür:

“Ölümün olduğu her yerde Tanrı var, ama ben Tanrı’ya inanmıyorum... Tekrarlıyorum: İnanmıyorum...(...)Tanrı’ya inanmayı beklemeyin benden...”(...) “Eğer Tanrı inancımın peşindeyse, benim çektiğim acıları O da çekmeli. İstedğim adalet ve eşitlik. Kutsal kitapların ayetlerine yazdığı, ama kendisinin uymadığı o adaletli eşitlik...”

“Eğer yazgı ve ölümle bu kadar ilgileniyorsanız, eninde sonunda Tanrı’yla karşılaşacaksınız...” Diyor kadın. (...) “Tanrı’yla karşılaşan birinin de inanmaktan başka yapacağı hiçbir şey yoktur.”(...) o elimdeki kitabı işaret ediyor. “Hem bu ne? Her satırında neden inanmadığınız Tanrı var.”

²⁹²Mehmet Eroğlu, *Yürek Sürgünü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 183

²⁹³Eroğlu, a.g.e., s.212

*Ben Yunan Tanrılarından yanayım: Ahlaksız, hilebaz, daha insan olanlardan...
“İnanıldığından değil: Sadece Tanrı’sız bir dünya çok basit ve anlamsız olurdu. Kolayınıza
gelecekse Tanrı’ya değil, Tanrı’lık kavramına inandığımı farz edin,” diyorum.*”²⁹⁴

Başkarakter, yaşadığı olayların sebebinin Tanrı da tümlerken ayrıca onu yalancılıkla da suçlar. Çünkü Tanrı gönderdiği kutsal kitaplarda merhamete, adalete ve eşitliğe vurgu yapsa da aynı düşünceleri eylemlerinde sergilememiştir.

Bir yazar olarak yazmış olduğu kitapta Tanrı’yı sorgulayışı olumlu bir yönde değil daima suçlayıcı bir yönde olur. Onu önemsememesi, kutsallığına olan inancından değil, ona karşılıklı inançsızlığından ileri gelir.

Başkarakter Yunan Tanrılarını daha insancıl bulur çünkü Yunan Tanrı’ları hilekâr ve ahlaksız olsa da en azından yaşanan olaylara olumlu ya da olumsuz tepki verirler.

Barış; kendisini ve diğer insanları bir kenara itilmiş, unutulmuş olarak görür. Ona göre, Tanrı insanları yaratmış ve sürgün mekânında yapayalnız bırakmıştır. “*Tanrı’yı etikten yola çıkararak düşünmek hiçbir biçimde iyi düşünülmüş bir düşünce değildir.*”²⁹⁵Bu haliyle hâlâ dünya olarak kalabilen bu mekânda, Tanrı’nın olmasının ve etik değerlerin varlığının korunmasının mümkün olamayacağını düşünür.

Başkarakter, Doğu’da askerlik yaparken çatışma sırasında yedi kişiyi öldürür. O, bu durumu her hatırlayışında kendi çaresizliğinden çok Tanrı’nın çaresizliği konusunda sorgulama içine girer. “*Yedi kişiyi kavradıktan sonra neyi kavradım biliyor musunuz? Tanrı aslında oldukça çaresiz; çünkü benim gibilere yani günahkâr ve kötülere muhtaç. Bizsiz yapamaz. Yemin ederim, O bizim gibiler olmazsa bir hiç. İşte bu yüzden ilgisi iyilere değil. İyilerin dünyasını uşağı şeytana terk etmiş; iblis orada boy gösterecek, Tanrısal oburluğunu yeni kötüler, günahkârlar bulup doyursun diye...*”²⁹⁶Başkarakter, varoluşlarında savunduğu gibi bilinçli bir varlık olduğunu ve Tanrı’nın onsu bir hiç olduğunu düşünür. Zira insan dünyayı anlamlandıran bir varlık olarak dünya o var oldukça anlam kazanır.

Barış, olumsuz duygular içinde kıvrılırken yanlış düşüncelerinin sonucunda haklı olma isteği ile savunma mekanizması geliştirir. Kendisini çaresizliğe iten, kendi eylemleri değil, bunu arzulayan ve gerçekleştirmesine izin veren Tanrı’dır. Yedi kişiyi öldürdüğü için kendisini iyi bir insan olarak tanımlamaz. Bu nedenle de Tanrı’nın kötülerle uğraştığını ve onlarsız bir hiç olduğunu söyler. Olumsuzlama yoluyla onun varlığını ortaya koymuş ve sonrasında da onu hiçliğe fırlatmıştır. Tanrı’yı, öze doğru kendi kendisinin ötesinden geçmesinden kopararak en soyut ve en yoksul duruma getirir.

²⁹⁴Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 43

²⁹⁵Emmanuel Levinas, *Tanrı, Ölüm ve Zaman*, Dost yay. Ankara, 2011, s.181

²⁹⁶Eroğlu, a.g.e., s.391

“*Düş Kırgınları*” romanının başkarakteri Kuzey’in, hem 68’li olarak hayal kırıklığına uğraması, sevdiği kadın Şafak’ın intihar etmesonu buhrana sürükler. Yaşanan olumsuzluklar neticesinde kendini yalnızlığa mahkûm eden başkişi, giderek kendisine yabancılaştığı gibi Tanrı’dan da uzaklaşarak O’na yabancılaşır.

Kuzey’in Tanrı’ya olan inancının yitiminin ve onu suçlayıcı tavrının özellikle çektiği aşk acısında keskinleştiği görülür; “*Sarhoşluğu tatmamış aylıklar, sakın âşık olmayın! Olduğunuzda, Tanrı’nın verdiği en ağır ceza bekliyor olacak sizi: agoniapertua(sonsuzca kadar can çekişme). Ben kendi hesabıma can çekişmekten bıktım: Utancımдан sıyrılmak için bir an önce ölmeyi düşünüyorum. Ama Tanrı bedenimden kurtulma isteğimi krallığına yönelmiş bir isyan gibi algılıyor. Bedenimiz, ruhumuzun içine diri diri gömüldüğü etten bir tabut değil midir? Varlığını inkâr değil, tabutunu fırlatıp atma isteği benimki...*”²⁹⁷Tanrı, arzuladığı şeyleri gerçekleştirmesine engel olduğu gibi aşk konusunda da istediği mutluluğu yaşamasında ona zorluk çıkarmaktadır. Bu baskıdan yeterince acı çektiğini ve bu acıdan kurtulmak istediğini söyleyen Kuzey, ölümü arzular. Ne var ki arzuladığı şeylere ulaşmaması için önüne set çeken Tanrı’nın, ölmesine de izin vermemesine isyan eder.Sartre; “*Dünyaya varlığını Tanrı’nın vermiş olduğu varsayıldığından, varlık hep belli bir edilgenlikle lekelenmiş gibi görünüyordu.*”²⁹⁸şeklinde ifade ederek varlığın öznellik içinde kavranmasının mümkün olmayacağını, özneliğin nesnellikte olan yaratma istencini taşıyamayacağını belirtir. Varlığını inkâr etmeyen Kuzey’in, öznelin yani Tanrı’nın dışına çıkma isteği, yaratıcısına karşı gelerek olur. Zira, o yaratıcısında eriyip gidecektir.

Romanda, Tanrı’yı suçlayan, Tanrı’nın başarısızlığını özellikle vurgulayan İhsan Hoca karakteri; yazarın romandaki sözcülüğünü üstlenir. Yazar, İhsan Hoca karakteriyle iyilik, Tanrı, sanat, sanatçı ve 68 kuşağı hakkındaki düşüncelerini dile getirir.

İhsan Kıymaz’ın içinde bulunduğu mekânın(dünyanın), değişimle birlikte ne derece yaşanmaz olduğunu Tanrı ile ilintileyerek verildiği görülür.

“*Günümüzde çevreye bakınca ne görüyorsunuz? Tanrı’nın kendisinin yarattığı dünya da bozguna uğrayışının, açık yenilgisinin izlerini. Kullarının yarısı aklıktan ölüyor; tok kulları, yarattığı hayvan türlerinin üçte birini yok etti; en soylu eseri insanlar birbirlerini boğazlıyor; insanların en güçlülere Amerikalılar, bir Afganistan’da bir Irak’ta, bir kerede en çok çocuk öldürme rekorunu ard arda yeniliyorlar... “Sizce ne yapmalıyız üstat?(...) Tanrı’yı insanlaştırmalı ve kâşif olmalıyız. Daha insan olmak için yeni erdemlere ihtiyacımız var çünkü...*”²⁹⁹

İhsan Hoca, çevresinde meydana gelen olumsuzlukların kaynağının Tanrı olduğunu ve bu durumun Tanrı’yı çaresizliğe düşürdüğünü söyler. O, Tanrı algısının değişmesinin daha doğru olacağını ve insanî bir duyguyu imleyen “vicdan”ın Tanrı kılınmasının, insanlara daha fazla erdem

²⁹⁷Mehmet Eroğlu, *Düş Kırgınları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 68

²⁹⁸J.Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik*, (çev: Turhan Ilgaz, Gaye Çankaya Eksen), İthaki yay. Ankara, 2009, s. 41

²⁹⁹Eroğlu, a.g.e., s.73-74

kazandıracağını ifade eder. Böylelikle dünyada meydana gelen ölümlerin, açlıkların, eşitsizliklerin sonu gelecek ve insanlar gerçek özgürlüklerine kavuşacaktır.

“*Belleğin Kış Uykusu*” romanının başkarakteri Sadık (M), hayatı boyunca olumsuzluklarla karşılaşmış, mutluluğu tam anlamıyla tadamamış bir karakterdir. Beş yaşındayken babasını kaybeder, kardeşi Ahmet sol eylemler nedeniyle öldürülür, annesi intihar eder, ünlü bir kemancı olma fırsatını kaçıır. Suzan adlı bir kadınla evlenir fakat onunla mutlu olmaz. Bu evlilikten ikiz çocukları arka arkaya ölür, bunun sonucunda karısı Suzan çıldırır ve ona bakmak zorunda kalır. Karısı için tuttuğu bakıcısı Nesrin’i sever fakat o da onu terk eder. O, acılarla dolu hayatından bunılır ve acının bulunmadığı bir hayat arzular. Onun bu arzusu, fantastik bir tren yolculuğa çıkmasına neden olur.

Çıkmış olduğu bu tren yolculuğunda başkarakter, Tanrı’yı sorgular ve geçmişini hatırlarken çektiği acıların nedeninin Tanrı’dan kaynaklandığını da belirtir. Palyaço ile konuşmasında M;

“*Biliyor musun, beni yanılttı.*” Palyaço(...) “*Yanıltan kim?*” M, hiç beklemeden “*Tanrı*” dedi.(...) “*Tanrı’nın hayal gücü beni hep korkutmuştur.*”(…)M birden adamın üzerine çöken, onu yaşlanmış gibi gösteren koyuluğunun nedenini anladı. Kendi adına değil, obur Tanrısı adına utaniyor olmalıydı.(...) “*Demek inanıyorsun?*”(…) “*Tanrı’ya var olduğu için değil var olması gerektiği için inanırız.* “*Tanrı yok,*” dedi M,(...)” Bence insanlar Tanrı’yı kendileri için icat ettiler... Çünkü her insanın son hedefi tanrı olmaktır. “*Demek insanlar Tanrı olmak isterler? Sizde mi?*” (...) “*Evet*” dedi M. “*Tanrı olmak isterdim*” “*Neden*”(…) M, hesap sormak için diye karşılık verdi.”³⁰⁰ şeklinde dile getirir.

Sadık’a göre kötü yaşanmışlıkların sebebi Tanrı’dır. Tanrı kendisini ve diğer insanları dünyaya sürgün eder. Zira varoluşçulara göre de, Tanrı insanı yaratarak dünyaya bırakır ve unuttur. “*insanın terk edilmişliğini veya atılmışlığını karakterize eder. Dünya içinde varlığının değişik ilgileriyle kendini tanımağa başladığı sırada, insan danışmadan bir dünyaya atılmış olduğunu ve kendisine önceden şekil veren âmilleri denemeğe terk edildiğini görür.*”³⁰¹ Sadık Tanrı olmak ister çünkü Tanrı’dan hesap sorma arzusu içindedir. Başkarakter, Tanrı’nın varlığını yok sayar, nitekim Tanrı yoksa onun tarafından tasarlanmış bir insan tabiatının da olamayacağını ve insanının kendi kendisine terk edildiğini de yadsır. Tanrısız bir dünyada, mutlak bir özgürlüğün mahrumiyeti altında olabileceğini ve Tanrısız özgürlük içerisinde de her türlü acımasızlık ve huzursuzluğun yaşanabilirliğini de göz önünde bulundurmaz.

“*Kusma Kulübü*” romanının başkarakterinin, çocukluktan gelen acılar silsilesiyle mücadelesi, daha sonra âşık olduğu kadınlarla bir araya gelip mutlu bir birliktelik kuramayışı ve son olarak da vicdanı ve iç sesi ile arada kalışı, onu derin bir dehliz içerisine sürükler.

³⁰⁰ Mehmet Eroğlu, *Belleğin Kış Uykusu*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 173-174

³⁰¹ Frank N. Magill, “*Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klâsiği* (Çev: Vahap Mutal), Hareket Yay. 37, İstanbul, 1971, s.55

Başkarakter, özellikle “*Kusma Kulübü*”ne dâhil olduktan sonra, insanlığı ve insanî değerleri sorgulama aşamasında Tanrı ile karşı karşıya gelir. Bu karşılaşma, Tanrı’nın sağır, vurdumduymaz, sessiz ve tepkisiz kalışındaki sebeplerin sorgulanışıdır. “*Ben insanlaşıyorum, ama ya Tanrı? Tanrı, sağır, Tanrı kör; Tanrı bunak... Yoksulları duymuyor, acılarımızı unutuyor...*”³⁰²Tanrı’nın, insanların acılarına ve sıkıntılarına rağmen tepkisiz kalışı, Tanrı’ya karşı bir başkaldırımı meydana getirir. Başkarakter olumsuzlanan bu kadar olay karşısında vicdanının sesine kulak verir fakat Tanrı, hâlâ merhametini ve yardımını esirgeme konusunda kör ve sağırdır.

Umut, Tanrı’nın tepkisizliğini sıklıkla vurgular. O, arkadaşı Mine’nin, çocuğunu kaybettiğinde ona şu şekilde teselli verir; “*Bugün sulu gözlüydüm; yine ağlayacaktım. “Ben Tanrı’nın hiç konuşmadığı evlatlarımdanım...” “Demek Tanrı bazı çocukları ile konuşuyor öyle mi?”Yüzüme baktı, sonra boktan bir herif değilmişim gibi dostça kolumu sıktı. Ben de ona Küçük Prens rolünü oynadığım o piyesten sonra Tanrı’ya nasıl yalvardığımı, beni alıp başkası yapması için ne sözler verdiğimi anlattım. Ya Tanrı sağırdı ya da yakarışlarımı onun kulağına eriştirecek nefes yoktu bende.*”³⁰³Yaşadığı hayattan memnun olmayan başkarakter, o kadar çabalamasına rağmen Tanrı’ya sesini duyuramaz. Kendisinden ve yaşadığı dünyadan kurtulmak isteyen Umut, ne yazık ki Tanrı karşısında tiz bir çığlıktan öteye gidemez.

“*Yüz: 1981*” romanının başkarakteri, ‘ben’ bencil, sıradan ve umursamaz insan tipi özelliği gösterse de onun da Tanrı ile meselesi vardır. Başkarakter, bu inançsızlığını sıklıkla keskin bir şekilde ifade etmese de, özellikle de onun sıradanlığa mahkûm edilmesinin sebebinin Tanrı olduğunu düşünür. Çünkü ‘ben’i kendisine ve çevresindeki insanlara yabancılaştıran Tanrı’dır. “*...Ferda’ya baktım. Yanımdaydı, uyandığı sırtüstü yatışından belliydi.(...) Tanrı’ya yaşamak için yalvarıyor olmalıydı, ama bu benim bildiğim, benim inandığım Tanrı değildi emindim.*”³⁰⁴ Ferda’nın ölmek için Tanrı’ya yalvarışını görünce, kendi Tanrı inancını dile getirir. Çünkü onun bildiği Tanrı, bu yalvarışa tepkisiz kalır, yardım etmezdi.

Romanda, Tanrı’yı keskin bir şekilde yargılayan karakter Tahir Bey’dir. Tahir Bey, solcu insanların temsilcisi olarak tutuklanır, işkence görür ve hapsedilir. O, aydın kimliği ile romanda yer alır. İnsanlara karşı kendisini sorumlu hisseden Tahir Bey, insanların mutluluğu için çaba sarf eder. Sol düşüncesinden dolayı tehdit edilir, tepki toplar ve sonunda da öldürülür. Tahir Bey, Tanrı’yı daima sorgulayarak ona karşı tepkili söylemlerde bulunur. “Ben” ile konuşmasında o;

“*Tanrı’yla bir akrabalığınız var mı?(...)Kekeleyerek nedenini sordum. “Çünkü Tanrı’da sizin gibi yansızlığa çok önem verir de ondan,” dedi Tahir Bey.(...) “Tanrı insanla, annesinin babasının sayısız sevişmesi arasında bir kez ilgilenerek ona can verir, yaşayacağı zaman aralığını seçer, sonra da onu tamamıyla unuttur. Hayatı boyunca yansızdır, tıpkı sizin*

³⁰²Mehmet Eroğlu, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 239

³⁰³Eroğlu, a.g.e., s.124

³⁰⁴Mehmet Eroğlu, *Yüz:1981*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 408

gibi. Görmeden, örse bile ayırt etmeden seyrederek... Sizi tekrar hatırladığında ölme vaktiniz gelmiştir.” Tanrı’ya duyduğu tepki, öfke, küçümseme, ne dersiniz deyin, öylesine yoğundu ki içinde bulunduğumuz yerdeki hava ikisi arasında ezilmiş yok olmuştu.”³⁰⁵

Tahir Bey, ’in tepki gösterdiği durum varoluşçuların da dile getirdiği gibi insanın dünyaya sürüldüğü ve orada unutulduğudur. Dostoyevski’nin “*Tanrı olmasaydı her şey mubah olurdu.*”³⁰⁶ sözü, Tanrı tarafından sırt çevrilen bireyin yaptığı tüm eylemleri mubah kılmasıdır. Varoluşçulara göre, dünyada meydana gelen tüm olumsuzluklara ve sıkıntılara Tanrı’nın yansız davranıp, sessiz kalması, bireyin Tanrı’ya olan öfkesini ve isyanını artırır.

“*Fay Kırığı I: Mehmet*”, “*Emine Fay Kırığı 2*” ve “*Fay Kırığı:3 Rojin*” romanlarının başkarakteri Mehmet; mutsuz bir çocukluk geçiren, kötü anılara dayalı bir askerlik deneyimi tadan, maddi anlamda yoksul olmanın zorluğunu çeken ve aşk konusunda sevdiği kadınlarla sıkıntılı hayat yaşayan bir karakterdir.

Mutsuzlukların adamı olan başkarakterin Tanrı’ya olan yabancılaşma olgusu, romanda şu şekilde dile getirilir: “*Kabul etmeliydi: Yaratılışında, mutsuzlukların Tanrısı’nın parmağı vardı.*”³⁰⁷ Başkarakterin Tanrı’ya suçlu kılma eğilimi keskin bir biçimde dile getirilir. Öyle ki başkarakter yaşananların tek sorumlusu olarak Tanrı’ya görür.

Başkişinin özellikle de askerlik döneminde yaşadığı kötü deneyimler, onun belleğinde silinmeyen izler bırakır. Özellikle de ölümün soğuk yüzüyle baş başa kalan Mehmet’in, bu ölümlere etken olan savaşın sorumlusunun Tanrı olduğuna olan inancıdır. “*Ona, savaşmış birisinin Tanrı’ya inanmasının zorluğundan söz etmek isterdi...*”³⁰⁸ Mehmet, özellikle savaş konusunda Tanrı’nın insanlara olan vurdumduymazlığına anlam veremez. Yazgısını değiştirmeye çalışan insanın önündeki en büyük engelin Tanrı olduğunu düşünür. “*İnsan yazgısını değiştirmeye kalkıştığında karşısında baş tasarımcıyı bulur...*” Tanrı’yla karşılaşma olasılığı! Ürpertici! Hayır, daha da ciddi, daha korkutucu durumdu bu. Tanrı’nın trajik bir varlık olduğunu, ne zaman ortaya çıksa, insanı seçim yapmaya zorladığını ondan iyi kim bilebilirdi.”³⁰⁹ O, yaşamında iyi birisi olma fırsatı verecek bir şans bekler. Hayat için yeni bir anlam bulmak ya da iyi birisi olmayı denemek gibi. Fakat bu fırsatın tanınmasına Tanrı’nın engel olduğunu ve insanların var olan durumlarda seçime zorladığını dile getirir. Bu nedenle de Tanrı’ya inanması zordur; “*En büyük eseri insanlara bakınca, Tanrı’ya inanmak zordur.*”³¹⁰ İnsanların sefalet ve sıkıntılarla dolu yaşamlarının varlığı başkarakter Mehmet için Tanrı’ya inanmama hususunda yeterli bir kanıt olarak görür.

³⁰⁵Eroğlu, a.g.e., s.188

³⁰⁶Ali Osman Gündoğan, “Bırakılmışlık”, <http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Birakilmislik.pdf>(18.09.2013), s. 2

³⁰⁷Mehmet Eroğlu, “*Mehmet Fay Kırığı I*”, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s.119

³⁰⁸Eroğlu, a.g.e., s.34

³⁰⁹Eroğlu, a.g.e., s.119

³¹⁰Mehmet Eroğlu, “*Emine Fay Kırığı-2*”, Agora Kitaplığı, 2.Basım, İstanbul, 2011, s.113

Romanda başkarakter Mehmet dışında inançsızlıklarının sebebini sorgulayan başka birçok karakter de var. Özellikle de Mehmet'in askerlik arkadaşı Müşfik Alaçam'(Prof) dır. Ateist olan Prof, Tanrı'nın insanları aldattığını düşünür. Cenk ile olan konuşmasında; *“Savaş içinde yer alanlar için anlaşılır bir şey değil. Eğer bir anlamı varsa bunu savaşanlar değil, seyredenler kavriyor olmalı. Ne vicdan...”* *“Savaşta vicdanı bir kenara bırakıyor, Tanrı'yi yanına almaya çalışıyorsun Hocam.”* Prof başını salladı. *“Sen bir aptalsın. Farkında değil misin? Tanrı her zaman ki gibi bizi aldatıyor. Aldatmıyor olsa bile, vicdandan vazgeçtiğini düşünürsen, alışveriş için pahalı bir bedel bu.”*³¹¹ şeklinde dile getiren Prof, Tanrı'nın vicdan ve merhamet etme duygusundan vazgeçtiğini ya da bilerek insanları aldattığını söyler.

2.3.KAOTİK YAŞAM SERÜVENİNDE SON ADIM

2.3.1.Kaotik Yaşam Serüveninde Bireyin Çözülüşü ve Çöküşü

Modernizm sonrası yalnızlık, bunalım, itilmişlik, bireysellik tedirginlik, yabancılaşma gibi ardıl olgularla karşı karşıya kalan birey, doğasına ilişkin temel parametreleri daha fazla sorgulamaya yönelir. Bu parametrelerden biri olan yabancılaşma; bireyin kendilik değerlerini, özelliğini ve toplumsal varoluşunu yitirmesine etken olur. Birey, kaotik yaşam mekânında varoluşunu ya anlamlandırıp çözer, ya da bir tükenişler halkasına dâhil olarak çöker.

Eroğlu, romanlarında bireyin algı, kendilik değerleri ve dünya görüşlerini gerçeklikler dünyasında karşı karşıya getirir ve yaşanan çatışma durumunu gözler önüne serer. Yaşanan kaos ortamında bireylerin bilinçlerindeki yanılısama boyutlarını ortaya çıkarır. Bu; bireyin kendi varoluşunu anlamlandırma, kendilik bilincini oluşturma hususunda yeni boyutlar kazandırır ve onları umutlandırıp ontolojik açıdan çözer. Aynı zamanda yaşadığı süreçle ilgili hayal kırıklıkları yaşayan birey, umutsuzluk hastalığına yakalanıp çökme/tükenme durumu ile de karşı karşıya kalır.

2.3.2.Umudun Kaybolmadığı Yerde Hayata Tutunabilme

Yaşamaya ve büyümeye eşlik eden umut, onunla birlikte bulunan bir ruhsal öge, bir var olma sorunudur. *“Umut, daha büyük bir canlılık, daha büyük bir duyarlılık ve akılcılık sağlamak yönünde gerçekleştirilmek istenen her toplumsal değişimin, belirleyici ögesidir.”*³¹² Dolu bir yaşam sürdürme, bireyin içinde bulunduğu sonsuz sıklınlıktan kurtulma, büyük bir canlılık içinde yaşama isteğidir. Bireyin içinde yaşadığı kargaşa mekânı ve durumundan sıyrılması için tutulan ışıktır.

Mehmet Eroğlu; romanlarında umudu, bireylerin hem içsel hem de dışsal etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar karşısında, bireyin kendi varoluş sebebini kavrayıp/kavrayamama ya da yaşama tutunup/tutunamama düzleminde ele alır. Roman kahramanlarının büyük bir çoğunluğu, acı yaşanmışlıklar düzleminde yaşama ya sarılır ya da ondan tamamen kendisini yadsır. Umudunu

³¹¹Mehmet Eroğlu, *“Fay Kırığı-3 Rojin”*, İletişim Yay. İstanbul, 2013, s. 202

³¹²Erich Fromm, *Umut Devrimi*, (Çev: Şemsa Yeğin), Payel yay. İstanbul, 1995, s.20

kaybetmeyip yaşama dört elle yeniden tutunma ve kendilik değerlerini kavrama yönünde yazdığı romanlarda, kahramanların çıkış ve çözülüş noktası “umut” olur.

“*Adını Unutan Adam*” romanının başkarakteri Tarık’ın çıktığı fantastik yolculuğun amacı; arkadaşının iki cebine de taş koyup koymadığını öğrenme umudu olduğu gibi, arkadaşı Ali’nin ondan istediği şeyi de yerine getirmektir. Ali’nin ondan istediği şey şu şekilde tezahür eder: Ali Kuşadası’nda Alman bir kız görür ve ondan etkilenir. İsraili askerlerin takibi sırasında Tarık’a bu kızdan bahseder ve o kıızı bulup, ona kendi hikâyelerini anlatmalarını ister. Bu nedenden dolayı başkarakter, her Ağustos’ta Kuşadası’nda Ali’nin anlattığı fiziksel özelliklerine sahip bir kıza hikâyelerini anlatır. Fakat bir türlü hikâyelerinin sonuna gelemez. Yine de o, umudunu kaybetmez ve her Ağustos’ta bunu tekrarlayıp durur. Sonunda bunu başarıp hikâyelerini anlatır ve Ali’nin isteğini yerine getirir. Ayrıca ismi verilmeyen diğer arkadaşının da taş konusunda hile yapip yapmadığı gerçeğini öğrenir ve hayata tutunabilme gücüne yeniden sahip olur.

Başkarakterin aradığı simgesel kişi Petra’dır. Petra, 68 kuşağına dair beklentileri ve devrim hayalini temsil eden, umudun simgesidir. Bu umut sayesinde Tarık, gördüğü bütün işkence ve acılar karşısında direnç gösterir. Geleceğin simgesi olan Petra sayesinde Tarık’ın acılara karşı nasıl direnç gösterdiğini İsraili psikiyatır şu şekilde dile getirir; “*Haftalardır konuşuyoruz ve sonunda öğrendim. Beyninizdeki kilit gülünç, ama bir Alman; Petra, onu...*”³¹³ Tarık’ın “beyninde kilit” görevini üstlenen Petra, olumsuz yaşanmışlıkların kaçış noktası ve geleceğe dair umudun sığınağıdır.

Mehmet Eroğlu, Petra’nın kim olduğu hususunda düşüncelerini şu şekilde düşüncelerini ifade eder; “*1968’lerde Petra’ya âşık olduk. Çünkü Petra’yı sevmenin dünyayı sevmek olduğunu biliyorduk. Çoğumuz -bilinçli olmasa da- bu aşkın -her güzel şey gibi- ölümcül tehlikelerinin de farkındaydık. Yine de Petra’yı sevmekten alıkoyamadık kendimizi*”³¹⁴ Eroğlu, umudun simgesi olan Petra’nın 68 kuşağının değer yargılarının ve ideolojilerinin simgesel açılımı, dünyayı sevmenin ve eşitliğin diğer adı olduğunu ifade eder.

Eroğlu, gerçeklikler dünyasında beklentilerini karşılamak üzere yazdığı romanlarında, bireyin ve toplumun varlığını sürdürdüğü kaotik yaşam serüveninde, umut edilen beklentilerin gerçekleşebileceği bir dünya görüşü de ortaya koyar. Bireyin bu arzu ekseninde gitme itkisini ve umudu bir kalkan gibi romanlarında vermeye çalışır.

“*Yürek Sürgünü*” romanının başkarakteri Kadir, olumsuzlukların zincirine takılmasına rağmen, yaşama tutunabilen bir karakterdir. Belli ideolojiler ve değer yargıları ile çıktığı yolda, kendisini yalnız bıraktığını düşündüğü ve bir türlü anlamlandıramadığı bu yenedünya düzenine dâhil olan arkadaşlarının tutumuna karşı çıkar. O, kendi değerler bütününe doğru bulur ve bu doğrultuda düşüncelerinden taviz vermeden hayata tutunabilme ümidini korur. Gönüllü olarak

³¹³ Mehmet Eroğlu, *Adını Unutan Adam*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007, s.149

³¹⁴ Mehmet Eroğlu, “*Petrayı Sevmek Kolay Değildir*”, Tempo, S.:7, Şubat, 1989, s.67

çıkılmış olduğu sürgünde kendilik bilincine ulaşır. “Ayşe! Buraya onun için gelmiş, bu sürgün hem kıışı hem de kendini keşfetmesiyle sonuçlanmıştı. Hayatın ve duyguların olduğu gibi, yarguların, kararların da efendisi zamandı.”³¹⁵Başkarakter, yaşamı boyunca belli değerler doğrultusunda ilerler. Söz konusu hedeflere ulaşmaya çalışırken önüne çıkan engellere karşı çoğu zaman karamsarlığa kapılır. Ancak dilediğini gerçekten arzulayan Kadir, kendisini kaotik bir durumun içinde bulduğu an, bu çıkmazdan kurtulmak için bir ışığa ihtiyaç duyar ve sürgüne çıkarak kendi çabasının ürünü olarak bu durumdan sıyrılır.

Başkarakterin, kendisini gerçekleştirme imkânı bulunduğu mekâna gitmesi, onun ayrılıkla gelen umutsuzluğun içinde önüne tutulan bir ışık olur. Onun “ütopik umudu yaşanan anın karanlığında ortaya çıkar ve fışkıır.”³¹⁶ Umudun simgesi olan sürgün mekânı başkarakterin karanlığına aydınlık olur.

Kadir, geçmişinden bir türlü kopamadığı için geleceğe dair bir türlü planları olamaz. Gittiği her yere geçmişini de kendisiyle birlikte sürükleyen başkarakterin umudunu, bu yitik anılar magmasından sıyrılmaya arzusu ve yeni bir hayat kurma çabası oluşturur. Geçmişe takılıp kalmak ile yeni bir hayat kurmak arasında kalan başkarakter, yitirmediği umuduyla arafta kaldığı bu ikilemden kurtulur. “Hiçbir şeyin ortasında değildi. Gençliği, peşinden çocukluğunu da sürükleyerek sonsuza dek kopup uzaklaşmıştı ondan. Artık yalnızca ucunda durduğu ve nasıl yürüyeceğini bilmediği bir gelecek vardı önünde.”³¹⁷ Kadir, geçmişini ve ideallerini reddetmeden bir gelecek tasarlama umudu ile çıktığı bu yolda, başarılı olur. İnsanlarda ve toplumda görülen bütün olumsuz değişimlere rağmen, insanın değerlerini ve ideallerini kaybetmeden geleceğe bakabileceğinin umudunu verir.

“Kusma Kulübü” başkarakterini Umudun, iç sesi(şeytan) ve ‘öteki ben’(vicdan) arasında kalan bir karakterdir. Bu ikilem arasında gelgitler yaşayan başkişi, sonunda vicdanına yönelir. Değişim süreci yaşayan başkarakter, bu süreç içerisinde anlamsız, boş, sıradan, duyarsız bir hayattan kendisini soyutlar. Belli amaçlara, değerlere bağlanır, kendilik değerlerini kazanır ve vicdanının rehber olduğu bir hayata geçiş yapar.

Umudun, haksızlık, yolsuzluk karşısında insanın sessiz kalamayacağını ve en azından içsel yolculuğunda, vicdanı ile bu eşitsizliğe tepki verebileceği umudunu taşır. Değişim gösteren başkarakter, bu düşünceler doğrultusunda hayata tutunma umudunu kaybetmez ve kendisi olmayı başarır. “Soluklarım yatıştığında beyimde o soru yankılanıyordu. Sonunda farkıma varıp beni değerli bir varlık yapan Tanrı’mıydı? Cevabı o benzersiz ses verdi: ‘Hayır.’ İçimi derin bir minnet kaplıyordu. Değerimin farkına varan bendim; kendimdim: Olağanüstü bir olaya tanıklık etmiş, gerçek doğumumu bu karanlık salonda kendim gerçekleştirmiştim.”³¹⁸Kendilik bilincine ulaşan

³¹⁵Mehmet Eroğlu, *Yürek Sürgünü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 506

³¹⁶Lokman Çilingir, *Umut Felsefesi*, Elis yay. Ankara, 2003, s.124

³¹⁷Eroğlu, a.g.e., s.440

³¹⁸Mehmet Eroğlu, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 358

Umut, en zor anlarında onu yaşama bağlayan gizil gücün farkına varır. “Yaşamın anlamını keşfetmeye çalışan birey, kendine dönük olmanın kendiliğinin fark etmenin yaratıcı düzleminde. Burada keşif itkisi, var olan hazır yaşamın anlamını bulma değil, kendi yaşamını bu yaşam içerisinde keşfetme eğilimidir.”³¹⁹ Yaşamını anlamlı kılmak isteyen birey, bunu dış gerçekliklerle yapmaz, kendi yaşamının gerçekliklerini oluşturmakla bunu gerçekleştirir.

“Belleğin Kış Uykusu” başkarakteri Sadık(M), belleğini yitirmiş, ama insanı anlamlı kılan şeyi arayan ve sonunda bulan bir karakterdir. Kendi gerçeğini aramak için çıktığı fantastik yolculuğunda başkişi, kendisini ve varoluşunu anlamlandırır. M’nin belleği bu fantastik yolculukta yavaş yavaş uyanır ve geçmişini hatırladıkça ona acımasız bir hayat edinme umudu doğar. Başlangıçta yeni ve sevgi dolu bir yaşam arzulayan başkarakter, kendi yaşamından vazgeçmez. Kendi öz iradesiyle, hayatın acımasızlıklarını ve sorumluluklarını yüklenerek kendi varoluşunu anlamlı kılar.

Sadık, fantastik tren yolculuğuna çıktığı andan itibaren yaşanmışlıkları ve hayalleri ile yüzleşir; umut ettiği hayatı seçimleri nedeniyle elde edemediğini görür. Geçmişinden kurtularak mutlu olacağını umut eden Sadık, hayatın bir bütün olarak kavranması bilincine ulaşır.

“Neden bu kadar gergin ve endişelisiniz Bay M? Sizi böylesine kaygılandıran nedir?”

M, alçak, yenik bir sesle cevap verdi; bu kez gözlerini açmamıştı. “Geçmiş! Peşinde olduğum, kaygı duyduğum bu işte.”

“Geçmiş mi? Bu kadar önemli mi ki geçmiş? Geçmişe de geleceğe de boş verip, gününü yaşamalı insan.” (...)Gününü gün et diyen Bay G’ydi.

Gününü yaşamak? Peki, ya geçmiş!(...) M kaynağını bulamayacağını bildiği bir hüznle bunları düşündü. Bay G’ye cevabı Palyaço verdi.

“Sadece Tanrı için geçmiş ve gelecek önemsizdir Bay Galip. Neden mi? Çünkü Tanrı zamansız bir evrende sürdürür hükmedici bir varlığını. Ama bizimki gibi sonlu yaşayanlar için geçmiş bir zorunluluktur.”³²⁰

Sadık’ın geçmiş olmadan yeni bir yaşam düşüncesi, düş görürken onu kaygı dehlizine düşürür. “Kaygı, düş gören tinin nitelik kazanmasıdır.”³²¹ Bu kaygı dehlizinde başkarakter, düş esnasında kendi varoluşunu ve geçmiş ve gelecek bütünlüğünü kavrar. İnsanın hayatının bir bütünden meydana geldiğini kavrar. Geçmişin yadsınamayacağını anlar. “ Hayatın sandığı ve dilediği gibi saf olmadığını kabul etmeliydi: Tattırduğu tüm mutluluklara karşın ödenemez dramlar, kaçınılmaz trajediler sunan bir kokteyldi hayat; sevinç ve acının hangi ölçüyle birleştiği belirsiz - yazgısının herkese farklı oranda sunduğu- bir karışım.”³²² Başkarakter, olumlu ve olumsuz

³¹⁹ Mutlu Deveci, *Varoluş ve Bireysel Açısından FeridEdgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Akçağ yay. Ankara, 2012, s.112

³²⁰ Mehmet Eroğlu, *Belleğin Kış Uykusu*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 49-50

³²¹ SorenKierkegaard, *Kaygı Kavramı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. İstanbul, 2012, s.35

³²² Eroğlu, a.g.e., s.216

yaşanmışlıkların bir bütün olduğunu kavrar. Hayatını anlamlı kılacak şeylerin olduğunu kavrar ve yaşama umudu ile hayata tutunmayı başarır.

2.3.3. Tinin ve Ben'in Hastalığı Olan Umutsuzluğa Kapılma

İnsanın kurduğu hayallerin ve beklentilerin olumsuz yönde gitmesi onun yaşama direncini ve umudunu kırar. Kırılan bu direnç ile birlikte insan ölümcül bir hastalığa yakalanır. “*Sonsuza değin ölmemekle birlikte ölmek, ölümü ölmek demektir bu. Çünkü ölmek her şeyin bitmesi anlamına gelir; ama ölümü ölmek, ölümünü yaşamak demektir ve bunu tek bir an yaşamak, onu sonsuza kadar yaşamak demektir.*”³²³ Umutsuzluğa kapılan birey, umutsuzluktaki ölümü sürekli yaşar. Bu duyguyu ‘an’ da yaşayan kişi, kendi ben’inden kurtulma çabası içine girer. Çünkü benliğine sahip değildir, kendi değildir.

Mehmet Eroğlu, romanlarında umutsuzluk izleğini yaşadığı dönemde meydana gelen olumsuz olayların bireyde nasılyıkıcı bir etki bıraktığı sorunsalı ile ilgilenir. Yenidünya düzeninin getirdiği sorunsallar bireyi belli paradokslar nedeniyle farklı sorunlarla karşılaştırır. Bu sorunların aşımı konusunda çaba gösteren birey, başarı elde edemediği zaman umutsuzluğa kapılır. Umutsuzluk halkasına takılan birey, taşıdığı umutsuzluk oranında da iyice başarısız olur.

Eroğlu, umutsuzluk izleği çerçevesinde işlediği romanlarında, ‘umutsuzluk’ kavramını geçmiş-şimdi-gelecek zinciri şeklinde ele alır. “...umutsuzluğa düşülen her an umutsuzluğa yakalanılır, şimdi, gerçek geçmiş haline gelerek durmadan yok olur, umutsuzluğun her gerçek anında umutsuz kişi olası tüm geçmişi bir şimdi gibi taşır.”³²⁴ Bu olgu nedeniyle zihninin kategorisinde yer ettirdiği umutsuzlukla birey, sonsuza kadar bu hastalıktan kurtulma mücadelesi ile karşı karşıya kalır.

“*İssizliğin Ortası*” ve “*Geç Kalmış Ölü*” romanlarının başkarakteri Ayhan, Kıbrıs'ta bir hastanede tedavi edildikten sonra terhis edilip Ankara'ya gelir. Bu noktadan sonra geçmişini sorgular. İç hesaplaşmasını yapar. Ölümle yaşam arasındaki perdede bir kimliğe bürünür. Ayhan, “*Kurtulmak için bir kez daha denemeye değer mi? Kurtuluşu bir kadında olsa da aramalı mıyım? Belki de kurtuluş papazın durmadan tekrarladığı o inançta. Bir şeye inanmak? İnanç; içinde sonsuz tartışmalar, ansızın gelen acılar ve korkular barındıran o sözcük. Papaz, 'Nefret etsen de dünyanın bir şeye inanan insanlarla var olduğunu kabul etmelisin,' demişti. Gerçek bu mu yoksa inanç insanların kendilerine eziyet etmek için buldukları bir tür ceza mı?*”³²⁵ der. Bu, benliğin kendini merkeze almasıdır. Geçmişin başoyuncusunun veya temel karakterinin benlik tarafından oynandığı, bir tiyatro oyununun hatırlanmasıdır.

³²³ Soren Kierkegaard, *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*, (Çev: M. Mukadder Yakupoğlu), Doğu Batı Yay. Ankara, 2010 s.28

³²⁴ Kierkegaard, a.g.e. s.25

³²⁵ Mehmet Eroğlu, *İssizliğin Ortası*, Agora Kitaplığı, 8. Basım, 2011, s.76

O, hayattaki acı ve dehşet dolu deneyimleriyle birlikte; kendini tanımak gibi bir zorlukla adeta savaşıyor. Kimliğini, yerini bulmaya çalışarak bir şeye ait olmak ister. Rezzan ve tedavi gördüğü hastanedeki Doktor'un tavsiyelerinden sonra, Ferda ile tanışır. Böylelikle geçici de olsa hayata bağlanma umudu taşır fakat bu umut, umutsuzlukla kendisini tümler. Ayhan,"*Doktorun sözünü ettiği o içimdeki sönmüş yangından yeni bir alev tutuşmayacak... Bir aldatmacadan, uzun sürmeyecek bir kaçıştan başka bir şey değil bu ilişki.*"³²⁶

Hayatına gecikmeli olarak giren kadın Ferda ile bir türlü yaşama tutunma bağı kuramaz. Yaşama olan uzaklığından sıyrılamaz ve umutsuzluğa düşer. O, "*Yalnızca ayrıntılar. Ferda da çoktan bir ayrıntı olmadı mı? Daha on gün önce bu pencerenin önüne onu bekliyordum. Simdi? Artık hiçbir şeyden emin değilim. Kimin kurtuluşu aradığını, kimin efendi, kimin köle olduğunu, kimin kime hükmettiğini, hangimizin ötekine eziyet ettiğini bilmiyorum.*"³²⁷ der. Ayhan'ın umutla sarıldığı Ferda'nın hayatına getirmiş olduğu ışık, kısa sürede söner. Bu ışık onun sadece yalnızlığını aydınlatmayıp umudunu da besleyen bir güçtür. Fakat bu ışık, hayatının sürekliliğini ve hayata tutunmasını sağlayacak kadar yeterli olamaz.

Bu ilişkiye bir süre devam ettikten sonra, intihar etmeye tekrar karar verir. Arkadaşı Ali'nin ölümünden sonra da bunu gerçekleştirmeye niyetlenir. Muhabirlik yaparak Zafer'i ele veren Fazıl'dan, Zafer'in hayatta olabileceğini öğrenir. Bunun sonucunda intihar etmeyi erteler. Zafer'in izini sürmeye karar verir. Zafer'i bulma yolunda aslında o kendini aramak ve bulmak için yola çıkar. Ayhan Beatrice'e; "*Sence Zafer'i yaptığım yanlışlar için bir özür, başarısızlıklarım için bir sığınak olarak mı kullandım?... Bazen beynime kurşun sıkmadan önce onu düşündüğümü hatırlıyorum. Acaba bilinçaltında kendimle birlikte onu da mı öldürmeyi tasarlamıştım? Belki de hangi gerçeği aradığımı bilmiyorum ben. Bizim gibiler, evrenle boy ölçüşmeye kalkıştılar mı sonuç hep böyle olur.*"³²⁸ der.

Zafer, Ayhan için sürekli örnek alınan, kutsal bir varlıkmiş gibi görünen biridir. Çünkü o, Zafer aracılığıyla hayata tutunur ve geleceğe dair umut ışığı olur. Kendisinin de belirttiği gibi "*Bütün hayatı boyunca Zafer'e benzemeye çalışmıştır.*"³²⁹ Bu nedenle onu aramaya çıkar. Bir bakıma bu durum, varoluşunu gerçekleştirme inancına sarılma eğilimidir. Dünyaya, hayata karşı duyulan sorumluluk hissini sonucudur. "*Zafer'in kaderi ve benim kaderim aynı duraklarda geçmişti. Daha ilk sınavda korkmuştuk. 'Hayır!' diye sessiz bir çılgılık savurdum. Korktum, taşıyamadığım yük insan olmamın sorumluluğuydu. Kendimi bu gezegende yapayalnız bir insan gibi hissetmeye dayanamamıştım*"³³⁰ diyen Ayhan, yalnızlığını ve umutsuzluğunu ifade eder.

---

³²⁶Eroğlu, a.g.e., s.252

³²⁷Eroğlu, a.g.e., s.210

³²⁸Mehmet Eroğlu, "*Geç Kalmış Ölü*", Everest Yay. İstanbul, 2004, s.239

³²⁹Mehmet Eroğlu, "*İssizliğin Ortası*", Agora Kitaplığı, 8. Basım, 2011, s.183

³³⁰Mehmet Eroğlu, "*Geç Kalmış Ölü*", Everest Yay. İstanbul, 2004, s.216

“*Yarım Kalan Yürüyüş*” romanının başkarakteri Korkut Laçın, hayatını anlamlandırma ve varoluş sebeplerini keşfetme çabası içinde olan bir karakterdir. Hayatın sırrını arama ve kendi varoluşunu anlamlandırma çabası içindeyken kendini sorgulamalar içinde bulur.

“*On sekiz yaşındayım ve kendimi küçümsüyorum. Hala varoluşumu anlamlı kılacak, yaşamımı biyolojik bir zorunluluk olmaktan kurtaracak bir açıklama bulabilmiş değilim. Hayatın sırrı nedir? Böyle bir sır var mı? Açıklamayı soruların ardında aramaktan bıktım. Kişi yirmisine yaklaşmışken ne yapacağını, neyin peşinden gitmesi gerektiğini, yaşamını günlerin ve gecelerin tek düzeliğinden nasıl kurtaracağını nasıl çözeceğini hala çözememişse, ne yapmalıdır?*” (s. 254)

Başkarakter, bu sorulara cevap bulamadığı için umutsuzluğun ve bir bunalımın içinde kendisini bulur. Bu bunalımdan kendisini sıyırmak için kurtarıcılığa kendisini adar. Hayatını başkaları için feda etmeye hazırlanır. Sıradan bir insan gibi yaşamayıp insaniliğin sınırlarını aşmak ister. Ne var ki bu konuda da hayal kırıklığına uğrar. Hayatın sırrını keşfetmekten vazgeçmeyen Korkut, felsefe öğretmeni olan Cengiz Bey ile karşılaştıktan sonra böyle bir sır olmadığını öğrenir. Hayatın sırrını öğrenmek için zorluklarla verdiği bu mücadelenin sonunda umutsuzluk olması, onu çaresizliğe iter. “*Yaşamın saçmalığının farkındalığı içindeki birey, önünde hazır bulunduğu verilmişlik mekânında yaratıcılığını kullanamamanın edimsizliği içinde çaresizdir. Geçmiş-şimdi-gelecek düzleminde varoluşunu tamamlayacak kişi ve nesne düzleminde değerlerin yok oluşu ile karşı karşıya kalan birey, bitimsiz çözümlüşünü durdurmak ister; fakat başaramaz.*”³³¹ Korkut, bitimsiz çözümlüşü durdurmak için kendisini kurtarıcılığa ve insanlığa adanmış olsa da içine bırakıldığı bu dünya köşesinde umutsuzluğa mahkûm olur.

“*Zamanın Manzarası*” başkarakteri Barış, mutsuz bir geçmişe sahiptir ve aşka tutunarak mutlu olmak ister. Bu amaç doğrultusunda kendisine bir iş bulur ve çalışmaya başlar. Sevdiği kadın Elif ile ayrılınca iyice umutsuzluğa kapılır. Aşk, geçmişte yaşananlara geçici olarak perde çekse de yaşanan olumsuzluklar bu perdenin tamamen kapanmasına engel olur.

Geçmişte yaşanan olumsuzluklar nedeniyle umutsuzluğa kapılan başkarakterin aşka tutunması sadece bir kaçış ve kısa süreli bir umudun ışığı olur. “*İnsanlardan uzaklaşmamın en geri dönülmezini, hayatımı yitirmemin nedenini nihayet keşfediyordum: Kalıcı bir leke gibi yer eden o koyu pişmanlık; ağır, ezici vicdan azabına –kurtulamadığımdan- dönme isteğini... Yönünü yitirmiş biri bu kargaşadan nasıl çıkar? ‘Aşk’ dedi az önceki ses. O sese aldırmaya niyetim yoktu.*”³³² Sonunun ne olacağını bilmesi ve ondan kaçışın imkânsızlığının verdiği huzursuzluk onu iyice umutsuzluğa sürükler.

Kendi geleceğini kuramayacağını bilen Barış, gelecek adına endişesini ve umutsuzluğunu şu şekilde dile getirir: “*Gelecek kurmak hep sancılıdır...*” Kim gelecek kurmak iste ki? Eğer

³³¹ Mutlu Deveci, *Varoluş ve Bireysel Açısından FeridEdgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Akçağ Yay. Ankara, 2012, s.445

³³² Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 322

*paçamı geçmişten Kurtarabilirsem, şimdiki zamanda var olmaya çalışacağım.*³³³Geçmişin zincirinden kendisini kurtaramayan başkarakter, gelecekte de var olma düşüncesi konusunda umutsuzluğa düşer.

Barış, yalnızlığının labirentinden ve yitirmişliklerin getirdiği hayal kırıklığından çıkmaya çalıştıkça kendisini daha derin çıkmazlarda bulur. Yavaş yavaş çoğu şeyi kaybettiğini fark eder ve herhangi bir özne ya da nesneden bir beklentisi olmaz.“*olanaksızlıkların kısılcasında umutsuzluk yaşar, oluşunu gerçekleştirebileceği bir dünya arayışına girer ve dışarıdan yardım beklemez kendine döner.*”³³⁴ Varoluşunun yalnızlığını kabullenen birey, umutsuzlukla oluşturduğu yaşamını artık bir beklenti içermeksizin ve yardım almaksızın kendisi çözmek ister. Olanaksızlıkların çözme mücadelesinde ya başarılı olur ya da tamamen kaybeder.

“*Düş Kırgınları*” romanının başkarakteri Kuzey, romanın büyük bir çoğunluğunda ölümü arzular. Ölümü bu denli arzulamasının sebebi, geçmişin kendisini şimdi de hapsetmesi ve geleceğine engel oluşudur. Geleceğe dair umutsuzluk içerisinde yaşayan başkişinin Çiğdem ile konuşmasında; “*Siz geleceği unutmuşsunuz*”(…)Ama asıl geçmişi unutmalsınız. Yeterince acı çekmediniz mi?(…) “*Alışmayacağım*” dedim hınçla. “*Acımın aşınmasına izin vermeyeceğim.*”³³⁵ şeklinde dile getiren başkarakter, geçmişin tutsaklığından kopamayacağını belirtir. Bu nedenle de ölümü, umutsuzluğunu kapatacak bir koruyucu olarak görür. Özellikle de umutsuzluğunu ve ölümü arzulayışını içsel yolculuğunda yaptığı konuşmalarda şu şekilde dile getirir; “*Belki de ölme dileği, acı çekmeme isteğinden başka bir şey değil. Hayır, umut yoksunu birisi gibi yakınrken kendime haksızlık etmemeliyim: Acıdan korkmuyorum, benimki sadece gecikmiş bir buluşmanın sabırsızlığı*”³³⁶Ölüm, yaşama dair her şeyi sona erdirir ama ölümü beklemek, kişiye umutsuzca ölümü her an yaşatır. “*Umutsuzluktaki ölüm sürekli yaşama döner.*”³³⁷ Umutsuzluk pençesinde sürekli yaşama dönen kişi hayata tutunamaz.

“*Fay Kırığı I: Mehmet*”, “*Emine Fay Kırığı 2*” ve “*Fay Kırığı:3 Rojin*” romanlarının başkarakteri Mehmet’in en büyük hayali olan zenginliğe ulaşma arzusu, onu yaşamsal kaygılarından ve yalnızlığından uzaklaştırılmaz. O, umut ettiği gibi zenginleştikçe daha mutlu ve daha huzurlu olmaz. Sürekli kendisini yalnız hisseden başkarakter, geleceğe ve evliliğine dair umutsuzluğunu şu şekilde dile getirir; “*Mutsuz kışı, mutluluk baharı izleyecek miydi? Karısının yıkıcı mutsuzluğuna, mutlulukla oluşturacağını umduğu çifteliğe inanarak, bel bağlayabilir miydi? Bu çok zayıf bir umuttu.*”³³⁸Yalnızlığın bir sonucu olarak ortaya çıkan bunaltı ve huzursuzluk

³³³Eroğlu, a.g.e., s.393

³³⁴Deveci, a.g.e. s.239-240

³³⁵Mehmet Eroğlu, *Düş Kırgınları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 143

³³⁶Eroğlu, a.g.e., s.10

³³⁷SorenKierkegaard, *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*, (çev: M.Mukadder Yakupoğlu), Doğu Batı Yay. Ankara, 2010 s.26

³³⁸Mehmet Eroğlu, “*Emine Fay Kırığı-2*”, Agora Kitaplığı, 2.Basım, İstanbul, 2011, s.461

durumu, geleceğine ve evliğine dair planlarında hayal kırıklığına uğratar ve Emine'nin ölümü, hayata dair onu iyice umutsuzlaştırır.

2.3.4.İnsanın Kendi Ölümünü Doğurması: İntihar

Ölümcül hastalık olan umutsuzluğa yakalanan birey, yaşamsal kaygılarının sonunda hayattan bir beklentisi olmadığı için yaşamla olan bağı koparır. Yitik bir yaşamda varlığını sürdüremeyen insan, yaşamak ve ölmek arasında sıkışıp kalır. Bundan dolayı çoğu zaman aşırı çaresizlik ve karamsarlık etkisinde ölümü bir kurtuluş olarak seçer.

Umutsuzluğun üst seviyelerde seyrettiği romanlarında Eroğlu, kahramanlarının sonunu intihar ile sonlandırır. Çünkü ölüm sayesinde,bireyin kurtulmasının mümkün olmadığı umutsuzluk hastalığından ebediyen kurtulabileceğini ve kahramanların kaybettikleri ben'lerinden hiçbir iz kalmayacağını belirtir.

Roman kahramanlarının yaşadığı dünya da mutlu olma ve kendi varlığını konumlandırma umutsuzluğu, yaşadıkları evrende umuda dönüşmez. *“Ruhun ölümsüzlüğü umuduna her zaman ‘daha iyi bir dünya’ umudu eklenir; bu mevcut dünyanın çok değerli olmadığının işaretidir.”*³³⁹Arzuladığı geleceğe kavuşamayan birey, mevcut dünyayı değersiz bulur.

Mehmet Eroğlu romanlarında, bireyin hayatla olan mücadelesine, bireyin kendi varlığını anlamlandırma çabasına ve insanı insan yapan değerlere yer verir. İnsanın bu mücadelesi olumsuz bir durum ile karşılaşp çıkmaz bir hale büründüğünde, yazar kahramanları için trajik bir son olarak görülen intiharı seçer.

İnsanın bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi arzusu ile yaşamına son verme eylemi olan intihar; gücü azalmış, bozulmuş benliğin, çözüm aracı olarak gördüğü bir tepki davranışıdır. *“İntihar, her tür zihin hastalığı durumunda, hatta ‘normal’ denilen pek çok kimsede ortaklaşa görülen bir tepki davranışıdır.”*³⁴⁰Bireysel bir olgu olarak ele alınan intihar, gerek zihin hastalığı olan gerekse pek çok kişi de görülen bir nevrozdur.

“İssızlığın Ortası” ve *“Geç Kalmış Ölü”* romanlarının başkarakteri Ayhan, iki kez intihar denemesinde bulunur. Ayhan'ın yaşamak için hiçbir ümidi, savaşıacağı hiçbir değeri ve amacı kalmaz. En yakın arkadaşı Zafer'in “68 olayları”nda öldüğünü düşünür. Ayhan, savaş nedeniyle buhranlı dönemler geçirir. İnandığı değerlerin yaşadığı toplum tarafından saygıya ve takdire değer bulunmayışını hazmedemez. Bu nedenle anılar magmasındaki parçalanmışlığı ve süreksizliği durduracak öz güveni kendinde bulamadığı için,kendinden kaçışı kurtuluş olarak seçer. Ayhan, *“Birden tepeden tozlar içerisinde inen cesedin gürültüsünü duyunca durdum sonra parmağımı tetiğe yerleştirip boşluğunu aldım. Kurtulacağımı hatırlayıp tetiğe bastım. Şakağımda büyük bir*

³³⁹ Arthur, Schopenhauer, *Ölümün Anlamı*, (çev: Ahmet Aydoğan), İstanbul, 2013, s. 56

³⁴⁰ Emile Durkheim, *İntihar*, (Çev: Prof. Dr. Özer Ozankaya), Cem yay. İstanbul, 2002, s.11

gürültüydü en son duyduğum." ³⁴¹ der.

İlk intihar denemesi başarısızlıkla sonuçlanır ve ikincisinde bunu başarır. Özellikle bu girişimde ısrarlı oluşunun ana kaynağı, kaçış mekanizmasının etkisidir. O kendisine güven veren temel bağları kopardıktan ve kendisi dışındaki dünyayı aynı görmeye başladıktan sonra, dayanılmaz biçimde güçsüzlük ve yalnızlık hisseder. “*Bireyi kendi başının çaresine bakmak durumunda bırakan etkenler ne kadar çoğalırda intihar olayları da o ölçü de artar.*” ³⁴² Bu nedenle kendini feda ederek, bireysel benliği ile dünya arasında oluşan boşluğu ortadan kaldırmak ister. Yalnızlığının ebedi son bulacağına inanır. Bu, bireyselliğin ve benliğin tümünden teslim edilmesidir.

Özel bir anlam yüklediği intihar düşüncesi, Ayhan'ın yenik benliğinin bir çeşit savunma tepkisidir. O, “*Bunca yılı tetiğe dokunacağım o saniye için yaşadım. Geçmişimle geleceğimi birbirinden ayıracak, zamanı durduracak o saniye için; artık korkmuyorum... Ölümü bir kılıf gibi üzerime geçirecek ve geçmişten yenilgilerimden kurtulacağım. Artık özgürüm.*” ³⁴³ der. Bireysel özünü yaratarak kendiliğini gerçekleştirmek için çaba içerisinde olan Ayhan için ölüm, varlığının tamlığı ulaştığı, varoluşunun tamamlandığı kaçınılmaz bir sonudur.

Ayhan, Zafer'in direnmekten vazgeçerek kaçtığını öğrendikten sonra kendine güven duymaya başlar. Bunu da “*Ben Zafer'den daha cesurdum, ondan daha çok direnmişim. Hem de kumsaldaki, mağaradaki o cesetlere, üzerime sinen ölüm soğuşuna, beynimin sınırlarını ve bilincimi zorlayan sorulara rağmen*” ³⁴⁴ diyerek ifade eder. Çünkü korkmasına rağmen mücadelesine devam eder. Zafer gibi kaçmaz.

Ayhan, mücadele etme isteği doğrultusunda kendisi ile Zafer'i karşılaştırarak aslında kendisiyle yüzleşmesini tamamlar. Bu süreçten sonra Ayhan için gitmesi gereken iki yol vardır; ya Zafer gibi kaçıp gidecek ya da cesaretini ispat edip intihar edecektir. Ayhan ikinci yolu seçerek Zafer ile kaderlerini ayırma kararını verir ve Nemrut'a gidip intihar eder.

Yaşamın süreğenliğinde geçirdiği kötü tecrübelerin sonucu olarak hayatına son veren Ayhan'ın; intihar ettiği yer de bir o kadar ilgi çekicidir. Çünkü onun yaşadığı topraklara yabancılığının, aidiyetsizliğinin bir örneğidir. Ayhan, “*Akşama, geçmişle geleceğin Doğuyla Batının birleştiği dağda olacağım. Kendimi korkulara, insanı aşağılayan yaşama içgüdüüne teslim etmedim. Sonunda kaderime egemen olacak ve geçmişin peşime taktığı her şeyden kurtulacağım.*” ³⁴⁵ der. Ona göre Nemrut Dağı, doğunun ve batının birleştiği yerdir. Kendi aidiyetsizliğinin, dışlanmışlığının arafta kalmış simgesidir.

“*Yarım Kalan Yürüyüş*” romanının başkarakteri Korkut Laçın, birkaç kez intihar teşebbüsünde bulunur. Daha çocuk yaşta intihara kalkışması aidiyetsizliğin ve kimsesizliğin verdiği

³⁴¹Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortası*, Agora Kitaplığı, 8. Basım, 2011, s.288

³⁴²Durkheim, a.g.e. s. 7

³⁴³Mehmet Eroğlu, “*Geç Kalmış Ölü*”, Everest Yay. İstanbul, 2004, s.287

³⁴⁴Eroğlu, a.g.e., s.231

³⁴⁵Eroğlu, a.g.e., s.287

bir tepkisel davranıştır. Durkheim böyle intiharları bencil intihar olarak nitelendirir. Bireyin toplumsal çevresiyle bütünleşmemesi sonucu ortaya çıkan bencil intiharın aile bağlarının zayıflamasından da kaynaklandığını belirtir. Ona göre aile bağlarının yoğunluk ve sıklığı önemlidir.³⁴⁶Başkarakter, aile bağları yoğun ve sıkı bir ortamda büyümür.

Başkarakter, varoluşunu anlamlandırarak, hayatın sırrını çözecek sorgulamalar içindeyken, felsefe öğretmeni Cengiz Bey ile konuştuktan sonra büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Çünkü Cengiz Bey'in, böyle bir sır olmadığına dair sözleri onu hayata karşı daha da umutsuzluğa sürükler.

“Biz insanlar, gerçekleri hep keskin yanları ve özellikleriyle değerlendirmeye meyyalızdır...” (...) *“Oysa gerçekler ya da sırlar diyelim, çoğu zaman silik ve belirsiz çizgilerden oluşur. (...) Sanki mahkeme salonundaydı ve uzun sürecek savunmaya hazırlanıyordu. “Tıpkı kişiliklerimiz gibi. Belki de sır yok.Berberde tıraş olmak ve arkasından toplantıya gitmekle ölmek arasında hiçbir fark görmemenin suçu bende mi?”³⁴⁷*

Cengiz Bey'in sözleri, başkarakterin yaşama dair tek umudu olan hayatın sırrını bulma arzusunu bir anda yerle bir eder. Bu konuşmadan sonra yaşamın hiçbir öze sahip olmadığını düşünmesi onu derin bir umutsuzluğa iter. Kurtarıcılıkla ulaşabileceğini sandığı sırra, erişemeyeceğini anlar ve vurulmak/intihar etmek için Asım'ın evine gider.

Başkişiyi intihara sürükleyen temel etkenlerden biri de sevgi nesnesinin eksikliğinden kaynaklanan yalnızlığıdır. *“Korkut son gece Asım'ın evine ölmek için gitmişti. İnsanların yaptıkları saçmalıkları kabullenmek için yaşadıkları bir çağda, o ambardaki gülüşünü kabullenemediği için ölmeye karar vermiş, intihar etmişti. O'nu o dört kurşun değil, zırhının ardındaki boş ve yalnız yüreğinde gülüşüyle açılan küçük, görünmez bir yara öldürmüştü.”³⁴⁸*Sürekli aynı yalnızlığı hissedip ruhen her gün ölmektense biyolojik bir ölümü arzular. Onun için ölüm bir kurtuluş yaşamak ise sürekli ölmektir.

“Zamanın Manzarası” romanının başkarakteri Barış, hayatının her aşamasında mutsuz bir karakterdir. Sevdiği kadın Elif'in ölümüyle hayata kaşı direnci ve umudu daha da yok olan başkişi, yaşamını intihar ederek sonlandırır. Barış'ın intihar sebebi sadece aşk değildir, aşk; sadece hayattan bağını koparma isteğinde geciktirilmiş bir gerekçedir.Aşk kısa süreli bunu sağlasa da bu Barış için yeterli bir dayanak olmaz. Ölümü bu denli arzulayan Barış'ın, hayattan kopuşu, benliğinin yok olması, varoluşunu değerli kılacak sebepleri yitiridir. Ölüm onun için değersiz ve idealsiz bir yaşama karşı alınan bir tavidir. *“İnsanın dünyaya ölüm ile birlikte gelişi yaşama karşı tavırları ve olanak/sızlıkları belirler.”³⁴⁹* Yaşama karşı tavır olarak ölüm beklentisi/arzusu içinde olan Barış, kendi farkındalığına varmak, kendi varoluşunu anlamlandırmak ister.

³⁴⁶Durkheim, a.g.e. s. 7

³⁴⁷Mehmet Eroğlu, *Yarım Kalan Yürüyüş*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2009, s. 259

³⁴⁸Eroğlu, a.g.e., s. 281

³⁴⁹Mutlu Deveci, *Varoluş ve Bireysel Açısından FeridEdgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Akçağ yay. Ankara, 2012, s.188

Başkarakter roman boyunca ölüm arzusunu/beklentisini, sürekli bir kuşun havalanmamasında tümler. Kuşun havalanmaması, ölümün gecikmesini simgeler. Barış'ın Psikiyatr ile konuşmasında: “Sizce o kuş neyin simgesi? Susuyorum.(...) “Eylemsizliğin?” Yine susuyorum.(...) “Eğretiliğin” diyorum sözünü keserek. Hayat demesine dayanamam. “Kuş yeryüzündeki varlığımın eğretiliğini simgeliyor...” “Kuş havalanacak ve...” Sözlerini tamamliyorum: “Öleceğim...”³⁵⁰ şeklinde ifade eder. Kuşun havalanması, başkarakter için yeryüzündeki eğretiliğinin son bulmasıdır. Dünya üzerindeki varlığını eğreti olarak bulan başkarakter, kendini yaşadığı mekânda uygun bir yere konumlandıramamanın, yabancılaşmanın acısını yaşar ve bu eğretiliğinden intihar ederek kurtulmaya çalışır.

“*Düş Kırkınları*” romanının başkarakteri Kuzey, geçmişte hayal kırıklıkları ile yaşamış bir karakterdir. Yaşadığı hayal kırıklıklarını an'da iyice duyumsayan başkarakter, geleceğe dair umutsuzluk içindedir. Ölüm beklentisi içinde olan başkarakter, varoluşunu anlamlandırmak için kendi öz iradesi ile ölümü seçer. Özgür iradesi ile varlığını oluşturan ve bunun sorumluluğunu her şekilde alan bir karakterdir.

Yaşanmışlıklar ve suçluluk duygusu nedeniyle kendi öz benliğine yabancılaşan başkarakter, ölümü arzu edişini şu şekilde dile getirir; “Bugün ölümün ışıklı kapısından geçecek miyim? Tanrı inadından vazgeçip hep yek atmaya razı olursa, belki. Neden zar tutmaz ki? Ondan beklediğim böylesine küçük bir cömertlik. (...) İnsanı hüznün ötesine çağıran hiçbir şey yokken, sızmakla ayılmanın arasına sıkışmış bir yaşamı sürdürmenin anlamsızlığını kavradım: hepsi bu.”³⁵¹ Kendi varlığına dayanamaz hale gelen Kuzey, yaşadığı iç çatışmalarla baş edemez, insanlardan uzaklaşır ve ölümü bir kaçış bir kurtuluş olarak görür. “İnsan toplumdaki koptuğunda kendini kolaylıkla öldürdüğü gibi, onunla aşırı bir biçimde bütünleştiğinde de kendini öldürmektedir.”³⁵² Başkarakterin, anlam arayışı, geçmişten kopamayışı, onu kendisinden ve çevresinden uzaklaştırır ve ölüme sürükler. Yaşamın anlamsızlığına karşı içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulmak isteyen Kuzey, ölümü, varoluşsal olanaksızlıklarının bir olanağı olarak düşünür ve intihar eder.

³⁵⁰ Mehmet Eroğlu, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, s. 425

³⁵¹ Mehmet Eroğlu, *Düş Kırkınları*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 69

³⁵² Emile Durkheim, *İntihar*, (Çev: Prof. Dr. Özer Ozankaya), Cem Yay. İstanbul, 2002, s.245

ÇIKARIM

Modernizmden postmodernizme kadar geçen süreçte insan, varlığını sürdürdüğü topluma, kültüre karşı bir tutum içindedir. Bu tutumun aracı kimlik olgusudur. Son derece karmaşık ve çeşitlilik gösteren kimlik kavramı, zaman içerisinde değişkenlik gösterir. Bu yaşanan süreç içinde aklın çaresiz kaldığı, ideolojilerin tükendiği, zaman ve mekân olgusunun sarsıldığı görülür. Birey, var oluşu gereği diğer varlıklardan farklı olarak kendi özünü arar ve yaşadığı toplum ile çatışma içine girer. Çünkü içinde yaşadığı toplumun belli normları vardır. Birey, bu normlara uyduğu zaman toplumun sosyal onayını alır. Zira bu normları ihlâl ettiğinde toplum tarafından dışlanır ve yalnız bırakılır.

Bireyin “kendi ben”ine dönme çabası; yaşadığı mekândan, zamandan ve olaylardan kaçışı ile birlikte olur. Toplumsal olumsuzluklar ve dışlanma karşısında birey, “kendi ben”ini bir sığınak olarak kabul eder. Bu sığınış ya da kaçışın sebebi, hayatın edilgenliğinden kurtulma isteğidir.

Değişen dünyanın getirdiği ve götürdüğü değerler, geçmişte yaşanan olaylar, insanın dış dünyadan kendine dönüşünü zorunlu kılar. Bireysel bir boşluğa düşen birey; kendini bir arayış, sorgulayış ve kaçış içerisinde bulur. Bu bağlamda Mehmet Eroğlu da bireyin yaşadığı bu çıkmazları, roman karakterlerinden hareketle geçmiş-şimdi- gelecek zinciri şeklinde olayları ele alır. Bu zincirler arasında sıkışıp kalan karakterlerin birçoğu, bunalıma düşer.

Eroğlu geçmiş-şimdi-gelecek halkasını oluştururken yabancılaşmaya kaynaklık eden geçmişin, önemli bir halka olduğunu vurgular. Özellikle çocukluk döneminde yaşanan olumsuz olayların kişinin bilinçaltında sakladığı hüznün ne denli büyük yıkımlara sebep olabileceğine işaret eder. Acı ve hüznü geçiren çocukluk döneminin, ilerideki dönemlerde ne gibi semptomlara neden olabileceği konusunda ışık tutar. Geçmişin yaşanan an’a müdahalesini, geleceğe dair bir yaşam kuramamanın hayal kırıklığını bu halkaların birbiri ile olan bağlantılarıyla verir.

İçsel olarak bir bunalım, yalnızlık, parçalanma olarak adlandırılan yabancılaşma; Mehmet Eroğlu’nun romanlarında ruhsal çöküşlere, benlik yitimine sebep olduğu için bireyin var olma çabasını örseler ve hayata tutunma umudunu yok eder. Birey, tüm hareket noktası ötelendiği için, yabancılaşma ile sıkı bir ilişkisi içinde olan kendisini konumlandırılamama/aidiyet sorunu ile karşı karşıya kalır. Kendilik bilincindeki nedensellikleri anlamlandıramayan birey, ötekileşme veya toplum tarafından tecrit edilme durumu yaşamaya başlarken, yabancılaşmanın temel sürecinin işleyişine dâhil olur.

Yabancılaşma ile karşı karşıya kalan roman kahramanları, temel güven duygusunun eksikliği ile kendiliğinin yarımliklarını, yalnızlığını ve bunun getirdiği çaresizliği; benliklerinin en derin noktalarında hisseder. Bu karakterler, dünyalık yaşamda kendilerini konumlandırmaya çalışırken, aynı zamanda kendilerini kurmaya da çalışır. İç dünyalarında giriştikleri kendi ile hesaplaşma duygusu, onların kendini tamamlama çabalarında temel belirleyici olur. Ayhan, Korkut Laçın, Kuzey ve Mehmet gibi karakterler, kendilerini tamamlama aşamalarında; ölüm karşısındaki

çaresizliği yaşar, tükenmişliği hisseder ve yaşadıkları topluma karşı soyutlanır. Çevrelerindeki insanların kendilerini “herkesleştirme” ye çalışması bu paradigmaların oluşmasında birer itki olur. Bu itkinin varlığı; kendisinden başka biri olma, rol yapma, hiç kimse olma gibi savunmalar şeklinde ortaya çıkar.

Birey, olumlu ya da olumsuz birçok şekilde kendisiyle sürekli bir içsel hesaplaşma içinde olur. Kişinin dış dünyaya karşı bağının sağlam olması öncelikle kendisiyle kurduğu sağlıklı iletişimle doğru orantılıdır. Kendi “ben”ini tanıyamayan, kendi varoluşunu kavrayamayan veya yaşadığı toplumun değerlerine uzak olan kişi, yalnızlık kaderi ile baş başa kalır. Yalnızlık kaderi ile baş başa kalan kişi, kendi öz varlığından koparak farklı bir varlığa bürünmeye başlar. Farklı bir varlığa bürünmekte direnen Ayhan, Korkut, Kuzey, Kadir, Barış gibi roman kahramanları, yitik geçmişin getirdiği nevrozlar etkisiyle de karıştıkları mekâna ve yaşadıkları topluma yabancı kalırlar ve çevrelerindeki insanlarla sağlıklı bir ilişki kuramazlar.

Eroğlu, romanlarında belli dönemler içerisindeki insan manzaralarını resmetme çabası içindedir. Bu manzara içerisinde yer alan insanların savaş işkence ve ölüm gibi olumsuz ardıl öğeleri deneyimledikleri görülür. İnsanların hapis, işkence, ölüm ile yüz yüze geldikleri devrim ve savaş alanını yaşamaları, onları içsel bir hesaplaşma ve bunalıma iter. Ayrıca Issızlığın Ortası ve Geç Kalmış Ölü romanının başkarakteri Ayhan’da, cinsel bastırılmışlık duygusuyla gelen bir pişmanlık ve suçluluk duygusunun da yer aldığı görülür. Başkarakter, bu durumu bastırma savunma mekanizmasını kullanarak gerçekleştirir. Onu rahatsız eden tüm duygu ve deneyimlerin bilinçdışına itilmesi ve orada tutulması söz konusudur. Çünkü başkarakter cinsellik aracılığı ile yaşanan olumsuz ardıl öğelerin unutmaya eğilimi içindedir.

Yazar, inancın toplumsal bir tabanı, boyutu ve dayanak noktası olması gerektiğini belirtir. Ona göre; inancın gerçek sahibi “toplum” dur. Kişiye düşen onu paylaşmak, yüceltmektir. Toplumdan kopartılmış, kişilik sorunlarına göre revize edilmiş inanç; çoğu zaman yitirmeyle karşı karşıya kalır. Tanrı’nın kutsallığından yani soyut kavram olarak varlığından çok insanın insanla olan meselesi ile ilgilenir. Romanlarda inanç değil; kişiselleştirilmiş inanç, yani inançsızlık sorgulanıp yargılanır.

Zamanın ilgisizliği ve umursamazlığı affetmeyen katı bir element olması; Ayhan, Korkut, Barış, Kuzey gibi karakterlerin geri dönüşlere, pişmanlığa, umutsuzluğa ve kaçışa itse de kendi benliklerini arayışları her daim ulaşmak istediği bir hedef halini alır. Onlar, hayalleri ve umutları ile yaşamın yeknesak işleyişini değiştirmek için çaba gösterir; fakat bunu başaramayarak, düş kırıklığına uğurlar. Bunun sonucunda topluma ait olamama duygusunu en acı biçimde yaşarlar.

Yaşamsal kaygılarını yadsıyarak; onları geri planda tutan, kendi kimliğine yabancılaşan, geçmiş-gelecek bağını kuramayan, hayat gerçeklikleri içerisinde daha da soyut kalan kahramanlar, sağlıklı kararlar verme yetilerini kaybederler. Tanrı’ya, insanlığa, kendine olan inancın ve güvenin yitimiyle; bambaşka kimliğe bürünerek bir dehliz içerisinde kaybolmaya mahkûm olurlar.

Eroğlu'nun romanlarında,kendilik yaşamlarından koparılmaya çalışılan kahramanlar, gündelik yaşamın kısır döngüsünde ve maddi olanı önceleyen ötekileşmiş insanlar arasında sıkışıp kalır. Gündelik gerçekler ile kendilik gerçekleri arasındaki uyumsuzluğu tüm çabalarına rağmen atlatamayan kahramanlar, yaşamın anlamsızlığını fark ettikçe umutsuzluğa kapılırlar. Yaşamı/dünyayı, varlıklarında içselleştirememeye psikoza ile kendilerine, topluma ve Tanrı'ya yabancılaşırlar. Bu psikozun olumsuz sonucu olarak kendi varlıklarını hiçliğe bırakır ve varoluşsal seçimlerini intihar yönünde kullanırlar.

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred, (1998), **Çocuk Eğitimi**, (Çev. Kamuran Sıpal), İstanbul: Cem Yay.
- Altinköprü, Tuncel, *Genç Erkek Psikolojisi, Genç Erkeğin Başarısı, Mutluluğu ve Sosyal Uyumu Nasıl Sağlanır*, Hayat Yay., İstanbul, 2012
- Assman, Jan, (2001), **Kültürel Bellek, Eski Yüksek Kültürlerde, Yazı, Hatırlama ve Kimlik**,(Çev. A.Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Bilgin, Nuri, *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, Sistem Yay., İstanbul
- _____, _____, *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar-Turmaks Yay., Ankara, 2007
- _____, _____, Bilgin, Nuri, *Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu*, Say Yay. 1994
- Çilingir, Lokman, *Umut Felsefesi*, Elis Yay., Ankara, 2003
- Demirer, Temel- Özbudun, Sibel, *Yabancılaşma*, Öteki Yay., Ankara, 1988
- Deveci, Mutlu, *Varoluş ve Bireysel Açısından FeridEdgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Akçağ Yay. Ankara, 2012
- Doğan, İsmail, *Sosyoloji 'Kavramlar ve Sorunlar'*, Pegema Yay., Ankara, 2007
- Durkheim, Emile,(2002), **İntihar**, (Çev: Prof. Dr. Özer Ozankaya), İstanbul: Cem Yay.
- E. MichelCioran, *Çürümenin Kitabı*, Metis Yay. İstanbul, 2012
- Ege, Ufuk, “*Batı Kültüründe Yabancılaşma ve David Storey'in Romanlarında Yabancılaşma Teması*”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 2000
- Erdost, Barışta, *Karl Marx Yabancılaşma*, Sol Yay., Ankara, 2010
- Ergil, Doğu, *Yabancılaşma ve Siyasal Katılma*, Olgaç Yay., Ankara, 1980
- Eroğlu, Mehmet, *Adını Unutan Adam*, Agora Kitaplığı, 6. Basım, İstanbul, 2007
- _____, _____, *Düş Kırgınları*, Agora Kitaplığı, 4. Basım, İstanbul, 2005
- _____, _____, *Edebi Aforizmalar*, Agora Kitaplığı, 1. Baskı, İstanbul, 2010
- _____, _____, *Emine Fay Kırığı-2*, Agora Kitaplığı, 2. Basım, İstanbul, 2011
- _____, _____, *Geç Kalmış Ölü*, Everest Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1984
- _____, _____, *İssizliğin Ortası*, Agora Kitaplığı, 8. Basım, İstanbul, 2011
- _____, _____, *Kusma Kulübü*, Agora Kitaplığı, 5. Baskı, İstanbul, 2009
- _____, _____, *Mehmet Fay Kırığı-1*, Agora Kitaplığı, 1. Basım, İstanbul, 2009
- _____, _____, *Rojin Fay Kırığı-3*, İletişim Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2013
- _____, _____, *Yarım Kalan Yürüyüş*, Agora Kitaplığı, 6. Basım, İstanbul, 2009
- _____, _____, *Yürek Sürgünü*, Agora Kitaplığı, 5. Basım, İstanbul, 2007
- _____, _____, *Yüz: 1981*, Agora Kitaplığı, 4. Basım, İstanbul, 2009
- _____, _____, *Zamanın Manzarası*, Agora Kitaplığı, 5. Basım, İstanbul, 2013

- _____, _____, *Belleğin Kış Uykusu*, Agora Kitaplığı, 4. Basım, İstanbul, 2009
- Ertoy, Muhammet , *Yabancılaşma Kader mi Tercih mi?* , Lotos Yay.Ankara, 2007
- Eyüboğlu, İ.Zeki, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Sosyal Yay., İstanbul, 1995
- Fordham, Frieda, (2011), **Jung Psikolojisinin Ana Hatları**, (Çev: Arslan Yalçın), İstanbul: Say Yay.
- Freud, Sigmund, (2006), **“Oidipus Karmaşasının Çözümü”**, (Çev: E. Kapkın), Payel Freud Kitaplığı:8 Cinsellik Üzerine İçinde, İstanbul: Payel Yay.
- _____, _____, (2012), **Kitle Psikolojisi**, (Çev: Kamuran Şipal), İstanbul: Cem Yay.
- Fromm, Erich, (1982) **Sevginin ve Şiddetin Kaynağı**, İstanbul: Payel Yay.
- _____, _____, (1995), **Sevme Sanatı**, (Çev: Yurdanur Salman), İstanbul: Payel Yay.
- _____, _____, (1981), **Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum**, İstanbul: Say Yay.
- _____, _____, (1991), **Özgürlük Korkusu**, İstanbul: Yaprak Yay.
- _____, _____, (1995), **Umut Devrimi**, (Çev: Şemsa Yeğın), İstanbul: Payel Yay.
- _____, _____, (2011), **Özgürlükten Kaçış**, (Çev: Şemsa Yeğın), İstanbul: Payel yay.
- _____, _____, (1997), **Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları**, (Çev: Aydın Arıtan), İstanbul: Arıtan Yay.
- _____, _____, (1992), **Marks’ın İnsan Anlayışı**, (Çev: Kaan Ökten), İstanbul: Arıtan Yay.
- _____, _____, (2006), **Sağlıklı Toplum**, (Çev: Y.Salman ve Z. Tanrısever), İstanbul: Payel Yay.
- _____, _____, (2012), **Özgürleşme Olgusu**, (Çev: Sedat Erdemli), Balıkesir: Altınpost Yay.
- Funk, Rainer, **Ben ve Biz, Postmodern İnsanın Psikanalizi**,(Çev: Çağlar Tanyeri), İstanbul: YKY.
- Gençtan, Engin, *Psikanaliz ve Sonrası*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993
- Girard, Rene , **Romantik Yalan ve Romantik Hakikat**, (*Edebi Yapıda Ben ve Öteki*), (Çev: Arzu Etensal İldem), İstanbul: Metis Yay.
- Gödelek, Kamuran, *Fikir Mimaları-20, Kierkegaard*, Say Yay., 2010
- Gruen, Arno, (2006), **Empatinin Yitimi-Kayıtsızlık Politikası Üzerine**, (Çev:İlknurİgan), İstanbul: Çitlenbik Yay.
- _____, _____, (2012), **Demokrasi Mücadelesi-Radikalizm, Şiddet ve Terör**, (Çev: İlknur İgan), İstanbul: Çitlenbik Yay.
- Güleç, Cengiz, *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi*, V. Yay., Ankara, 1992
- Güvenç, Bozkurt, *Türk Kimliği*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.1993
- Halis, Müjgan, *Söyleşi*, Sabah Kitap, 18 Mart 2009
- Harvey, David, **Postmodernliğin Durumu**,(Çev. Sungur Sayran), İstanbul: Metis Yay.
- Hortaçsu, Nuran, *İnsanlılıkları*, 2.baskı, İmgeKitabevi, Ankara, 1997
- Hume, David, (1917), *Dialogue. ConcerningNalltra/ Reigion.*, N. K. Smith (Ed.) New York,

İstanbul: Hareket Yay.

Jung, Carl Gustav , **Dört Arketip**, İstanbul: Metis Yay.

Kanter, M. Fatih, *Milli Edebiyat Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu*, Grafiker Yayınları, İstanbul, 2014

Kanter, M. Fatih, *Milli Edebiyat Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu*, Grafiker Yayınları, İstanbul, 2014

Karaca, Nuray, *Kimlik Sorunsalı, Üniversite Öğrencilerinde Kimlik ve Siyasal Aidiyet*, Anı Yay. 2011

Kılıç, Sadık, *Yabancılaşma, İnsana Karşı Toplumsal Süreç*, Rahmet Yay., İstanbul, 1984

Kızıltan, G. Savaş, *Kişinin Silinen Yüzü, Çağımızda Yabancılaşma Sorunu*, Metis Yay. İstanbul, 1986

Kierkegaard, Soren, **Kaygı Kavramı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. İstanbul, 2012

_____, _____, (2010), **Ölümçül Hastalık Umutsuzluk**, (Çev: M. Mukadder Yakupoğlu), Doğu Ankara: Batı Yay.

Korkmaz, Ramazan ve Diğerleri, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker yay. Ankara, 2011

Korkmaz, Ramazan, *Cengiz Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu Dönüş İzlekleri*, Grafiker yay, Ankara. 2004

Laing, R. David ,(2012), **Bölünmüş Benlik**, (Çev: Ergün Akça), İstanbul: Pinhan Yay

Leledakis, Kanakis, (2000) **Toplum ve Bilinçdışı**. (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yay.

Levinas, Emmanuel, (2011), **Tanrı, Ölüm ve Zaman**, Dost Yay. Ankara,

Magill, Frank N., (1971), **“Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klâsiği”**(Çev: Vahap Mutal),

Marcuse, Herbert, (1997) **Tek Boyutlu Toplum**, (Çev: Azizi Yardımlı), İstanbul: İdea Yay.

Marshall, Goldon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2003

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yay., 2009

Muhammet Ertoy, *Yabancılaşma Kader mi Tercih mi?* , Lotos Yay., Ankara, 2007

Oktay, Ahmet, *“İssızlığın Ortasında-Best Seller’in Teknikleri”*, *Türkiye’de Popüler Kültür*, YKY, İstanbul, 1993

Ollman, Bertell, (2008), *Yabancılaşma, Marx’ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı*, (çev: Ayşegül Kars), Yordam Kitap,

Özbudun, Sibel ve diğerleri, *Yabancılaşma Ve...Ütopya* Yay. Ankara, 2008

Özcan Yeniçeri, *Yozlaşma ve Yabancılaşmaya Karşı İtirazlar*, IQ Yay. İstanbul, 2007, s. 31

Özel, İsmet *Üç Mesele*, Çıdam Yay. İstanbul, 1988

Rosenau, P.Marie, **Postmodernizm ve Toplumbilimleri**, (Çev: Tuncay Birkan), Bilim ve Sanat Yay. Ankara

Sartre, J. Paul, (2009), **Varlık ve Hiçlik, Fenomenolojik Ontoloji denemesi**, (Çev: Turhan Ilgaz, Gaye Çankaya Eksen), İstanbul: İthaki Yay.

- Schopenhauer, Arthur, (2013), **Ölümün Anlamı**, (Çev: Ahmet Aydoğan), İstanbul
- Sezen, Yümni, *Yümni Çağdaşlaşma, Yabancılaşma ve Kimlik*, Rağbet Yay, İstanbul, 2002,
- Smith, Antony, **Küreselleşme Çağında Milliyetçilik**, (Çev: Derya akaömürücü), İstanbul: Everest Yay.
- TDK *Türkçe Sözlük*, TDK Yay, Ankara, 2010
- Timur, Taner, *Küreselleşme ve Demokrasi Krizi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1996
- Tolan , Barlas, *Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma*, 2.Baskı, İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları, No: 166 Ankara, 1981
- _____, _____, *Toplum Bilimlerine Giriş*, Murat-Adım Yay. Ankara, 1996
- Tuğcu, Tuncar, *Yabancılaşma Problemi 'Hıristiyanlığın ve Marksizmin Kökleri'*, Alesta Yayınları, Ankara, 2002
- Turner, S.Bryans, (2002), **Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm**, (Çev: İbrahim Kapaklıkaya), İstanbul: Ankara Yay.
- Türköne, Mümtaz' er, *Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil 68 Kuşağı*, Nesil Yay., İstanbul
- Vefa, Taşdelen, *Kierkegaard'da Benlik ve Varoluş*, Hece Yay., Ankara, 2004,
- Virilio, Paul, *Enforformasyon Bombası*, Metis Yay. 2003
- Yürek, Hasan, *İnsan Manzaralarının Ressamı Mehmet Eroğlu'nun Romancılığı*, Otorite Yay., Ankara, 2012

Makaleler

- Adnan, Özer- Akınhay, Osman, (2000), “Söyleşi”, **E Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi**, Ekim,S. 19, s. 12
- Aristotle, *Nichomacheanethics*(T. Irwin, Trans.). Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company. (OriginalWorkWritten 384-322 BC), 1985
- Aydın, Mehmet*,(1989), “Ateizm ve Çıkmazları”, **A.Ü.Ğ.F.Dergisi**, C. XXIV, Ankara 1990, s.192
- Eroğlu, Mehmet “Petrayı Sevmek Kolay Değildir”, *Tempo*, S.:7, Şubat, , s.67
- Göksu, Turgut, “*Maslow'un İhtiyaçlar (Güdüler) Piramidi ve Polisin Yabancılaşma Olgusu*”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C.4, S.3-4 (Temmuz-Aralık), s.27-48
- Günindi, Yunus-Songül Yaşa Giren,(2011), “Aile Kavramının Değişim Süreci ve OkulÖncesi Dönemde Ailenin Önemi”,**Selçuk ÜniversitesiAhmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi**Sayı 31, Sayfa 349-361
- Korkmaz, Ramazan, (2009), “Metafizik Dönüştürme Biçimleri ve Köle-Efendi Diyalektiği Bakımından Beyaz Kale”, *Bilig Yaz* sayı:50, s.124
- Ofluoğlu, Gökhan- Büyükyılmaz, Ozan, “Yabancılaşmanın Teorik Gelişimi ve Tarihsel Süreç İçinde Farklı Alanlarda Görünümleri”, **Kamu-iş**, 10(1)

Öngider, Nilgün, (2013), “Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry” 2013; 5(4):420-440 doi:10.5455/cap.20130527

Tezler

Ertaylan, Arzu, (2007), “**1990 sonrası Türk Sinemasında Yabancılaşma Olgusu**”,

Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kanter, M. Fatih, (2008), “**Reşat Nuri Güntekin Romanlarında Yapı ve İzlek**”, Doktora Tezi, Fırat

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Say, Ömer , (1995), “**1960-1980 arası Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma Kavramı**”, Yüksek

Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İnternet Kaynakları

Doltaş, Dilek, “Postmodernizmin Getirdikleri Götürdükleri”,

<http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/dersbelgeyazilari/dbonbir/postmodernizm.htm>, (03.04. 2014)

Gündoğan, Ali Osman, “Bırakılmışlık”, <http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Birakilmislik.pdf> (18.09.2013)

<http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/dersbelgeyazilari/dbonbir/postmodernizm.htm>, (03.04. 2014)

http://tedprints.tedankara.k12.tr/89/1/selay_yetkin.pdf, (05.11.2013)

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Erzurum'da doğdum. 2001 yılında öğrenim görmeye başladığım Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2005 yılında mezun oldum. 2009-2010 eğitim ve öğretim döneminde Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda Tezsiz Yüksek Lisans yaptım. 2011-2012 eğitim ve öğretim döneminde Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda başladığım tezli yüksek lisans öğrenimime devam etmekteyim.